

שבוע פרשת ויגש

(28 december 08 – 3 January 09)

א' – ז' טבת ה'תשס"ט

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אד חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יי אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתֵי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֹתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמְלַקֵּשׁ, וְאֶסַּפְתָּ דִּגְגָךָ וְתִירְשְׁךָ וַיִּצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבִהֲמֹתֶךָ, וְאֶכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתָּם וּעֲבַדְתָּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יי בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבְרַתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יי לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעָשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעָשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֹתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם. (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּךְ כְּמוֹד מִצְוֶה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תַּהֲלִים כִּפִּי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתית ביות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גֵאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֵלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִמִּיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עֵיר מוֹשֵׁב לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצְלָם: ז וַיְדַרְכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עֵיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֶקָה וּנְפֹשׁ רַעֲבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לֶבָם כְּשָׁלוֹ וְאִין עֹזֹר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמִסְרוֹתֵיהֶם יִנְתַּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שֹׁפַר דִּלְתוֹת נִחַשְׁתָּ וּבְרִיתִי בְרוֹל גִּדַּע: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁע וּמַעֲוֹנוֹתֵיהֶם יִתְּעֲנוּ: יח כָּל־אֶבֶל תִּתְּעַב נֶפֶשָׁם וַיִּגְעֻ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיֹת עָשִׂי מְלֹאכָה בְּמִים רַבִּים: כד תִּפְּהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּגְעֻ כְּשָׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְּבַלַּע: כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתַּקּוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְמוּהוּ בִקְהֵל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יַחֲלֹלוּהוּ: לג יֵשֶׁם נִתְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי כָּה: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאִגַּם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עֵיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעֻ בְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֵם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֵלָה וַיִּתְּבוֹנְנוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַגָּבֹל וּכְזֹר אֲעִירָה שָׁחַר: ד אוֹדֶךָ בַּעֲמִים | יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלֵאמִים: ה כִּי־גִדַל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמַתְךָ: ו רִוְמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ז לִמְעַן יַחֲלִיצוּ יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנִנִי: ח אֱלֹהִים | דַּבֵּר בְּקִדְשׁוֹ אֲעֹלָה אַחֲלָקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדְד: ט לִי גִלְעָד | לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזֵז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב | סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָה אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי כְּלָשֶׁת אֲתָרוּעָה: יא מִי יִבְלִנִי עֵיר מִכְצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָה: יב הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הִבְהִלְנוּ עוֹרֹת מִצָּר וְשׂוֹא תְּשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מאמר ד"ה נר חנוכה יום ב', מוצאי זאת חנוכה, ה'תשל"ה	ה
ד	שיחה לילדי צבאות השם יום א', בדרי"ח טבת, אור ל"זאת חנוכה", ה'תשמ"ב	ח
ה	לקוטי שיחות פרשת ויגש (בלה"ק)	יט
ו	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויגש	כו
ז	לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויגש	לו
ח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	לח

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויגש	מ
י	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויגש	נו
יא	– ספר המצוות לשבוע פרשת ויגש	סג
יב	נביאים וכתובים שופטים פרק ו, דברי הימים-א פרק כט	סד
יג	מסכת קידושין עם ביאורים מדף פא עד דף פב	סח
יד	מסכת בבא קמא עם ביאורים מדף ב עד דף ו	עו

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

טו	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	צו
טז	שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו"ר הזקן	צז
יז	לקוטי תורה - ד"ה את שבתותי תשמרו - אדמו"ר הזקן	צח
יח	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קא
יט	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קב
כ	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קד
כא	קונטרס החלצו - אדמו"ר מוהרש"ב	קה
כב	ספר המאמרים ה'תרפ"ו - אדמו"ר מוהרי"צ	קו
כג	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קז
כד	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קי
כה	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קיב
כו	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת ויגש	קיד
כז	לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש	קלט
כח	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קמג

בס"ד. יום ב', מוצאי זאת חנוכה, ה'תשל"ה

(הנחה בלתי מוגה)

נר¹ חנוכה מצותה (דינה ושיעורה) משתשקע החמה² [ומדייק בזה הרמב"ם³, וכותב, אין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה אלא עם שקיעתה, לא מאחרין ולא מקדימין. דבגמרא הסדר הוא שקודם בא החיוב, שמצותה משתשקע החמה, ואחר-כך מסביר ומוסיף⁴ ובלבד שלא יקדים ושלל יאחר, אבל הרמב"ם (שמביא את הסך-הכל) כותב בתחילה שאין מדליקין קודם שתשקע החמה, ולאחר-יזה מפרש אלא עם שקיעתה כו'. ועד שתכלה הרגל מן השוק, ועד כמה (הוא השיעור דתכלה רגל מן השוק), עד דכליא ריגלא דתרמודאי. ונתבאר לעיל⁵ בארוכה שני הפירושים שבזה⁶ (ששניהם הובאו בספרי _ הראשונים כמלאכים⁷, ובכמה דרושי חסידות בביאור), פירוש הראשון במשתשקע החמה הוא שכמו שהוא כפשוטו, שאין אור השמש נראה בעולם, כך בנמשל ברוחניות, שאין נראה בגילוי שמש הוי'. ופירוש השני, דמשתשקע החמה הוא למעליותא, שמשתשקע החמה ישנו הענין דאל מקומו שואף זורח הוא שם, וכמו שכתוב⁸ זורח השמש ובא השמש וגו' (היינו משתשקע החמה, הנה במקום שבא) זורח הוא שם.

והנה ב' פירושים אלו אינם ב' פירושים נפרדים (היינו, שכל פירוש הוא בענין אחר), אלא הם שני ענינים שנמצאים בכל אופן וענין של שקיעת החמה. וכמו שהיה בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול שאז טמאו כל השמנים שבהיכל, שזהו ענין משתשקע החמה (כפירוש הא') בנמשל וברוחניות, שלא היה נראה בגילוי האור והשמן הטהור. וזה הביא (האט ארויסגערופן) את התעוררות המסירות-נפש דמי להוי' אלי⁹ (שזו היתה קריאתו של מתתיהו בן יוחנן כהן גדול¹⁰), וזה הביא את הנס דחנוכה, ולכן (בטעם הפנימי) נקבע זמנו משתשקע החמה, ועד לאופן כזה שאין מדליקין קודם שתשקע החמה. ואף-על-פי שלכאורה הטעם הפשוט לזה (שזמן נר חנוכה הוא משתשקע החמה), כי שרגא בטיהרא מאי אהני¹¹, ואם-כן למה צריכים לפירושים אחרים, ובפרט עם ההדגשה והדיוק שאין מדליקין קודם שתשקע החמה. אמנם, על כך יש ראיה מנרות המקדש ונרות שבת שזמן הדלקתם הוא קודם שתשקע החמה דוקא. והביאור בזה מבאר כ"ק אדמו"ר מהר"ש¹²

חנוכה לנרות שבת תשי"ט (סה"מ תשי"ז-תשי"ט ע' 591 ואילך).

(7) לשון חז"ל שבת קיב, ב (ע"פ גירסת התוס' חולין ה, ב

— ד"ה צדיקים).

(8) קהלת א, ה. וראה זהר ח"א קמז, א. הובא במקומות

שבהערה 6.

(9) לשון הכתוב - תשא לב, כו.

(10) יוסיפון ריש פרק כ.

(11) חולין ס, ב.

(12) בד"ה משתשקע הנ"ל הערה 6 (סה"מ תר"ל ס"ע מה

ואילך). וכ"ה באוה"ת חנוכה שם (תתקמ, א).

(1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו ד"ה רני ושמחי.

(2) שבת כא, ב.

(3) הל' חנוכה פ"ד ה"ה.

(4) שבת כג, ב.

(5) ד"ה רני ושמחי דש"פ מקץ.

(6) ד"ה מצותה משתשקע החמה באוה"ת חנוכה כרך ה

תתקמ, סע"ב ואילך. תר"ל (סה"מ תר"ל ע' מג ואילך). תרע"ח

(סה"מ תרע"ח ע' קיב ואילך). תשל"ח (סה"מ מלוקט ח"ב ע' כה

ואילך). וראה גם ד"ה נ"ח מצותה משתשקע החמה תשי"ג (סה"מ

תשי"א- תשי"ג ע' 332 ואילך). ד"ה להבין ההפרש בין נרות

1 דאף-על-פי ששרגא בטיהרא מאי אהני, יש לומר שזהו בטיהרא דוקא דהיינו בצהריים
2 (וכמו שמביא רש"י¹³ שכל תרגום של צהריים הוא טיהרא), בתוקף היום, מה-שאיין-כן
3 בפלג המנחה שהוא זמן הקרוב ללילה ואז אין השמש בתקפה, אז אהני אפילו שרגא, וכמו
4 שרואים בפועל. ולכן צריך לומר דזה שאין מדליקין נרות חנוכה קודם שתשקע החמה,
5 הוא מפני שהענין שהביא את הנס דחנוכה היה ענין דשקיעת החמה ברוחניות כנ"ל. ומזה
6 באים לפירוש הב' הנ"ל, שהוא פנימיות הענין דשקיעת החמה, שדוקא באופן זה אפשר
7 לפעול מה שנר חנוכה צריך לפעול. כי דוקא כאשר ובא השמש אזי אל מקומו שואף זורח
8 הוא שם, שזהו בדוגמת מה שאומרים¹⁴ על שמן (שבו היה הנס דחנוכה), שהזית אינו
9 מוציא שמנו אלא על ידי כתיתה.

10 **והנה** על-דרך-זה הוא בעבודת כל אחד ואחד מישראל, שצריך לפעול ענין של נס בעולם,
11 דהיינו להגביה את הטבע¹⁵ [וכמו שכתוב¹⁶ ארים נסי גו'], וזה בא דוקא על-ידי
12 העבודה, וכפירוש כ"ק אדמו"ר הזקן¹⁷ שעבודה הוא מלשון עיבוד עורות. שזהו ענין עובד
13 אלקים שפועלים זאת דוקא על-ידי היגיעה, מה-שאיין-כן אם לא יגעת¹⁸. ולכן צריך להיות
14 דוקא משתשקע החמה. דבלימוד התורה הוא כאשר מתחיל העבודה שלו במעמד ומצב כזה
15 שעליו נאמר¹⁹ יעשה למחכה לו, למאן דדחקין במילי דחוכמתא²⁰, דהיינו שמתייגע, ואז
16 נפעל הענין דיגעת ומצאת²¹. ועל-דרך-זה במצוות, שענין המצוה בשלימותה נעשה דוקא
17 כשמקיימה לא מצד הסגולה שבדבר, ולא מצד הטעם שבה, אלא מפני היותה ציווי הבורא,
18 וכמו שאומרים בברכת המצוות אשר קדשנו במצוותיו וצונו, שזהו עיקר כוונת המצוות ואז
19 המצוה בשלימותה. ובפרט כמו שמודגש הענין בחנוכה (ווי חנוכה טראָגט אַרויס) שהמצוה
20 צריכה להיות מהדרין מן המהדרין²². דהנה בדיעבד יוצאים ידי חובה גם כשעושים באופן
21 של מצות אנשים מלומדה²³, ואפילו כשעושה שלא לשמה, וכל-שכן כשעושה מפני השכר
22 שמקבל על ידה. אבל עשיית המצוה בשלימותה, ועל-אחת-כמה-וכמה בהידור, ועל-אחת-
23 כמה-וכמה במהדרין מן המהדרין, זהו דוקא כשמקיימה באופן דמשתשקע החמה, דהיינו
24 שהנר של המצוה גופא כמו שהוא קשור עם החמה הוא אצלו באופן דמשתשקע, כי עושה
25 את המצוה רק מפני שכך הוא ציווי הבורא, ובלשון כ"ק אדמו"ר הזקן²⁴ שאילו נצטווה
26 לחטוב עצים על-דרך-משל, היה עושה זאת באותו רעש (שטורעם).

27 **והנה** התחלת הענין דמשתשקע החמה הוא בירידת הנשמה בגוף, כנ"ל²⁵ (וכמבואר
28 ב"אגרת הקדש"²⁶ שענין הגלות תחלתו היא בירידת הנשמה בגוף), דאז, הרי אפילו

(13) מקץ מג, טז. (20) זהר ח"א קל, ב. נתבאר בארוכה בהמשך תרס"ו ד"ה

ואברהם זקן וד"ה ויתן לך.

(21) מגילה ו, ריש ע"ב.

(22) שבת כא, ב.

(23) לשון הכתוב – ישע' כט, יג. וראה תניא פל"ט (נג, ב).

(24) לקו"ת שלח מ, א.

(25) בד"ה רני ושמחי דש"פ מקץ.

(26) ס"ד וראה גם תניא פל"ז.

(14) ראה מנחות נג, סע"ב. שמו"ר ר"פ תצוה.

(15) ראה סה"מ תרע"ח ע' פט. ועם הגהות – סה"מ תרח"ץ

ע' קסט. ועוד.

(16) ישע' מט, כב. הובא בסה"מ שבעה ערה הקודמת.

(17) תו"א ה, ב. עו, א.

(18) ראה תניא פרק טו.

(19) ישע' סד, ג.

כפי שהוא אצל אדם הראשון שגופו היה יציר כפיו של הקב"ה²⁷ וכתוב²⁸ גלמי ראו עיניך,¹
הרי כאשר היה אצלו הענין דויפח באפיו נשמת חיים²⁹, ומאן דנפח מתוכיה נפח³⁰, היתה²
זו ירידה לנשמתו. וההוכחה על זה היא מזה שכאשר היתה (הנשמה) בהמקום דתוכו³
ופנימיותו (שמשם נפח) לא היה באפשרותה שיהיה ענין היפך רצון הבורא, מה-שאינ-כן⁴
אחר שהיה ה"נפח", היה יכול להיות כל הענין שפעל את הירידה שעל-ידי חטא עץ הדעת⁵
וכו'. והנה בענין חטא עץ הדעת ידוע שעל זה נאמר נורא עלילה על בני אדם³¹, דבעלילה⁶
בא, וכידוע המדרש³² בזה ובארוכה בדרושי כ"ק אדמו"ר האמצעי³³. דהנה לכאורה אינו⁷
מובן איך אפשר להיות ענין החטא אצל אדם משראל, נפש כי תחטא³⁴ תוהא³⁵, ומובא⁸
על זה³⁶ המשל מהקניגא שהמלך עושה בעצמו, ורוצה שיהיה לו תענוג מזה, ומאחר⁹
שרוצה נעשה כן, אף-על-פי שכל הענין אינו אלא עלילה מלמעלה. דענין העלילה הוא¹⁰
ירידת הנשמה בגוף (וכנ"ל דדוקא על-ידי ירידת הנשמה בגוף אפשר להיות ענין החטא).¹¹
והענין הוא, דירידת הנשמה היא לצורך העליה. דהנה, ירידת הנשמה בגוף היא בדוגמת¹²
משתשקע החמה, דהלא נשמה וגוף הם בכללות בדוגמת איש ואשה³⁷, דבספירות¹³
הוא ענין זעיר-אנפין ומלכות, בדוגמת חמה ולבנה, ואם-כן הרי ירידת הנשמה הוא הענין¹⁴
דשקיעת החמה כמו שהוא באדם, ועל זה הרי ישנו הביאור (לפירוש הב' הנ"ל) שכאשר¹⁵
ובא השמש הרי ואל מקומו שואף זורח הוא שם, היינו שדוקא שם, במקום שבא, נפעל¹⁶
ענין הזריחה. ועל-דרך-זה מובן בנוגע לירידת הנשמה בגוף, שדוקא על-ידי ירידתה נפעל¹⁷
ענין העליה. וכמו שנתבאר לעיל²⁵ ממה שכתוב בתניא³⁸ שהעולמות העליונים הנה להם¹⁸
ירידה מאור פניו יתברך, וענין העליה הוא דוקא בהתחתון שאין תחתון למטה הימנו.¹⁹
והנה ענין הירידה התחיל (כנ"ל) מיד כאשר ויפח באפיו נשמת חיים [הגם שהיה אז יצירך²⁰
בגן עדן מקדם, שהפירוש בתיבת מקדם הוא, מקודם לחטא כמדובר כמה פעמים³⁹]²¹
וכמבואר בראשונים], ואחר-כך היתה הירידה שלאחרי-זה בחטא עץ הדעת, ואחר-כך היתה²²
הירידה בגלות, כמבואר בכמה מקומות הדרגות בזה. שכל זה הוא בכללות, ואחר-כך בא²³
גם-כן החשבון צדק דידע אינש בנפשיה וכו'. דהרי כללות המצב בגלות תלוי בבחירתו,²⁴
דהרשות והיכולת נתונה לכל אדם (כמו שכתב הרמב"ם⁴⁰), שבגלות גופא יהיה במעמד²⁵
של בן חורין וכמאמר רבותינו ז"ל⁴¹ שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה.²⁶

(35) זהר ח"ג יג, ריש ע"ב. טז, א.

(36) מקומות שבהערה 33.

(37) ראה זהר ח"א עח, ב ואילך (בספרי תורה). קכב, ב

ואילך (במדרש הנעלם). ועוד.

(38) פרק לו. הובא בסה"מ תרע"ח שבהערה 6.

(39) ראה לקו"ש ח"ג ע' 750. ח"ט ס"ע 331 ואילך. וראה

גם אוה"ת נ"ך ח"א ע' תרלא.

(40) הל' תשובה ריש פ"ה.

(41) אבות פ"ו מ"ב.

(27) ראה ב"ר פכ"ד, ה. קה"ר פ"ג, יא (ב). אדר"נ ספ"א.

(28) תהלים קלט, טז. סנהדרין לח, ב. תו"א בראשית ג, ד.

(29) בראשית ב, ז.

(30) תניא רפ"ב ואגה"ק סט"ו בשם הזהר.

(31) תהלים סו, ה.

(32) תנחומא וישב ד.

(33) תו"ח תולדות יב, ד ואילך. שערי תשובה ח"א כא, ד.

וראה מאמרי אדמו"ר הזקן על מאמרי רו"ל ע' קמא ואילך. ד"ה

באתי לגני תשל"א.

(34) ויקרא ד, ב.

1 ואף-על-פי שזהו בזמן הגלות, שלכן הרי הוא מחויב בכמה ענינים הקשורים עם הגלות,
 2 אף-על-פי-כן הרי בגלות גופא יש כמה וכמה דרגות, עד להדרגא שנקראת בן חורין בהיותו
 3 בגלות. וכמבואר הענין במעשה בפועל בכמה צדיקים גדולי עולם שהם פעלו זאת (זיי
 4 האבן אויסגעפירט) בהיותם בגלות. וכמובא בשם כ"ק אדמו"ר הזקן⁴² בנוגע לרבי שמעון
 5 בר יוחאי שאצלו לא היה החורבן. ואף-על-פי שרבי שמעון בר יוחאי הרי נחבא במערה
 6 מפני אימת מלכות רומי (כמסופר בדברי חכמינו ז"ל⁴³), הרי אף-על-פי-כן אומרים יחד
 7 עם זה, שבעת ישיבתו במערה לא היה אצלו ענין החורבן. מה-שאין-כן כאשר אינו מנצל
 8 את הרשות והיכולת כדבעי, הרי אינו במצב של בן חורין בגלות, אלא הוא במעמד ומצב
 9 אחר וכו' שזהו ענין הירידה וכו'. אבל אף-על-פי-כן, מאחר שזוהי ירידה בהשגחה פרטית,
 10 ונורא עלילה על בני אדם, הרי באיזה מעמד ומצב שיהיה, בודאי הירידה היא לצורך עליה.
 11 ומאחר שזה בא מעצם הטוב, וטבע הטוב להטיב, הרי זה סימן שזוהי עליה כזאת שאין
 12 דרך אחרת לבוא אליה, דאם היתה דרך קלה יותר וטובה יותר, ובלי היסורים ובלא ענין
 13 הירידה, אם-כן למה עשה הוי' ככה.

14 **והנה ענין זה** (דעל-ידי הירידה דוקא כו' באים להעליה), ישנו דוגמתו גם-כן אצל אברהם
 15 אבינו עליו השלום. דכתיב⁴⁴ והאלקים נסה את אברהם, ומבואר על זה בחסידות⁴⁵
 16 שזה הגביה (אויפגעהויבן) את אברהם. שזה היה על-ידי האמירה דקח נא את בנך את
 17 יחידך אשר אהבת את יצחק וגו' והעלהו שם לעולה וגו'⁴⁶, והרי לא נעשה אז מאברהם
 18 מלאך (אלא היה לו צער מזה), ואף-על-פי שכתוב⁴⁷ וילכו שניהם יחדיו, יצחק שלא ידע
 19 ואברהם שידע⁴⁸, מכל-מקום הרי בוודאי היה לו צער מזה. ואף-על-פי-כן היה בשמחה
 20 גדולה ביותר ובזריזות גדולה ביותר, וכמבואר ב"אגרת הקדש"⁴⁹ שזריזותה דאברהם היא
 21 העומדת לנו כו', דעצם ענין העקידה אינו פלא אפילו בשאר בני אדם, ועל-אחת-כמה-
 22 וכמה באברהם שפי הוי' דיבר בו, מה-שאין-כן זריזותה דאברהם וכו'. וזריזות ושמחה זו
 23 היתה אצלו אף-על-פי שהיה לו צער גדול ביותר כדמוכח מזה שנחשב לו כנסיון, שהלא
 24 המדובר הוא בבנך, ובפרט בבנך יחידך אשר אהבת את יצחק. אמנם, דוקא על-ידי-זה היה
 25 יכול להיות נסה את אברהם באופן נעלה כל-כך, עד שכל הט' נסיונות שלפני-זה לא היו
 26 באופן דנסה לשון הגבהה (והגבהה כרצונו של הקב"ה), אלא דגם לאחר ט' הנסיונות,
 27 החל מהנסיון דאור כשדים שהיה מסירות-נפש בפועל, עדיין היה צריך להעילוי שנעשה
 28 על-ידי נסיון העשירי _ נסיון העקידה. ועד שבנסיון זה היו תלויים כל הנסיונות, וכדאיתא
 29 במדרש⁵⁰ דביקש הקב"ה מאברהם שיעמוד בנסיון זה שלא יאמרו אין ממש בראשונים,
 30 ודוקא על-ידי-זה יהיה נראה שכל הנסיונות והצדקות שלו הוא ענין אמיתי.

(42) פלח הרמון (להרה"ח כו' ר' הלל מפאריטש) על ספר

(46) וירא שם, ב.

שמות ע' ז.

(47) שם, ו.

(43) שמות לג, ב.

(48) ראה פרש"י עה"פ. וראה גם מדרש שכל טוב שם.

(44) וירא כב, א.

(49) סימן כא.

(45) ד"ה נתת ליראיך פר"ת (סה"מ פר"ת ע' קה). וראה

(50) תנחומא וירא כב. פרש"י וירא שם, ב. סנהדרין פט, ב.

וראה לקו"ש ח"כ ע' 73 ואילך.

סה"מ שבעה עשרה 15.

ולפי הנ"ל יובן גם-כן מדוע אחרי שהיה הגלות המר משחרב בית המקדש, הנה
 אף-על-פי-כן הרי היה ותותר⁵¹ בימי רבי⁵², היינו שהיו עוד שיריים מהמעמד ומצב
 מן הזמן שבית המקדש היה קיים. ואחר-כך היה הענין דראשונים כמלאכים, ואחר-כך היו
 תנאים ואמוראים שהם זרועות וירכין דקדושה (כמו שאומרים במענה לשון⁵³). אמנם,
 אחר-כך באים להעקבתא, ועקבתא דמשיחא, שאז נעשה הרעש (א שטורעם) למה צריכים
 (אנקומען) לזה, והלא מספיק כל הירידות שלפני-זה. ועל זה הביאור הוא כנ"ל, דמאחר
 שזוהי ירידה שאין דוגמתה, הרי מוכח מזה גופא שעל-ידי-זה תהיה עליה שאין דוגמתה.
 וכמו שהיה אצל אברהם, דאחד היה אברהם⁵⁴, הנה אף-על-פי שכבר היו ט' נסיונות
 לפני-זה, נפעל בו העילוי דוהאלקים נסה את אברהם, עילוי כפי שרוצה הקב"ה.
 והנה מאחר שענין זה גופא (שהירידה היא לצורך העליה) נמצא (בהעלם) בהירידה, הרי
 זה גופא הוא ההבטחה, ויתירה מזו - גם נתנית כח, לפעול את העליה. וכמשל
 הידוע שכאשר הולכים למלחמה בוודאות שינצח, אזי פועל שיהיה אצלו אל ירך לבבכם
 וגו'⁵⁵ ולא ימס את לבב אחיו כלבבו⁵⁶, שעל זה היא המצוה שיתבונן בזה שבוודאי ינצח,
 כפסק הרמב"ם⁵⁷. דהנה לכאורה אינו מובן, איך יכול לפעול זאת בעצמו, הלא על-פי דרך
 הטבע כאשר שומע את קול צחצוח החרבות והגפת התריסין ושפעת הקלגסין עם כל
 הפרטים שבזה⁵⁸, איך יכול שלא להתפעל מזה, ואף-על-פי-כן אומרים לו שלא יתפעל.
 אלא הביאור בזה אומר בהמשך הכתוב, כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחניך (ואם-כן הרי
 בוודאי יהיה) לתת אויביך לפניך⁵⁹, ומכיון שהוא בטוח שזהו נצחון בוודאי אזי אין סיבה
 (גם) על-פי טבע שיהיה ירך לבבכם, אלא דהציווי הוא שיחשוב בעניני בטחון. וכמו שהוא
 במלחמה כפשוטה על-דרך-זה הוא במלחמת היצר, שהרי הוא חושב שנדמה לו כהר⁶⁰,
 עם כל הרעש (דער שוטרעם) שבזה, ויש לו ראיות שהיה ענין שהוא נכשל (דורכגעפאלן)
 לפני זמן, ואם-כן איך יכול להיות אצלו הבטחון. אלא שעל-זה אומרים לו שה' אלקיך
 מתהלך בקרב מחניך וגו' לתת אויביך לפניך. אמנם, מנין יש לו הוודאות הזאת, הנה
 הביאור הוא כנ"ל, דזה (הירידה) גופא היא ההוכחה על כך. דמאחר שזה בהשגחה פרטית,
 ובא מעצם הטוב, ובפרט על-פי תורת הבעל-שם-טוב⁶¹ שכל אחד מישראל חביב לפני
 הקב"ה שלא בערך לבן יחיד שנולד להוריו לעת זקנותם, ואם-כן בודאי שלא רק שכל
 מאי דעביד רחמנא לטב עביד⁶², אלא שגם זו, הענין עצמו, נתהפך ונעשה לטובה. וכמו
 שהיה בנחום איש גמזו, שלקחו ממנו את האבנים טובות ומרגליות, וזה גרם לצער אצל

(57) הלי' מלכים פ"ז הט"ו.

(58) סוטה מב, א.

(59) תצא כג, טו.

(60) ראה סוכה נב, א.

(61) לקו"ש ח"ג ע' 982.

(62) ברכות ס, ב.

(51) רות ב, ד.

(52) שבת קיג, ב.

(53) (ווילנא, תער"ב. קה"ת, תש"י. תשכ"ז. ועוד) ע' יח

(ביהי רצון שלפני ויהי נועם). וראה זח"ב רנח, א.

(54) יחזקאל לג, כד.

(55) שופטים כ, ג.

(56) שם, ג.

1 יהודים כו', אבל הוא היה בדרגא כזו, שגם זו לטובה, ולכן לא הצטער מזה, וזה (שאמר
2 שגם זו לטובה) פעל שאדרבה, דוקא על-ידי העפר שנעשה כעפר חרבו⁶³ כו' נהיה העילוי
3 שלא היה יכול להיות על-ידי האבנים טובות ומרגליות כמסופר באריכות⁶⁴.
4 והנה ענין זה נותן כח בהעבודה בעקבתא דמשיחא, בהחושך כפול ומכופל כו'. דיחנו
5 הענין דמשתשקע החמה כו' עד דכליא ריגלא דתרמודאי, וכמבואר בחסידות⁶⁵
6 שתרמודאותיות מורדת. וכמו שרואים שהתרמודאים שהיו עבדי שלמה⁶⁶, היינו שהיו
7 קשורים בשלמה וקבלו ממנו, הנה נצלוהו למרוד בהקב"ה ובמילא גם בישראל, כמו שהיה
8 הענין כפשוטו. וכמו שאנו רואים שדוקא מהם היו הענינים שבבית המקדש כו'⁶⁷. דלכאורה
9 אינו מובן למה היה זה דוקא על-ידי עבדי שלמה, אלא שמזה הראיה שלקחו כח מזה,
10 ואחר-כך, הרי כלשון חכמינו ז"ל⁶⁸ יודע את רבנו ומכוון למרוד בו. דתורת אמת אומרת
11 עליו שיודע את רבנו, וכנ"ל שהם היו עבדי שלמה, היינו שהיתה להם שייכות, אבל
12 אחר-כך היה הענין דמכוון למרוד בו, דזהו-ענין תרמודאי. ועל-ידי מה אפשר לעמוד נגדם
13 כאשר הם באים בכח זה כו'. הנה על-זה אומרים דאדרבה, מזה גופא (שזוהי ירידה כזו)
14 מוכח שנתנו בדור דעקבתא דמשיחא את הכח שדוקא הם יוכלו לעבור ולשבור ולהפוך
15 את החושך כפול ומכופל שבעקבתא דמשיחא, ועד להאופן שימי חנוכה פועלים, שהחושך
16 עצמו מתחיל להאיר, כמו שכתוב⁶⁹ והוי' יגיה חשכי וכו'. וכלשון הידוע⁷⁰ אשר את הגבוה
17 גבוה ביותר מוצאים דוקא כשבא למטה מטה ביותר. וכמו שנתבאר לעיל מכ"ק אדמו"ר
18 הזקן שכל העולמות העליונים להם ירידה מאור פניו יתברך, מה-שאינ-כן העולם התחתון
19 שאין תחתון למטה הימנו, שם דוקא נפעל אמיתית ענין העליה, דכאן נתקיים הענין
20 דנתאוה הקב"ה להיות לו יתברך דירה. ותכלית השלימות בקיום דנתאוה הקב"ה הוא,
21 כאשר זה נהיה ה"נתאוה" (התענוג) שלו, של האדם (שזהו גם-כן דוקא באופן דמשתשקע
22 החמה), וכמבואר בארוכה בהמשך תרס"ו⁷¹ דענינו של עבד אמיתי הוא, דאף-על-פי שיש
23 לו כל הכוחות, מכל-מקום, מה הם כל הכוחות שלו, עד כח התענוג שלו, הכל הוא תענוג
24 האדון, וכן הוא בקיום ה"נתאוה" הקב"ה, שזהו דוקא כאשר זה נעשה ה"נתאוה" שלו
25 (של האדם). דלזה בא דוקא כאשר עובד עבודתו באופן דמשתשקע החמה, באופן שאין
26 תחתון למטה הימנו, היינו רק בקבלת עול, אשר קדשנו במצוותיו וציונו כנ"ל.

המשך בעמוד כה

(69) שמואל"ב כב, כט. תו"א לד, א. מא, א. שם, ג. אוה"ת
חנוכה שכה, ב. שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו ספנ"ב. ד"ה
(כתיב) כי אתה נרי ספי"ח. שם פ"ט. ד"ה נר חנוכה עטר"ת
(סה"מ עטר"ת ע' קמח). ד"ה ואתה ברחמיך תרח"ץ (סה"מ
תרח"ץ ע' קפב). ד"ה הנ"ל תשמ"ח.
(70) לקו"ת צו יג, ב. לקו"ת פ' ראה יט, ג. ד"ה אחרי בספר
המצוות להצ"צ בסופו פ"ב. ד"ה הנ"ל פר"ת (סה"מ פר"ת ע'
קז). ובכ"מ.

(71) ע' שכה ואילך.

(63) ישע"י מא, ב.

(64) תענית כא, א.

(65) מקומות שצוינו בהערה 6. עמק המלך שער קרית ארבע
רפקי"א (קח, א). קהלת יעקב ערך תרמוד.

(66) יבמות טז, ב ואילך. וראה גם לקו"ש ח"ג ע' 811 הערה
3. שיחת ש"פ מקץ תשמ"ח סעיף ו. ובכ"מ.

(67) ראה ב"ר פנ"ו, יא. רד"ל ומהרז"ו שם. לקו"ש ח"ה ע'

448.

(68) תו"כ ופרש"י בחוקותי כו, יד.

בס"ד. שיחה לילדי "צבאות השם" שיחיו – בבית הכנסת, אחרי תפלת מנחה והדלקת נר חנוכה – יום א', בדר"ח טבת, אור ל"זאת חנוכה", ה'תשמ"ב.

תרגום חפשי

- 1 א. נאמרו את י"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל.¹
2 אחר כך ניגנו הניגון "ווי וואנט משיח נאור".
3 אחר כך נאמו מהאורחים ומנהלי המוסדות שיחיו - בעניני חנוכה).
4 ב. נמצאים אנו ביום השמיני של חנוכה, שהוא גם היום האחרון של חג החנוכה, בשנה הנוכחית.
5 כפי שהוזכר בהתכנסות הקודמת (לרגל יום ראשון של חנוכה)², שחג החנוכה קשור במלחמה, במלחמה
6 שמנהל כל יהודי עם היצר, שהרי, רצון היצר הוא, ר"ל, "להשכיחם תורתך"³ - להביא את בני ישראל לידי שכחת תורת ה', "ולהעבירם
7 מחוקי רצונך"³ - ושלא להרשות להם לקיים את החוקים שהם רצונו של הקב"ה,
8 ובמשך כל ימי חייו⁴, נתון יהודי במלחמה, שלא להרשות ליצר לבצע, ח"ו, את רצונו.
9 כשבאים ימי החנוכה, מתחדשת מלחמתו זו של היהודי ביצר, בחזק, בחיות ובאור מחודשים (על אף
10 שמלחמה זו מתנהלת במשך כל השנה), כפי פירוש המלה "חנוכה" - לחנך, להחיות ולחנך מחדש⁵,
11 דבר המחזק, מחי' ומאיר עוד יותר את הנצחון במלחמה עם היצר.
12 ג. האמור לעיל, שבימי חנוכה, מתחדשת מלחמתו ונצחונו של יהודי עם היצר, בחזק, בחיות ובאור
13 מחודשים - הוא הרמז וההוראה הנלמדים מהדלקת נרות חנוכה (שהיא המצוה שנקבעה כדי להזכיר ולחגוג
14 את נס חנוכה, שבמילא מובן שבזה מתבטא עיקר מתוכם של חג החנוכה⁶):
15 בשעה שמדליקים נר, נהי' אור לא רק באותו נר עצמו ולידו, אלא מטבע האור להתפשט סביב סביב,
16 דבר זה בא בהדגשה מיוחדת בנרות חנוכה, וכפי שנצטוונו שיש להדליק את נרות החנוכה "על פתח ביתו
17 מבחוץ"⁷, להאיר לא רק את עצמו ואת ביתו, אלא גם את החוץ - את הרחוב⁸,
18 שכל מי שעובר ברחוב רואה שסביבתו הוארה, מסיבת הימצאו של יהודי באותו מקום המקיים "נר מצוה
19 ותורה אור"⁹, המקיים מצוותו של הקב"ה, מדליק נרו של הקב"ה ("נר מצוה") וזה נהי' "תורה אור", זה מאיר
20 את עצמו ואת כל סביבתו.
21 כלומר, על ידי שיהודי מדליק "נר מצוה ותורה אור", נרו של הקב"ה (החל מנר אחד, ולאחר מכן עוד ועוד
22 נרות) - הוא מאיר את עצמו ואת כל סביבתו, עד שגם העוברים בסביבתו מוארים באור היהדות, "נר מצוה
23 ותורה אור".
24 הדלקת "נר חנוכה", "נר מצוה ותורה אור" - מנצחת ומברחה את החושך של היצר, שאינו רוצה לאפשר
25 את ה"נר מצוה ותורה אור". רצון היצר הוא, כאמור, "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך".
26

ונר מצוה - ראה תו"א לב, ב. שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ג
(כב, א). אוה"ת חנוכה ש, סע"א ואילך. ד"ה ברוך שעשה נסים פ"ב
ואילך (אוה"ת חנוכה כרך ה' תתקנח, ב ואילך). סהמ"צ להצ"צ מצות
נר חנוכה (עא, א ואילך). ועוד.
(7) שבת שם. טושו"ע או"ח סתרע"א ס"ה.
(8) ראה תו"א סד"ה רני ושמיח. סד"ה נ"ח. שערי אורה סד"ה
בכ"ה בכסלו. סידור ערה, ב"ג. ובארוכה ד"ה נ"ח תרמ"ג, תש"ד
בתחלתם. ועוד.
(9) משלי ו, כג. ששייך במיוחד לנר חנוכה - ראה פרש"י ד"ה בנים
- שבת כג, ב. דרושי חנוכה בתו"א, שערי אורה, אוה"ת ועוד.

(1) נדפסו בחוברת י"ב פסוקים ומאמרי חז"ל (ברוקלין, תשל"ו);
בחוברות "צבאות השם" בכ"מ. ועוד.
(2) בהשיחה ל"צבאות השם" דאור לא' דחנוכה ש.ז. ס"ב.
(3) ב"ועל הנסים" דחנוכה.
(4) ראה תניא פל"ה, ושם רפי"ד.
(5) ראה שיחה הנ"ל ס"ו. וש"נ.
(6) שבת כא, ב ובפרש"י שם ד"ה מאי ("מאי חנוכה על איזה נס
קבעוה) . . . מצאו . . . פך אחד של שמן כו"ו).
ונרות חנוכה קבעו גם על הנס דנצחון מלחמה (המדובר בפנים)
(וראה לקו"ש חט"ו ע' 366 ואילך), שהרי גם המלחמה והנצחון היו
(בעיקר) רוחניים: להשכיחם תורתך כו', היינו בענין הנרות, נר הנשמה

- 1 בכך מודגש עוד יותר שימי החנוכה מזכירים ומציינים (על ידי נרות חנוכה) שמנהלים מלחמה עם היצר
2 ומנצחים במלחמה זו.
- 3 ד. והנצחון - הוא נצחון מיוחד במינו:
4 נוסף על כך שמנצחים במלחמת היצר נצחון שבדרך הטבע, על ידי כחותיו של כל אחד מכם המנהלים
5 מלחמה זו - שכן, בכל אחד מכם ישנו הרי ה"יגעתו"¹⁰ שאז בטוח ש"ומצאתי"¹⁰ (כפי שרק עתה אמרתם¹¹),
6 כשיגיעים להאיר את הסובב אותנו ועל ידי כך לנצח את המלחמה עם היצר, בטוח הדבר שיהי "ומצאתי",
7 שאתם תבצעו זאת -
- 8 באים ימי חנוכה ומזכירים ומדגישים, שהנצחון הוא גדול יותר - שזהו נצחון (יותר מאשר בדרך הטבע -
9 כי אם) בדרך נס: כמו שהי' בזמן חנוכה בפעם הראשונה, שניצחו את המלחמה באופן שהקב"ה עשה נסים,
10 כפי שאומרים בחנוכה "ועל הנסים", "שעשה נסים לאבותינו"¹² "בימים ההם בזמן הזה"¹²,
- 11 שבימים אלה, ובאופן כזה שהדבר יומשך בכל ימות השנה - מנצחים את המלחמה נגד היצר, נצחון גדול
12 ביותר, בדרך נס, שהקב"ה עושה ומראה נסים,
- 13 נצחון זה ואור זה - בנוסף ל"מצאתי" (בדרך הטבע) הבא מה"יגעתו" של האדם - באים מכחו של הקב"ה
14 המראה את הנס, שיהי' זה נצחון מאיר יותר ויותר.
- 15 ה. כל האמור מתייחס למלחמת היצר בכל ימי חנוכה; ואילו ביום "זאת חנוכה"¹³, היום האחרון של חנוכה
16 (בו אנו נכנסים כעת) מיתוספת עוד הדגשה עיקרית, במלחמת היצר:
17 נהוג במלחמה, שמכך מובן גם ביחס למלחמת היצר, שאחרי שמנהלים קרבות-מגע ב"אגפים" שונים של
18 האויב, של היצר, ומנצחים בהן באופן של נס (כנ"ל) - עורכים "התקפה חזיתית" כדי לנצח כליל את היצר,
19 שלא תישאר בידו שום תקוה לנגוע אי-פעם ביהודים וביהדות.
- 20 שבמלחמת היצר מתבטא הדבר, שאחרי שישנן "התקפות פגע-וברח" על היצר, על ידי עשי' בתורה, או
21 תפלה, או צדקה וכו' ובמדה מוגבלת - עורכים "התקפה חזיתית", על ידי עשי' רבה ביותר בכל "נר מצוה
22 ותורה אור",
- 23 בכך מתבטא גם ההבדל בין כל ימי חנוכה לבין היום האחרון של חנוכה, "זאת חנוכה":
24 בימי חנוכה הראשונים מנהלים את המלחמה עם היצר (כבכל התחלה) בצורה חלקית, ביום הראשון של
25 חנוכה מדליקים נר אחד מ"נר מצוה ותורה אור", ביום השני מדליקים שני נרות, וכך הלאה, חלק מהנרות עדיין
26 אינם מודלקים;
- 27 ואילו ביום האחרון של חנוכה, "זאת חנוכה", עורכים "התקפה חזיתית וכללית" נגד היצר, על ידי שמדליקים
28 בפעם אחת כל (שמונת) הנרות שבמנורה, והאורה מהנרות מתפשטת במדה הנעלה והגדולה ביותר.
29 ובעבודת האדם - יהודי "מדליק" אז בתוכו את כל כחותיו ואת כל יכלתו כדי להאיר ב"נר מצוה ותורה אור".
30 "התקפה חזיתית וכללית" זו הנערכת ב"זאת חנוכה", רואים גם בקריאת התורה של אותו יום - קוראים אז
31 בתורה הרבה יותר מאשר בשאר ימי חנוכה, קוראים אז אודות הרבה שבטים (יהודים) והרבה נשיאים, ואת
32 הסך-הכל של כל בני ישראל וקרבתיהם (מעשים טובים).
- 33 גם בקריאה עצמה של "זאת חנוכה", מודגש הדבר, שעורכים אז את ה"התקפה הכללית": לאחר המובא
34 בקריאת התורה אודות כך שכל הנשיאים של כל השבטים הביאו את קרבנותיהם, מסיימים את הקריאה בציווי
35 שנצטווה אהרן הכהן¹⁴ "בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות".
- 36 - כל הנרות שבמנורה היהודית, כלומר כל הנרות של "נר ה' נשמת אדם"¹⁵ (המתחלקים בכללות) בשבעה
37 נרות) מודלקים, והם בצורה של "אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" - הם מאירים "אל מול פני המנורה",
38 אל הקב"ה, שהוא ה"פני", הפנימיות ומקור האורה של המנורה היהודית¹⁶.

הנ"ל ספ"ד (אוה"ת שם תתקסב, א).

(10) מגילה ו, ב.

(11) בה"י"ב פסוקים ומאמרי חז"ל".

(12) נוסח ברכת נר חנוכה.

(15) משלי כ, כז.

(16) לקו"ת בהעלותך ל, סע"ד.

(13) בכללות מעלת "זאת חנוכה" - ראה ד"ה ברוך שעשה נסים

- הדברים כפשוטם הם, שנשמתו של כל יהודי, שכל אחת מהן באה מאורו של הקב"ה, "נר ה' נשמת אדם" - מאירה ומתקשרת באור היהדות, על ידי קיום "נר מצוה ותורה אור", תורה ומצוות, ועל ידי כך היא מתקשרת גם בגלוי עם הקב"ה.
- ו. זהו ענינו של "זאת חנוכה", שעורכים אז את ה"התקפה החזיתית" נגד היצר, על ידי שמדליקים את כל הנרות בפעם אחת, שעל ידי כך מתפשטת האורה במדה הנעלה והגדולה ביותר, ובאופן ש"הנרות הללו אינן בטלין לעולם"¹⁷, שהפועל יוצא מכך הוא תמידי ומשפיע לתמיד -
- זה מביא את הנצחון - כפי שיהי' בגאולה בקרוב ממש - שהיצר מתבטל לגמרי, ולא נשאר בידו שום תקוה (ח"ו) לנגוע אי-פעם ביהודים וביהדות, לנגוע ביהדותם של בני ישראל, באורה של "נר מצוה ותורה אור", אף לא לנגוע במה שיהודי מאיר את סביבתו ("על פתח ביתו מבחוץ", כנ"ל);
- אי אפשר שתהי' עוד האפשרות שלא ללמוד תורה בהתמדה ובשקידה הגדולה ביותר ("להשכיחם תורתך" ח"ו), שלא לקיים מצוות באופן של "מהדרין מן המהדרין" ("להעבירם מחוקי רצונך" ח"ו),
- וזה פועל שמלכתחילה אין היצר בא ליהודי, ואם אפילו הוא כן בא ליהודי ח"ו, שהרי הוא "כסיל"¹⁸, ואפשר שירצה לנסות עוד פעם ח"ו - מבטל אותו היהודי מיד לגמרי.
- שכן, ב"זאת חנוכה" מנהלים "התקפה חזיתית", מדליקים את כל הנרות שבמנורה, עם כל הפירושים שבזה כפי שנזכר לעיל,
- ובפרט שעל כל (שמונה) הנרות מברכים "שעשה נסים לאבותינו", שזה מדגיש (כנ"ל ס"ד) שבנוסף ל"יגצתי ומצאתי" שהי' ב"זאת חנוכה" - יש לו ליהודי גם הנסים מהקב"ה בנצחון המלחמה (כשם שהראה הקב"ה נסים לאבותינו "בימים ההם", הוא מראה גם לנו "בזמן הזה", כנ"ל), דבר שמבטל לחלוטין את האפשרות שיוכל היצר לנגוע במשהו ביהודים וביהדות.
- ז. האמור לעיל (שעל ידי עבודתו של יהודי בתכלית השלימות ב"זאת חנוכה" הוא מבטל את היצר לגמרי) מתייחס לכל בני ישראל; יש לכך, אבל, שייכות מיוחדת, ובהדגשה ובתוקף מיוחדים, כשהעבודה נעשית על ידי "צבאות השם", חיילי הקב"ה בגיל שלפני בר-מצוה ובת-מצוה - כפי שהנכם אתם, כל אלה שנתאספתם כאן:
- על ילדי ישראל, "צבאות השם", שלפני בר-מצוה ובת-מצוה, כמוכם, אומרים¹⁹: "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז", שתורה ("עוז"²⁰) מתחילה להתבסס ביסודיות, מ"עוללים ויונקים", מילדי ישראל קטנים, ואז (כשישנו "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז") נהי' "להשבית אויב ומתנקם", מתבטלים לגמרי כל אלה שאינם ידידים טובים ליהודים וליהדות, וכל אלה שרוצים ח"ו לנגוע ביהודים וביהדות.
- וכפי שהוסבר בארוכה, בביאור נרחב, על ידי נשיא דורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר, במאמרו המפורסם²¹ - בו הוא מסביר את הפסוק האמור ("מפי עוללים ויונקים יסדת עוז גו' להשבית אויב ומתנקם") - כיצד יכולים ילדי ישראל לפעול ביטולם המוחלט של כל הדברים המפריעים ליהודים וליהדות - הרי זה על ידי "יסדת עוז": על ידי יציאתם במלחמה נגדם חמושים בנשק יהודי, שזהו ה"עוז", עוזו וחוזקו של יהודי - תורה, "תורתך" ו"חוקי רצונך".
- ח. על ידי התעסקותם של ילדי ישראל כמוכם ב"נר מצוה ותורה אור", ב"מפי עוללים ויונקים יסדת עוז" - בא, ביתר שאת וביתר עוז, נצחון המלחמה נגד היצר באופן שמבטלים אותו לגמרי, "להשבית אויב ומתנקם". במיוחד כשאתם עושים זאת בימי חנוכה, הקשורים במיוחד במלחמת היצר,
- ובפרט שבודאי עסקתם בזה, כפי שדובר בהתכנסות הקודמת (ביום ראשון של חנוכה)²², שבנוסף ללימוד תורה ולקיום מצוות, ובפרט מצות הצדקה, בכל ימות השנה - הוספתם בכך, הוספה לזכות ומצד האורה של ימי חנוכה.

(20) ד"אין עוז אלא תורה" (ראה ויק"ר פל"א, ה. יל"ש בשלח רמז

רמז. שהש"ר פ"ב, ג (ג). מדרש תהלים עה"פ. ועוד).

(21) ד"ה וקבל היהודים תרפ"ז פ"ב (סה"מ תרפ"ז ע' קיא ואילך).

(22) בהשיחה דלעיל הערה 2 ס"ז.

(17) תנחומא בהעלותך ה. במדב"ר פט"ו, ו - ע"פ רמב"ן שם.

(18) קהלת ד, יג. קה"ר פ"ד, יג. מדרש תהלים (באבער) ט, ה.

זח"א קעט, סע"ב.

(19) תהלים ח, ג.

- 1 ולאחר מכן, כשבא היום השמיני והאחרון של חנוכה, "זאת חנוכה", כשמדליקים כל הנרות שבמנורה,
2 ועורכים את ה"התקפה החזיתית" על היצר - מבטלים את היצר לחלוטין, כך שאין מן הצורך יותר להלחם אתו.
3 ובמיוחד, שבודאי תנצלו את יום "זאת חנוכה" (המסתיים מחר בערב), לעסוק ולפעול ב"נר מצוה ותורה
4 אור", בלימוד "תורתך" וקיום "חוקי רצונך", במדה מרובה יותר מאשר עשיתם עד עתה, מתאים ל"התקפה
5 החזיתית והכללית" על היצר, כשמבטלים אותו לחלוטין,
6 בידענו שישנם עוד עשרים וארבע שעות של חנוכה, ובחנוכה גופא - "זאת חנוכה", היום בו מדליקים כל
7 הנרות - הרי שה"התקפה החזיתית" על היצר צריכה להתבטא כעת בהפעלת כל הכחות כדי להתקשר יותר ויותר
8 ב"נר מצוה ותורה אור", ועל ידי כך - בהקב"ה.
9 ט. ועל ידי שכל בני ישראל, ובמיוחד החל מ"צבאות השם", עליהם נאמר "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז
10 גו' להשביט אויב ומתנקם" - מסיימים את היום השמיני של חנוכה חדרים ברעיון ובידיעה שזוהי המלחמה
11 האחרונה עם היצר, זוהי המלחמה המביאה את הנצחון הסופי על היצר, לאחר מלחמה זו לא יצטרכו יותר
12 למלחמה, ובמילא מנצלים את יום "זאת חנוכה" לעריכת ה"התקפה החזיתית והכללית", ההתקפה האחרונה על
13 היצר -
14 הרי זה מביא את הנצחון המלא והסופי, הנצחון הנצחי, על היצר, נגאלים מגלות הגוי' שקייט והיצר בגאולה
15 שאין אחרי' גלות, נצחון וגאולה נצחיים,
16 ועל ידי כך - נגאלים גם מהגלות במובנה הפשוט, בגאולה עולמית שאין אחרי' גלות²³,
17 שמכאן ואילך יהיו בני ישראל בני חורין, לא קיים יותר שום ענין של גלות, וילמדו תורה במנוחה ויקיימו
18 מצוות בשמחה ובטוב לבב,
19 וכל זאת - על ידי שבני ישראל, החל מילדי ישראל, עושים עבודתם כדבעי בכלל וב"זאת חנוכה" במיוחד,
20 והקב"ה עושה נסים, כמו "שעשה נסים לאבותינו", עד לנס העיקרי - הגאולה האמיתית והשלמה על ידי
21 משיח צדקנו,
22 במהרה בימינו ממש.

* * *

- 23 י. בקביעות שנה זו, חל "זאת חנוכה" מיד אחרי (ימי) ראש חודש, כפי שאמרנו כעת בתפלת מנחה, לפני
24 הדלקת שמונת הנרות - "יעלה ויבוא . . ביום ראש החודש הזה".
25 שגם בכך, ישנה הוראה מיוחדת בדברים הקשורים בחנוכה בכלל, וב"זאת חנוכה" במיוחד:
26 לפני שהדליקו שמונת הנרות של היום האחרון של חנוכה, כלומר, לפני עריכת ה"התקפה החזיתית" נגד
27 היצר, התקפה שתביא את הנצחון המלא והסופי על היצר (כנ"ל בארוכה - ההוראה מ"זאת חנוכה") - מזכירים
28 בתפלה (מנחה) שמתפללים להקב"ה, שהיום הוא ראש חודש, ומשום כך "יעלה ויבוא . . זכרונינו" ו"זכרון
29 משיח בן דוד עבדך וזכרון ירושלים עיר קדשך", ו"זכרון כל עמך בית ישראל" -
30 על ידי ההקדמה של "יעלה ויבוא" וכו' - יכולים לאחר מכן לערוך ביתר תוקף את ה"התקפה החזיתית"
31 נגד היצר, המבטלת אותו לגמרי, בתכלית השלימות.
32 יא. הסברת הדברים:
33 ההוראה לכל אחד מעניניו של ראש חודש ומאמירת "יעלה ויבוא..", היא:
34 ענינו של ראש חודש הוא, שלאחרי שלא ראו את הלבנה כלל, נהי' מולד הלבנה, הלבנה נולדת ומתחילה
35 להאיר מחדש, על ידי שהיא מקבלת את אורה מהשמש²⁴, המקבלת את אורה מהקב"ה, "יוצר אור"²⁵, ולאחר
36 מכן (החל מראש חודש) מאירה הלבנה יותר ויותר מיום ליום.

הערכים-חב"ד ערך אור הלבנה ס"ב סק"א. וש"נ).
(25) ישע"י מה, ז. ברכות ק"ש.

(23) ראה תוד"ה ה"ג ונאמר - פסחים קטז, ב.
(24) כי "סיהרא לית לה נהורא מגרמה כלום", ומקבלת אורה
מהשמש (זח"א לג, ב. רמט, ב. ח"ב רטו, א. ועוד. וראה ספר

ההוראה מכך לכל אחד מישראל, היא:

- 1
- 2 "ישראל מונין ללבנה"²⁶, בני ישראל מקשרים וקובעים את הימים טובים שלהם, כולל ימי חנוכה, לפי מהלך
- 3 הלבנה, לפי מספר הימים שבחודש הלבנה, מאז החלה הלבנה להאיר (בראש חודש).
- 4 ולכן - כשם שענינו של ראש חודש הוא, שהלבנה נולדת ומתחילה להאיר מחדש באור שהיא מקבלת
- 5 מהשמש, המקבלת את אורה מהקב"ה, "יוצר האור", ולאחר מכן הלבנה מאירה יותר ויותר -
- 6 כך גם צריך להיות בכל אחד מישראל, שהחל מיום הולדתו הוא הולך וגדל ומאיר בכל יום מימי חייו יותר
- 7 ויותר, מאיר ב"נר ה' נשמת אדם" שלו, באור שהוא מקבל מהקב"ה, מ"יוצר המאורות"²⁷, על ידי שהוא לומד
- 8 "תורה אור" שלו ומקיים "נר מצוה" שלו, וכל זאת - באופן שהולך ומאיר יותר ויותר.
- 9 יב. זאת אנו למדים וזוהי ההוראה ממה שאמרנו בתפלת מנחה "יעלה ויבוא . . ביום ראש החודש הזה" -
- 10 הרי זהו "יום ראש החודש הזה" - כעת הוא היום של ראש חודש, היום בו הלבנה נולדת ומתחילה להאיר
- 11 מחדש, ולכן צריך להיות כך גם בבן ישראל, בכולנו - שעל כל אחד מאתנו להאיר מחדש, ובכל יום מימי חייו
- 12 להאיר יותר ויותר, שעל ידי כך הוא מאיר יותר את חיי היום-יום שלו,
- 13 מאיר גם בכל בני ישראל, כמו שאומרים הלאה ב"יעלה ויבוא" - "וזכרון כל עמך בית ישראל", הוא מאיר
- 14 בכל בני ישראל, הוא מזכיר את כל אחד מבני ישראל ואת כל עם ישראל, שבכולם יהי "יעלה ויבוא . . .".
- 15 הוא גם מזכיר "זכרון משיח בן דוד עבדך" - הוא מבקש מהקב"ה ש"יעלה ויבוא ויגיע..", שיגיע²⁸ אל
- 16 הקב"ה הזכרון של "משיח בן דוד עבדך", "נאו",
- 17 יחד עם "זכרון ירושלים עיר קדשך", יחד עם "זכרון כל עמך בית ישראל", יחד עם אותו יהודי, אותו ילד
- 18 יהודי, שאמר זה עתה "יעלה ויבוא".
- 19 הוא יודע שכשם ש"ביום ראש החודש הזה" נולדה הלבנה והחלה להאיר מחדש, ולאחר מכן היא הולכת
- 20 וגדלה ומאירה יותר ויותר את כל העולם -
- 21 כך גם ברור הדבר ש"משיח בן דוד עבדך" נזכר ביום ראש חודש, ובאופן של "משיח נאו" מחדש, בצורה
- 22 מחודשת, בחוזק ובחיות ובאורה כזו כאילו זה דבר חדש לגמרי,
- 23 ובמילא ודאי הדבר שהוא בא "נאו", ועל ידו באה הגאולה המלאה עם האורה האמיתית והנצחית של
- 24 הגאולה האמיתית והשלימה, הפועלת ומביאה את הנצחון המלא והסופי נגד היצר, שהוא בטל לגמרי.
- 25 יג. בהתאם להאמור, נבין את הקשר המיוחד ואת ההוראה המיוחדת שישנה ממה ש"זאת חנוכה" חל
- 26 (בקביעות שנה זו) מיד לאחר ראש חודש:
- 27 ההוראה והלימוד האמורים מראש חודש ו"יעלה ויבוא..", שעל כל יהודי לגדול ולהאיר יותר ויותר ב"נר
- 28 ה' נשמת אדם" שלו על ידי "נר מצוה ותורה אור", הם לימוד והוראה לכל יום מהשנה כולה ומכל ימי חייו;
- 29 במיוחד, אבל, מודגשים הדברים בימי חנוכה, כשמדליקים נרות החנוכה שיאירו יותר ויותר, דבר המלמד
- 30 את בן ישראל שעליו ל"הדליק" את עצמו ולהאיר ב"נר מצוה ותורה אור" במדה הולכת וגדלה, כדי לנצח את
- 31 היצר שברצונו "להשכיחם תורתך" ו"להעבירם מחוקי רצונך" (כנ"ל ס"ב),
- 32 עד שביום האחרון של חנוכה, "זאת חנוכה", צריכים להדליק כל הנרות שישנם - כדי לערוך את ה"התקפה
- 33 החזיתית" על היצר ולנצחו נצחון טוטאלי, שהוא מתבטל לגמרי, כפי שאכן יהי' כך בקרוב ממש בגאולה
- 34 העתידה על ידי משיח בן דוד עבדך.
- 35 שלשם כך צריכים להקדמה ולהכנה, ללימוד ולהוראה של ראש חודש ו"יעלה ויבוא..". - שיהודי יודע וזוכר
- 36 שכמו שהלבנה נולדה ומתחילה להאיר מחדש בראש חודש והולכת ומאירה יותר ויותר בכל העולם, כך גם
- 37 עליו לגדול ולהאיר יותר ויותר, עד - להאיר בכל ה"נרות" שלו,

- 1 והוא (מבקש ו)מזכיר "זכרון כל עמך בית ישראל", שכל בני ישראל, כל נשמות ישראל, שכל אחת מהן
2 היא "נר ה' נשמת אדם", יודלקו ויאירו, וכל אחד מהם מדליק את כל "נר מצוה ותורה אור" שלו, מצוות,
3 שביכלתו לקיימן, ו"אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות" (כנ"ל ס"ה).
- 4 ומזכיר גם "זכרון משיח בן דוד עבדך" ו"זכרון ירושלים עיר קדשך", שעל ידי משיח צדקנו באה הגאולה
5 (גם - של ירושלים, יראת השם בשלימות²⁹) ונצחון נצחי על היצר.
- 6 אחרי אמירת "יעלה ויבוא" אומרים "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", והולכים מיד, "נאו", לגאולת ציון.
7 ואחרי יעלה ויבוא כו' ניגשים להדליק, ובתכלית השלימות, כל (שמונת) הנרות שבמנורה, עם כל הפירושים
8 שבזה (כנזכר לעיל), ועל ידי כך עורכים את ה"התקפה החזיתית" נגד היצר ומנצחים אותו,
9 בנצחון נסי של הקב"ה - שהוא נצחון מלא במלחמה עם היצר.
- 10 ועל ידי כך - הגאולה המלאה, הגאולה האמיתית והשלימה.
- 11 יד. ובפשטות: "משיח בן דוד עבדך" בא "נאו", ולוקח אתו "כל עמך בית ישראל", את כל אחד מישראל
12 ואת כל ישראל - שלימות העם,
- 13 שכן, נהי' "והשיב לב אבות על בנים"³⁰, שילדים, אתם צבאות השם - פועלים על כל הסביבה, החל מעל
14 הוריהם, שיהיו כולם מוחדרים ב"נר מצוה ותורה אור", ויוכלו ב"צבאות השם",
- 15 וכן - שיירשמו כולם בתורתו של הקב"ה ("תורתך"), בספר תורה, על ידי רכישת אות בו,
16 והולכים ל"ירושלים עיר קדשך"³¹, ולפני זה - לארץ הקודש, שלימות הארץ, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה'
17 אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"³², "תמיד" - שהרי "אינן בטלין לעולם" (כמו "הנרות הללו").
- 18 ולוקחים שלימות התורה, על ידי שהדליקו את כל "נר מצוה ותורה אור", בשלימות, כפי שהראו (אחרי
19 אמירת "יעלה ויבוא") בהדלקת כל הנרות שבמנורה,
- 20 וזה מראה שכל אחד מכם וכולכם יחד תעשו ותפעלו ובאופן של "יגעתי"
- 21 - ב"הדלקת" כל נשמות ישראל, "נר ה' נשמת אדם", וכל אחת מהנשמות "תדליק" את כל המצוות שביכלתה
22 לקיים - שבכך יש לכל אחד שלימות התורה, שלימות של "נר מצוה ותורה אור".
- 23 זה מביא את האור הגדול החל מ"הם עתידים להתחדש כמותה"³³ - כשם שהלבנה מתחדשת בכל ראש
24 חודש, כך מתחדש מזלו של כל יהודי ושל כל בני ישראל, התחדשות באופן ש"אינן בטלין לעולם".
- 25 ונהי' "ותחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים" "נאו".
- 26 הולכים בשמחה עם תורה ומצוות, ועם כל אחד מישראל וכלל ישראל, "כל עמך בית ישראל" ו"משיח בן
27 דוד עבדך" - בראש, בגאולה האמיתית והשלימה, בארץ הקודש, "נאו", במהרה בימינו ממש.

* * *

- 28 טו. נוהגים אנו בשעת ההתכנסויות שלנו, שיהיו שלשת הדברים שעליהם העולם עומד - תורה עבודה
29 וגמילות חסדים³⁴ - כך גם בהתכנסות הנוכחית.
- 30 התפללו תפלת מנחה (עבודה, תפלה), וגם למדו תורה שבכתב ותורה שבעל-פה, ב"ב פסוקי ומאמרי חז"ל
31 (תורה), ובסופו של הכינוס יתנו (על ידי המדריכים והמדריכות שיחיו) לכל אחד שתי מטבעות: אחת - לצדקה
32 (גמילות חסדים), והשני' - לעשות בה ככל העולה ברצונו של לב יהודי (כנזכר פעמים רבות בכינוסים).

(29) ראה תוד"ה הר - תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, י). לקו"ת דברים יל"ש ישע"י רמז תקג).

כט, ד. ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ. (32) עקב יא, יב.

(33) סדר קידוש לבנה. מסנהדרין מב, א.

(34) אבות פ"א מ"ב.

(31) להעיר ממחז"ל שתתפשט בכל א"י (פס"ר פ' שבת ור"ח ג).

- ויסיימו את ההתכנסות - בשירת ניגון שמח, שהרי הולכים לקבל את פני משיח צדקנו בשמחה, על ידי שעוד לפני ביאת משיח עבדו את הקב"ה, "עבדו את ה' בשמחה"³⁵, למדו תורה וקיימו מצוותי, בשמחה ובטוב לבב.
- טז. בזה מיתוסף עוד ענין הנוגע במיוחד לזמן הנוכחי, הזמן הסמוך לביאת משיח צדקנו:
- בספר דניאל³⁶ מובאת ההבטחה: "ובעת ההיא - בזמן הסמוך לביאת משיח - יעמוד מלאך מיכאל השר הגדול (הגדול שבמלאכים, שהוא מלאך מיכאל³⁷) העומד על בני עמך (מלאך זה קשור במיוחד בבני ישראל³⁸) - הגוי הגדול הזה. כי מי גוי גדול גוי³⁹, ויש לומר שלכן הוא "השר הגדול"⁴⁰)), והוא מגן במיוחד על עם ישראל ועל כל יהודי במיוחד³⁸,
- וממשיך בפסוק (ובכך הוא מסיים את הפסוק והענין), שמבלי הבט על מצב הענינים שיהי' אז, יהי' "בעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר" - כל יהודי שנרשם ב"ספר" יינצל (נוסף על מה שמלאך מיכאל מגן עליו), כפירוש הראשונים⁴⁰: "כל הנמצא כתוב בספר - כלומר, כל ישראל, שכולם הם כתובים על ספרו של בורא"⁴¹, בספרו של הקב"ה, שהוא⁴² ספר התורה⁴³, ותורה היא "שעשועים יום יום גוי' לפניו"⁴⁴, ספרו של הקב"ה.
- ובפרט שכל יהודי מחי' ומחדש (ע"ד ענינו של "חנוכה" (כנ"ל ס"ב)) את מה שהוא "כתוב בספר", ב"ספרו של בורא", בספר תורה - על ידי רכישתו אות באחד מספרי התורה הנכתבים לאחרונה - בספרי התורה לילדי ישראל שלפני בר-מצוה ובת-מצוה, ובספרי התורה למבוגרים.
- ואלה שמאיזו סיבה שהיא עדיין לא עשו זאת - יעשו זאת בזריזות, על כל פנים במשך יום "זאת חנוכה".
- וכל אחד מכם שיודע מילד או ממבוגר, שעדיין לא "נמצא כתוב בספר" מחדש, על ידי רכישת אות בספר תורה - ישתדל לפעול עליו להירשם בו,
- ולהזכיר לו על הרמז האמור המודגש בתורה, בדניאל, ש"ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר", שכל יהודי ניצול ומוגן (החל מההצלה על ידי מלאך מיכאל, ולאחר מכן זה בא בבטחון גדול יותר) על ידי שהוא "כתוב בספר", בספר תורה⁴⁵,
- הוא מחדש עוד יותר את הקשר שלו עם תורה, ועל ידי תורה - הוא מחדש עוד יותר את הקשר עם "נותן התורה", עם הבורא - ונהי' ישראל אוריתא וקוב"ה כולא חד⁴⁶.
- ועל ידי כך נהיים מוגנים ועומדים שלמים, בשלימות, בהכנה לגאולה האמיתית והשלמה.
- ועושים זאת מתוך שמחה, כנזכר לעיל, ובפרט בימי חנוכה, לפי פסק הרמב"ם⁴⁷ שימי חנוכה הם "ימי שמחה".
- יז. וכך גם עושים את שלשת הענינים, תורה, עבודה (תפלה) וגמילות חסדים (בהם קישרו כנ"ל את הכינוס) - בשמחה:
- לומדים תורה מתוך שמחה, כפי שתורה צריכה להילמד; מקיימים מצוות ובפרט מצות הצדקה, בשמחה ובטוב לבב, כפי שצריכים לקיים אותן;

35) תהלים ק, ב. וראה רמב"ם הל' לולב בסופן. תניא פכ"ה (ג, רע"א).

36) יב, א.

37) ראה שהש"ר פ"ו (ג), ה: מלכיהון דמלכיא . . . זה מיכאל וגבריאלי. ובברכות ד, סע"ב: גדול מה שנא' במיכאל יותר ממה שנא' בגבריאלי . . . מיכאל באחת גבריאלי בשתים. וראה אוה"ת בראשית תקער, א: מכאן (ברכות שם) מבואר דמיכאל גבוה מגבריאלי, וצ"ע ממ"ש במד"ר פ' במדבר פ"ב דגבריאלי הוא בחי' דגל מחנה יהודה מזרח ומיכאל דגל מחנה יהודה דרום.

38) ראה פסיקתא רבתי פמ"ה, י: סיגור שלכם זה מיכאל שנא' בעת ההיא יעמוד מיכאל. מצו"ד עה"פ. וראה שמו"ר פ"ח, ה.

39) דברים ד, וי.

40) פ"י רבינו ישעי' מטראני (בעל תוס' רי"ד) לדניאל שם. נדפס בס' פ"י נ"ך לרבינו ישעי' מטראני (ירושלים, תשל"ח).

41) בפ"י הרס"ג (דניאל שם) שכל הנמצא כתוב בספר אלו הצדיקים

ככתוב (מלאכי ג, טז) ויכתב בספר זכרון לפניו. ועד"ז פ"י הראב"ע ומצו"ד. - וע' פנים לתורה (במדב"ר פ"ג, טז. זח"א מז, ב. ובכ"מ). וראה מגילה (טו, סע"ב): עשי' בפועל "ככולוהו תנאי וככולוהו אמוראי". (42) דפתראות ופנקסאות של הקב"ה (בהבריאה - ובזה מובן דיוק לשון הרימ"ט: ספרו של בורא) - ב"ר רפ"א.

(43) להעיר מיל"ש עקב רמז תתנד: אמר הקב"ה בשביל שכתבתי אותה (הלוחות?), כולה חיים שנא' (משלי ג, יח) עץ חיים היא למחזיקים בה, ואם אתם משמרים אותה אתם חיים, ואף לעתיד לבא אני כותב אתכם בספר ואתם מתמלטים מדינה של גיהנם שנא' ובעת ההיא יעמוד מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך וגו' ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר.

(44) משלי ח, ל.

(45) ראה סד"ה להבין ענין שמח"ת תש"ו.

(46) ראה זח"א ג, עג, א.

(47) הל' חנוכה פ"ג ה"ג. וראה בארוכה לקו"ש ח"י ע' 142 ואילך.

- 1 וגם עבודת התפלה צריכים להתחיל מתוך שמחה (ורק לאחר מכן באה ההכנעה והשפלות), כמוסבר במקומות
 2 רבים⁴⁸, וכפי שכל אחד מכם יודע בודאי - שעבודת השם, ובפרט תפלה, צריכה להיות - "עבדו את ה' בשמחה",
 3 ועל ידי שמחה משולשת זו, באים לשמחה הנצחית, שמחת עולם⁴⁹, ש"איננה בטילה לעולם",
 4 והחל מעכשיו⁵⁰, לא יהיו יותר ענינים לא שמחים, יהיו רק ענינים של שמחה,
 5 החל בעניני יהדות, שיהיו כולם באופן של שמחה,
 6 והחל מנחת אמיתי ושמחה מכל אחד מכם ומכולכם יחד - להוריכם, ולהורי הורכם, סבים וסבתות, ול"כל
 7 עמך בית ישראל",
 8 ונחת ושמחה ל"משיח בן דוד עבדך", הגואל - בראותו שבני ישראל מחכים, מצפים, מבקשים ומתחננים
 9 מהקב"ה "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח".
 10 ולומר זאת גם באנגלית, ובכל שפה שיכולים לומר זאת, כך שכל העולם יהי' חדור בדיעה זו שרוצים את
 11 משיח "נאור", הרי זה יביא את הגאולה "נאור" ממש, כפסק הרמב"ם⁵¹ ש"מיד הן נגאלין".
 12 ית. בהמשך להאמור, יהי' כעת הסדר כדלהלן:
 13 יתחילו בניגון שמח, יחד עם כלי הזמר, את הניגון "עוצו עצה ותופר דברו ולא יקום כי עמנו אל"ל⁵²
 14 - כדי לחזק עוד יותר את הנצחון על היצר ועל גוי'שקייט;
 15 לאחר מכן את ההמשך לפסוק בתפלה, להזכיר את ההגנה של הקב"ה, על ידי שירה בשמחה את הניגון
 16 "ועד זקנה אני הוא גוי' ואני אסבול ואמלט"⁵³, ש"ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר",
 17 ולאחר מכן (ההמשך) הניגון "אך צדיקים"⁵⁴, והניגון "כי אלקים גוי' וישבו שם וירשוה וגו'"⁵⁵.
 18 לאחר כל זאת יחלקו את המטבעות, כנזכר לעיל - שתי מטבעות: אחת לצדקה, כדי להשלים את ה"ציון"⁵⁶
 19 במשפט (תורה⁵⁷) תפדה ושבי' בצדקה", והשני' - לעשות בה כרצון הלב היהודי שבכל אחד מכם, ילדים או
 20 ילדות, ולעורר גם את הלבבות ואת היהדות של כל הילדים שסביבכם, ובאופן של שמחה,
 21 ולאחר מכן ועיקר - לזכור לנצל את השעות שעדיין נשארו מיום "זאת חנוכה", להאיר בהן את כל העולם,
 22 החל מהארת עצמו ב"נר מצוה ותורה אור", על ידי הדלקת כל הדברים שיכולים להאיר, עד להדלקת כל הנרות,
 23 שכולם יודלקו ב"נר מצוה ותורה אור", "אל מול פני המנורה".
 24 ותהי' שנה של אורה, וגם בהיותינו ברגעים האחרונים של הגלות, הרי "לכל בני ישראל הי' אור במושבותם"⁵⁸,
 25 ולצאת מהגלות "ביד רמה"⁵⁹, בראש מורם, בהראותינו שאנחנו יהודים, והולכים יחד עם יהדות, עם
 26 השלימות של יהדות, לקבל פני משיח צדקנו, כל ישראל - שלימות העם, יחד עם שלימות התורה, יחד עם
 27 שלימות ארץ הקודש,
 28 ובשמחה ובטוב לבב.
 29 [התחיל לנגן "עוצו עצה גוי' עמנו אל"ל".
 30 ניגנו "ועד זקנה אני הוא". "אך צדיקים" "כי אלקים גוי' וירשוה גוי'".
 31 כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן למדריכים ולמדריכות שיחיו מטבעות של עשרה סנט, לתת לכל אחד ואחת
 32 מהילדים והילדות שיחיו שתי מטבעות: אחת - לתת לצדקה, והשני' - לעשות בה כטוב בעיניהם].

(48) ברכות ל, ב ואילך. שבת ל, ב. טושו"ע ואדה"ז או"ח סצ"ג מ"ב.

(49) ישעיי' לה, י. נא, יא.

(50) טועמי' בער"ש, ערב הגאולה - מכל תבשיל ותבשיל (שו"ע אדה"ז חאו"ח סר"ג מ"ח, ובנוגע לגאולה - ראה לקו"ש ח"א ע' 59. חט"ו ע' 282. ועוד).

(51) הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(52) ישעיי' ח, י.

(53) שם מו, ד.

(54) תהלים קמ, יד.

(55) שם סט, לו.

(56) ישעיי' א, כז.

(57) לקו"ת דברים א, סע"ב.

(58) בא י, כג.

(59) בשלח יד, ח.

לקוטי שיחות פרשת ויגש כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

21 את השבטים בשנות הרעב, קשור בכל זאת למהותם
22 האמיתית של בני ישראל ובכל התקופות⁵, עדיין לא מובן:
23 קריאת דבר בשם מסויים, משמעותה, שמהותו של
24 הדבר מתבטאת בשם עצמו, ולא בענינים הנובעים מהתוכן
25 שהשם מביע.
26 אך לגבי השם "יוסף" אי אפשר, לכאורה, לומר כך:
27 יוסף היה זה שפרנס את ישראל, אך אין לומר שהוא עצמו
28 היה פרנסתם. ולכן, אף אם נאמר שכלכלה זו קשורה
29 למהותם של ישראל, עדיין אין מתאים לקרוא לבני ישראל
30 בשם יוסף, כאשר פרנסתם רק הגיעה מיוסף, אך אין היא
31 יוסף?

ב.

דברי ה' נצחיים

32 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את המשמעות
33 הפנימית של "נצחיות התורה", שבמושג זה אין הכוונה
34 רק לומר שמצוות התורה, שנתן הקדוש-ברוך-הוא במתן
35 תורה, הן ציוויים שניתנו בזמנם, כדי לקיימם תמיד "לעולם
36 ולעולמי עולמים", ושאינן בהם שום שינוי, הפחתה או
37 תוספת⁶, אלא גם שציוויים אלו עצמם קיימים תמיד⁷. זהו
38 ההסבר ל"דבר אלקינו יקום לעולם"⁸, ול"ודבריו חיים
39 וקיימים לעד"⁹, שדבריו של הקדוש-ברוך-הוא, הכתובים
40 בתורה¹⁰, הם עצמם קיימים "לעולם" ו"לעד"¹¹.

משא"כ השם יוסף.

(6) רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט. יסוד התשיעי ב"ג עיקרים (פיה"מ פ' חלק).
ובארוכה – בהקדמה לפיה"מ ד"ה החלק הראשון שיתנבא בו ואילך.
(7) ובלשון הרגצובי "הוא דבר הנמשך ופועל תמיד" (צפע"נ למכות יא,
א מצפע"נ השמטות להל' תרומות ס, ג). וראה עוד ל"ק"ש ח"ח ע' 151. וש"ל.
(8) ישע"י מ, ח.
(9) נוסח התפלה (ברכות ק"ש).
(10) ברד"ק (וכ"ה במצו"ד) לישע"י שם "ודבר אלקינו – שדיבר ע"י
נביאיו" (ובפשטות נכלל בזה גם דברי הנביאים שלא נכתבו בתורה). ובתניא
פכ"ה (לב, א) מובא פסוק זה לענין "גילוי רצונו שבדיבורו שהוא התורה" –
משמע שגם תורה שבע"פ בכלל זה (ובפרט שגילוי רצונו – עיקרו בתושבע"פ
אגה"ק סו"ס כ"ט). וראה הערה הבאה.
(11) כמוכח מ"ש בתניא שם שזה שהיחוד שנעשה ע"י המצות "הוא נצחי
לעולם ועד", הוא מפני ש"גילוי רצונו שבדיבורו שהיא התורה הוא נצחי".

א.

"ויכלכל יוסף... את אחיו..."

1 בין הענינים המסופרים בתורה אודות יוסף ואחיו –
2 אשר הסיבה לכך שהתורה מספרת "כל הני מילי" (=את
3 כל הדברים הללו) היא משום ש"לית לך מלה באורייתא
4 דלאו אית בה רזין עילאין וקדישין וארחין דבני נשא
5 לאתקפא בהו"¹ (=אין לך מלה בתורה שאין בה סודות
6 נעלים וקדושים ודרכים שבני אדם צריכים להחזיק בהן) –
7 מסופר גם על כך שיוסף כלכל את אחיו ובני ביתם –
8 "ויכלכל יוסף... את אחיו... לחם לפי הטף"². ענין זה כה
9 חשוב, עד שיהודים בכללותם נקראים לנצח בשם "יוסף",
10 כפי שמפרשים על הפסוק³ "נוהג כצאן יוסף".
11 יש להבין: כאשר התורה קוראת למישהו בשם מסויים,
12 הרי זה משום ששם זה מבטא את מהותו של הנקרא בשם
13 מסויים זה⁴. כלומר, שם זה מבטא את מהותו האמיתית
14 של בעל השם, ולא רק מאורעות שאירעו לו.
15 וא"כ אינו מובן: מדוע נקראים בני ישראל, ולדורות,
16 בשם "יוסף" מפני שיוסף כלכלם במצרים בשנות הרעב,
17 כאשר אירוע זה הוא צדדי, לכאורה, ואינו קשור למהותם.
18 ובמיוחד כאשר מאורע זה התרחש שנים רבות לפני כן
19 ובמשך תקופה קצרה ביותר?
20 אף אם נסביר, שהענין של "ויכלכל..." שיוסף פרנס

(1) זח"א רא, א.

(2) פרשתנו מז, יב.

(3) תהלים פ, ב. רש"י ומצו"ד שם.

(4) ראה יומא פג, ב: ר' מאיר הוה דייק בשמא. וראה שעהיה"א פ"א.
(וראה בארוכה "תשובות וביאורים" סי' א*). לק"ש ח"ו ע' 35 ואילך ובהערות
שם.

(5) ובדוגמת "אחות נביות" שנקראת על שמו לפי שהוא השיאה (רש"י
וישלח לו, ג) – כי מכיון שנשואין הוא ענין עיקרי, לכן נקראת על שמו גם
לאחרי הנשואין.

אבל אי"ז דומה לנדר"ד. כי

[נוסף למה שאינה נקראת "נביות" כ"א "אחות נביות" – כי הנשואין (עם
היותם דבר עיקרי, הרי) רק בא ע"י נביות ואינו ענין לנביות עצמו (וראה לקמן
בפנים, שמטעם זה קשה זה שישאל נקראים יוסף)]

"אחות נביות" מתאר את זו שנקראת בשמות – שהיתה אחותו של נביות.

(* ס' אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"א ס"ע רפח ואילך. המו"ל.

(* מה שהכתוב קורא את שמעון ולוי "אחי דינה" – לפי שמסרו עצמם עליו" (רש"י וישלח לד, כה) – אינו שייך לענינו. כי הכתוב שם מדבר בנוגע ל"ויקחו גו' איש חרבו גו'
ויקחו את דינה". משא"כ מה שישאל נקראים על שם יוסף הוא גם לאחר זמן – כשאינו מפרנסם. ועד"ז הוא ב"אחות נביות".

ואף שגם ב"אחות נביות" מדבר בנוגע ל"עשו לקח גו'" – הרי הסיפור ד"ייקח את מחלת" הוא רק ב' תולדות, וב' וישלח נשנה דרך אגב בנוגע ל"תולדות עשו" (ראה בארוכה
לעיל ע' 164. וע' 168).

ולהעיר מפרש"י בשלח טו, כ. ואכ"מ.

(* ראה גם שעהיה"א בתחלתו, שפירוש "ודבר אלקינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד" הוא, שהתיבות ואותיות (של הדיבור) עצמן הן נצבות ועומדות לעולם.

הוראה זו מענין זה, מוכח שענין זה בתורה הוא הטעם או
המקור לדין זה או הוראה זו.
ובענינו: מכך שהתורה קבעה שההוראה "לגמול
לחייבים טובות" תילמד (א) מיוסף, (ב) מכך שכלכל את
אחיו בשנות הרעב, מוכן:

(א) כוחו של כל יהודי להתנהג באופן של "לגמול
לחייבים טובות" נובע מיוסף. כלומר, התנהגות זו היא
מהותו של יוסף¹⁸, וכל יהודי יכול לנהוג בה מפני שיוסף
משפיע בו מהותו שלו¹⁹.

(ב) נתינת כח זו נבעה מכך שיוסף כלכל את ישראל
בשנות הרעב: "ויכלכל יוסף... את אחיו..." אין הכוונה
רק למזון הגשמי, אלא הוא העניק להם כח ומדה טובה
זו²⁰, שגם הם, ובניהם בכל הדורות, יוכלו לכלכל את
ישראל באופן שבו נהג יוסף – "לגמול לחייבים טובות".

לפי זה יובן מדוע נקראים ישראל תמיד בשם "יוסף",
משום ש"הוא פרנסם וכלכלם בשני הרעב", כי המדה הטובה
"לגמול לחייבים טובות" היא ענין הקשור למהותם של
ישראל (כדלהלן בסעיף יג), וכיון שמדה זו קשורה למהותו
של יוסף, המשפיע זאת לכלל ישראל, על ידי "ויכלכל
יוסף... את אחיו" בתמידות, לכן הם נקראים בשם יוסף.

ולמרות שמוזה שהיהודים נקראים בעיקר "ישראל" או
"יעקב" מוכח שבמהותם העיקרית הם מקבלים את ענינם
של ישראל ויעקב²¹ – בכל זאת יש מספר ענינים המבטאים
את מהותם של בני ישראל, ובפסוק "נוהג כצאן יוסף"
חשוב בעיקר ענין זה, שהם מקבלים מיוסף.

ה.

"מה יוסף כלכל... אף אנו..."

כדי להבין את כל האמור לעיל ביתר ביאור, יש

1 זה עצמו הוא ההסבר בפנימיות הענינים לכך שמצוות
2 התורה לא ישתנו לעולם ח"ו: כיון ש"ודבר אלקינו יקום
3 לעולם ודבריו חיים וקיימים לעד", לכן "לא יחליף" ולא
4 ימיר דתו לעולמים"¹³.

ג.

סיפורי התורה נצחיים

5 כשם שדברים אלו אמורים לגבי מצוות התורה, כך
6 בדיוק הם אמורים גם לגבי הסיפורים שבתורה, שנצחיותם
7 אינה רק בכך שיש בהם הוראות לכל יהודי, בכל דור ודור,
8 אלא גם מצד שני: העובדה שיש בסיפורים אלו הוראות
9 תמידיות נובעת מכך, שהסיפורים עצמם קיימים תמיד, כפי
10 שהם בתוכנם ברוחניות¹⁴.

11 וכך גם לגבי הסיפור שלעיל – "ויכלכל יוסף... את
12 אחיו..." הענין, שבכל דור ודור צריך כל יהודי ללמוד
13 מסיפור זה הוראות מסוימות,

14 - כולל, כמוכן, את ההוראה העיקרית¹⁵, שמביא
15 אדמו"ר הזקן בתניא¹⁶ מספר הזהר, שכשם שיוסף היטיב
16 עם אחיו למרות כל מה שהם עשו לו¹⁷, כך צריך כל יהודי
17 לנהוג כלפי הגורמים לו עוולה, שלא זו בלבד שלא ישיב
18 להם כגמולם ח"ו, אלא אדרבה "לגמול לחייבים טובות" –
19 נובע מכך שהסיפור של "ויכלכל יוסף..." מתקיים
20 תמיד במשמעותו הרוחנית.

ד.

יוסף העניק לאחיו גם רוחניות

21 ענין נוסף בקשר להוראות הנלמדות מהתורה:
22 כשלומדים הלכה או הוראה מענין מסויים בתורה, הרי
23 כיון ששום ענין בתורה אינו מקרי ח"ו, אלא הכל מדויק
24 לחלוטין, לכן, מכך שהתורה קבעה שילמדו דין זה או

(12) פיוט יגדל.

(13) וכן משמע ג"כ ממה שמקשר בתניא שם פכ"ה הענין ד"לא יחליף
כו" ל"ודבר אלקינו יקום לעולם ודבריו חיים וקיימים כו".

(14) יתרה מזה בצפ"נ שם דהספור דיואל משה שנשבע כו' הוא פועל
תמיד ולכן גם עתה (אף דהתירו השבועה) מתפסים בהשבעה !

(15) ועד שבוחר ח"א רא, א"ב – מוכח רק הוראה זו.

(16) ספ"י"ב.

(17) ומה שציער אותם בתחלה – נתבאר באוה"ת מקץ שמ, סע"ב ואילך.
וש"נ.

(18) ועפ"ז יומתק מאדו"ל (פרד"א פל"ט) לפיכך נקרא שמו כלכל,
שנאמר ויכלכל יוסף.

(19) בתו"א ר"פ וזרא, שמה שאין קורין אבות אלא לשלשה (ברכות טז,
ב) הוא כי רק "בחי" האבות צריך להיות בכל אדם, שהם שרש ומקור כל
נש"י, אבל בחי' השבטים "יש לך אדם שאין בו כלל בחי' ומדריגות אלו".
אבל אין מזה סתירה למש"כ בפנים ע"פ מפרשים הנ"ל – כי יוסף "הוא בחי'

כח המביא ההשפעה שביעקב בעצם לידי גילוי למקבלים" ו"כל תולדות
דיעקב בא לגילוי ע"י יוסף דוקא" (ביאורו"ז ל, סע"א ואילך), ומכיון שבחי'
יעקב שישנו בכל אדם (וראה לקמן הערה 21) נמשכת ע"י יוסף, הרי בהכרח
שבכ"א ישנו גם בחי' יוסף.

אלא שמ"מ "אין קורין אבות אלא לשלשה" כי מה שצ"ל בכ"א מבחי'
יוסף הוא [לא בחי' יוסף עצמו (שענין זה ישנו רק באלו שהם משבט אפרים
ומנשה*) כ"א] לפי שהוא כח המביא ההשפעה דיעקב. וראה לקמן סעיף יב
שהמדה ד"לגמול לחייבים טובות" הבאה מצד יוסף, זהו לפי שהוא הוא
הממשיך עצם הנשמה (דאצי), בחי' יעקב, גם לחייבים.

(20) מדתו של הקב"ה "הגומל לחייבים טובות" (ברכת הגומל. רי"ף
ברכות רפ"ט).

(21) זה ששייכותם של כל ישראל ליעקב היא יותר משייכותם לאברהם
ויצחק – אף שבכל אחד צ"ל מבחי' כל האבות – מוכן ע"פ המבואר בלקו"ש
ח"ג [המתורגם] ע' 40; ח"ד [המתורגם] ע' 33 הערה 18.

(* ולהעיר ממה שהברכה לכל ישראל היא כמש"נ: "בך (יוסף ברי') יברך ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה" (ויחי מזח, כ ובתיב"ע).

ו.

התכלית: קיום המצוות

כבר הוסבר פעמים רבות, שהמצוות אינן אמצעי
למטרה אחרת, אלא התכלית היא בהן עצמן. כי הרצון
למצוות הוא מ"עצמות" ה', כנאמר²⁷ "כל המצוות
מתייחסים אל העצמות", ולגבי עצמותו יתברך ורצונו, לא
ייתכן לומר שיש לכך מטרה אחרת כלשהי ח"ו חוץ ממנו
עצמו.

בכך מבאר אדמו"ר הזקן²⁸ את דברי המשנה²⁹ "יפה
שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי
העולם הבא" – למרות שעולם הבא הוא השכר על
העבודה (תשובה ומעשים טובים) שנעשית בעולם הזה,
והשכר צריך להיות, לכאורה, נעלה מהעבודה, כנאמר
במשנה עצמה "יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא
מכל חיי העולם הזה"

– כי תכלית בריאת האדם אינה למען האדם, אלא
כדברי המשנה³⁰ "ואני נבראתי לשמש את קוניי". ותכלית
זו מושגת על ידי קיום המצוות בעולם הזה. אך כיון ש"אין
הקדוש-ברוך-הוא מקפח שכר כל בריה"³¹, מגיע גם לאדם
שיישם את התכלית "שכר טוב לאין קץ", ולכן יגיע האדם
בעולם הבא לגילוי התענוג שהוא "המשיך" על ידי קיום
המצוות בעולם הזה.

לכן אומרים לגבי האדם ש"יפה שעה אחת של קורת רוח
בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", כי גילוי התענוג לגביו
הוא דוקא בעולם הבא. אך מובן, שגילוי התענוג לאדם –
שכר המצוה, אין לו ערך כלל לעומת עצם התענוג של
הקדוש-ברוך-הוא – עצם המצוה המתקיימת בעולם הזה.

במלים אחרות³²: שכר המצוה – העולם הבא – הוא
העונג של הנברא, אך העונג ונחת הרוח של הקדוש-ברוך-
הוא, כביכול, הוא קיום המצוות עצמו. וכיון שאין ערוך
בין הנברא לבורא, מובן ש"כל חיי העולם הבא", שבהם
יש נחת רוח לנבראים, אין להם ערך כלל לעומת "תשובה
ומעשים טובים בעולם הזה", שהם נחת הרוח של הבורא.

להקדים ולהסביר את הנאמר במדרש²² על פסוק זה, "נוהג
כצאן יוסף", שבמלים אלו אין הכוונה רק לכך שהקדוש-
ברוך-הוא נוהג את ישראל הנקראים "יוסף", אלא
שהקדוש-ברוך-הוא יתנהג עם ישראל כיוסף.

וכך נאמר במדרש: "יוסף כנס משנות השובע לשנות
הרעב, אף אנו כנס לנו מחיי העולם הזה לחיי העולם
הבא; מה יוסף כלכל כל אחד לפי מעשיו שנאמר ויכלכל
יוסף את אביו²³, אף אנו כלכלנו לפי מעשינו. אמר ר'
מנחם בשם ר' אבין, מה יוסף גמלוהו אחיו רעה והוא
גמלם טובה, אף אנו גמלנוך רעה גמול אותנו טובות".
וצריך להבין בזה:

(א) לגבי המזון שאסף יוסף בשנות השובע לצורך שנות
הרעב, מובן שהיה צורך ב"ויקבוץ את כל אוכל שבע
שנים... ויצבור..."²⁴, כי אילו לא היה יוסף צובר תבואה
זו ולא היה משמרה, היא היתה הולכת לאיבוד, ואי אפשר
היה להשתמש בה. אך אין לומר, לכאורה, לגבי המעשים
הטובים שעושים ישראל בעולם הזה, שהם הולכים
לאיבוד. ולשם מה נדרשת הבקשה "כנס לנו מחיי העולם
הזה לחיי העולם הבא"?

(ב) עולם הזה ועולם הבא מושווים ל"פרוזדור"
ול"טרקלין"²⁵. כיצד ניתן להשוות את העולם הזה ל"שנות
השובע", ואת העולם הבא ל"שנות הרעב", הרי אדרבה:
העולם הזה "דומה לפרוזדור בפני העולם הבא"?

(ג) גדולתו של יוסף ב"ויכלכל..." היתה (כדברי ר'
מנחם בשם ר' אבין במדרש עצמו) בכך שגמל טוב לאחיו
למרות ש"גמלוהו אחיו רעה". כלומר, הוא לא נהג בהם
לפי מעשיהם. כיצד אפוא נאמר לפני כן במדרש "כלכל
כל אחד לפי מעשיו" (ולא "לפי צרכיו" וכדומה)?

(ד) כאשר מבקשים מהקדוש-ברוך-הוא שיתעלם
ממעשינו, מובן שיש בכך חידוש. אך, לכאורה, אין חידוש
ב"כלכלנו לפי מעשינו": גם לפי שורת הדין יש לנהוג בכל
אחד בהתאם למעשיו. מהי הבקשה המיוחדת ב"כלכלנו
לפי מעשינו", ומדוע יש צורך בהשוואה "מה יוסף..."²⁶?

(22) ילק"ש עה"פ.

(23) כ"ה בילקוט שם. ולכאורה הכוונה גם לסיום הכתוב. וראה מדרש
תהלים (באבער) עה"פ, אלא ששם הוא בכמה שינויים מהילקוט.
הגירסא בילקוט המכירי היא: "ומה יוסף כלכל את אחיו לפי מעשיהם
שנאמר להם לפי הטף אף אתה כלכל אותנו לפי מעשינו". ובגירסא זו מפורש
"כלכל את אחיו כר".

(24) מקץ מא, מח"ט.

(25) אבות פ"ד מט"ז.

(26) ראה ד"ה אגורה באהלך עולמים תרצ"ה (סה"מ קונט' ח"ב) פ"ג
(ובהנסמן שם) בפירוש הכתוב (תהלים סב, יג) "ולך אד' חסד כי אתה תשלם
לאיש כמעשהו" [שגם שם א"מ: מהו החסד ב"תשלם לאיש כמעשהו". ועיי"ש

התירוצ בזה. וראה גם שם פ"א בשם העיקרים]. אבל הפירוש שנתבאר שם,
אין לאמרו ב"כלכלנו לפי מעשינו" – כי א"כ אין צורך לבקש על זה, ובפרט
שתוכן מזמורי תהלים היא בקשה תמידית [שהרי סדר ההנהגה מצד חסדו של
הקב"ה היא ג"כ באופן זה], ומכ"ש שלא הי' צורך להקדמת "מה יוסף כר".

(27) ראה בארוכה תורת שלום ס"ע 190 ואילך.

(28) לקו"ת ראה כח, ד ואילך.

(29) אבות שם מ"ז.

(30) סוף מס' קידושין.

(31) מכילתא (ורש"י) משפטים כב, ל. ומסיים שם: אם ח"י כך אדם לא
כ"ש שאינו מקפח שכרו.

(32) ראה המשך וככה תרל"ז פ"ב.

ז.

עולם הבא - ענין צדדי?

1 אך לפי האמור לעיל יש להבין:

2 (א) אם עולם הבא הוא רק נחת רוח לנברא, אשר אין
3 לו ערך כלל יחסית למצוות עצמן, שהן נחת רוח לבורא,
4 הרי יוצא, לכאורה, שבכך שהקדוש-ברוך-הוא נותן
5 לישראל את העולם הבא, אין זה ח"ו מלוא השכר עבור
6 קיום המצוות!

7 (ב) מכך שהעולם הבא הוא לאחור ובהמשך לעולם הזה,
8 מובן, שעניני העולם הזה, ובתוכם תכלית קיום המצוות
9 בעולם הזה, נשלמים רק בעולם הבא, כדברי אדמו"ר הזקן
10 בתניא³³, ש"תכלית ושלמות בריאת³⁴ עולם הזה" אשר
11 "לכך נברא מתחילתו" הם "ימות המשיח"³⁵ ובפרט כשיחיו
12 המתים. ואילו לפי האמור לעיל, בסעיף ו', יוצא,
13 שהתכלית היא דוקא עתה, בעת קיום המצוות, וקבלת
14 השכר בעולם הבא היא שולית, רק משום ש"אין הקדוש-
15 ברוך-הוא מקפח שכר כל בריה", ואין היא קשורה,
16 לכאורה, לעצם התכלית?

ח.

עצמותו ית' אינו מוגבל ב"העלם" או ב"גילוי"

17 ההסבר לכך הוא:

18 מכך שעצמותו ית' אינו מוגדר ואינו מוגבל ח"ו
19 בהגבלות של "העלם" או "גילוי", נובעים שני ענינים:

20 (א) שעל ידי קיום המצוות בעולם הזה, כיון שזהו רצון
21 ה"עצמות", משיגים ו"לוקחים" את ה"עצמות". אמנם,
22 המשכת ה"עצמות" בעולם הזה היא עתה בהעלם, אך כיון
23 ש"עצמות" אינו מוגבל בהעלם או בגילוי, לא ייתכן לומר
24 שהעדר גילוי זה הוא חסרון ח"ו בהמשכת ה"עצמות".

(33) פל"ו (מו, א).

(34) לכאורה כצ"ל. וכ"ה בכמה דפוסים.

(35) בנוגע ל"ימות המשיח" אפשר לתרץ (בדוחק עכ"פ) כי גם אז יהי קיום
המצוות [דמה שאמרו (נדה סא, ב) מצות בטילות לע"ל הוא בתחיה"מ (כפשות
הסוגיא שם), אבל לימות המשיח קודם תחיה"מ אין בטלים* – אגה"ק סכ"ו (קמה
סע"א ואילך)]*, ואדרבה, "עיקר היום לעשותם ותכלית השלימות של המעשה
יהי בימות המשיח" (תו"א מו, א ואילך. המשך וככה שם פ"ז ואילך). אבל
בנוגע לתחיה"מ מוכרח לומר ככפנים. – וראה לקו"ש חכ"ד ע' 93 הערה 50.
(36) ראה עד"ז תניא פל"ו (מה, סע"ב) שעולמות העליונים הם ירידה מאור
פניו ית', משא"כ עוה"ז. וראה ד"ה באתי לגני תשי"א (בסה"מ באתי לגני ח"א
וסה"מ מלוטק ח"א) פ"ד ובהנמקן שם.

(37) המשך וככה שם ספ"ב ורפט"ו. (ושם ספ"ב, שזהו רק מה שיתעלו
לשם, ולא בדרך גילוי).

ומה שמ"מ יפה שעה אחת בתשובה ומע"ט בעוה"ז דוקא – מבואר שם
פט"ו. עיי"ש.

(*) לכאורה צ"ל "בטלות" – כמש"כ לפני זה.

(**) ראה שד"ח: כללים מ' ס"ן ר"ק (ח"ג תקסא, ג ואילך – הוצאת קה"ת) דברי חכמים סנ"ג (ח"ט א'תתקסב, סע"ב ואילך) וש"נ.

ואדרבה, מסיבה זו המשכת ה"עצמות" היא דוקא
בעולם הזה: העולם הבא, שהוא "גילוי", אין ה"גילויים"
שבו "כלים" ל"עצמות". דוקא במקום שבו ההמשכה היא
בהעלם – בעולם הזה, ישנה המשכת ה"עצמות" על ידי
קיום המצוות³⁶.

(ב) מצד שני: כיון ש"עצמות" אינו מוגדר בשום
הגדרות או הגבלות ח"ו, אין לומר שהוא צריך להיות
דוקא בהעלם, ובוודאי שהוא יכול להיות גם בגילוי,
למרות שהגילויים אינם בדרגה נעלית יחסית ל"עצמות".

ולפי זה מובן שעולם הבא הוא "מלוא" השכר על קיום
המצוות בעולם הזה, כי אז יתגלה לישראל גם נחת הרוח
לבורא³⁷, המשכת העצמות שנעשית עתה, ולא רק הענין
של "גילויים" – נחת רוח לנברא.

וגילוי זה אינו קשור רק לענין ש"אין הקדוש-ברוך-
הוא מקפח שכר כל בריה", כדלעיל, אלא גם לרצון
ולהמשכת ה"עצמות" שבמצוות³⁸:

דוקא על ידי גילוי העצמות בעולם הבא תבוא לידי
ביטוי המשכת ה"עצמות" שנעשית עתה. כי אילו היתה
ההמשכה שנעשית עתה מוכרחה להישאר בהעלם, היתה זו
הוכחה לכך שזו אינה המשכת ה"עצמות"³⁹, כי, כאמור
לעיל⁴⁰, "עצמות" אינו מוגבל כלל ח"ו.

ט.

היהודי אינו אמצעי בלבד לתכלית

ההסבר לאמור לעיל, שבעולם הבא יתגלה לישראל גם
הענין של נחת רוח לבורא, הנעלה מעולם הבא כשלעצמו,
הוא – משום שישראל הם מציאות אחת עם הקדוש-ברוך-
הוא, כביכול, כפי שיוסבר להלן:

(38) ראה גם לקו"ש ח"ד (המתורגם) ע' 35 בפירוש "דירה בתחתונים",
שענין ה"דירה" הוא [לא רק שנמצא בה כל העצם, אלא גם] שהעצם נמצא
בה בגילוי. עיי"ש.

ומובן שמכיון שהכוונה ד"דירה בתחתונים" היא בעצמותו ית' שלמעלה
מכל הגילויים [שהרי גם האור שבבחי' גילוי מן העצם הוא בשביל כוונה זו
(ד"ה אנכי ה"א תש"ג פ"ג. ובכ"מ)], אין שייך לומר שהיא מורכבת ח"ו מב'
ענינים – וע"כ צ"ל, שמה שהעצם יהי בגילוי (הוא לא ענין נוסף, כ"א שזה)
נוגע להמשכת העצמות, כדלקמן בפנים. וראה הערה הבאה.

(39) ועפ"ז יומתק מה שאמרו (פסחים נ, ב. וש"נ. וראה הל' ת"ת לאדה"ז
פ"ד ה"ג ובקרי"א שם) "לעולם יעסוק אדם בתומ"צ אע"פ שלא לשמה שמתוך
שלא לשמה בא לשמה" – דלכאורה: מכיון שהמעשה הוא העיקר, למה צריך
להטעם ד"שמתוך כו' בא לשמה" – כי באם גם אח"כ לא הי' בא ה"לשמה",
חסר לא רק בה"גילוי" כ"א גם בהמשכת העצמות, ככהערה הקודמת.

(40) ראה עד"ז לקו"ש ח"ט ע' 157 ואילך בפירוש אימתי הוא גדול כשהוא
בעיר אלקינו. עיי"ש.

27 אך מדת הדין עלולה לטעון: הסיבה לכך שנחת הרוח
28 לבורא תתגלה לישראל בעולם הבא היא משום שהם
29 מקיימים מצוות מתוך חיות ותענוג, דבר המוכיח שהכוונה
30 היא בהם עצמם. אך כאשר יהודי מקיים מצוות ללא חיות,
31 [אף כאשר הוא מקיימן מתוך קבלת עול מלכות שמים,
32 אך ללא החיות של אהבה ויראה⁴⁵. ובודאי כאשר הוא
33 מקיימן באופן של "מצות⁴⁶ אנשים מלומדה", ומיותר
34 לדבר – כאשר קיום המצוות הוא מצד פניות צדדיות],
35 הרי אז לא ייתכן, לכאורה, שעל ידי כך יתגלה
36 ה"עצמות" לעולם הבא.
37 אמנם, "המעשה הוא העיקר"⁴⁷, וממילא גם על ידי
38 עבודה באופן זה "ממשיכים" את עצמותו יתברך, אך
39 ה"עצם" הנמשך באופן כזה אינו מגיע כלל למעלת
40 "גילוי"⁴⁸, ולכן מדת הדין טוענת, שאכן, המשכת העצמות
41 לא תתגלה לעולם הבא
42 – על כך באה הבקשה השניה "מה יוסף כלכל כל אחד
43 לפי מעשיו... אף אנו כלכלנו לפי מעשינו":
44 יוסף אמר לאחיו, שלמרות ש"חשבתם עלי רעה", הרי
45 כיון ש"אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחיות
46 עם רב"⁴⁹, מגיעה להם עבור פעולה זו (למרות שלא
47 התכוונו לטובה שצמחה מכך) – מדה כנגד מדה, – השכר
48 "אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם"⁵⁰.
49 וכשם שיוסף כלכל את אחיו לפי מעשיהם, בלי
50 להתחשב במחשבותיהם, "אף אנו כלכלנו לפי מעשינו",
51 שהקדוש-ברוך-הוא יתחשב רק במעשינו (הטובים), והרי
52 במעשה בפועל אפילו "פושעי ישראל מלאים מצוות
53 כרמון"⁵¹, ויתן לנו שכר משום כך. ויש לומר יותר מכך:
54 יתן את השכר כאילו היתה גם כוונה במעשה,

1 כל הנבראים הם רק אמצעי למען השגת הכוונה
2 העליונה, אך לא הם עצמם היא הכוונה. אם היו גם בני
3 ישראל כך, הרי לא ייתכן שיתגלה בהם הענין של נחת רוח
4 לבורא שהוא נעלה באין ערוך מהנבראים. אך האמת היא,
5 ש"ישראל וקודשא בריך הוא כולא חד"⁴¹, ויוצא, שלמרות
6 ש"אני נבראתי לשמש את קוני", היהודים אינם אמצעי
7 לצורך הכוונה העליונה, אלא בהם עצמם קיימת הכוונה⁴²,
8 ומשום כך יש לישראל חיות והנאה גם במצוות שהן
9 "חוקים", למרות שקיום החוקים הוא מתוך קבלת עול
10 והתבטלות, אשר אין בה תענוג, כי הענין של "אני נבראתי
11 לשמש את קוני" המתבטא גם בהתבטלות שמתוך קבלת
12 העול אינו מבטל את המציאות של היהודי, אלא, להיפך:
13 זוהי מציאותו האמיתית⁴³,
14 ולכן הם "יקבלו" בגלוי את נחת הרוח לבורא.

י.

"יוסף כינס... אף אנו..."

15 בכך יובנו דברי המדרש שהובאו לעיל על הפסוק
16 "נוהג כצאן יוסף".
17 בתחילה נאמר שם, ש"יוסף כינס משנות השובע
18 לשנות הרעב, אף אנו כנס לנו מחיי העולם הזה לחיי
19 העולם הבא":
20 כשם שלמרות שב"שנות הרעב" אין צומחת תבואה,
21 דאג יוסף לכך שתהיה בהן תבואה, על ידי איסוף התבואה
22 "בשנות השובע" ושמירתה ל"שנות הרעב",
23 כך גם "אנו (וכל ישראל נקראים "יוסף", כדלעיל
24 בסעיף א) כנס לנו מחיי העולם הזה לחיי העולם הבא" –
25 שהמשכת ה"עצמות", "נחת רוח לבורא", אשר "צומחת"⁴⁴
26 על ידי העבודה בעולם הזה, תתגלה גם בעולם הבא.

הגילוי דבחי נח"ר לבורא (שלמעלה מענין הגילויים), הוא דוקא ע"ז שהקב"ע
שלמעלה מהשכל כו' נמשך גם בפנימיות כו' כנ"ל סעיף ט'.

(49) ויחי נ, כ.

(50) שם, כא. וראה אוה"ח שם: "וה"ז דומה למתכוין להשקות לחבירו
כוס מות והשקהו כוס יין" (אלא שבאוה"ח שם, שמתעם זה "אינו מתחייב
כלום", אבל יש לומר שזהו גם טעם ל"אנכי אכלכל אתכם גו", ככפנים).

ועפ"ז יובן גם מ"ש בתניא ספ"ב "שלא לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה
לגמול לחייבים טובות" – דלכאורה: למה צריך לגמול טובות "לחייבים"?

– כי מכיון שמה שגמולוהו כו', הרי "מאת ה' היתה זאת לו" (אנאק
רס"ק), וכל מה דעבד רחמנא לטב עבד, לכן צריך לגמול להם טובות, כי
עשו זאת בשליחותו של הקב"ה שגור עליו ה"טב דעבד" – כמו אחיו של
יוסף (***) (ראה ויגש מה, ח. ספורנו ויחי נ, יט).

(51) עירובין יט, א. סוף חגיגה. ובברכות נג, א: ריקנין שכן. וראה לקו"ת
שה"ש לו, א.

(41) ראה זח"ג עג, א. וראה שם צג, ב. וראה גם דחז"ל עה"פ תמתי
(שה"ש ה, ב) תאומתי ובלק"ת שה"ש נ, ד. לט, א).

(42) ראה ער"ז בארוכה לקו"ש ח"ב [המתורגם] ע' 283. ושם, שמתעם זה
אמרו "לשמש את קוני" (ולא "בוראי" (ובפרט שמתחיל "ואני נבראתי")
וכי"ב), כי "קנין" – אמתי (בשלימות) ולא רק לפירות ולמעשי ידיו וכו' –
היינו שהנקנה אינו מציאות לעצמו וכל ענינו הוא מה שהוא קוני להקנה אותו.

– וראה לקו"ש חכ"ד ע' 163 ובהערה 44 שם.

(43) ראה בארוכה לקו"ש ח"ה ע' 131 ואילך.

(44) להעיר מתו"א ד"ה הבאים ירש יעקב וביאורו.

(45) ראה תניא רפ"ד ובקונט' העבודה פ"ב ע' (15).

(46) ישעי' כט, יג. תניא ספ"ט.

(47) ראה אבות פ"א מ"ז. וראה תו"א צ, א ואילך.

(48) ונוסף לזה שכללות ענין הגילוי א"א להיות מצד המעשה עצמה כ"א
ע"י האהור"ר דוקא (ראה לקו"ש ח"ג [המתורגם] ע' 214. ח"ד שם), הרי

(* וזהו ענין מ"ב (לב, טע"ב) דאחב ושונא מצוה בשונא כדי לכוף את יצרו. ובשו"ע אדה"ז הל' עוברי דרכים וצבע"ח ט"ז.

(**) ע"ד חזקתא למרא טיבותא לשק"י (ב"ק צב, ב. דרמ"צ מצות מילה ח"א פ"ג. וראה לקו"ש ח"ז ע' 14 הערה 22).

(***) ועפ"ז יומתק מה שמסיים בתניא שם "למודד מיוסף עם אחיו" – כי שם ראו בגילוי ש"אלקים חשבה לטובה", וזוהי ההסברה על זה שכו"א צריך לגמול לחייבים טובות.

1 בדומה לדברי הגמרא⁵² על צדקה, אשר היא עיקר
2 המצוות⁵³: "האומר סלע זו לצדקה בשביל שייחיה בני... הרי
3 זה צדיק גמור", שלמרות שנראה שהוא מקיים את המצוה
4 עקב פניה אישית, הרי כיון שבפנימיותו "לבו לשמים"⁵⁴,
5 שהרי כל יהודי "רוצה הוא לעשות כל המצוות"⁵⁵ – הרי
6 לא רק מעשה הצדקה כשלעצמו הוא בשלמותו, אלא יותר
7 מכך, הוא משפיע גם על האדם, אשר על ידי מעשה זה
8 הוא בפנימיותו צדיק גמור.

יא.

"גמול אותנו טובות" למרות כוונת האדם

9 לאחר כל זאת עדיין טוענת מדת הדין:

10 כאשר יהודי מקיים מצוות, אף כי שלא לשמה, אפשר
11 לומר שהרצון והכוונה הפנימית של הנשמה, למרות שהם
12 בהעלם, בכל זאת הם מצטרפים ו"מתלבשים" בקיום
13 המצוה⁵⁶, כדלעיל בסעיף י.

14 אך כאשר עוברים עבירה ר"ל, הרי למרות שעל ידי
15 תשובה מאהבה נהפכים הזדונות לזכויות⁵⁷, וגם עקב
16 "זכויות" אלו מגיע ליהודי עולם הבא⁵⁸

17 – הרי לא ייתכן לומר שהדבר נעשה ברצונה הפנימי של
18 הנשמה, כי אדרבה: מצד הנשמה רוצה היהודי "להתרחק
19 מן העבירות"⁵⁹. והוא נכשל מפני ש"יצרו הוא שתקפו"⁶⁰
20 – להיפך מרצונו. וכיון שהענין של "כנס לנו מחיי העולם
21 הזה לחיי העולם הבא" נובע מכך שהמעשים הטובים
22 שבעולם הזה קשורים לתענוג ולרצון של האדם, כדלעיל
23 בסעיף ט', כיצד ייתכן לומר כך לגבי ה"זכויות" הנובעות
24 מה"זדונות", שהם להיפך מרצון הנשמה?

(52) ר"ה ד, א. ב"ב י, ב.
(53) תניא פל"ז (מה, ב).
(54) רש"י ר"ה שם. וברש"י ב"ב שם: דעתן לשמים.
(55) רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.
(56) ור"ל שטעם זה "מצות אין צריכות כוונה", כי גם כשאנו מכוון בגילוי, יש לו כוונה מצד נפשו, כמבואר בלקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 109.
עיי"ש. ועיין תניא ספ"ט. וצ"ע.
(57) יומא פו, ב.
(58) ראה לקו"ת אחרי כו, ג.
(59) ויש לומר שזוהי ג"כ השייכות של מאמר זה לר' מנחם – כי ענינו של "מנחם" הוא נחמה וחרטה – בחי' תשובה.
וע"פ המבואר בלקו"ש ח"ד [המתורגם] ע' 60 במעלת "אב" על מנחם – שבנחמה ד"מנחם" נרגש עדיין החסרון שבהיסורים (ורק שמ"מ "כשם שמברך על הטובה כך מברך על הרעה") משא"כ מצד בחי' "אב" מתגלה הטוב שבהם עצמם – אולי יש לומר, שזהו ג"כ מה שמאמר זה אמרו ר' מנחם בשם ר' אבין, כי המדובר כאן הוא בנוגע לתשובה מאהבה שהזדונות עצמם נהפכים לזכויות.
(60) ראה זח"א קכט, ב.
(61) ראה לעיל ע' 67 ס"ב ובהערות לשם, שהענין ד"אין עוד מלבדו"

25 על כך ממשיך המדרש ואומר, כחידוש – אמר ר' מנחם
26 וכו'⁵⁹: "מה יוסף גמלוהו אחיו רעה והוא גמלם טובה, אף
27 אנו גמלנוך רעה גמול אותנו טובות":
28 כשם שיוסף כלכל את אחיו כיון שפעולתם גרמה
29 ל"טובה", למרות שכשעשו זאת, הם "גמלוהו רעה";
30 "אף אנו גמלנוך רעה גמול אותנו טובות" – כיון
31 שמ"גמלנוך רעה" צומחת בסופו של דבר "טובה" –
32 המעלה של עבודת התשובה (בחילא יתיר⁶⁰), לכן "גמול
33 אותנו טובות", כאילו שכוונת האדם בעת ביצוע העבירות
34 היתה מלכתחילה כדי להביא למעלה זו⁶¹.

יב.

יוסף "המשיך" את דרגת אצילות לעולם העשיה

35 הקשר של שלש בקשות אלו ("כנס לנו מחיי העולם
36 הזה לחיי העולם הבא"; "כלכלנו לפי מעשינו"; ו"גמלנוך
37 רעות, גמול אותנו טובות") ליוסף, אשר מפני קשר זה
38 הניסוח של בקשות אלו הוא "מה יוסף...":

39 ההבדל בפנימיות בין יעקב ליוסף הוא⁶², שדרגת יעקב
40 היא אצילות, ואילו דרגת יוסף היא להוריד את ענינו של
41 יעקב לעולמות בריאה-יצירה-עשיה, עד לעולם הזה
42 הגשמי, "המלא קליפות וסטרא אחרא"⁶³, שגם שם תשרה
43 דרגת יעקב – אצילות.

44 הנובע מכך לעבודת האדם: עצם הנשמה (חיה-יחידה)
45 הוא בבחינת אצילות, ומה שיורד ממנה לבריאה-יצירה-
46 עשיה היא הארה בלבד – בחינת נפש-רוח-נשמה.

47 זהו חידושו של יוסף, המעניק כוח לעצם הנשמה
48 שתורגש ותפעל גם בהשגת השכל (דרגת "נשמה" –

אינו משתנה ח"ו גם ע"י החטאים אף שהם היפך רצונו ית', כי אדרבה, גם בזה נתגלה ש"אין עוד מלבדו"

[דנוסף לזה שהתשובה (שלאחרי עשיית החטא) מגלה את ה"אין סוף" שבו, שגם ניצוצות הקדושה שנמצאו לפני"ז בה"זדונות" יכולים להתעלות ולעשות ל"זכויות", הנה]

גם ע"י הזדונות עצמם מתגלה שאין עוד מלבדו, אלא שגילוי זה הוא [לא מצד מציאותם ח"ו, כ"א אדרבה] שאינם תופסים מקום לגבי ית' ואין מתחשבים עמהם. עיי"ש בארוכה.

ויש לומר, שעד"ז הוא גם בנוגע עצם הנשמה (שמייוחדת בעצמותו ית') שגם ע"י החטאים מתגלה תוקף התקשרותה באלקות, והוא: (א) למרות החטאים וכו' יכולה היא לשוב אליו ית', ועד שכאור"א מישראל בודאי סופו לעשות תשובה (תניא ספ"ט). (ב) גם בשעת החטא עצמו היא באמנה אתו ית' – כי שם אין החטא תופס מקום ואין ביכלתו לגרוע ח"ו בהתקשרותה של עצם הנשמה לאלקות.

(62) ראה ביאורו"ז ל, סע"א ואילך. אוה"ת ויחי שפו, א"ב (ושם שענין "יוסף הוי' לי בן אחר" הוא שמבחי' "אחר" – סט"א ונה"ב נהפך להיות בחי' "בן").

(63) תניא פל"ז (מה, ב). וראה גם שם פ"ז (יא, ב).

יג.

להביט על הפנימיות

זוהי המשמעות הפנימית של "ויכלכל יוסף... את 19
אחיו" 65, כפי שהיא ברוחניות הענינים: 20

על-ידי שיוסף כלכל את השבטים לפי מעשיהם וגמל 21
להם טוב למרות שהם "גמלוהו רעות", הוא הראה את 22
הדרך והעניק כח לכל ישראל עד סוף כל הדורות, שגם כל 23
אחד מהם יביט על כל יהודי כפי שהוא מצד עצמיותו, 24
ולא לפי חיצוניותו, ואז הוא "יכלכל" אותו לפי מעשיו 25
ויגמול לחייבים טובות, 26

וכאשר יהודי מביט כך על רעהו, הוא מעורר זאת גם 27
אצלו, שבכל הענינים תאיר עצמיות הנשמה, אשר משום 28
כך התנהגות באופן של "לגמול לחייבים טובות" חשובה 29
למהותו של היהודי, 30

ועל ידי כך מגיעים למילוי הבקשה "כנס לנו... כלכלנו 31
לפי מעשינו... גמלנוך רעות גמול עמנו טובות". 32

(משיחת ש"פ חו"ב –
י"ב תמוז תשי"ט*. ועוד)

1 "בריאה", וכן במדות אהבה ויראה (בחינת "רוח" –
2 "יצירה"), עד כדי מעשה בפועל (בחינת "נפש" –
3 "עשיה"), ואף לקיום המצוות מצד פניות אישיות הנובעות
4 מהנפש הבהמית (העולם הזה הגשמי המלא קליפות
5 וסטרא אחרא).

6 זהו הקשר בין "מה יוסף..." לכל שלש הבקשות הללו, כי
7 השפעתו של יוסף שגם למטה תורגש עצמיות הנשמה כמו
8 שהיא למעלה 64 – גורמת לכך שנחת הרוח לבורא, המשכת
9 ה"עצמות" (אשר עצמיות הנשמה קשורה אליו), תורגש גם
10 בעבודת האדם למטה, המביאה לידי "כנס לנו מחיי העולם
11 הזה לחיי העולם הבא", כדלעיל בסעיפים ט' וי',

12 ועל ידי שיוסף "המשיך" את עצם הנשמה גם לעולם
13 העשיה, קיים הענין של נחת רוח לבורא גם בקיום המצוות
14 במעשה, אף ללא חיות – "כלכלנו לפי מעשינו",

15 ועל ידי שהוא "ממשיך" את עצם הנשמה אפילו
16 לעולם הזה הגשמי המלא קליפות וסטרא אחרא, נמשכת
17 דרגת ה"עצמות" גם ב"זכויות" שנגרמו על ידי ה"זדונות"
18 – "גמלנוך רעה, גמול אותנו טובות".

"ויכלכל יוסף גו". עיי"ש.

64) ראה ביאורו"ז שם: ובלא שינוי המהות אלא כמו שהוא למעלה כו'.

65) ראה ביאורו"ז שם שהמשכה שהמשיך יוסף מאצ"ל לבי"ע הוא ענין

(* התחלת שנת השמונים לכ"ק אדמו"ר (מהור"י צ) נ"ע – שאז הותחל הקאפיטל (פ' שבתהלים – ראה לעיל ע' 104 ואילך) ובהערות שם) בו נאמר "נורא כצאן יוסף". ולהעיר
מזה ששמו הראשון של כ"ק אדמו"ר נ"ע הוא – יוסף. ועיין לקו"ש ח"ג (המתורגם) ע' 89.

המשך מעמוד י

יום ב', מוצאי זאת חנוכה, ה'תשל"ה

1 והנה (בהמשך להאמור לעיל 72) על-דרך-זה הוא בחנוכה גופא כאשר נעשה משתשקע
2 החמה דחנוכה גופא, כשעובר הזמן שבו היה הענין דוהוי' יגיה חשכי כמו שהוא
3 מצד המצוה מדברי סופרים דחנוכה, והיינו שעברו כבר הח' ימים דחנוכה כו' _ הרי על-זה
4 אומרים לו שלא יתפעל, אלא אדרבה הרי הוא לוקח עמו כח מזה עצמו שרואה הענין
5 דחנוכה גופא, שנעשה יגיה חשכי ממעמד ומצב כזה שטמאו כל השמנים שבהיכל, הרי
6 אף-על-פי-כן נשאר בכל ישראל הפך שחתום בחותמו של כהן גדול, שבזה אף אחד אינו
7 יכול לנגוע, ונשאר בטהרתו. ואז מאיר אצלו, אפילו כאשר הוא רק ליום אחד, היינו,
8 בנקודת האמונה דבא חבוקק והעמידן על אחת וצדיק באמונתו יחיה 73, ומזה נעשה
9 אחר-כך שהדליקו בו ח' ימים, ומזה באים להכנור של שמונה נימין שלימות המשיח 74
10 בבית המקדש, שיבנה על-ידי משיח צדקנו, בגאולה האמיתית והשלימה, בקרוב ממש.

74) ערכין יג, ב. וראה ד"ה נר חנוכה וד"ה ואתה ברחמיך
שבהערה 69.

72) בהשיחה שלפני המאמר (שיחות קודש (הוצאת תשמ"ו)
תשל"ה ח"א ע' 279).

73) חבוקק ב, ד. מכות כד, א.

יום ראשון א' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 18, וזאת מעלה... עד עמ' י, בפרע"ח).

וזאת מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות, – המעלה שבידיעת והשגת התורה לגבי כל המצוות המתבצעות עלידי עשיה, ואפלו על מצות התלויות בדבור, ואפלו על מצות תלמוד תורה שדבור. – כמו שנזכר

בפרק הקודם, שכלימוד תורה קיימת מצות הבנת התורה ומצות הדיבור בתורה: מצות הדיבור בתורה, בפה, מקיימים כשאומרים פסוקי התנ"ך גם אם לא מבינים פירוש המלים ומושגן. ואילו המעלה הגדולה שבמצות הבנת התורה, אינה קיימת בשום מצוה אחרת, גם בזו של דיבור בתורה, כי על ידי כל המצות שדבור ומעשה – שיהודי מקיים, עלידי דיבור ועשיה, הקדוש ברוך הוא מלביש את הנפש – בלבוש אלקי, ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה, – מהבחינה העליונה עד לבחינה התחתונה שבנפש. ובידיעת התורה – כשיהודי מבין תורה, מלבד שהשכל מלביש בהכמת ה', – חכמתו של הקב"ה מקיפה אותו, נוסף על כך, הנה גם

ליקוטי אמרים

וזאת

מעלה יתרה גדולה ונפלאה לאין קץ אשר במצות ידיעת התורה והשגתה על כל המצות מעשיות ואפי' על מצות התלויות בדבור ואפי' על מצות תלמוד תורה שבדבור כי ע"י כל המצות שבדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלביש בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא

חכמת ה' בקרבן, – של האדם המבין תורה, ששכלו מקיף חכמת הוי', ובלשון ה"תניא": מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפס ולהשיג מידעת התורה, איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס. – בארבעה חלקי התורה: פשוט, רמז, דרוש, סוד. הרי, שבידיעת והבנת תורה, קיימת, בנוסף למעלה שקיימת בשאר המצוות, שאור הוי' מקיף את הנפש, מעלה נוספת, והיא מה שהנפש מקיפה את אור הוי', עלידי ששכלו מקיף שכל של תורה שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה. ולפי שבידיעת התורה, – והבנתה, התורה מלבישת בנפש האדם ושכלו ומקפת בתוכם, – בנפשו ובשכלו של האדם, לכן נקראת – התורה, בשם 'לחם' ו'מזון הנפש'. כי כמו שהלחם הנשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש, ונהפך שם להיות דם ובשר

כבשרו, ואזי יחיה ויתקיים, כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה, מחי החיים אין סוף ברוך הוא מלביש בחכמתו ותורתו שדבור ומעשה הקב"ה מלביש את הנפש ומקיפה אור ה' מראשה ועד רגלה. ובידיעת התורה מלבד שהשכל מלביש בחכמת ה' הנה גם חכמת ה' בקרבו מה שהשכל משיג ותופס ומקיף בשכלו מה שאפשר לו לתפוס ולהשיג מידעת התורה איש כפי שכלו וכח ידיעתו והשגתו בפרד"ס. ולפי שבידיעת התורה מלובשת בנפש האדם ושכלו ומוקפת בתוכם לכן נקראת בשם לחם ומזון הנפש כי כמו שהלחם הגשמי זן את הגוף כשמכניסו בתוכו וקרבו ממש ונהפך שם להיות דם ובשר כבשרו ואזי יחיה ויתקיים כך בידיעת התורה והשגתה בנפש האדם שלומדה היטב בעיון שכלו עד שנתפסת בשכלו ומתאחדת עמו והיו לאחדים נעשה מזון לנפש וחיים בקרבה מחי החיים אין סוף ברוך הוא המלובש בחכמתו ותורתו שבקרבה וז"ש ותורתך בתוך מעי וכמ"ש בע"ח שער מ"ד פ"ג שלבושי הנשמות בגן עדן הן המצות והתורה היא המזון לנשמות שעסקו בעולם הזה בתורה לשמה וכמ"ש בזהר ויקהל דף ר"י ולשמה היינו כדי לקשר נפשו לה' ע"י השגת התורה איש כפי שכלו כמ"ש בפרע"ח [והמזון היא

בזהר ויקהל דף ר"י; ו"לשמה", תיני' ברי – כוונתו של הלומד היא, לקשר נפשו לה' על ידי השגת התורה, איש כפי שכלו, – עלידי כך הוא מתקשר עם הקב"ה, כמו שכתוב ב"פרי עץ חיים". – ה"תניא" הביא כאן מספר "עץ החיים", שהתורה היא מזון לנפש, והמצוות – לבושים. ברם, נשאלת השאלה: אם כך – הרי שלתורה מעלתה היא, שהיא מזון לנפש, ולמצוות – מעלתן הן, שהן לבושים לנפש; וכבר למדנו, שלבושים ברוחניות יכולים להיות למעלה במדריגה מהדבר אותו הם מלבישים. במה, איפוא, קיימת מעלתה המיוחדת של תורה לגבי מצוות? – זאת הוא בא להבהיר בהגה"ה הבאה, בהסבירו מה משמעותם של מזון ולבוש במובנם הרוחני, ובכך מוסבר שבתורה ישנן שתי המעלות: היא גם מזון וגם לבוש לנפש המשכלת הלומדת תורה, וכך הוא אומר: [המזון היא

2. תהלים מ, ט. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שולל שלא נאמר שהתורה נעשה מזון מפני ענין צדדי דלשמה, ולא כנ"ל, כי אדרבא ולשמה היינו כו'".

בתורה, וְכָל שָׂכָן בְּשִׁמּוֹצֵיאָה – את מה שהוא מבין בתורה, כְּפִיו בְּדַבָּרוֹ, – גם בדיבור, שֶׁהַכֵּל הַדַּבָּרוֹ – היוצא מהפה, נַעֲשֶׂה בְּחִינַת אִוֵּר מִקֶּוֶץ, – לנפש, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּפָרִי עֵץ חַיִּים: – בהתאם לאמור, יוצא, שבתורה ישנן שתי המעלות: מעלת המזון ומעלת הלבוש, ממילא התורה היא למעלה מכל המצוות, שהן לבושים בלבד לנפש.

ליקוטי אמרים

בח' אור פנימי והלבושים בחי' מקיפים ולכן אמרו רז"ל שתלמוד תורה שקול כנגד כל המצוות לפי שהמצוות הן לבושים לבד והתורה היא מזון וגם לבוש לנפש המשכלת שמתלבש בה בעיונה ולימודה וכל שכן כשמוציא בפיו בדבור שהכל הדבור נעשה בחי' אור מקיף כמ"ש בפרע"ח]:

בְּחִינַת אִוֵּר פְּנִימִי, – לנשמה, וְהַלְבוּשִׁים בְּחִינַת מְקִיפִים. – אור שמקיף את הנפש, וְלִבָּן אָמְרוּ רַז"ל, שֶׁתִּלְמוּד תוֹרָה שָׁקוּל כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת, לְפִי שֶׁהַמִּצְוֹת הֵן לְבוּשִׁים לְבַד, וְהַתּוֹרָה הִיא מִזֶּן וְגַם לְבוֹשׁ לְנֶפֶשׁ הַמְּשַׁכֵּלֶת, – העוסקת בתורה, שֶׁמִּתְלַבֵּשׁ בָּהּ – האדם מתלבש בתורה, בְּעֵינֶיהָ וְלִמּוּדָהּ, – כשהנפש עוסקת בלימוד ובעיון

יום שני ב' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' י, פרק ו והנה... עד עמ' 20, שריא לעולם.

לעשות בו, חלילה, עבירה, ואז הוא יורד למריגה נמוכה יותר. המריגה השניה שבקליפה היא טמאה לגמרי ואין בה טוב כלל, והדברים "מושכים" את חיותם דרך קליפה זו, שאין בה, כאמור, טוב כלל, אי אפשר שיהפכו לקדושה, או אף לנצל אותם בענינים טובים. דברים שהם אסורים באכילה – אינם יכולים להיחפץ לקדושה (אבל אפשר לנצל אותם לעניני קדושה) ודברים שאסורים בהנאה – אין אפשרות גם לנצל אותם לטוב. וְהֵנָּה, זֶה לְעֻמַּת זֶה עֲשֵׂה אֱלֹהִים. – הנפש הבהמית וכוחותיה ולבושיה הם ההיפך, הצד המנוגד, לעומת הנפש האלקית וכוחותיה ולבושיה. כִּי כְמוֹ

פֶּרֶק ו. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, שהנפש האלקית שבכל אחד מישראל, מורכבת מעשרה כוחות, המתחלקים לשני חלקים כללים: "שכל", ו"מדות". שלשת כוחות ה"שכל" מהווים מקור ל"מדות" (לרגש): על-ידי התבוננותו והתעמקותו של האדם, בגדולתו של הקב"ה – נוצרת בו "מדה"

ליקוטי אמרים

פרק ו והנה זה לעומת זה עשה אלהים כי כמו שנפש האלהית כלולה מעשר ספירות קדושות ומתלבשת בשלשה לבושים קדושים כך הנפש דסטרא אחרא מקליפות נוגה המלוכשת בדם האדם כלולה מעשר כתרין דמסאבותא שהן שבע מדות רעות הבאות מארבע יסודות רעים הנ"ל ושכל המולידן הנחלק לשלש שהן חכמה בינה ודעת מקור המדות כי המדות הן לפי ערך השכל כי הקטן

רגשית, יראה מהקב"ה או אהבה אליו. כן הסביר רבנו הזקן, שלכל נפש אלקית – שלשה "לבושים": מחשבה, דיבור ומעשה, של תורה ומצוות, בהם מתלבשת הנפש האלקית. "לבושים" אלה הם למעלה בדרגתם מן הנפש עצמה, מאחר שהתורה והקב"ה הם דבר אחד ממש, וכשיהודי לומד תורה ומקיים מצוות – הוא מתקשר

עם הקב"ה. במיוחד כשהוא לומד ומבין תורה, שהמעלה שבכך, היא כפולה: האור האלקי מקיף את הנפש, והנפש מקיפה את האור האלקי של תורה. בפרק הששי, אותו נתחיל ללמוד, יסביר רבנו הזקן, שגם לנפש הבהמית – שהיא הצד המנוגד של הנפש האלקית (כמבואר בפרק א.) – עשרה כוחות ושלשה לבושים, ומאחר שהנפש הבהמית היא נפש של "קליפה", הרי שכוחותיה הן כוחות של טומאה, ולבושיה – גם כן לבושים טמאים. וכשהנפש מתלבשת בלבושים אלה – היא נעשית בעלת דרגה נחותה יותר מאשר היא עצמה. ביחס למשמעות המושג "קליפה", הערנו בפרק ראשון, שלמרות שהכל נברא ומקבל חיותו מאלקות, הרי כדי שתהיה לאדם אפשרות של בחירה בין טוב לרע, וכדי שהאדם יהיה כפי שעליו להיות, על-ידי עבודה ויגיעה עצמית, ויהיה זכאי לשכרו – יצר הקב"ה כוחות של טומאה, המכסים ומסתירים על החיות האלקית שבכל דבר ונברא. כוחות מסתירים אלה, נקראים "קליפה": כשם שהקליפה מכסה ומסתירה על הפרי, כך מסתירים כוחות הטומאה, על חיות הקדושה שבפנימיות כל דבר. קליפות אלה נחלקות לשתי מדריגות, אחת למטה מהשניה: מדריגה אחת בקליפה נקראת – "נוגה", זוהי קליפה שיש בה גם טוב, ואותם הדברים ה"מושכים" את חיותם דרך ה"הסתרה" של אותה קליפה – אפשר לנצל אותם גם לטוב וגם לרע. כפי שזה ביחס לכל דבר גשמי שאפשר לקיים בו מצוה, ואז הוא נחפץ לקדושה, ואפשר

שֶׁנֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית כְּלוּלָה מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת קְדוֹשׁוֹת, – עשרה הכוחות, המכוונים לעשר הספירות, וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּשִׁלְשֵׁה לְבוּשִׁים קְדוֹשִׁים, – מחשבה, דיבור ומעשה של תורה ומצוות, כִּד הַנֶּפֶשׁ דְּסִטְרָא אַחְרָא – הנפש של ה"סטרא אחרא", הצד שכנגד (משמעות המושג "סטרא אחרא" יוסבר להלן) מְקַלְפֹּת נִגְה – מהקליפות הנקראות "נוגה", שכפי שכבר הסברנו, יש בהן גם טוב, הַמְּלַבֶּשֶׁת בְּדָם הָאֲדָם, – הנפש המלוכשת, כְּמוֹזְכֵּר בִּפְרָק רִאשׁוֹן, בְּדָם הָאָדָם לְהַחֲיוֹת אֶת גּוּפוֹ, גַּם נֶפֶשׁ זוֹ כְּלוּלָה – ומורכבת, מֵעֶשֶׂר כְּתָרִין דְּמִסְאָבוֹתָא, – מעשרה "כתרים" של טומאה (מעשרה כוחות שבלשון הקבלה נקראים בשם "כתרין" – "כתרים"). שֶׁהֵן: – עשרה כוחות אלה: שֶׁבַע מִדּוֹת רָעוֹת – כגון: מדת ה"חסד" שבטומאה מתבטאת בתאוה, מדת ה"גבורה" – בכעס, מדת ה"תפארת" – בהתפארות, וכך הלאה, הַבָּאוֹת מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת רָעִים הַנּוֹפְרִים לְעֵל, – בפרק הראשון, שכשם שכל דבר מורכב מארבעה יסודות: אש, רוח, מים ועפר, כך מורכבת גם הנפש הבהמית מארבעה יסודות רוחניים, ובהיותה נפש של קליפה – יסודותיה רעים, וממם באות כל המדות הרעות, וְשֶׁכָּל הַמּוֹלִידֵן הַנִּחְלָק לְשִׁלְשׁ, שֶׁהֵן חֲכָמָה בִּינָה וְדַעַת – מְקוֹר הַמִּדּוֹת; – מדוע

הן מקור למדות? כי המדות הן לפי ערך השכל, – כשהשכל גדול יותר – ה"מדות" מופנות לדברים נעלים יותר, ובאם השכל קטן יותר – ה"מדות" הן לדברים נמוכים יותר. כי הקטן – הילד הקטן, חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך, לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם, – הרי, שמדת החסד, המתבטאת בתאוה ואהבה, מופנית בילד הקטן לדברים פעוטים ופחותי ערך, מכיון ששכלו קטן. וכן – במדת הגבורה, ²⁰ מתפעם ומתקצף מדברים קטנים, וכן בהתפארות – מדת התפארת, ושאר מדות. – הרי, שהשכל פועל בהתגלותן של המדות ומודד אותן באיזו צורה תהיינה. משום כך נקראים שלשה כוחות השכל – "מקור" לשבע המדות, וְעֵשֶׂר בְּחִינֹת אֱלֹהֵי הַמַּמָּאוֹת, כְּשֶׁאִדָּם מְחַשֵּׁב בָּהֶן – כשארם חושב מחשבות הנובעות מאחד מעשרת הכוחות האמורים,

ליקוטי אמרים

חושק ואוהב דברים קטנים פחותי הערך לפי ששכלו קטן וקצר להשיג דברים יקרים יותר מהם. וכן מתכעס ומתקצף מדברים קטנים וכן בהתפארות ושאר מדות ועשר בחי' אלו הטמאות כשארם מחשב בהן או מדבר או עושה הרי מחשבתו שבמחו ודבורו שבפיו וכה המעשיי שבידיו ושאר איבריו נקראים לבושי מסאבו לעשר בחי' אלו הטמאות שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה והן הם כל המעשים אשר נעשים תחת השמש אשר הכל הכל ורעות רוח וכמ"ש בזהר בשלח שהן תבירו דרוחא כו' וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו שזהו פי' לשון סטרא אחרא פי' צד אחר שאינו צד הקדושה וצד הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקב"ה ואין הקב"ה שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתב' בין בפועל ממש כמלאכים עליונים בין בכח ככל איש ישראל למטה שבכחו להיות בטל ממש לגבי הקב"ה במסירת נפשו על קדושת ה'. ולכן אמרו רז"ל שאפי' אחד שיושב

לשמו של הקב"ה ואינם באים כדי לעבדו – אף שאינם עניני איסור ועבירה – הרי הם עדיין לבושים של "קליפה" – ובלשונו של רבנו הזקן: והן הם כל המעשים אשר נעשים תחת השמש, – כל זמן שאין הם נעשים לשם ענינים של תורה, או כדי לעבדו את השי"ת,

אשר "הכל הכל ורעות רוח",⁴ וכמו שכתוב בזהר בשלח,⁵ שהן "תבירו דרוחא כו'", – דברים שרוח הקדושה שבורה בהם. וכן כל הדבורים וכל המחשבות אשר לא לה' המה ולרצונו ולעבודתו, – וממילא הם לשם הנפש הבהמית. שזהו פרוש לשון "סטרא אחרא", – זו משמעות הביטוי "סטרא אחרא", פרוש צד אחר, – "סטרא" בלשון ארמית – צד, "אחרא" – אחר, שאינו צד הקדושה. – אם זה אינו צד הקדושה, הרי זה צד אחר "סטרא אחרא", הרי שכל דבר שאינו קדושה – הוא "סטרא אחרא". ומדוע צד הקדושה? – וצד

הקדושה אינו אלא השראה והמשכה מקדושתו של הקדושה ברוך הוא, ואין הקדושה ברוך הוא שורה אלא על דבר שבטל אצלו יתברך, בין בפועל ממש – שגם בחיצוניות ניכר שהוא בטל במלאכים עליונים, – כמו מלאכים שעומדים תמיד בהתבטלות אל הקב"ה בכל ישותם, בין בכתב – שהביטול הוא רק בכוח, בפנימיותו הדבר בטל להקב"ה, ככל איש ישראל למטה, – בעולם הזה, שכתבו להיות בטל ממש לגבי הקדושה ברוך הוא במסירת נפשו על קדושת השם. – כמו שיסביר להלן ב"תניא", שכל יהודי יש בכוחו למסור את נפשו על קידוש השם: כשרוצים להכריח יהודי לשמך חלילה, הרי גם "קל שבקלים" מוסר את נפשו על קדושת השם. הרי, שאיך שלא יהיה מצבו של יהודי מבחינה חיצונית, הנה בפנימיותו, בנשמתו, הוא תמיד מסור להקב"ה, אלא שזה מתגלה בזמן של "מסירת נפש". מכיון שכך – שורה בכל יהודי קדושתו של הקב"ה. ולכן אמרו רז"ל,⁶ שאפלו אחר שיושב

ובגון: כשהוא חושב איך להשיג דבר מסוים שהוא תאב לו, וכדומה, או מדבר – דיבורים הבאים מאחד מעשרת הכוחות האמורים, או עושה – בכוח המעשה שלו, פעולה המשמשת אחד מעשרה הכוחות האמורים, הרי מחשבתו שבמחו ודבורו שבפיו וכתב המעשיי שבידיו ושאר איבריו, נקראים "לבושי מסאבו" – לבושים לא נקיים, לעשר בחינות אלו הטמאות, שמתלבשות בהן בשעת מעשה או דבור או מחשבה. – אלו הם המחשבות, הדיבורים והמעשים שהם לבושי הנפש הבהמית? ביחס לנפש האלקית, יודעים אנו, שיש לה מחשבות, דיבורים ומעשים שהם לבושיה, והם, כמוסבר לעיל, המחשבה, הדיבור והמעשה בתורה ומצוות. בהתאם לכך, אפשר היה לומר, שגם ביחס לנפש שמן הקליפה, אלה הם מחשבות, דיבורים ומעשים של עבירות – בא רבנו הזקן ואומר שמדובר כאן לא רק על עבירות, אלא כל המחשבות שאדם חושב, וכל הדיבורים והמעשים, שהוא מדבר ועושה, שאינם

3. רואים אנו בלשונו של רבנו הזקן, שביחס לנפש האלקית, הוא אומר, לעיל בפרק השלישי – בתחילה שלשה כוחות השכל, ולאחר מכן את שבעת המדות, והוא מסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות נולדות מהשכל. ואילו כאן, ביחס לנפש הבהמית, הוא מזכיר בתחילה את המדות ולאחר מכן את השכל, ומסביר שהשכל הוא "מקור" המדות, מפני שהמדות הן לפי ערך השכל. טעם השינוי בלשון הוא, שכן, יש הבדל יסודי בין השכל והמדות של הנפש האלקית לבין השכל והמדות של הנפש הבהמית: עיקר מהותה של הנפש האלקית, הוא שכל, ולכן היא נקראת "אדם", שהוא תואר השכל. והמדות נובעות מהשכל, כלומר: התעמקותו בגדולתו של הקב"ה יוצרת בו אהבה להקב"ה, או יראה מפניו. ואילו עיקר מהותה של הנפש הבהמית, היא מדות, והמדות בה הן טבעיות – יש לה משיכה לעיונים גופניים, ואין היא צריכה להתבונן ב"טוב" של התאוות, כדי לרצות אותן, כי בטבעה היא נמשכת לכך. וכך גם בשאר המדות. השכל של הנפש הבהמית משמש רק כעזר בהתגלות המדות, ולכן: כפי מדידתו הכללית של השכל – כך היא מדידת המדות. ומשום כך מונה כאן רבנו הזקן את המדות בתחילה, ואומר שהשכל נקרא "מקור" למדות – רק מחמת שהמדות הן לפי ערך השכל. 4. קהלת א, יד. 5. חלק ב נט, א. 6. אבות פרק ג. משנה ו.

לְעוֹלָם. – במקום שעשרה יהודים נמצאים יחד, גם כשאנים לומדים אז תורה, שורה שם השכינה תמיד.

שכן, עשרה יהודים יחד הם עדה שלימה, ועדה שלימה היא כלי להשראת השכינה.

ליקוטי אמרים

ועוסק בתורה שכינה שרויה בו וכל בי עשרה שכינתא שריא לעולם

וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה – שְׂכִינָה שְׂרוּיָה בוֹ, – עליו. שכן, כשיהודי לומד תורה, ניכרת התבטלותו אל הקב"ה גם

בחיצוניותו: הוא משקיע את שכלו, להבין רצונו וחכמתו של הקב"ה – והשכינה שורה אז עליו. וְכָל בִּי עֲשָׂרָה שְׂכִינָתָא שְׂרִיא

יום שלישי ג' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 20, אבל כל מה... עד עמ' יא, סוף פ"ה.

על כך וְצִמְצוּמִים רַבִּים, – המדרגה הבאה אחרי הצמצום, יורדת כל כך, שאין לה ערך כלל למדרגה שלפני הצמצום, והחיות של קדושה האמורה ירדה כל כך, עַד שְׁנִתְמַעֵט כָּל כֹּחַ הָאוֹר וְהַחַיּוּת, מְעִיט אַחֵר מְעִיט, עַד שְׁיִכּוֹל לְהִתְלַבֵּשׁ בְּכִהֲנִית גָּלוּת – החיות שמן הקדושה, נמצאת בגלות

באותו דבר שהיא מחיה. היינו: הדבר אינו בטל לחיות שלו כפי הנדרש, אלא הוא "מושל" על החיות; למשל: אדם הנמצא בגלות – יש על גביו מי שמושל עליו, והוא אינו יכול לגלות את כוחותיו ולפעול כרצונו. החיות שמן הקדושה היא בבחינת גלות תוך אותה דְּבַר הַנִּפְרָד, – מן הקדושה ובו מתלבשת החיות לְהַחֲיֹתָהּ – להחיות את הדבר הנפרד, וְלִקְיָמוֹ מֵאֵין לֵיֶשׁ, שְׁלֹא יִחְזוּ

לְחַיּוּת אֵין וְאִפֶּס כְּבִתְחִלָּה מִקֶּדֶם שֶׁנִּבְרָא. – הרי, שכל דבר שאינו בטל להקב"ה, ובהרגשתו הוא כדבר נפרד – מקבל את חיותו, לא מפנימיות הקדושה בלבד, אלא רק על-ידי התלבשות בהרבה לבושים וצמצומים. וְלִכֵּן נִקְרָא עוֹלָם הָהוּא וּמֵלֵאוֹ, עוֹלָם הַקְּלִיפּוֹת וְסִטְרָא אַחֲרָא. – למרות שהקדושה היא היא המחיה גם את העולם-הזה, אלא מכיון שהעולם-הזה הגשמי מרגיש את עצמו כדבר לעצמו, כמציאות נפרדת, ולא נראה בו הביטול להקב"ה, לכן הוא נקרא עולם של קליפות וסטרא אחרא, וְלִכֵּן כָּל מַעֲשֵׂה עוֹלָם הָהוּא קָשִׁים וְרָעִים, וְהַרְשָׁעִים גּוֹבְרִים בוֹ, כְּמוֹ שְׂכִתּוֹב בְּעֵץ חַיִּים שְׁעַר מִבְּנוֹת סוֹף פָּרָק ד'. הגהה – ב"הגהה" הבאה, עומד רבנו הזקן על כך, שהעולם הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא", למרות שהקב"ה נמצא הרי בכל מקום, גם בעולם-זה, וכמו שמוסבר ב"קבלה" שזהו ה"אור אין סוף" המתלבש בעשר הספירות של ארבעה העולמות: אצילות, בריאה, יצירה, עשיה, ועל-ידן מלא גם עולמנו, העולם-הזה, ב"אור אין סוף" – אך, אין זה סותר לעובדה שהעולם-הזה נקרא עולם של "קליפות" ו"סטרא אחרא":

אָבֵל כָּל מָה שְׂאִינוּ בְּטַל אֲצִלּוֹ וְהַנִּפְרָד, אֲלֵא הוּא דְּבַר נִפְרָד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ – הוא נראה כאילו הוא דבר נפרד לעצמו, אִינוּ מִקְבֵּל חַיּוּת מִקְדָּשָׁתוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁה-הַהוּא – אלא, מהיכן הוא מקבל את חיותו? הרי מן ההכרח שכל דבר יקבל את חיותו מן הקדושה,

כמו שכתוב: "ואתה מזהה את כולם", אלקות וקדושה מחיה את הכל – מסביר רבנו הזקן, שה"נפרד", זה שאין בו ביטול להקב"ה, אינו מקבל חיות מהפנימיות של הקדושה, כי אם מחיצוניותה בלבד, אחרי שהיא עוברת ויורדת דרך הסתרות רבות. זהו מה שהוא אומר: "אינו מקבל חיות", מִבְּחִינַת פְּנִימִית הַקְדוּשָׁה וּמַחֲוָתָהּ וְעֲצָמוּתָהּ בְּכַבּוּדָהּ וּבְעֲצָמָהּ, אֲלֵא מִבְּחִינַת אַחֲרִיִּים, – כפי שיוסבר להלן, בפרק כ"ב, משמעותה

של השפעה פנימית היא, לתת למישהו דבר מתוך רצון עצמי טוב, ואילו השפעה בבחינת אחוריים – היינו: כשנותנים דבר למישהו בגלל סיבה צדדית ולא מתוך רצון טוב. למשל: כשמישהו נותן דבר לשונאו, הריהו מפנה את פניו ממנו. פניו של אדם מסמלים את פנימיותו, וכשם שפנימיותו של האדם אינה מתבטאת במתנה שהוא נותן לשונאו, ומשום כך הוא מפנה ממנו גם את פניו הגשמיים בשעת מעשה – כך גם ביחס להשפעה אלקית: כשהשפעה מושפעת לצד הקדושה, הרי זו השפעה פנימית, שהקב"ה רוצה, כביכול, להשפיע לו. ואילו ההשפעה המושפעת ל"סטרא אחרא", לצד שלא מן הקדושה, הרי זו השפעה חיצונית בלבד, בלי רצון פנימי, והיא נקראת "בחינת אחוריים", שְׁיִזְרִיִּים מִמְּדִרְגָּה לְמִדְרָגָה – ממדרגה עליונה לתחתונה, רַבְּבוֹת מִדְרָגוֹת, בְּהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת הָעוֹלָמוֹת דְּרָגָה עֲלָה וְעֲלָל – דרך סיבה (הגורם) ומסובב (התוצאה), וכפי שהוסבר כבר, כשהמדרגה העליונה היא סיבה וגורם למדרגה התחתונה הבאה ממנה. אך, בצורה זו, יש עדיין ערך ושייכות בין המדרגה התחתונה לעילתה, שהיא המדרגה העליונה, ואילו כאן ישנם נוסף

[עם היות בתוכו] – למרות שישנן בעולם הזה, עשר ספירות דעשיה דקדשה, – שכן, עולם העשיה כלול בו גם עולמנו אנו, העולם הזה הגשמי, וגם עולם העשיה הרוחני, ועשר הספירות של עולם העשיה של קדושה נמצאות גם בעולמנו, וכמו שכתוב בעין

חיים שער מג, ובתוך עשר ספירות דעשיה אלו הן עשר ספירות דיצירה, ובתוכן – בעשר הספירות של יצירה, עשר ספירות דבריאה, ובתוכן – בעשר הספירות של בריאה, עשר ספירות דאצילות, שבתוכן – בעשר הספירות דאצילות, אוראין סוף ברוך הוא; ונמצא אוראין סוף ברוך הוא מלא כל הארץ תלוי התחתונה, על ידי התלבשותו בעשר ספירות דארבע עולמות: אצילות בריאה דיצירה עשיה, כמו שכתוב בעין חיים שער מז פרק ב ובספר גלגלים פרק ב:]

הן נחלקות לשתי מדרגות זו למטה מזו המדרגה התחתונה היא שלש קליפות הטמאות ורעות לגמרי ואין בהם טוב כלל ונקראו במרכבת יחזקאל רוח סערה וענן גדול וגוי ומהן נשפעות ונמשכות נפשות כל אומות עובדי גלולים וקיום גופם ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה

הנהח עם היות בתוכו עשר ספירות דקדושה וכמ"ש בע"ה שער מ"ג ובתוך עשר ספירות דעשיה אלו הן עשר ספירות דיצירה ובתוכן עשר ספירות דבריאה ובתוכן עשר ספירות דאצילות שבתוכן אור א"ס ב"ה ונמצא אור א"ס ב"ה מלא כל הארץ הלוי התחתונה על ידי התלבשותו בעשר ספירות דארבע עולמות אבי"ע כמ"ש בע"ה שער מ"ז פ"ב ובספר גלגלים פרק ב:]

וקיום גופם וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח כמו ערלה וכלאי הכרם כו' וכמ"ש בע"ה שער מ"ט פ"ו וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה וענפיהן כמ"ש שם סוף פ"ה:

– ולמרות זאת, מבלי הבט ש"אור אין סוף" מלא גם בעולם הזה, אין הוא בטל להקב"ה, ונראה כדבר נפרד, כ"מצאות" לעצמה, ולכן נקרא העולם הזה עולם של קליפות ו"סטרא אחרא", שכן, קדושה מסמלת רק מה שבטל להקב"ה, כשחסר ביטול זה להקב"ה – זה נקרא "סטרא אחרא". עד כאן הוסבר שהמחשבות, דיבורים ומעשים שאין מטרתם – קדושה, נקראים "סטרא אחרא", והם לבושיה של הנפש הבהמית. ולפי זה יוצא שלבושים אלה של הנפש הבהמית, הם באותה מדרגה כמו הנפש הבהמית עצמה, היא – נפש של "קליפה", וגם לבושיה הם מ"קליפה" ו"סטרא אחרא". ברם, בהיותם הדיפך מלבושי הנפש האלקית, וכפי שכבר הוסבר, מדרגתם של לבושי הנפש האלקית, היא למעלה ממדרגת הנפש האלקית עצמה, והם גורמים עליה במדרגת נפש זו, צריכים הרי לומר כך גם ביחס ללבושי הנפש הבהמית, אלא בצד ההפכי, והיינו: לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם במדרגה תחתונה יותר מאשר נפש זו עצמה, והם מורידים את נפש הבהמית למדרגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה. ורבנו הזקן בא להסביר להלן, שבקליפה עצמה ישנן שתי מדרגות, אחת למטה מהשניה, ואשר בין לבושי הנפש הבהמית, ישנם לבושי מחשבה, דיבור ומעשה של עבירות – והם למטה בהרבה במדרגתם מאשר הנפש הבהמית עצמה, שכן, נפש זו היא מ"קליפת נוגה", שיש בה עדיין גם מהטוב, ואילו לבושי

העבירות הם מאותן "קליפות" שאין בהן מהטוב כלל, ועלי ידי התלבשות הנפש בלבושים אלה – היא יורדת למדרגה תחתונה יותר מאשר היא עצמה: אלא שחלקות הן נחלקות לשתי מדרגות, זו למטה מזו. המדרגה התחתונה, היא שלש קליפות

ליקוטי אמרים

הנהח

הטמאות ורעות לגמרי, ואין בהם טוב כלל, ונקראו במרכבת יחזקאל¹⁰ – ב"מרכבה" שחזה יחזקאל הנביא, בה נזכרים הדברים המכסים על אלקות, ביניהם, שלשה דברים המרמזים על שלש קליפות אלו, והן נקראות שם: "רוח סערה" ו"ענן גדול וגוי". – ו"אש מתלקחת". שלש אלו הן שלש הקליפות הטמאות לגמרי ואין בהן מהטוב כלל. ומהן – משלש קליפות אלו, נשפעות ונמשכות נפשות כל אמות העולם, וקיום גופם, – נוסף על החיות מהנפש המחיה את הגוף, יש

לגוף גם קיום עצמי, ונפשות כל בעלי חיים הטמאים ואסורים באכילה, וקיום גופם, וקיום וחיות כל מאכלות אסורות מהצומח, כמו ערלה – פירות הצומחים על עצים שעדיין לא מלאו להם שלש שנים, וכלאי הפירות – תבואה שנזרעה במעורב עם ענבים, כו', – כל מה שאסור באכילה, וכמו שכתוב בעין חיים שער מט פרק ו', – שכל הדברים האמורים מקבלים חיותם משלש קליפות אלו, וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה של כל שם"ה לא תעשה – שלש מאות ששים וחמש מצוות ה"לא תעשה" שהתורה אסרה לעשות, לדבר ולחשוב, וענפיהן, – הדברים שאסרו החכמים בתור "ענפים" לאיסורים שמן התורה. הנה כל אלה מקבלים חיותם וקיומם משלש הקליפות הטמאות לגמרי, כמו שכתוב שם – ב"עץ חיים", סוף פרק ה: – הרי, שמחשבה, דיבור ומעשה של איסור, נובעים מהמדרגה התחתונה יותר שבקליפות. ואילו הנפש הבהמית, הרי כפי שנאמר בפרק הראשון, וכמו שיוסבר להלן, היא מקליפת נוגה, שיש בה עדיין מן הטוב. מכאן – שהלבושים הם למטה במדרגה מהנפש עצמה, והם גורמים לה ירידה. זהו פירוש מדויק לביטוי "זה לעומת זה", הצד ההפכי של הנפש האלקית, בה, לבושי: מחשבה, דיבור ומעשה בתורה ובקיום המצוות, הם למעלה במדרגה, מנפש זו עצמה וגורמים לה עליה.

9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע אם עפ"ז הרי גם באוכל סתם כן הוא. וכ"מ בקונ' עה"ח פ"ג (עכ"פ – מפני שמביאו כו') ובתניא פ"ג: שנתחזק יותר. ומ"ש לקמן דרך "ולא עדיפ", אולי י"ל מפני שסו"ס הם בסוג א'. ובל' קיצור תניא פ"ז – בערכה". 10. יחזקאל א, ד.

יום רביעי ד' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יא, פרק ז אך נפש... עד עמ' 22, וברחי רבנן.

רע, רק מעט טוב מערב בתוכה – שכן, קליפת "נוגה" המעורבת טוב ורע, קיימת גם בעולמות עליונים יותר, אלא שיש הבדל בין עולם לעולם: בעולם אחד מהווה ה"טוב" – הרוב, וה"רע" – המיעוט, כן מובדל שם הרע מהטוב. בעולם אחר, הטוב והרע, של קליפת "נוגה", הוא מחצה על מחצה, מחצית טוב ומחצית רע. וישנו עוד עולם בו קליפת "נוגה" היא ברובה רע ורק מיעוט טוב. ואילו בעולם הזה, כמעט כל כולה של קליפת "נוגה" היא רע וחלק קטנטן הוא טוב. זאת ועוד, חלק קטנטן זה של טוב – מעורב ברע, [שמןנה – ממעט הטוב שבקליפת "נוגה", באות מדות טובות שבנפש הבהמית שבנפש ישראל, כמו שנתפאר לעיל]. – בפרק ראשון, שהמדות הטובות הטבעיות בבני ישראל, כרחמנות וגמילות חסדים, באות מהנפש הבהמית, שכן, למרות שהנפש הבהמית היא מן הקליפה ומן הרע – כיצד, איפוא, באות ממנה מדות טובות? – אלא, מכיון שהיא באה מקליפת "נוגה", שיש בה גם טוב, הרי מאותו טוב שבנפש הבהמית,

נובעות המדות הטובות הטבעיות שבטבע בני ישראל. ומכיון שבקליפת "נוגה" מעורב הטוב עם הרע – יש ביכולת האדם, להשתמש במעשים, בדיבורים ובמחשבות הנמשכים ממנה, גם לטוב וגם לרע, כפי שיוסבר להלן, שאותו דבר עצמו אם הוא נעשה לשם שמים – הוא מעשה של קדושה, ולהיפך – הוא מעשה של רע, וכך גם בדיבור או במחשבה. והיא – קליפת "נוגה", בהינה ממצעת בין שלש קליפות הטמאות לגמרי ובין בחינת ומדרגת הקדושה. ולכן, פעמים שהיא נכללת בשלש קליפות הטמאות [כמו שכתוב בעין חיים שער מט ריש פרק ד בשם הזהר], ופעמים שהיא נכללת ועולה בבחינת ומדרגת הקדושה, דהיינו – נכללת בקדושה? – בששהטוב המערב בה נתפרר – ונבדל מהרע וגובר ועולה ונכלל בקדושה. – להסברת הענין, משתמש עתה רבנו הזקן, בדוגמא של מעשה או דיבור, שבהם החיות של המעשה או הדיבור, היא מקליפת "נוגה", כלומר, ישנה כאן האפשרות לנצל

פרק ז. אך נפש החיונית הבהמית שבנפש ישראל שמצד הקליפה, המלבשת בדם האדם – להחיות אותו בחיים גופניים, בנזקך לעילי, ונפשות בהמות וחיות ועופות ודגים ומהורים ומתרים באכילה, – על-פי דין תורה, וקיום וחיות כל הדומם וכל הצומח המתיר באכילה, וכן קיום וחיות כל המעשה דבור ומחשבה בעניני עולם הזה שאין בהם צד אסור, – שיהיה אסור לעשותם, לדבר או להרהר בהם, לא שרש ולא ענף משם"ה מצות לא תעשה וענפיהו דאורייתא ודרבנן, – כשבמחשבות, בדיבורים ובמעשים, אין צד של אסור כלל, רק שאינן לשם שמים – הרי, כל

22

מעשיו, דיבוריו ומחשבותיו של יהודי, צריכים להיות לשמו של הקב"ה. למשל: כשיהודי אוכל, צריכה אכילתו להיות כדי שיהיה לו כוח ללמוד תורה, להתפלל ולקיים מצוה; מסחרו צריך להיות בכונה שיהיה בידו לפרנס את משפחתו, לגדל את ילדיו לתורה ולמצוות, לתת צדקה, גמילות חסדים וכדומה. ברם, כשמטרה זו

נעדרת מן המעשים, הדיבורים והמחשבות שלו, אלא – היא, רצון הגוף ונפשו ותאוותו, ואפילו הוא צריך הגוף וקיומו וחיותו משם, – בלעדיהם אין הגוף יכול לחיות ולהתקיים, כמו: אכילה – שהגוף דורש לאכול, ובלעדי האכילה אין הוא יכול באמת לחיות. מן ההכרח, אמנם, שיעשה זאת, אלא – מה שחסר כאן, הוא: שכוונתו אינה לשם שמים כדי לעבוד את ה' בגופו – ובתאם למה שאמרנו, צריכה הרי, כוונתו של יהודי בשעת אכילה, להיות, שיוכל לעבוד את השי"ת בכוח האכילה ההיא. ברם, כשכוונה זו חסרה, לא עדיפי – אינם עדיפים, מעשה דבור ומחשבות אלו מנפש החיונית הבהמית בעצמה, והכל באשר לכל – הנפש ומעשיה, דיבורה ומחשבתה, נשפע ונמשך ממדרגה השנית שבקליפות וסמרא אחרא, שהיא – בסדר הקליפות, קליפה רביעית הנקראת "קליפת נגה", – משום שמאיר בה עדיין אור הקדושה, שבעולם הזה, הנקרא "עולם העשיה", רבו בכל

האכילה והשתיה הן לשם אחת מהכוונות האמורות, **אִי נִתְבָּרַר חַיִּית הַבָּשָׂר וְהַיִּין שֶׁהֵיךְ נִשְׁפָּע מִקְלִיפּוֹת נִגְהָ, וְעוֹלָה לָהּ כְּעוֹלָה וּבְקִרְבָּן; –** כמו "עולה" וקרבן, שאז החיות של המעשה שעשה מכוח האכילה והשתיה – נכללת בקדושה. **וְכֵן –** כך גם בדיבור שאדם

מדבר: אם הם בכוונה של קדושה, עולה או החיות שבדיבורים אלה לקדושה, כמו: **הָאוֹמֵר מִלְתָּא דְּבִדְיָחוֹתָא –** המשמיע בדיחה, בכוונה לַפְּתִיחַ דַּעְתּוֹ וּלְשִׁמְחָה לְפִי לָהּ וּלְתוֹרָתוֹ וְעִבּוּדָתוֹ, – כדי לעבוד את השי"ת, שְׁצָרִיכִים לְהֵיוֹת פְּשִׁמְתָּהּ, – לימוד תורה ועבודת השם צריכים להיות

מתוך שמחה, ולכן הוא משמיע בדיחה, כדי להגביר את השמחה, וּכְמוֹ שֶׁצִּיָּה רַבָּא לְתַלְמִידֵי: **שְׂאֵמֵר לְפָנֵיהֶם מִלְתָּא דְּבִדְיָחוֹתָא תִּתְחַלָּה –** לפני שישב ללמוד עם תלמידיו, היה רבא אומר לפניהם בדיחה וּבְדִחֵי רַבָּנָן. – ודעתם של תלמידיו נעשתה ברוחה עליהם, כדי שיוכלו טוב יותר להבין את לימודם. כשבדיחה נאמרת במטרה כזו, הרי החיות שבמלים אלו הבאה מקליפת "נוגה", נפרדת מהערעור ונכללת בקדושה.

אותה גם לטוב וגם לרע, ובשעה שהוא עושה את המעשה בכוונה של קדושה, היא נכללת בקדושה, ואילו בשעה שהוא עושה את המעשה לשם תענוג גופו – הוא מוריד את החיות לרע גמור שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי. **בְּגוֹן דְּרַךְ מְשָׁל: הָאוֹכֵל בְּשָׂרָא שְׂמַנָּא**

דְּתוֹרָא – כשאדם אוכל בשר שור שמן, וְשׂוֹתָה יֵיִן מְכֻשָּׁם – אלא, אין הוא עושה זאת לשם תאוה, כי אם בכוונה, לְהַרְחִיב דַּעְתּוֹ לָהּ וּלְתוֹרָתוֹ, – כדי שיוכל טוב יותר לעבוד את השי"ת ולהבין טוב יותר תורה, **דְּרַבָּמֵר רַבָּא: "חֲמָרָא וְרִיחָא כו", –** כמו שאמר רבא², יין וריח טוב מרחיבים

דעתו של אדם, שיוכל להבין טוב יותר, ולכן הוא מחפש אחרי בשר טוב ויין טוב, כדי שתהיה לו הרחבת הדעת להבין טוב יותר בתורה, זאת אומרת, שאכילתו ושתייתו הן בכוונה של קדושה, **אִי –** לא רק שהאכילה היא אמצעי, בכוונה לשם קדושה או לשם מצוה, אלא שהאכילה עצמה היא מצוה, הוא אוכל בשר שמן ושותה יין טוב כדי לקיים את המצוה, **בְּשִׁבְלֵי בְּרִי לְקַיֵּם מִצְוֹת עֲנֵג שְׂפָת וְיֹם טוֹב –** שכן מצוה לענג שבת ויום טוב באכילת בשר ובשתיית יין, הרי, אם

יום חמישי ה' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 22, אך מי שהוא... עד עמ' יב, לנצח.

וּלְתוֹרָתוֹ, – שכן, כשאדם עושה תשובה וחוזר לתורה ולעבודת השם, נפרדת החיות מהקליפות וחוזרת ועולה לקדושה, **כִּי לְפִי שְׂחִיָּה בְּשָׂר הָתֵר וְיֵיִן בְּשָׂר, –** והאדם בתאוותו הוריד לשלש הקליפות הטמאות לגמרי, לְכַךְ יְכוּלִים לְחַזֵּר וּלְעֲלוֹת עִמּוֹ – יחד עם אותו אדם שאכל ושתה אותם, **בְּשׁוּבוֹ לְעִבּוּדָתָהּ, –**

– שהרי, הוא מנצל אז את הכוח שניתנוסף לו מהאכילה ומהשתיה, ובאמצעותו הוא לומד תורה ועובד את השי"ת. שְׂחִיָּה לְשׁוֹן "הָתֵר" ו"מִתֵּר", – דבר שמותר לאכלו או לעשותו נקרא "היתר" או "מותר", שמשמעותם המילולית – התרת קשר, **כְּלוּמָר שְׂאֵיִנו קָשׁוּר**

וְאִסּוּר בִּידֵי הַחִיצוֹנִים – שאינו קשור בידי הקליפות, הנקראות "חיצונים", מפני שהן מחוץ לרשות הקדושה. דבר של היתר אינו נמצא ברשות הקליפות ה"חיצונים" ואינו קשור בידיהן עד כדי כך –

אִךְ מִי שֶׁהוּא בּוֹזֵלִי בְּשָׂר וְסוּבָא יֵיִן, – הוא זולל בשר וסובא יין, כדי לְמַלֵּאת תַּאוֹת גּוּפוֹ וּנְפִשׁוֹ הִבְהֵמִית, שְׂחִיָּה – התאוה, בְּחִינַת יִסּוּד הַמִּים מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָרָעִים שְׂפָה – שבנפש הבהמית, שְׂמִמְנוּ מִדַּת הַתַּאֲוָה – כמו שהוסבר בפרק הראשון,

שמארבעה היסודות הרעים של הנפש הבהמית, באות כל המדות הרעות, ותאווה באה מיסוד המים, הִנָּה עַל יְדֵי זֶה יוֹרֵד חַיִּית הַבָּשָׂר וְהַיִּין שֶׁבְּקִרְבָּן, – שאכל ושתה, וְנִכְלָל לְפִי שְׂחִיָּה בְּרַע גְּמוּר שֶׁבְּשִׁלְשׁ קְלִיפּוֹת הַמִּמְאֹת, – שאין בהן טוב כלל, וְגוּפוֹ – של האדם – שאכל ושתה לשם תאוה, נִעֲשֶׂה לָהֶן – לקליפות, לְבוֹשׁ וּמְרַבֶּכָה – כמו

מרכבה שהיא בטלה לגמרי לרובע עליה, כך גם כאן, נעשה גופו של האדם, בשעת מעשה, כלבוש לקליפה, וכמרכבה – בטל לקליפה, אבל זהו רק לְפִי שְׂחִיָּה. עַד אֲשֶׁר יָשׁוּב הָאָדָם וְיִחְזֹר לְעִבּוּדָתָהּ ה'

תשובה, היתה נפשו בארץ ציה וצלמות, היא הסמרא אחרא, ורחוקה מאור פני ה' בתכלית, – נפשו רחוקה בתכלית מהאור האלקי הפנימי, ולזאת – ולכן, בשעה שעושה תשובה מתוך אהבה רבה, צמאה נפשו – להשי"ת, ביתר עז – חזק יותר, מצמאון נפשות הצדיקים, – שלא

חטאו אף פעם. שכן, צדיקים קרובים תמיד אל הקב"ה, והם דומים למי שנמצא תמיד במקום של מים, שם צמאנו אינו חזק כל כך, ואילו מי שנמצא במדבר שממה, מקום שאין בו מים – צמאנו למים הוא חזק בהרבה. כך גם צמאנו של ה"בעל תשובה" לאלקות חזק בהרבה מכפי שהדבר הוא ב"צדיק", צמאמרם ז"ל: – כמו שאומרים חכמינו ז"ל: "במקום שפעלי תשובה עומדים בו". – במדרגה בה עומדים בעלי-תשובה, אין ביכולת צדיקים גמורים לעמוד שם. שכן, כאמור חסר בצדיקים אותו צמאון לאלקות, כפי שהוא בבעלי-תשובה, שהיו לפני זה

רחוקים מאד. ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו – חכמינו ז"ל: "ש"דונות נעשו לו בוכיות", – חטאיו נהפכים למצוות, וכל כך למה? – הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו. – עלידי אותו עבירות שהרחיקו אותו מהקב"ה, הוא הגיע, כשעשה תשובה, לאהבה גדולה זו. העבירות פעלו בו אותה פעולה כמו מצוות, הן הביאו אותו לאהבה גדולה יותר להקב"ה. על-כ"פנים מהאמור מובן, שגם בעת, לפני היעלמות הקליפות וביטול הרע, ישנה דרך להעלות לקדושה את החיות שבדברים האסורים, זאת עלידי תשובה הבאה מאהבה רבה להקב"ה. אבל תשובה שלא מאהבה זו, אף שהיא תשובה נכונה, וה' יסלח לו, – על העבירות שעבר, מכל מקום לא נעשו לו – העבירות, בוכיות, – כמצוות, ואין עולים מהקליפה לגמרי עד עת קץ, – הגלות, שיקלע המות – הקליפות הנקראות מות, לנצח. – למדנו, הרי, שהחיות שבמאכלים אסורים וביאות אסורות, אינה יכולה להינתק לגמרי מהקליפות, אלא עלידי תשובה הנובעת מתוך אהבה רבה, או כשהקליפות תתבטלנה ותיעלמנה לגמרי. להלן בא רבנו הזקן לומר שקיים איסור אחד שהחיות שלו יכולה לעלות לקדושה גם שלא עלידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, אלא כשעושה תשובה נכונה מתוך כוונה רבה בקריאת שמע שעל המטה:

שלא יוכל לחזר ולעלות לה'. – דבר של "היתר", אם כי הוא נובע מ"קליפה", יכול לחזור ולהתעלות בקדושה. רק – ברם, גם כשהחיות חוזרת לקדושה, עלידי שהאדם חוזר בתשובה, שחרשימו ממנו נשאר בגוף, – כשאדם אכל דבר המותר לשם

תאוה, ובשעת מעשה נעשה הדבר רע גמור, הרי באותה שעה זה נעשה חלק מגופו – ולכן גם כשאותו אדם חוזר לתורה ולעבודת השם, ומעלה אתו גם את החיות – נשאר עדיין "רושם" מהרע בגופו, ועל כן צריך הגוף להפוך הקבר, – אחרי מותו, כמו שיתבאר לקמן. – שחיבוט הקבר הוא כמו כל העונשים שלמעלה הבאים כדי לזכך את הנשמה, וחיבוט הקבר מכוון במיוחד לזכך את האדם מאותו "רושם" שנשאר בגופו מהתענוגים הגופניים שלא לשם שמים. כאמור, החיות שבאכילה ושתיה לשם תאוה, נכללה, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יעשה

תשובה, וכן החיות שבתפלות ורע שיצאו ממנו בתאוה פהמית, שלא קרש עצמו בשעת תשמיש עם אשתו מהורה. – שגם אז נכללת החיות, לפי שעה, ברע גמור של שלש הקליפות הטמאות לגמרי, עד שהאדם יחזור בתשובה. ברם, כל האמור הוא בשעה שהדבר עצמו מותר בעשיה, אלא שהוא עושה זאת לשם תאוה ולא לשם שמים, מה שאין כן במאכלות אסורות וביאות אסורות, שהן – בהיותם הם עצמם דברים אסורים, משלש קליפות הטמאות לגמרי – הם אסורים וקשורים ביד החיצונים – ביד הקליפות שמחוץ לרשות הקדושה, לעולם, ואין – החיות שבדברים אלה, עולים משם – מהקליפות, עד כי יבא יומם – שהקליפות תיעלמנה, ויכלע המות לנצח, כמו שכתוב: "ואת רוח הטמאה אעביר מן הארץ"; – כשהקליפות תיבטלנה, יעלו מדן ממילא ניצוצות הקדושה, או – אפשר הדבר, שגם עתה תצא החיות של הדברים האסורים מהטומאה ותעלה לקדושה, עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שדונות נעשו לו בוכיות ממש, שהיא תשובה מאהבה מעמקא דלבא – כשהתשובה היא מעומק הלב, באהבה רבה וחסידה – מתוך חשק, ונפש שוקקה לרבקה בו יתברך, וצמאה נפשו לה' בארץ עיפה וציה, – הצמאה למים, כך גם נפשו צמאה להשי"ת, להיות כי עד הנה – עד שעשה

יום שישי ו' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יב, אך החיות... עד עמ' 24, בשר ודם.

לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של קליפה, רק שפחותיה וחיילותיה - של הקליפה, מלבישים - ומקיפים, לחיות שבטפות, פידוע לידועי חן - לידועי חכמת הקבלה): אלא אם כן יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך, עד שפידוע נעשו לו פזיות.

ומשום כך לא נזכר

בתורה, חטא זה, של זרע לבטלה, בכלל ביאות אסורות, שכן, בהוצאת זרע לבטלה אפשר לאדם להעלות את החיות לקדושה על-ידי "תשובה נכונה", רגילה אך כנה, ו"כוונה" בקריאת שמע שעל המטה, גם בלי תשובה הנובעת מאהבה רבה. וכן יובן מאמר רז"ל: - על יסוד מה שאמרנו שבביאות אסורות, אפשר להציל את החיות מהקליפות על-ידי תשובה מאהבה רבה, יובן מאמר רבותינו ז"ל: "איהו מעות שלא יוכל לתקן" - זה שפא על העררה והוליד ממזר, שאז - כשכבר הוליד ממזר, גם אם יעשה תשובה גדולה כל כך - כגון תשובה מאהבה רבה, אי אפשר לו להעלות תחיות לקדושה, מאחר ששכבר ירדה לעולם הזה

ונתלבשה בגוף פשר ודם: - של הממזר שנולד. זאת אין גם בכוח תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן. למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה באופן מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר שגוף הבשר ודם - יתבטל. כפי שידוע¹¹ הסיפור בגאון החסיד רבי יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציוה עליו להיעשות ל"בעל עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה מסוימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך כבי רב - נכח שם באותה שעה יהודי אחר, שסטו מן הדרך הישרה, התחנן עם גייה ונולד להם ילד. בכייתו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה לידי כך שהממזר שנולד לו - טבע.

אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה, אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות - הרי זו עולה משם בתשובה נכונה, - "רגילה" אך כנה, ובכונה עצומה בקריאת שמע שעל המטה, פנודע מהאר"י ז"ל, - ש"כוונה" בקריאת שמע שעל

המטה מסוגלת לתקן חטא

זה, ומרמז בגמרא⁸: -

האומרת: "כל הקורא

קריאת שמע על מטהו

כאלו אוהו חרב של שתי

פיות כו", - ושתי פיות

אלו הן כדי, להרג גופות

החיצוניים - של הקליפות,

שנעשו לבוש לחיות

שבטפות, - הריגת גופות

הקליפות נעשה על-ידי אחת

הפיות מהחרב של קריאת

שמע שעל המטה, ועולה

תחיות מהם, - על ידי הפה

השני של החרב, פידוע

לידועי חן, - (חכמה

נסתרה), חכמת הקבלה.

ולכן לא הוצר עין זרע

לבטלה בתורה בכלל

ביאות אסורות, אף

שחמור מה, - אף שבפרט

מסויים חמור עון זרע

לבטלה מביאות אסורות,

וגדול עינו, בקחינת

הגדלות ורבי הטמאה

ותקלפות שמוליד ומרבה

- את הקליפות, במאד מאד

בהוצאת זרע לבטלה, יותר מביאות אסורות. - כלומר בכמות הוא יוצר על-ידי עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר על-ידי ביאות אסורות, רק שבביאות אסורות מוסיף פה וחיות בקליפה טמאה ביותר, עד שאינו יכול להעלות משם תחיות בתשובה, - בתשובה רגילה, (הגהה - ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן, מדוע בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות מהקליפות, רק על-ידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בזרע לבטלה אפשר לעשות זאת גם על-ידי "תשובה נכונה": מפני שנקלטה ביסוד דנוקבא דקליפה - שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד הנקבה" של הקליפה, המקבלת וקולטת תחיות מתקדשה, - שכן, כשם שהדבר בצד הגשמי של עבירה זו, כך גם ברוחניות, נקלטת החיות ב"נקבה" של הקליפה, מה שאין כן פנודע לבטלה, - שונה הדבר בזרע לבטלה, שאין שם בחינת נוקבא דקליפה, -

8. ברכות ה, א. 9. חגיגה ט, א. 10. קהלת א, טו. 11. הקדמת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע לספר "פוקח עורים".

יום שבת קודש ז' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 24, פרק ח ועוד... עד עמ' יג, הקדוש.

לְקַדְּשָׁהּ בְּדִלְעִיל³. – שגם כשאכל כדי למלא תאות נפשו, אך, מכיון, שמדובר במאכל של היתר, מתעלה החיות לקדושה, כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת; ואילו היצר-הרע לדבר של איסור, אינו יצר-הרע יהודי כלל, אלא יצר-הרע זר.

יצר-הרע זה מקבל האדם, בגלל השתקעונו בתאוות "מותרות", על ידן הוא מתגשם, ונוצר בו רצון לדבר של איסור, דבר שאינו טבעי ליהודי. אך מִכָּל מְקוֹם, – גם במאכלים של היתר, כשאכל אותם כדי למלא תאות נפשו, שקיימת עדיין האפשרות להחזירו לקדושה, אבל קִדְּשׁוּ לְקַדְּשָׁהּ, – לפני חזרת האדם בתשובה, הוא סִמְרָא אַחֲרָא וקִלְפָה. וְגַם אַחֲרָא בְּהַחֲזִירוֹ לְקַדְּשָׁהּ, – אף לאחר שהאדם חזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה, הִרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ – הרושם מכך, נִשְׁאָר דְּבִיחַ בְּגוֹף, – האדם, להיות בִּי מִכָּל מְשַׁקָּה – שאדם אוכל ושוחה, נֶעֱשֶׂה תַּכְפָּה דָם וּבָשָׂר מִבְּשָׂרוֹ. – ומכיון שבשעה שאכל לשם תאוה

– כשהדבר היה רע – ניתוסף בגופו דם ובשר – נשאר בו "רושם" מכך, גם לאחר שחזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה. וְלִכְּנֵן צְרִיף הַגּוֹף לְחִבּוּס הַקֶּבֶר⁴, – שהוא עונש מיוחד לגוף, לְנִקְוָתוֹ וּלְשִׁחְרוֹ מִמְּמָתוֹ שְׁקֵפֶל – הגוף, בְּהִנָּאת עוֹלָם הָיָה וְתַעֲנוּגָיו מִמְּמָת קִלְפָה נִגָּה וְשִׁדְיֵי יְהוּדָאִין. – היצר-הרע היהודי המגרה את האדם לתענוגים מותרים. אֵלָּא אִם בֵּן מִי שֶׁלֹּא נִהְיָה מְעוֹלָם הָיָה כָּל יָמָיו – או שאכן לא נהנה באמת, או שהנאתו לא היתה מהעולם-הזה, משום שכל מה שעשה היה רק לשם מצוה וקדושה, בְּרַבְּנוּ הַקְדוּשָׁה. – רבי יהודה הנשיא שאמר⁵ בשעת הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם-הזה אף לא באצבע קטנה. הרי, מי שלא נהנה מהעולם-הזה בכל משך ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש זה של חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו – זקוק גופו לעונש "חיבוט הקבר", כדי לנקותו מהטומאה שנרבקה בו, על-ידי הנאות העולם-הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין לבוש הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים:

פֶּרֶק ח. וְעוֹד זֹאת בְּמַאכְלוֹת אִסּוּרוֹת, שְׁלִכְךָ נִקְרָאִים בְּשֵׁם "אִסּוּר", – כלומר קשור, מִפְּנֵי שָׂאָה מִי שְׂאָכֵל מֵאִכָּל אִסּוּר בְּלֹא הוֹדָע – מבלי לדעת, וכוננת האכילה היתה, לְשֵׁם שְׂמִים, לְעֵבֶר ה' בְּכַח אֲכִילָה הָיָה, – לו היה זה מאכל של היתר, היתה האכילה עצמה

מפרידה את הטוב מהרע; כפי שכבר הוסבר, שעל-ידי אכילה לשם שמים נפרד הטוב מן הרע שבחיות המאכל. ברם, כאן מדובר על אכילת מאכל של איסור לשם שמים, וְגַם פֶּעַל וְעִשָּׂה בֵּן, וְקִרְאָ וְהַתְפַּלֵּל בְּכַח אֲכִילָה הָיָה – שבאם היה המדובר ביחס לאכילת דבר המותר, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל – היתה החיות של המאכל עולה לקדושה, בהיות המאכל מנוצל ללימוד ולתפלה; אִין תְּחִיּוֹת שְׂבִיחָה עוֹלָה וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּתִבּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְפִּלָּה בְּמֹה הַתִּתֵּר, – וכל כך למה? מִפְּנֵי אִסּוּרָה – כלומר, מפני התקשרות מאכל זה בִּידֵי הַסִּמְרָא אַחֲרָא מְשַׁלֵּשׁ קִלְפוֹת הַמְּמָאוֹת. – לגמרי, שאינה

מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. וְאֵפֶלּוּ הוּא אִסּוּר דְּרַבְּנָן, – שהחכמים אסרו לעשותו, ואין הוא איסור מדאורייתא, שְׁחִמּוּרִים דְּבָרֵי סוֹפְרִים יוֹתֵר מִדְּבָרֵי תּוֹרָה כו'. – וממילא, גם דבר שחכמים אסרוהו קשור בקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם השתמש בו לשם שמים, מבלי שידע שהדבר אסור. וְלִכְּנֵן, גַּם הַיֵּצֶר הָרַע וְכַח הַמְּתָאִוָּה לְדְבָרִים הָאִסּוּרִים, הוּא שֶׁד מְשַׁדִּין נִבְרָאִין, – שד של גוי, שְׂהוּא יֵצֶר הָרַע שֶׁל אֲמוֹת הָעוֹלָם, שְׁנַפְשׁוֹתֵיהֶם מְשַׁלֵּשׁ קִלְפוֹת הַמְּמָאוֹת. – ולכן מתאווים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים חיותם משלש הקליפות הטמאות והערת כ"ק רבינו: "שבהם מדובר בוח"ג רנ"ג ועוד". מִה שֶׁאִין בֵּן הַיֵּצֶר הָרַע וְכַח הַמְּתָאִוָּה לְדְבָרִים הַמְּתָרִים לְמִלְאֵת תְּאוֹתוֹ, – למרות שהוא עושה זאת כדי למלא תאות נפשו, וכפי שכבר הוסבר, "יורד" על-ידי כן גם הדבר המותר, אל הרע שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי; ברם, למרות זאת הוא שֶׁד מְשַׁדִּין יְהוּדָאִין, – יצר-הרע "יהודי", לְפִי שְׂכִיבּוֹל לְחֹד

1. משנה סנהדרין פ"ח, ב. במדבר רבה יד, יב. 2. זהר חלק ג. רנ"ג, א. רעז, א. 3. פרק ז. 4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א.

יום ראשון

תהלים:

מפרק א
עד פרק ט

יום רביעי א טבת, ר"ח, ו חנוכה ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, רביעי עם פירש"י.

תהלים: א"ט.

תניא: והנה שלשה . . . 16 לבושים אלו.

נוהגים אשר היחיד מברך – בהלל – תחלה וסוף גם בימים שאין גומרים בהם את ההלל. הנוסח שאומרים הוא: יהללך ה"א כל מעשיך, בהשמטת תיבת "על". כל התפילין מניחים קודם מוסף, אבל השיעורים לומדים אחר סיום כל התפלה.

יום שני

תהלים:

מפרק י
עד פרק יז

יום חמישי ב טבת, ז חנוכה ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, חמישי עם פירש"י.

תהלים: י"ז.

תניא: ולכן נמשלה . . . ט" ומצות'.

מלחמת היונים היתה "להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך" וכמאמר (ב"ר פט"ז) כתבו כו' שאין לכם חלק באלקי ישראל. כל המלחמה היתה נגד אלקות, זאל מען לערנען תורה, זאל מען מקיים זיין מצות [שילמדו תורה, שיקיימו מצוות] המשפטים והעדות, רק שלא להזכיר שהיא תורת ה' ושהמצות הם חקי רצונו ית', ניט דערמאנען אין תומ"צ דעם ענין פון ג"טליכקייט [לא להזכיר בתורה ובמצוות את ענין האלקות].

יום שלישי

תהלים:

מפרק יח
עד פרק כב

יום ששי ג טבת, ח חנוכה ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, ששי עם פירש"י.

תהלים: יח"ב.

תניא: ולכן אמרו . . . חסד ומים.

בתו"א בד"ה ת"ר מצות נר חנוכה "כי אין כדאי כל הדינים" צ"ל "כי כדאי כל הדינים". שם ביאור לד"ה רני ושמחי סעיף המתחיל ועתה נבוא "שהוא פנימית א"א" צ"ל "שהיא פנימית א"ס".

יום רביעי

תהלים:

מפרק כג
עד פרק כח

שבת ד טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מקץ, שביעי עם פירש"י.

תהלים: כג"כח.

תניא: פרק ה. ותוספות . . . בפע"ח.

נשיאי חב"ד פלעגן מעביר זיין איין פרשה אָדער צוויי דאָנערשטאָג ביינאכט אור ליום ששי. פרייטאָג אחר חצות פלעגט מען אָנהויבען נאָכאַמאָל פון אָנהויב, און מעביר זיין די גאַנצע סדרה מיט דער הפטורה. שבת אינדערפריה פאר'ן דאוונען פלעגט מען מעביר זיין נאָכאַמאָל פון שביעי. ווען עס איז אויסגעקומען צוויי הפטורות, האט מען געזאגט הפטורת הסדרה ביום ששי, און די אנדערע הפטורה (פון שר"ח, מ"ח וכו') שבת.

תרגום חפשי

נשיאי חב"ד נהגו לומר "שנים מקרא ואחד תרגום" קטע אחד או שנים ביום חמישי בערב, אור ליום ששי; ביום ששי אחר חצות היו שוב מתחילים להעביר את כל הפרשה מתחילתה עם ההפטורה; שבת בבוקר לפני התפלה נהגו

להעביר שוב משביעי. כשחלו שתי הפטורות: היו אומרים את הפטורת הסדרה ביום ששי, ואת ההפטורה האחרת (של שבת־ראש־חודש, "מחר חודש" וכו') בשבת.

החלומות הטובים בעניני תורה שמודיעים בחלום, בא ע"פ הרוב ע"י שקידה גדולה בתורה ביום, וכאשר עוסק בתורה בשקידה גדולה, או עוסק בעבודה שבלב ביגיעה עצומה, הנה כאשר בלילה נשמתו עולה למעלה ושואבת לה חיים מחיי דלעילא [מחיים העליונים] כמבואר בזהר, הנה אז מודיעים לו חדושי תורה בגליא שבתורה או בפנימיות התורה, איש איש כפי שקידת עבודתו בעבודת היום.

יום ראשון	ה טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: כט"ד. תניא: פרק ו. והנה . . . 20 דרוחא כו'.		
ווען משיח וועט קומען, וועט מען זעהן די מעלה פון הודאה און תמימות, וואָס אלע גלויבען באמונה טהורה אין ג"ט ב"ה און אין זיין תורה ומצוות. תלמוד – פאַרשטאַנד – איז דער גרעסטער פאַרשטאַנד האָט א גרעניץ. אָבער הודאה – גלויבען – גלויבען איז א געפיהל אָהן א גרעניץ. מלך המשיח וועט געבען צו פאַרשטעהן דעם מעשה גדול פון דער תמימות – האַרציגער ערענסטער עבודה.		

תרגום חפשי

כאשר יבא משיח יראו את המעלה של הודאה ותמימות, שהכל מאמינים באמונה טהורה בה' ב"ה ובתורה ומצוות שלו. תלמוד – הבנה – הרי ההבנה העמוקה ביותר הינה מוגבלת; אך הודאה – אמונה – אמונה היא רגש בלתי מוגבל. מלך המשיח יבאר את ה"מעשה גדול" של התמימות – עבודה לבבית ורצינית.

יום שני	ו טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש"י. תהלים: לה"ח. תניא: וכן בכל . . . שנברא.		
כתיב דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם, כי כל ענין ידיעה והשגה, אפילו בענינים היותר עמוקים, צריך לבוא בעבודה, היינו פעולת דבר בבירור וזיכוך המדות והתקשרות פנימית הנקרא בלשון החסידות עבודה.		

יום שלישי	ז טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ"ה.		
השעור להפטר מחבוט הקבר הוא, שחלק ששי מהמעת־לעת יאמר אותיות התורה, תהלים כו'. לזכות לזיכוך הנפש להפטר מכף הקלע הוא, ע"י חזרה כל היום, כמה שיש ביכולתו, משניות תניא תהלים בעל פה.		

יום חמישי

תהלים:

מפרק כט
עד פרק לד

יום שישי

תהלים:

מפרק לה
עד פרק לח

שבת קודש

תהלים:

מפרק לט
עד פרק מג

כיצד מבטלים בית?

יום ראשון

לא בהכרח נהרס. הבית נותר על עומדו וניתן להוציא את העפר ולהשיב את המצב לקדמותו. מצד שני, כרגע אין לו גדר של בית – לא ניתן להיכנס אליו ולא ניתן לדור בו. כאשר מכניסים עפר לסוכה, המטרה היא למעט את שיעורה שלא תהיה גבוהה מעשרים אמה. ואם אין בדעתו של בעל-הבית להכניס את העפר לעולם הרי זה כמכניס לסוכה כרים וכסתות שאינם מבטלים את גובהה. לעומת זאת, בטומאה לא השיעור עומד לדיון אלא אנו מבקשים לבטל את המושג בית. ומילוי בית בעפר, לאיזה פרק זמן שיהיה, גורם כי שברגע הנתון המושג "בית" איבד את משמעותו ואת גידרו.

(קריית מלך, ח"ב, עמ' סח)

הלכות טומאת מת, פרק ז הלכה ו: בית ששפלהו עפר או צרורות - הרי זה בטל הבית, והרי הוא כגל של עפר או צרורות; ואם היה טמא בתוך העפר - בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, וכלים שבצדדיה בתוך העפר טהורים.

הרמב"ם אינו מזכיר בדבריו כי כדי לבטל את מהותו של הבית צריך האדם לקבוע בדעתו שהעפר מוכנס לבית לעולם, משמע שעצם מילוי הבית בעפר מבטלת את גדר הבית.

אמנם, הדברים נראים כסותרים לדבריו בהלכות סוכה (פ"ד הי"ג) שהכנסת עפר לסוכה אינה מבטלת את הסוכה, אלא אם כן קבע בדעתו להכניס את העפר לשם לעולם!

ויש לבאר:

מילוי הבית בעפר נושא שני הפכים: מצד אחד, שיעור הבית

מתי אוסר אדם דבר שאינו שלו?

יום שני

עצם מן המת לתוך השדה, ואין הדבר תלוי במחשבת האדם, מדוע אין השדה נטמאת טומאת 'בית הפרס'? ויש לומר:

מדין תורה, שדה שנחרש בו קבר - טהור, כי "אין מחזיקין טומאה ממקום למקום". כלומר, אין חוששים שמא הטומאה שהיתה במקום קבוע, שינתה את מקומה אלא שחכמים קנסו את החורש קבר על שביזה את המתים, וגזרו טומאה על השדה. ואולם, קנס זה מוטל רק כאשר החורש הוא בעל השדה, אך כאשר השדה נחרשה ללא ידיעת בעליה - לא קנסוהו חכמים.

(תפארת ישראל, אהלות יו, ג ס"ק כ"א)

הלכות טומאת מת פרק י, הלכה ה: החורש את הקבר בשדה שאינה שלו - אינו עושה בית הפרס, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. כתבו התוספות (יבמות פג, ב ד"ה אין), שדין זה - "אין אדם אוסר דבר שאינו שלו" - נאמר רק באיסורים התלויים במחשבת האדם, כגון משתחוה לבהמת חבירו, שמחשבתו לעבודה זרה אוסרת אותה, אך אין מחשבתו מועילה לאסור דבר שאינו שלו. אבל איסורים שאינם במחשבה אלא במעשה, כגון הנותן נבלה או חלב לתוך תבשיל של חבירו, יכול לאסור אף של חבירו. ואם כן, בהלכה זו - "החורש את הקבר בשדה שאינה שלו" - כיון שאיסור חרישת הקבר הוא משום חשש שמא התגלגלה

האדם כאהל

יום שלישי

ולחצוץ בפני הטומאה, משום שגוי אינו מקבל טומאה, ולמדנים זאת מהפסוק "ואיש אשר יטמא ולא יתחטא ונכרתה הנפש ההיא מתוך הקהל", יצא גוי שאין לו קהל. ואף שחכמים עשאו כזבים לכל דבריהם (שבת פג, א), "כיון דמדאורייתא לא מקבלים טומאה, חוצצין מפני הטומאה".

אך מסתימת לשון המשנה (אהלות פ"ו מ"א) והרמב"ם כאן שכתבו 'אדם' סתם, משמע שגם נכרי אינו חוצץ.

וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהר"ק י"ד סי' קצד), שאין הכוונה לישראל דוקא, ומה שכתב הרמב"ם שהגוי סותר וחוצץ בחלון, הרי זה משום שמדובר "בגוי כפות שהוא מאסורי המלך שאין אחר יכול להתירו", ואם כן ביטלוהו והניחוהו שם בקביעות, ובמקרה מיוחד זה גם האדם חוצץ.

הלכות טומאת מת, פרק י"ג הלכה ד: ואלו מביאין, ולא חוצצין: האדם.

אדם נעשה אהל לטמא אבל לא לטהר, שאם האהיל על המת ועל הכלים - נעשה אהל להביא את הטומאה לכלים, אך הוא עצמו אינו חוצץ להציל מטומאה את הכלים הנמצאים על גביו ככל אהל שחוצץ בפני הטומאה, אלא גם הכלים הנמצאים על גביו טמאים (ראה לעיל פ"ב ה"א).

ומבואר על כך בקריית ספר להמבי"ט שהאדם אינו חוצץ בפני הטומאה כי הוא עצמו מקבל טומאה. ואם כן, הגוי שאינו מקבל טומאה, חוצץ בפני הטומאה. וכן משמע מהמבואר (לקמן פט"ו ה"ב) שגוי כפות שסתם את החלון, חוצץ בפני הטומאה. וכן כתבו התוס' (ב"ב כ, א) שהגוי יכול לסתום את החלון

טומאה המתפשטת לתוך הארובה

יום רביעי

הטומאה לתוכה, ולכן גם כאשר מקצת הטומאה נמצאת תחת התקרה ומקצתה תחת הארובה, אף שרק בצירוף שני המקומות יש שיעור טומאה (לדוגמה: כזית מן המת), רואים אנו כאילו היה כשיעור טומאה גם תחת התקרה וגם כנגד הארובה, כי שני החלקים מצטרפים לשיעור שלם לכל אחד מן המקומות.

הלכות טומאת מת פרק טז, הלכה א: היתה מקצת הטמאה תחת התקרה, ומקצתה תחת ארבה - אם היה בארבה פותח טפח - הבית פלו טמא... אין זה פותח טפח - אם יש בטמאה כרי שתחלק, וימצא בשעור תחת התקרה ובשעור תחת הארבה - הכל טמא. ארובה שיש בה טפח על טפח ("פותח טפח"), מתפשטת

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

זיתים בסך הכל, הגם שבבית יש כזית ומחצה ותחת הארובה רק חצי זית - מחלקים אנו את הטומאה, כאילו יש כזית בבית וכזית תחת הארובה.

אך לדעת הרמב"ם בפירוש המשניות (שם וכן מובן מלשוננו כאן) הטומאה מתפשטת בכל הבית ולתוך הארובה (כשאין בו פותח טפח), רק כאשר בכל אחד מן המקומות יש שיעור - כזית תחת התקרה, וכזית תחת הארובה.

אבל כאשר אין בארובה טפח על טפח, אין הטומאה מתפשטת לתוך הארובה. ואם יש בטומאה "כדי שתתחלק", היינו כשיעור שני זיתים – אחד לחלל שתחת התקרה ואחד לחלל הארובה - "הכל טמא", הן תחת התקרה והן תחת הארובה (אם היא כנגד הטומאה).

ונחלקו ראשונים בהגדרה "כדי שתתחלק":

הר"ש והרא"ש (אהלות י, ג) מפרשים שאף אם יש בטומאה שני

יום חמישי

כלי בדוגמת כוורת חוצץ בפני הטומאה?

מכוסה כראוי, נשאר טהור מבפנים. ואם כן, נכון שלכוורת הנמצאת בבית טמא אין דין של אוהל החוצץ בפני הטומאה, אבל כל מה שבכוורת טהור שהרי היא סגורה במכסה וממילא חוצצת בפני הטומאה.

כי כאשר מדובר בכלים טהורים הנמצאים בבית טמא, אזי למרות שהכלים טהורים אין הם חוצצים והטומאה עוברת דרכם, ומה שבתוכם ותחתם נטמא. אבל כאשר הכלי מוקף ב'צמיד פתיל', הוא אמנם אינו אוהל החוצץ בפני הטומאה, אך עם זאת ה'צמיד פתיל' מונע מן הטומאה מלעבור לתוך הכלי, ומכיון שנפסק מעבר הטומאה, הרי מה שבכלי ומתחתיו צריך להיות טהור.

(חדושי הגר"ח על הרמב"ם)

הלכות טומאת מת, פרק יט, הלכה ב: הִיְתָה גְבוּהָ מִן הָאֶרֶץ טַפַּח, וְטִמְאָה תַּחְתֶּיהָ אוֹ בְּתוּכָהּ אוֹ עַל גְּבֻהָ, אוֹ בְּבֵית - הַבַּיִת טָמֵא: כָּל שֶׁבִּבְיָתָהּ, וְכָל שֶׁתַּחְתֶּיהָ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא וְהַבֵּית כְּאוֹהֶל אֶחָד; וְכָל שֶׁעַל גְּבֻהָ וְכָל שֶׁבְּתוּכָהּ, שֶׁהִבְדִּיל מִבֵּית אֶת הַטִּמְאָה וְאִינוּ חוֹצֵצִין.

מדובר בכוורת הגבוהה טפח מן הארץ, כך שיש לטומאה מקום להיכנס. לפי הרמב"ם, הכוורת אינה חוצצת בפני הטומאה, ולכן אם בכוורת ישנם חפצים והבית טמא, גם החפצים שבכוורת טמאים, כי בני אדם וכלים אינם נעשים 'אוהל' החוצץ בפני הטומאה.

על כך קורא הראב"ד תגר מדין "צמיד פתיל": בטומאת מת - כלי חרס שאין עליו "צמיד פתיל" (מכסה) טמא אבל כלי

יום שישי

שלושה אופני שמירה מטומאת העולם

ושלושה סוגים בהצלה רוחנית זו:

(א) כאשר אור הנשמה מאיר בגלוי והגוף אינו מסתיר על אור הנשמה, אין עליו דין "כלי" לטומאה.

(ב) כאשר האדם עובד את ה' ברגש של ביטול והגוף בטל בתכלית לנשמה, קדושת הנשמה חודרת לפרטי הגוף ואין נתינת מקום לטומאה.

בשני אופנים אלו, הכלי (הגוף) יכול להציל מטומאה של אהל המת, כאשר "צמיד פתיל עליו", היינו שכל כולו שקוע בעבודה זו, אך אם יש בעבודתו "פתח" לאור העולם, אינו ניצל מטומאה.

(ג) כשהאדם אינו בכלי חרס ולא בכלי שאינו מקבל טומאה, אלא ב"עליה", היינו שמגביה ומפריש עצמו מהעולם, ושייכותו לעולם היא "מרחוק" (דרך "ארובה") – אף שמדאורייתא טהור לפי שאינו באהל המת, חכמים גזרו עליו טומאה, כי האדם צריך להתעסק בענייני העולם ולהאירם באור הנשמה.

(לשוני שיוחזק ל"ח, עמ' 72)

הלכות טומאת מת, פרק כ"ג הלכה א': כָּל הַכֵּלִים הַמְצִילִין בְּצִמִּיד פְּתִיל, מְצִילִין עַל כָּל מַה שֶּׁבְּתוּכָן. בהצלה מטומאת אוהל קיימים שלושה סוגים:

(א) כלים שאינם מקבלים טומאה מצילים על מה שבתוכם גם מדברי סופרים (לעיל פכ"א ה"א).

(ב) כלי חרס המוקף בצמיד פתיל, מציל על אוכלים ומשקים, וכן על אדם שבתוך החבית, אבל מדברי סופרים אינו מציל על כלי שטף ובגדים.

(ג) כשהאדם בעליה וקדרה על פי הארובה אין כלי החרס מציל על האדם (להלן ה"ד).

ודוגמתם בעבודת האדם לקונו:

"חיים" הם הדביקות בה' ו"מיתה" היא העדר הדביקות. ו"אהל המת" הוא העולם הזה (לפני בירור).

ואמנם, הנשמה מצד עצמה דבוקה בה' ואין הטומאה פוגעת בה, אך בעקבות התלבשותה בגוף עלולה הטומאה לפגום בקדושתה והאדם זקוק ל"הצלה" מכך.

שבת קודש

עשיית הפרה בבגדי כהן הדיוט

היום, אלא הם ארבעה כלים שלובש כל כהן הדיוט לעבודה". ומביא הוכחה מלשון התוספתא (פרה פ"ד) "מצותה בארבעה בגדי לבן של כהן הדיוט, ואם עשאה בבגדי זהב או בבגדי לבן חול פסולה". ומוסיף לימוד מגזרה שוה (מספרי במדבר פסקא קכג): אמר ה' בעבודת צום כפור שהזכיר בה בפירוש ארבעה בגדים הללו (ויקרא טז, לד) והיתה זאת לכם לחקת עולם, ואמר בפרה אדומה

הלכות פרה אדומה פ"א ה"ב: וְהַעֲשֵׂה אוֹתָהּ - לְזִבְשׁ אַרְבַּעַה כֵּלִים שֶׁל בֶּהֱן הַדִּיּוֹט, בֵּין שֶׁעֲשֵׂה אוֹתָהּ בֶּהֱן גָּדוֹל, בֵּין שֶׁעֲשֵׂה אוֹתָהּ בֶּהֱן הַדִּיּוֹט.

בפירוש המשניות במקור ההלכה (פרה פ"ד מ"א) כתב הרמב"ם: "וכלי לבן הם כתונת בד ומכנסי בד ואבנט ומצנפת בד, ואינם ארבעה כלים שלובש כהן גדול ביום צום הכפורים לעבודת

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים - א' - ז' טבת ה'תשס"ט

יום ראשון א' טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת מת פרק ו

א. עצמות הדג ועורו - העושה מהן כלים, אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; וכן ירוקה שעל פני המים, וכיוצא בה; שכל מה שבאים טהור, כמו שיתבאר בהלכות כלים. לפיכך, העושה אהל מעור הדג, או מצמר שגדל בים - אין עצמו של אהל זה מקבל טמאה, אף על פי שמביא את הטמאה לכל אשר יהיה תחתיו כשאר אהלים.

ב. כלי גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה - אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים, בין טמאת מת, בין שאר הטמאות. וכן כלי עץ העשוי לנחת [- לעמוד במקום אחד], כגון התבה והמגדל והפורת שהן מחזיקין ארבעים סאה בלח ויהיה להן שולים [- תחתית] - אינן מקבלין טמאה כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; ואלו הן הנקראין 'כלי עץ הכא במדה'.

ג. (כלי עץ - פשוטיהן טהורין, מקבליהן טמאין). כלי חרש - פשוטיהן [- ללא בית קיבול] טהורין, ומקבליהן [- עם בית קיבול] טמאין; ואינן מטמאין אלא מאוירן, או בהסט הזב; ואפלו נגע כלי חרש במת מגבו [של כלי], אינו מתטמא. ואם נכנסה טמאה מן הטמאות באוירו - ואף על פי שלא נגע בו, נטמא. היה כלי חרש עם המת באהל - נטמא, שהרי הטמאה נכנסה באוירו. ואם היה מקף [סגור] צמיד פתיל [- כיסוי מהודק] - הוא ומה שבתוכו טהור, כמו שנתפרש בתורה, שאין טמאה נכנסת לו אלא מפתחו, [או -] ובהסט הזב - שהרי הוא כמי שנגע בכלו.

ד. העושה הגולל [- כיסוי לקבר] מדבר שאינו מקבל טמאה - כגון שהניח על גבי הקבר אבן, או כלי אדמה, או כלי עץ הכא במדה, או כלי חרש המקף צמיד פתיל, או עור הדג ועצמו, וכיוצא באלו - הנוגע בהן טמא טמאת שבועה, משום נוגע בגולל; ואם פרשו מלהיות גולל, או שהסיר המת מתחתיהן - הרי הן טהורין. וכן בהמה שפיתה ועשה אותה גולל - הנוגע בה טמא טמאת שבועה, כל זמן שהיא גולל; התיר הבהמה, הרי היא טהורה כשאר הבהמות. וכן חבית שהיא מלאה משקין ומקפת צמיד פתיל, ועשה אותה גולל למת - הנוגע בה טמא טמאת שבועה, והחבית והמשקין טהורין.

ה. קורה שעשויה גולל לקבר, בין עומדת בין מטה על צדה - אין טמא אלא כנגד פתח הקבר; והנוגע בקצה המנח חוץ לקבר, טהור. עשה ראשה גולל לקבר, והרי היא עומדת על הקבר כמו אילן - הנוגע ממנה בארבעה טפחים סמוך לקבר, טמא משום גולל; ומארבעה טפחים ולמעלה, טהור. במה דברים אמורים? בזמן שהוא עתיד לקץ [לחתוך] אותה; אבל אם אינו עתיד לקץ, בלה גולל.

ו. שתי אבנים גדולות של ארבעה ארבעה טפחים שעשין גולל - המאהיל על גבי שתייהן, טמא. נטלה אחת מהן - המאהיל על גבי שניה - טהור, מפני שיש לטמאה דרך שתצא בו.

ז. גל של צורות שעשהו גולל לקבר - אין טמא אלא סדר הפנימי [- שורה תחתונה], שהוא צרכו של קבר; אבל הנוגע בשאר האבנים, טהור.

ח. ארון שהוא חקוק [חצוב] בסלע, והניח בו המת, וכסהו בגולל - הנוגע בסלע בכל מקום, טהור; והנוגע בגולל, טמא. למה זה דומה? לבור גדול מלא מתים, ואבן גדולה על פיו - שאין טמא אלא כנגד חללה. ואם בנה נפש [- חדרון] על גבה - הרי זו כקבר סתום, ומטמא מכל סביביו. היתה הארון החקוקה בסלע רחבה מלמען וצרה מלמעלן, והמת בתוכה - הנוגע בה מלמען, טהור; ומלמעלן, טמא: שהרי הצדין שלמעלה סככו על גבי המת, ונעשו בגולל. היתה הארון רחבה מלמעלן וצרה מלמען - הנוגע בה מכל מקום, טמא. היתה שוה - הנוגע בה מטפח מטפח הסמוך לקרקעיתה ולמעלה, טמא; מטפח ולמטה, טהור. נקב [- חצב] ארון בסלע, והכניס המת בתוכה כמו נגר [- יתר] - הנוגע בה מכל מקום, טהור; חוץ ממקום פתחה.

ט. מערה שהקבר בתוכה, ונצר לפני המערה - בזמן שהנצר לאויר [- אינה מקורה] - העומד בתוכה טהור, ובלבד שלא יגע בשקוף [משקוף] המערה. ובזמן שהנצר מקרה - אם היה בה ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יתר, הנכנס לשם טהור; היתה פחותה מארבעה - הנכנס לשם טמא, ואף על פי שלא נגע בפתח המערה.

הלכות טמאת מת פרק ז

א. בית סתום שהמת בתוכו, מטמא מכל סביביו; והנוגע בו מאחוריו או מגגו - טמא שבועה, מפני שהוא כקבר סתום. נפתח בו פתח, אפלו סתמו - אם לא פרץ את פצימיו [- המשקוף והמרכיבים שקשורים לדלת] - הנוגע בו מאחוריו ומגגו טהור, ואין טמא אלא כנגד הפתח. וכמה יהיה שעור הפתח? המת, פתחו בארבעה טפחים; וכזית מן המת, פתחו בטפח; וגדול מכזית - הרי הוא כמת, ופתחו בארבעה.

ב. המת בתוך הבית, ובו פתחים הרבה - בזמן שכלן נעולין, כלן טמאין, והיושב בצד כל פתח מהן פתח התקרה היוצאת על הפתח, נטמא. נפתח אחד מהן, או שחשב להוציאו באחד מהן, ואף על פי שחשב אחר שמת המת, אפלו חשב להוציאו בחלון שהיא ארבעה על ארבעה - הציל על הפתחים כלן, ואינו טמא אלא כנגד הפתח שנפתח או שחשב עליו; והשאר טהורין - מפני שהן נעולין, והרי אין הבית כקבר סתום. וכן אם התחיל

הלכות טמאת מת פָּרָק ח

א. שְׂדֵה שְׂאֵבֶד [מיקומו של] קֶבֶר בְּתוֹכָהּ - עֲפָרָה מְטַמָּא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׁשׁ, כְּבִית הַפֶּרֶס; שְׂמָא נְדוּשׁ הַקֶּבֶר בָּהּ, וְיִהְיוּ עֲצָמוֹת כְּשֶׁעוֹרָה בְּתוֹךְ עֲפָרָה. וְכָל הַשְּׂדֵה בָּלָה - הַמֵּאֲהִיל עָלֶיהָ, נְטֵמָא. וְאִם הֶעֱמִיד בְּתוֹכָהּ אֶהָל - נְטֵמָא כָּל שֵׁישׁ בְּאֶהָל; שְׂמָא הָאֶהָל שֶׁהֶעֱמִיד בְּאוֹתָהּ שְׂדֵה, עַל הַקֶּבֶר הוּא מֵאֲהִיל.

ב. בְּנֵה בָּהּ בֵּית, וְעָלֶיהָ עַל גִּבִּי - אִם הָיָה פִּתְחָהּ שֶׁל עָלֶיהָ מְכוּן כְּנֶגֶד פִּתְחוֹ שֶׁל בֵּית [אחד מעל השני ובאותו רוחב בדיוק], הָעָלֶיהָ טְהוֹרָה; שְׂאֵפְלוּ הָיָה הַקֶּבֶר פִּתְחָהּ מִשְׁקוֹף הַבֵּית, הָעָלֶיהָ טְהוֹרָה - שֶׁהָיָה הָיָה אֶהָל עַל גִּבִּי אֶהָל, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם לֹא הָיָה מְכוּן [הפתיחים אינם מכוונים בדיוק זה על זה], אִף הָעָלֶיהָ טְמָאָה; שְׂמָא אֶסְקַפְתָּ [נפתח] עָלֶיהָ עַל הַקֶּבֶר, וְהָיָה הָעָלֶיהָ מֵאֲהִילָה עַל הַקֶּבֶר.

ג. וְשְׂדֵה זֶה - מֵתָר לְזוֹרֵעַ בְּתוֹכָהּ כָּל זָרַע, לְפִי שְׂאֵין שְׂרָשִׁי זָרַעִים מְגִיעִין עַד לַקֶּבֶר; אֲבָל אֵין נוֹטְעִין בְּתוֹכָהּ אֵילָנִי מֵאֲכָל, מִפְּנֵי שֶׁהַשְּׂרָשִׁין מְגִיעִין עַד הַמֶּתָּה. הַתּוֹלְלִיּוֹת [גבעות נמוכות] הַקְּרוּבוֹת לְעִיר, הַסְּמוּכָה לְבֵית הַקְּבָרוֹת אוֹ לְדֶרֶךְ בֵּית הַקְּבָרוֹת - אֶחָד חֲדָשׁוֹת וְאֶחָד לְשָׁנוֹת, הָיָה אֵלוֹ בְּחֻזְקָת טְמָאָה; מִפְּנֵי שֶׁהַנְּשִׁים קוֹבְרוֹת שָׁם אֶת הַנְּפִלִים, וּמִפְּנֵי שֶׁחֵין קוֹבְרִין שָׁם אֲבִירָהוֹן. אֲבָל הַרְחוּקוֹת הַחֲדָשׁוֹת - טְהוֹרוֹת; וְהַלְשָׁנוֹת - טְמָאוֹת, שְׂמָא הָיָה קְרוּבוֹת מֵעִיר שֶׁחֲרָבָה אוֹ מִדֶּרֶךְ שְׂאֵבֶדָהּ. וְאֵיזָה הוּא תַל קְרוֹב? כָּל שְׂאֵין שָׁם תַּל אַחֵר קְרוֹב יוֹתֵר מִמֶּנּוּ; וְיָשׁוּן, שְׂאֵין אָדָם זוֹכְרוֹ.

ד. שְׂדֵה בּוֹכִין, וְהוּא הַמָּקוֹם הַקְּרוֹב לְבֵית הַקְּבָרוֹת שֶׁהַנְּשִׁים יוֹשְׁבוֹת שָׁם וּבוֹכוֹת - אִף עַל פִּי שֶׁעֲפָרוֹ טְהוֹר, שֶׁהָיָה לֹא הַחֻזְקָה שָׁם טְמָאָה - אֵין נוֹטְעִין אוֹתוֹ, וְאֵין זוֹרְעִין אוֹתוֹ, שֶׁלֹּא לְהַרְגִּיל רֶגֶל אָדָם שָׁם, שְׂמָא יֵשׁ שָׁם טְמָאָה; מִפְּנֵי שֶׁהוּא קְרוֹב לְבֵית הַקְּבָרוֹת, כְּכָר נִתְאַשּׁוּ בְּעָלֵיו מִמֶּנּוּ, לְפִיכָף אֶפְשָׁר שֶׁיִּבְאוּ אָדָם וְיִקְבְּרוּ בוֹ, וּמִפְּנֵי זֶה חֲשָׁשׁוֹ לוֹ. וְעוֹשִׁין [נ - מותר לעשות] מַעֲשֵׂר מְקוֹם זֶה תַּנּוּרִים לְקַדֵּשׁ, שֶׁהָיָה לֹא הַחֻזְקָה טְמָאָה שָׁם.

ה. קֶבֶר הַנִּמְצָא, מֵתָר לְפָנוֹתוֹ; וְאִם פָּנָהוּ - מְקוֹמוֹ [נ - סביבתו] טְמָא, וְאִסּוּר בִּהְגִּיָּה, עַד שֶׁיִּבְדֹּק כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְקֶבֶר הַיָּדוּעַ [נ - ידוע שרק הוא כאן], אִסּוּר לְפָנוֹתוֹ; וְאִם פָּנָהוּ - מְקוֹמוֹ טְהוֹר, וּמֵתָר בִּהְגִּיָּה.

ו. קֶבֶר שֶׁהוּא מְזִיק אֶת הַרְבִּים, מְפָנִין אוֹתוֹ; וּמְקוֹמוֹ טְמָא, וְאִסּוּר בִּהְגִּיָּה.

ז. הַפּוֹגֵעַ בְּמֵת מַצְוָה - אִם מֵצָאוֹ בְּתוֹךְ הַתַּחֲנוֹם [של בית קברות עד מרחק של אלפיים אמה], מְבִיאָה לְבֵית הַקְּבָרוֹת; מֵצָאוֹ חוּץ לַתַּחֲנוֹם - אֶפְלוֹ בְּתוֹךְ שְׂדֵה פְּרָכֶם [צמח יקר] - קִנָּה מְקוֹמוֹ, וְיִקְבְּרוּ בְּמָקוֹם שֶׁנִּמְצָא. מֵצָאוֹ עַל הַמַּצָּר [דרך], מְסַלְקוֹ לְצַדִּין. שְׂדֵה בּוֹר [נ - לא חרוש] מַצָּד זֶה, וְשְׂדֵה נִיר [חרוש] מַצָּד זֶה - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה בּוֹר; שְׂדֵה נִיר וְשְׂדֵה זָרַע - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה נִיר; שְׂדֵה זָרַע וְשְׂדֵה פֶּרֶם - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה זָרַע. שְׂדֵה אֵילָן וְשְׂדֵה כֶּרֶם - קוֹבְרוֹ בְּשְׂדֵה כֶּרֶם, מִפְּנֵי אֶהָל הַטְּמָאָה [נ - ענפיהן נמוכים]. הָיָה שְׁנֵיהֶם שְׂוִין, מְסַלְקוֹ לְאֵיזָה צֶדַּ שִׁירְצָה.

לְחַתֵּר פֶּתַח לְהוֹצִיאוֹ בוֹ - מִשְׁיַחֲתָר אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה, הִצִּיל עַל כָּל הַפִּתְחִים בָּלָן; הָיָה שָׁם פֶּתַח סָתוּם, וְחֲשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בוֹ, וְהִתְחִיל לְפִתְחוֹ - מִשְׁיַחֲתָל לְפִתְחוֹ, הִצִּיל עַל הַפִּתְחִים בָּלָן. הָיָה בוֹ חִלּוֹנוֹת הַרְבֵּה, וְכָלָן מוֹגְפּוֹת [סגורים] - בָּלָן טְהוֹרוֹת; נִפְתְּחוּ - בָּלָן טְמָאוֹת, וְלֹא הִצִּילוּ עַל הַפִּתְחִים. פֶּתַח קָטָן בְּתוֹךְ פֶּתַח גָּדוֹל - הַמֵּאֲהִיל עַל גִּבִּי שְׁנֵיהֶם, טְמָא; חֲשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּקָטָן, טְהַר קָטָן אֶת הַגָּדוֹל. הָיָה שְׁנֵיהֶם מֵתָאִימִין [בגובהם] - הַמֵּאֲהִיל עַל גִּבִּי שְׁנֵיהֶם, טְמָא; חֲשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּאֶחָד מֵהֶם, טְהַר אֶת חֲבֵרוֹ. הָיָה לְבֵית פֶּתַח אֶחָד לְצִפּוֹן, וּפֶתַח אֶחָד לְדָרוֹם, וְחֲשַׁב לְהוֹצִיאוֹ בְּצִפּוֹנִי, וְאַחֵר כָּף בָּאוּ אִתּוֹ אוֹ קְרוֹבָיו וְאָמְרוּ: 'אֵין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ אֶלָּא בְּדָרוֹמִי' - טְהַר דָּרוֹמִי אֶת הַצִּפּוֹנִי, וּבִלְבָד שְׁלֹא יַעֲרִים [נ - יתחכם]; וְאִם הָעָרִים, שְׁנֵיהֶם טְמָאִים.

ג. בָּתִּים הַפִּתּוּחִין לְאֶסְדֶּרֶה [מדרסת], וְהֵמָּת בְּאֶחָד מֵהֶם - אִם הָיָה דֶּרֶכּוֹ שֶׁל מֵת לְצֵאת בְּחֹצֵר [תכננו להוציאו לא דרך האכסדרה] - הָיָה בֵּית שֹׁעַר [נ - האכסדרה] טְהוֹר, וְהַבָּתִּים טְמָאִים; וְאִם לֹאוֹ - בֵּית שֹׁעַר טְמָא, וְהַבָּתִּים טְהוֹרִים. הַחֲדָר שְׁלִפְנִים מִן הַבֵּית מוּגָף [נ - סגור], וְנִכְנָסָה טְמָאָה לְפִנִּימִי [נ - הבית] דֶּרֶךְ חִלּוֹן - הַבֵּית הַחִיצוֹן [נ - החדר] טְהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהַטְּמָאָה חוֹזְרָת וְיוֹצֵאת דֶּרֶךְ הַחִלּוֹן שֶׁנִּכְנָסָה בוֹ.

ד. אֵין הַקֶּבֶר מְטַמָּא מִכָּל סְבִיבּוֹ, עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם [בתוכו] חִלּוֹל טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח. אֶפְלוֹ הַגִּבִּיָּה הַבִּנְיָן עַל גִּבִּי חִלּוֹל טֶפַח, עַד לְרָקִיעַ - הַכֹּל טְמָא, שֶׁהַכֹּל כְּקֶבֶר. הִיתָה טְמָאָה רְצוּצָה [נ - ללא חלל טפח], וְלֹא הָיָה שָׁם חִלּוֹל טֶפַח - טְמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה בּוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאֵין טְמָא אֶלָּא הַנוֹגֵעַ כְּנֶגֶד הַטְּמָאָה מְלַמְעָלָה, אוֹ הַמֵּאֲהִיל עָלֶיהָ מְלַמְעָלָה, אוֹ הַנוֹגֵעַ כְּנֶגֶדָהּ מְלַמְטָה, אוֹ מֵה שֶׁתֵּאֲהִיל עָלָיו מְלַמְטָה; אֲבָל הַנוֹגֵעַ בְּצַד הַבִּנְיָן, טְהוֹר.

ה. זֶה כָּלָל גָּדוֹל בְּטִמְאָת מֵת: שֶׁכָּל דָּבָר הַמְטַמָּא בְּאֶהָל מִן הַמֵּת - אִם הָיָה רְצוּץ, שְׂאֵין לוֹ חִלּוֹל טֶפַח - הָיָה הַטְּמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה עַד לְרָקִיעַ, וּבוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת עַד הַתְּהוֹם; וְאֵינָהּ מְטַמָּאָה מִן הַצַּדִּין. פִּיצֵד? כָּרִי [נ - ערימה] שֶׁל תְּבוּאָה אוֹ גֵּל שֶׁל אֲבָנִים, וּכְזוֹת מִן הַמֵּת בְּתוֹכוֹ, וְכָלִים בְּצַד הַטְּמָאָה, וְאֵינָן נוגְעִין בָּהּ - הַכֹּלִים טְהוֹרִין; וְכָל כָּלִי שֶׁבְּתוֹךְ הַגֵּל מְכוּן כְּנֶגֶד הַטְּמָאָה מְלַמְעָלָה אוֹ מְלַמְטָה - טְמָא, שֶׁהַטְּמָאָה בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה וּבוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת. וְאִם הָיָה מְקוֹם הַטְּמָאָה חִלּוֹל טֶפַח עַל טֶפַח עַל רוּם טֶפַח - הָיָה הוּא כְּקֶבֶר סָתוּם, וּמְטַמָּא מִכָּל סְבִיבּוֹ.

ו. בֵּית שֶׁמִּלְאָהּ עֶפֶר אוֹ צְרוּרוֹת - הָיָה זֶה בְּשֵׁל הַבֵּית [נ - כאילו אינו], וְהָיָה הוּא כָּגֵל שֶׁל עֶפֶר אוֹ צְרוּרוֹת; וְאִם הִיתָה טְמָאָה בְּתוֹךְ הָעֶפֶר - בּוֹקֵעַת וְעוֹלָה וּבוֹקֵעַת וְיוֹרֶדֶת, וְכָלִים שֶׁבְּצַדֶּיהָ בְּתוֹךְ הָעֶפֶר טְהוֹרִים.

ז. טְמָאָה שֶׁהִיא רְצוּצָה [נ - אין טפח על גבה] בְּכֶתֶל, וְסִמָּן סָפָה לְכֶתֶל - הַסָּפָה טְמָאָה; שֶׁהָיָה נֶעֱשֶׂה הַכֶּתֶל צֶדַּ מַצְדֵי הָאֶהָל. וְאִף עַל פִּי שֶׁהַצַּדִּין טְהוֹרִים לְנוֹגֵעַ, אֵלוֹ לֹא הָיָה עָלֶיהָ אֶהָל, אֲבָל מִשְׁנַעֲשֶׂה עָלֶיהָ אֶהָל - הָאֶהָל כָּלִי טְמָא, שֶׁהָיָה הַטְּמָאָה בְּתוֹכוֹ.

זה חושש שמא בית הקברות הוא זה. וצריך לבדק מן האחרון עשרים אמה, שהן כשתי מערות וחצר שביניהן; ואם לא מצא שם מת אחר - הרי אותן העשרים שבדק טהורות, אף על פי שהן שכונת [- בשכונת ל -] קברות. מצא מת אחד בסוף עשרים אמה - צריך לבדק ממנו עשרים אמה אחרות, שרגלים לדבר [מסתבר שבית קברות כאן]. ואם היה אחד מאלו שמצא בתחלה או בסוף הרוג, או יושב, או משכב שלא כדרכו, שיהיה ראשו בין ירכותיו - אינו בודק עשרים אמה, אלא נוטלן ואת תבוסתן בלבד; שחוקתן גוים.

ד. הגוים, אין להן טמאת קברות; האיל ואינו מטמאין באהל - הרי הנוגע בקברן טהור, עד שיגע בעצמה של טמאה, או ישאנה.

ה. מת שחסר אבר שאם ינטל מן החי ימות - אין לו [ולעפר שמקיפו, דין] תבוסה [כי אין העפר סופג את דם הנפש], ולא [דין] שכונת קברות [- כי אמה סביבותיו טהורות]. ומתים הנמצאים גלויים על פני השדה - אין להם שכונת קברות, ולא תבוסה, אלא מלקט עצם עצם, והכל טהור. והנקבר שלא ברשות - יש לו תבוסה, ואין לו שכונת קברות.

ו. אחד המוצא שלשה מתים כדרך בתחלה [שלא ידעו על הימצאותם], או שמצא שלשה בוכין [בסלע], או כוף ונקיע [בקרע] ומערה - הרי זה שכונת קברות. מצא שנים, ואחד היה ידוע - יש להם תבוסה, ואין להם שכונת קברות; שהקבר הידוע, אינו עושה [את המקום] שכונה. ולא אמרו אלא המוצא שלשה בתחלה, הוא שצריך בדיקה. כיצד בודק העשרים אמה שאמרנו? חופר עד שהוא מגיע לסלע, או לבתולה, והיא קרקע הנראית שאינה עבודה. העמיק אפלו מאה אמה, ומצא חרש - הרי זו כבתולה, וצריך להעמיק עד שיגיע לבתולה; הגיע למים, הרי זו כבתולה.

ז. אינו צריך לחפור תלם [שורה] אחד, מתחלת העשרים עד סופן; אלא חופר אמה על אמה ומניח אמה, וחופר אמה על אמה ומניח אמה, עד סופן - שאין בין קבר לקבר פחות מאמה.

ח. היה בודק, והגיע בתוך העשרים לנהר או לשולחית או לדרך הרבים - יפסיק, ואינו צריך לבדק; שהרי נפסקה שכונת הקברות.

ט. המוציא עפר זה של בדיקה - טהור, אלא אם בן מצא טמאה במקום שחפר; אבל קדם שימצא, אוכל בתרומה. והמפקח בגל [שעל ההורג] - אינו אוכל בתרומה; שהרי יודע ודאי שהמתים שם תחת הגל, אלא שאינו מכיר מקומן.

י. גל טמא שנתערב בשני גלין טהורין - בודק אחד מהם ומצאו טהור, הוא טהור והשנים טמאין; בודק שנים ונמצאו טהורים, הם טהורים והשלישי בחזקת טמא; בודק שלשתם ומצא טהור, כלם בחזקת טמאה - עד שיבדק שלשתן עד שיגיע לסלע או לבתולה, ויהיו שלשתן טהורין.

ח. קבר הנמצא, מטמא למפרע; ואם בא אחר ואמר: 'ברי לי שלא היה כאן קבר, אפלו קדם לעשרים שנה' - אינו מטמא אלא משעת מציאה ואילך.

ט. כל המוצא קבר, או מת, או דבר שמטמא באהל מן המת - חייב לצין עליו, כדי שלא יהיה תקלה לאחרים; ובחלו של מועד, היה יוצאין מבית דין לצין על הקברות. אין מצינין על פנות מצמצם [- בדיוק] מן המת, לפי שסופו יחסר [- ידקב] בארץ. ובמה מצינין? בסיד; ממחה, ושופך על מקום הטמאה. אין מעמידין את הציון על גבי הטמאה [בדיוק], אלא יהי עורף מכאן ומכאן בצדי הטמאה, שלא להפסיד את הטהרות; ואין מרחיקין את הציון ממקום הטמאה, שלא להפסיד [- לגרוע] את ארץ ישראל [בשטח טהור]. ואין מצינין על הנדיות [טומאות ודאיות], שהרי הן ידועין לכל; אלא על הספקות, כגון שדה שאבד בה קבר, והסככות והפרעות [עצים וזיזים היוצאים מבית הקברות].

י. מצא שדה מצינת, ואין ידוע מה טיבה - אם אין בה אילנות, בידוע שאבד בה קבר; יש בה אילנות, בידוע שנתרש בה קבר, כמו שיתבאר.

יא. מצא אבן אחת מצינת, תחתיה טמא. היה שמים - אם יש סיד ביניהן, ביניהן טמא. ואם אין סיד ביניהן, אלא על ראשיהן - אם יש [חתכות של -] חרש ביניהן - טהור, שאין זה אלא כנף; ואם אין חרש ביניהן, והיה הסיד מרודה [- מפוזר] על ראשיהן מכאן ומכאן - הרי זה ציון, וטמא. מצא מצר [- גבול] אחד מצין - הוא טמא, וכל השדה טהורה; וכן שנים, וכן שלשה. מצא ארבעת מצריה מצינין - הם טהורין, וכל השדה בלה טמאה; שאין מרחיקין הציון ממקום הטמאה.

יום שני ב' טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת מת פרק ט

א. מי שהיה חופר בשדה, ומצא מתים רבים בגמה אחת, זה על גב זה, או זה בצד זה, או שמצא הרוגים, או שמצא מת יושב, או ראשו בין ברקיו - אינו חושש שמא מקום זה בית הקברות היה; אלא נוטל המת שמצא, ונוטל כל העפר התחתו [- רך] שתחתיו, וחופר בכתולת קרקע [- מקום לא חרוש] שלש אצבעות, ומוציא הכל; ושאר השדה - בחזקת טהרה, כשהיתה מקדם שימצא. ועפר זה עם שלש אצבעות שחופר, הוא הנקרא 'תבוסת המת'.

ב. שדה שנהרגו בה הרוגים - מלקט כל העצמות שבה, והרי היא טהורה; וכן המפנה קבר מתוך שדהו - מלקט כל העצמות עצם עצם, והרי היא טהורה. וכן בור שמטילים לתוכו נפלים או הרוגים - מלקט כל העצמות שבו עצם עצם, והרי הוא טהור.

ג. היה חופר, ומצא מת משכב כדרך שקוברין המתים - נוטלו ואת תבוסתו; וכן אם מצא שנים - נוטל כל אחד מהם, ותבוסתו עמו. וכל השדה טהורה. מצא שלשה מתים, כל אחד מהן משל כדרך הנקברין - אם יש בין זה לזה מארבע אמות ועד שמונה, כמלא מטה וקובריה - הרי

ו. וּנְכָרִי שֶׁחָרַשׁ קָבֵר בְּשָׂדֵהוּ - אינו עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס, שְׁאֵין בֵּית פָּרֶס לְגוֹיִם.

ז. שָׂדֶה בֵּית פָּרֶס לְמַעַלָּה, וְשָׂדֶה טְהוֹרָה לְמַטָּה, וְשִׁטְפוֹ גִּשְׁמִים מִעַפְר בֵּית הַפָּרֶס לְטְהוֹרָה - אִפְלוּ הִיתָה אֲדָמָה וְהַלְבִּינָהּ, אוֹ לִכְנֶה וְהִאֲדִימָה [נשנתנה צבעה לצבע בית הפרס] - טְהוֹרָה; שְׁאֵין בֵּית הַפָּרֶס עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס, וְלֹא גִזְרוּ טְמֵאָה אֲלֵא עַל גּוֹשׁ [אדמה] בְּכַרְיָתוֹ.

ח. בֵּית הַפָּרֶס הַזֶּה, מִתָּר לְנִטְע בּוֹ כָּל נִטְע; לְפִי שֶׁהִשְׁרִישׁ יוֹרְדִין לְמַטָּה מִשְׁלָשָׁה, וְלְמַטָּה מִשְׁלָשָׁה בְּבֵית הַפָּרֶס טְהוֹר - שֶׁהָרִי הֶקְבֵּר נִפְרָס [- הַתְּפוּר] עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה. אֲכָל אֵין זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ, אֲלֵא זֶרַע הַנֶּקֶצֶר [ולא הַנֶּעֱקָר]. וְאִם זֶרַע וְעֵקֶר - צוֹכֵר אֶת גִּרְנוֹ בְּתוֹכוֹ, וְכוֹכֵר אֶת הַתְּבוּאָה בְּשִׁתֵּי כְּבוֹרוֹת [- נְפוֹת], וְקִטְנִיּוֹת בְּשִׁלֵּשׁ כְּבוֹרוֹת, שְׁמָא יֵשׁ בָּהֶן עֵצִים כְּשִׁעוּרָה; וְשׁוֹרֵף אֶת הַקֵּשׁ וְאֶת הַעֲצָה [קש הקטנית] שֵׁם - גִּזְרָה, שְׁמָא יֵשׁ בָּהֶן עֵצִים כְּשִׁעוּרָה, וְאִם תִּתִּיר לוֹ בְּהִנָּה, מוֹצִיא וּמוֹכֵר, וְנִמְצָא מְרִגִּיל [- מְפִיץ] אֶת הַטְּמֵאָה.

ט. שָׂדֶה שֶׁהִתְחַזְקָה שֶׁהִיא בֵּית הַפָּרֶס, אִפְלוּ הִיא בֵּית אֲרֻבַּעַת כּוֹרִין, וְאִפְלוּ מְשׁוּכָה מִמְּקוֹם הַיֵּט הָרֶף שְׁאֵינוּ נִחָרֵשׁ וְלֹא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס, וְאִפְלוּ טְהוֹרָה מִקְּפֵת אוֹתָהּ מֵאֲרֻבַּע רֹחוֹתֶיהָ - הָרִי הִיא בְּחֻזְקָתָהּ.

י. מִצָּא שָׂדֶה הַמְצִינָתָה [- מְסוּמָנָה], וְאֵין יָדוּעַ מֵה טִיבָהּ - אִם יֵשׁ בָּהּ אֵילָן, בְּיָדוּעַ שֶׁנִּחָרֵשׁ קָבֵר בְּתוֹכָהּ [וּמוֹתֵרָת בְּנִיטֵיעָה]; אֵין בָּהּ אֵילָן, בְּיָדוּעַ שְׁאֵבֵר קָבֵר בְּתוֹכָהּ [אֲסוּר לְנוֹטֵיעָה], כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; וְהוּא, שִׁיְהִיָּה בְּאוֹתוֹ מְקוֹם זָקֵן אוֹ תַלְמִיד חֲכָמִים - שְׁאֵין כָּל אָדָם בְּקִיאִין בְּכָךְ וְיֹדְעִין שֶׁמִּתָּר לְנִטְע כְּזוֹ וְאֲסוּר לְנִטְע בְּאֶחָתָהּ.

יא. הַמְחַלֵּף בְּבֵית הַפָּרֶס עַל אֲבָנִים שְׁאֵין מִתְּנַדְנָדִין תַּחַת רִגְלֵי אָדָם כְּשֶׁעָשָׂה שֶׁמִּחַלֵּף עֲלֵיהֶן, אוֹ שֶׁנִּכְנָס לָהּ וְהוּא רוֹכֵב עַל גְּבִי אָדָם וְכִהְמָה שֶׁכֶּחָן יָפָה - הָרִי זֶה טְהוֹר. אֲכָל אִם הֵלֵךְ עַל גְּבִי אֲבָנִים שֶׁמִּזְדַּעְזְעִין בְּשַׁעַת הַלּוֹךְ - אֵף עַל פִּי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּר וְלֹא נִדָּד, הָרִי זֶה טָמֵא כְּמִי שֶׁהֵלֵךְ עַל הָעֵפֶר עֲצָמוֹ; וְכֵן אִם הֵלֵךְ עַל גְּבִי אָדָם שֶׁכָּחוּ רַע, עַד שֶׁתִּהְיֶינָה אֲרַבְּבוּתֵיו נוֹקְשׁוֹת זוֹ לזוֹ וְשׁוֹקִיו מְרַעֲדוֹת כְּשֶׁהוּא נוֹשֵׂא, אוֹ עַל גְּבִי בְּהֵמָה שֶׁכָּחָה רַע, עַד שֶׁתִּטֵּל גִּלְלִים בְּשַׁעַת רִכְיָהּ [מְרוּב מֵאֵמָץ] - הָרִי זֶה טָמֵא, וְכֵאלוּ הֵלֵךְ בְּרִגְלָיו.

יב. הַמְטַהֵר בֵּית הַפָּרֶס, צָרִיף לְטְהוֹרוֹ בְּמַעֲמָד שְׁגִי תַלְמִידֵי חֲכָמִים. וְכִיצַד מְטַהֲרִין אוֹתוֹ? כּוֹנֵס אֶת כָּל הָעֵפֶר שֶׁהוּא יָכוֹל לְהִסִּיטוֹ מֵעַל פְּנֵי כָּל הַשָּׂדֶה, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ כְּבֵרָה שֶׁנִּקְבְּיָהּ דִּקְיָן, וְיִמְחָקָהּ [מְפוֹרָר] וּמוֹצִיא כָּל עֵצִים כְּשִׁעוּרָה הַנִּמְצָא שֵׁם, וְיִטְהַר. וְכֵן אִם נִתֵּן עַל גְּבִי שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים עֵפֶר מִמְּקוֹם אֲחֵר, אוֹ שֶׁנִּטַּל מֵעַל כָּל פְּנֵי שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים - הָרִי זֶה טְהוֹר; נִטַּל מִחֻצֵּי אֶחָד שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים, וְנִתֵּן עַל חֻצֵּי הָאֲחֵר שְׁלִשָּׁה טַפָּחִים - הָרִי זֶה טְהוֹר. נִטַּל מֵעַל פְּנֵי טַפַּח וּמִחֻצָּה, וְנִתֵּן עָלָיו טַפַּח וּמִחֻצָּה עֵפֶר מִמְּקוֹם אֲחֵר - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם; וְכֵן אִם עֲזָקוֹ [סִילֵק אֲבִינִי], וּבִדְק בְּשַׁעַת עֲזוֹק מִלְּמַעְלָה - לֹא עֲשֶׂה כְּלוּם. וְצִפּוֹ בְּאֲבָנִים שְׁאֵינָן מִתְּנַדְנָדִין מִהֲלוֹף אָדָם, הָרִי זֶה טְהוֹר.

יא. בּוֹר שֶׁמְטִילִין לְתוֹכוֹ נִפְלִים - הַמַּאֲהִיל עָלָיו, טָמֵא דִּין תּוֹרָה; וְאֵף עַל פִּי שֶׁחִלְדָּה וּבִרְדָּלִס מְצוּיִין שֵׁם, אֵין סִפֵּק מוֹצִיא מִיָּדֵי וְדֹאֵי. אֲכָל אִם הִפִּילָה שֵׁם אֲשֶׁה גִּפְל, וְאֵין יָדוּעַ אִם הִפִּילָה דְּבַר הַמְטָמֵא אוֹ לֹא הִפִּילָה - הוּאִיל וְחִלְדָּה וּבִרְדָּלִס מְצוּיִין שֵׁם, הָרִי זֶה סִפֵּק, וְטְהוֹר.

יב. דְּבַר יָדוּעַ, שֶׁכָּל אֵלוּ הַטְּמֵאוֹת וְכִיּוּצָא בָּהֶן, שֶׁהֵן מְשׁוּם סִפֵּק - הָרִי הֵן שֶׁל דְּבָרֵיהֶם [מְדוּבְּנִין]; וְאֵין טָמֵא מִן הַתּוֹרָה, אֲלֵא מִי שֶׁנִּטְמָא טְמֵאָה וְדֹאֵי. אֲכָל כָּל הַסִּפְקוֹת - בֵּין בְּטְמֵאוֹת, בֵּין בְּמֵאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, בֵּין בְּעֲרִיּוֹת וּשְׂבָתוֹת - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהֶן אֲלֵא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּהִלְכוֹת אֲסוּרֵי בִּיאָה וּבִכְמָה מְקוֹמוֹת.

הִלְכוֹת טְמֵאוֹת מֵת פָּרֶק י

א. אֵיזָה הוּא בֵּית הַפָּרֶס? זֶה מְקוֹם שֶׁנִּחָרֵשׁ בּוֹ קָבֵר, שֶׁהָרִי נִדְקָדְקוּ עֲצָמוֹת הַמֵּת בְּתוֹךְ הָעֵפֶר, וְנִתְפָּרְסוּ בְּכָל הַשָּׂדֶה. וְגִזְרוּ טְמֵאָה עַל כָּל הַשָּׂדֶה שֶׁנִּחָרֵשׁ בָּהּ הַקָּבֵר; אִפְלוּ חָרַשׁ עַל גְּבִי הָאֶרֶץ, וְאִפְלוּ הִיָּה מִשְׁקַע [טְמוֹן וּמוֹגֵן] בְּרוֹבְדִין [לְוֹחוֹת שִׁישׁ] וְאֲבָנִים, וְאִפְלוּ הִיָּה עַל גְּבִי הָאֶרֶץ רוּם שְׁתֵּי קוֹמוֹת - הוּאִיל וְחָרַשׁ קָבֵר, הָרִי זֶה עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס. עַד כַּמָּה הוּא נַעֲשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס? מָאָה אִמָּה עַל מָאָה אִמָּה מִמְּקוֹם הַקָּבֵר.

ב. כָּל הַרְבּוּעַ שֶׁהוּא בֵּית אֲרֻבַּעַת סָאִין - הָרִי הוּא בֵּית הַפָּרֶס, וְעִפְרוֹ מְטָמֵא בְּמַגֵּעַ וּבְמִשָּׂא כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְאֵינוּ מְטָמֵא בְּאֵהָל; וְכֵן הַמַּאֲהִיל עַל בֵּית הַפָּרֶס הַזֶּה, טְהוֹר.

ג. הַתְּחִיל לַחְרֹשׁ אֶת הַקָּבֵר, וְהִיָּה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵף, וְקִדְם שִׁיגְמַר מָאָה אִמָּה נִעַר אֶת הַמִּחְרָשָׁה, אוֹ שֶׁהִטִּיחַ [הַמְחֲרִישָׁה] בְּסִלַּע אוֹ בְּגֵדֶר - עַד שֶׁשֵּׁם הוּא עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס בְּלִבְד; וְהִשָּׂאֵר טְהוֹר, שֶׁהָרִי לֹא הִגִּיעַ אֵלָיו בְּמִשְׁפָּה הַמִּחְרָשָׁה. חָרַשׁ כְּמוֹ חֲמָשִׁים אִמָּה אוֹ יֵתֵר, וְחִזּוֹר [אֲחֵר הַפְּסוּקָה] וְחָרַשׁ עַד שֶׁהִשְׁלִים הַמָּאָה - הִלֵּל בֵּית הַפָּרֶס; הִיָּה חוֹרֵשׁ וְהוֹלֵף חוּץ לְמָאָה אִמָּה - מִמָּאָה וְלַחוּץ טְהוֹר, שְׁאֵין עֲצָמוֹת קָבֵר מְגִיעוֹת לִיתֵר מִמָּאָה.

ד. חֻזְקַת הַעֲצָמוֹת הַמְכֻסּוֹת - שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם, עַד שִׁיָּדוּעַ שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה; וְחֻזְקַת הַעֲצָמוֹת הַמְּגֻלּוֹת - שֶׁהֵן שֶׁל בְּהֵמָה, עַד שִׁיָּדוּעַ שֶׁהֵן שֶׁל אָדָם. הִיָּה שֵׁם חָרִיץ [בוֹר] מִלֵּא עֲצָמוֹת אָדָם, אוֹ שֶׁהִי עֲצָמוֹת אָדָם צְבוּרוֹת עַל גִּבְ קַרְקַע, וְחָרַשׁ עֲצָמוֹת אֵלוּ עִם הַשָּׂדֶה, אוֹ שֶׁחָרַשׁ שָׂדֶה שְׁאֵבֵר בָּהּ [מִיקוּמוֹ שֶׁל] קָבֵר (אוֹ שֶׁנִּמְצָא בּוֹ קָבֵר) - הָרִי זֶה אֵינוּ עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס; שְׁלֹא גִזְרוּ טְמֵאָה אֲלֵא עַל שָׂדֶה שֶׁנִּחָרֵשׁ בָּהּ קָבֵר וְדֹאֵי. וְכֵן הַחוֹרֵשׁ אֶת הַמֵּת בְּשָׂדֶה, אֵינוּ עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס; שֶׁכָּל אֵלוּ, דְּבַר שְׁאֵינוּ מְצוּי הוּא, וְלֹא גִזְרוּ אֲלֵא בְּקָבֵר שֶׁנִּחָרֵשׁ, שֶׁהוּא הַדְּבַר הַמְצוּי.

ה. הַחוֹרֵשׁ אֶת הַקָּבֵר בְּשָׂדֶה שְׁאֵינָה שְׁלוֹ - אֵינוּ עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס, שְׁאֵין אָדָם אֲסוּר דְּבַר שְׁאֵינוּ שְׁלו; אִפְלוּ שְׁתָּף, אוֹ אָרִיס [- עוֹבֵד תְּמוּרָת יְבוּל], אוֹ אִפְיִטְרוּפּוֹס - אֵינוּ עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס. חָרַשׁ קָבֵר בְּשָׂדֶה שְׁלוּ וְשֶׁל חֲבֵרוֹ [הַגּוֹבֵל עִמּוֹ] כְּאֶחָת - שְׁלוּ, עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס; וְשֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵינוּ עוֹשֶׂה בֵּית הַפָּרֶס.

הלכות טמאת מת פרק יא

א. ארץ העמים - בתחלה גזרו על גושה [- אדמתה] בלבד, כבית הפרס, ולא היו מטמאין אלא המהלך בה, או נוגע או נושא מעפרה. חזרו וגזרו על אוירה שטמא, ואף על פי שלא נגע ולא נשא, אלא פיון שהכניס ראשו ורבו לאויר ארץ העמים, נטמא; וכן כלי חרש שהכניס אוירו לארץ העמים, ושאר כלים שהכניס רבן לאויר ארץ העמים - נטמאו.

ב. טמאת אויר ארץ העמים - לא עשו אותה כטמאת עפרה, אלא קלה היא ממנה: שעל טמאת עפרה, שורפין תרומה וקדשים; והמתטמא בגושה טמא טמאת שבועה, וצריך הנה שלישי ושביעי. אבל המתטמא באוירה, אין צריך הנה שלישי ושביעי, אלא טבילה והערב שמש; וכן תרומה וקדשים שננטמאו מחמת אוירה - תולין, לא אוכלין ולא שורפין.

ג. עפר ארץ העמים ועפר בית הפרס - מטמאין במגע ובמשא, כמו שבארנו. וכמה שערין? כחותם המרצופין [שק הולכי דרכים], והוא פסיקה [כדור חוטי צמר לאריגה] גדולה של סקאין. עפר בית הפרס ועפר חוצה לארץ שבאו [לארץ ישראל] בירק [- עם ירק] - אם יש במקום אחד כחותם המרצופין, מטמא; ואם לאו, אינו מצטרף; שלא גזרו אלא על גוש בכריתו. מעשה שהיו אגרות באות מחוצה לארץ לבני כהנים גדולים, והיו בהן [בכולן] שיעור של כסא וקסאתים חותמות - ולא חשו להן משום טמאה, לפי שלא היה בהן כחותם מהן כחותם המרצופין.

ד. המביא תנורים וספלים וכלי חרש מחוצה לארץ - עד שלא הסקו [בכבשן], טמאים משום ארץ העמים; משהסקו, טמאים משום כלי חרש שננטמא בארץ העמים, שאינו מטמא אדם וכלים, כמו שבארנו.

ה. המהלך בארץ העמים - בבהרים ובסלעים - טמא טמאת שבועה; פים ובמקום שהים עולה בוצעו [על גדותיו] - טהור משום נוגע בארץ העמים, וטמא משום אוירה. הנכנס לארץ העמים בשדה תבה ומגדל הפורחין באויר - טמא; שאהל זרוק [- ניד] אינו קרוי אהל.

ו. סוריה - עפרה מטמא כחוצה לארץ, ואוירה טהור; לא גזרו על אוירה. לפיכך, אם היתה סמוכה לארץ ישראל שפה בשפה, ולא היה מפסיק ביניהן, לא ארץ העמים, ולא בית הקברות, ולא בית הפרס - הרי זה יכול להכנס לה בטהרה, בשדה תבה ומגדל; והוא, שלא יגע בגושה. וכן ארץ העמים הסמוכה לארץ ישראל, ואין ביניהן מקום טמא - הרי זו נבדקת [מקבר], וטהורה.

ז. מקום ששכנו בו גוים בארץ ישראל - הרי זה מטמא בארץ העמים עד שיבדק, שטמא קברו בו נפלים.

ח. ותרומה וקדשים שננטמאו מחמת מדור [- מגורין] העמים - תולין, לא אוכלין ולא שורפין. וכמה ישהו במקום, והיה צריך בדיקה? ארבעים יום, כדי שתתעבר אשה ותפיל נפל שטמא. אפלו איש שאין עמו אשה -

אם שהה ארבעים יום, מדורו טמא עד שיבדק; וגזרה משום מדור שתהיה בו אשה. אפלו עבד, או אשה, או סריס, או קטן בן תשע שנים ויום אחד - עושה [טומאת] מדור העמים.

ט. מדור גוים שהיה בו עבד מישאל, או אשה, או קטן בן תשע, משמרין אותו שלא יקברו שם נפל - אינו צריך בדיקה. ואת מה הן בודקין - את הביבין [תעלות ניקוז המים] העמקין, ואת המים הסרוחין; וכל מקום שהחזיר והחלדה יכולין להוליך משם הנפל - אינו צריך בדיקה, מפני שהן גוררין אותן משם. מדור העמים שחרכ, הרי הוא בטמאתו עד שיבדק.

י. האיציטוניות [- אכסדראות], אין בהן משום מדור גוים, לפי שהיא גלויה, ואין בה מקום להטמין הנפלים. ועשרה מקומות, אין בהן משום מדור גוים - לפי שאין דירתן קבועה, לא גזרו עליהן טמאה. ואלו הם העשרה מקומות: אהלי הערבים, והסכות, והצריפין, והבנגנין [מקום קיבוץ פירות], ותקרה שעל גבי העמודים ואין לה דפנות והן בתי הקיץ, ובית [שלפני ה-] שער, ואוירה של חצר, והמרחץ, ומקום שעושים בו החצים וכלי המלחמה, ומקום הלגינות [- מרוצת הפרשים].

יא. החנות - אין בה משום מדור גוים, אלא אם בן היה דר בתוכה. חצר שהיא טמאה משום מדור העמים, הרי בית שער שלה ואוירה טמאין כמותה. ואין מדור העמים ולא בתי הפרס כחוצה לארץ.

יב. עזרות המבלעות בארץ ישראל - כגון סיסית וחברותיה, אשקלון וחברותיה - אף על פי שפטורות מן המעשרות ומן השביעית, אין בהן משום ארץ העמים. וחזקת דרכים של עולי בבל טהורות, אף על פי שהן מבלעות בארץ העמים.

יום שלישי ג' טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת מת פרק יב

א. טפח על טפח מרבע על רום טפח - מביא את הטמאה וחוצץ בפני הטמאה, דין תורה; שאין קרוי אהל אלא טפח על טפח ברום טפח, או יתר על זה. כיצד? כזית מן המת מנח לאויר, ובצדו כלים כגון מחטין וצנורות וכיצא בהם, ואינו נוגעין בטמאה - אם האהיל עליהם אהל שיש בו טפח על טפח, והיה גבוה מעל הארץ טפח - הרי זה מביא את הטמאה לכלים, וטמאין; היו כלים אחרים על גבי אהל זה שיש בו טפח על טפח - הרי הם טהורים, מפני שהאהל חוצץ בינם ובין הטמאה. הנה למדת, שכשם שהאהל מטמא כל שתחתיו - כך מציל כל שחוצה לו, וחוצץ בין הטמאה ובין כלים שעל גביו; וכן אם היתה הטמאה על גביו, וכלים תחתיו - הפלים טהורין, שהאהל חוצץ בפני הטמאה. היה האהל פחות מרום טפח, או פחות מטפח על טפח אף על פי שהוא גבוה כמה טפחים - הפלים שבצד הטמאה טהורים. וכלים שלמעלה מן אהל זה - כל שכנגד הטמאה, טמא;

יש בהם חלל טפח - הואיל ויש שאין שם חלל טפח - גזרו על כל הארונות שאינן חוצצין, ושיהיה המהלך על גבי הארון כנוגע במת או בקבר.

ז. קורה שהיא נתונה מכתל לכתל, והטמאה תחתיה - אם יש בה [ברחבה] פותח טפח - מביאה את הטמאה תחת כלה; וכל הפלים או האדם שתחתיה טמאין, אף על פי שאין כלה שנה וקצתה [חלק ממנה] פחותה מטפח, מפני שקצתה מקצת אהל הוא. ואם אין בה פותח טפח - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, כמו שבארנו. כמה יהיה בהקפה [של קורה], ויהיה בה פותח טפח? בזמן שהיא עגלה, שלשה טפחים; ובזמן שהיא מרבעת, ארבעה טפחים.

ח. סאה [כלי מדידה עגול] שהיא מטה על צדה [העגול] באויר [- תחת השמים] - אינה מביאה את הטמאה תחת כלה, עד שיהיה בהקפה ארבעה טפחים ומחצה בקרוב, כדי שיהיה גבה הצד העליון טפח ומחצה, ויהיה הטפח על טפח ממנה גבהו מעל הארץ טפח; לפיכך, אם היתה גבוהה מעל הארץ חצי טפח, והיה בהקפה שלשה - מביאה את הטמאה. וכן עמוד עגל שהוא מטל לאויר, ומנח על הארץ - אינו מביא טמאה תחת דפנו, עד שיהיה בו הקף עשרים וארבעה טפחים; ואם אין בהקפו עשרים וארבעה טפחים, טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. זה שהצריכו עשרים וארבעה טפחים, על העקרין שסומכים עליהם חכמים בחשבון כל המשפטים: שכל שיש בהקפו שלשה טפחים, יש בו רחב טפח; וכל טפח על טפח ברבוע, יש באלקסונו טפח ושני חמשין. לפיכך, אם היתה בהקף העמוד עשרים וארבעה טפחים - נמצא תחת כל דפנו טפח על רום טפח מרבע יותר מעט, שחשבונות אלו בקרוב הן; וזו היא צורתו

הלכות טמאת מת פרק יג

א. כל טפח על טפח על רום טפח - קרוי אהל, כמו שבארנו; וחוצץ בפני הטמאה, ומביא את הטמאה; בין שעשהו להאחיל בין שנעשה מאליו, אפלו שלא היה בידי אדם - הרי זה מביא וחוצץ. כיצד? אחד חר שחרוהו מים, או שרצים, או שאכלתו מלחת [הקרקע 'נאכלה' על ידי המלחים שבקרקע], או שצבר אבנים או קורות ונעשה בהן חלל טפח - הרי זה אהל, ומביא וחוצץ.

ב. כמה דברים אמורים? בשהיה האהל חזק ובריא. אבל אהל רעוע - אינו מביא את הטמאה ואינו חוצץ בפני הטמאה, מן התורה; אבל מדברי סופרים, מביא את הטמאה ואינו חוצץ. כיצד? שריגי האילנות הסוככים על הארץ, והם הנקראין 'סככות', ואבנים היוצאות מן הגדר הסוככות על הארץ, והן הנקראין 'פרעות' - אם יכולין לקבל [לטבול כובד] מעזיבה [- שכבת טיט] בינונית, והן עומדין - הרי אלו מביאין וחוצצין, מן התורה; ואם אינן ראויין לקבל מעזיבה בינונית, אלא והן נופלין - הרי אלו מביאין מדבריהם, ואינן חוצצין. וכן כל פיוצא בהן.

מפני שהאחילו על הטמאה, ואין שם אהל לחץ [- לחצוץ] בפני הטמאה. וכן אם היתה טמאה על גבי אהל זה, וכלים תחתיו - כל שפגג הטמאה, טמא; שהרי הטמאה האחילה עליהם, ואין שם אהל שיחץ בפני הטמאה - שכל פחות מרום טפח, פגגיה הוא חשוב [כאילו נגעו הטומאה בכלים], וטמאה שתחתיו, טמאה רצוצה [- שאין מעליה חלל טפח] היא, כמו שבארנו. כמה דברים אמורים? בשלא היה האהל אדם או פלים; אבל אדם או פלים שנעשו אהל על הטמאה - בין שהיו הם עצמם אהל, בין שהיו עמודי האהל, אפלו היו פלים שאין מקבלין טמאה כל עקר - הרי אלו מביאין את הטמאה, ואינן חוצצין בפני הטמאה. כיצד? לוח שהיה מנח על גבי ארבעה בני אדם, או על גבי ארבעה פלים, אפלו כלי אבנים וכיוצא בהם מפלים שאין למינם טמאה, ואין צריך לומר, אם היה מנח על ארבעה שפודין או ארבעה קנים שגבוהין טפח, והיתה טמאה וכלים תחתיו - הפלים טמאים. ואם היו פלים על גביו, אפלו שלא פגג הטמאה - טמאים; ואם היתה טמאה על גבי הלוח, וכלים תחתיו - כל פלים שתחת הלוח טמאין. אבל אם היה הלוח מנח על גבי ארבע אבנים, או על גבי בהמה וסיה, והיתה טמאה תחתיו - הרי הפלים שעל גביו טהורין.

ב. היתה טמאה על גביו [- על הלוח המוזכר] - הרי כל הפלים שתחתיו טהורין, מפני שהאהל חוצץ בפני הטמאה. וכלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה, הבאים במדה [- מכילים מ' טאה ואינם ניידיים] - הרי הם כאהלים, ואינם ככלים; ולפיכך חוצצים בפני הטמאה.

ג. נטר [- עין] שהוא נתון על פי תנור חדש, ועודף [- יוצא] מכל צדדיו בפותח טפח, והיתה טמאה תחת הנטר - פלים שעל גביו טהורין; טמאה על גביו - כל הפלים שתחתיו טהורים, מפני שתנור חדש אינו ככלים לענן זה. ואם היה ישן, הפל טמא.

ד. נטר שהוא נתון על פי שני תנורים, אפלו ישנים, ועודף מחוצה לתנור זה ומחוצה לתנור זה, והיתה הטמאה תחתיו בין שני התנורים - בנייהם בלבד טמא; אבל פלים שתחת שתי הקצוות שחוצה לתנורים - טהורים; שהרי הן כשני אהלים זה בצד זה. וכן נטר שהוא נתון על פי תנור, אפלו ישן, ויוצא מזה טפח ומזה טפח, אבל לא מן הצדדין, וטמאה בצד זה - פלים שבצד השני טהורין.

ה. אדם שנשא כלי בגון מרדע [- מחרישה] וכיוצא בו, והאהל צד הפלי האחד על הטמאה - אם היה בהקפו טפח, אף על פי שאין ברחבו אלא רחב אצבע ושלש - הרי זה מטמא את הנושא, ומביא לו טמאה מדבריהם; גזרו על שיש בהקפו טפח, משום שיש ברחבו טפח. אבל אינו מביא את הטמאה לכלים שתחתיו, ולשאר אדם שיאחיל עליהם ועל הטמאה - עד שיהיה בו רחב טפח.

ו. ארונות של עץ שמניחין בהן המת, אינן כקבר; אלא אם יש בין פסוי הארון והמת גבה טפח, חוצץ, והעומד על גבי הארון - טהור מן התורה. ואף על פי שרוב ארונות

טפח - אין הטמאה יוצאה ממנו, ולא נכנסת לאהל השני. במה דברים אמורים? בחלון שעשה אותו האדם לתשמיש; אבל חלון שעשהו האדם לאורה, כדי שיכנס ממנו האור - שעורו בפונדיון [- מטבע], והטמאה יוצאה ממנו. כיצד? היתה טמאה בבית, ובא אדם ונסמך לחלון זה של מאור, או שהניח בו כלי, או שהאחיל עליו אהל בצד הכתל - נטמא כל שבאהל, שהטמאה יוצאה לו; וחלון הנעשה לאורה, הוא שאין עליו תקרה אלא גלוי הוא לשמש.

ב. חלון הנעשה שלא בידי אדם - כגון שחרוהו מים או שרצים, או שאכלתו מלחת [נאכל' מאליו על ידי המלחים], או שהיה חלון פקוק [בפקק] ונטל הפקק, או שהיתה בו זכוכית ונשברה - שעורו מלא אגרוף, והוא פראש גדול של אדם; והוא, שלא חשב עליו. אבל אם חשב עליו לתשמיש, שעורו בפותח טפח; חשב עליו למאור, שעורו בפונדיון - שהמחשבה כאן כמעשה.

ג. מאור שהתחיל לסתמו, ולא הספיק לגמרו, מפני שלא היה לו טיט, או שקראו חברו, או שחשכה לילי שבת, ונשאר ממנו מעט - אם נשאר ממנו רום אצבעים על רחב הגודל, מביא את הטמאה; פחות מכאן, הרי הוא כסתום.

ד. חלון גדול העשוי לאורה, והיה בה שבכה [- רשת] וכיוצא בה - אם יש במקום אחד ממנה בפונדיון, מביא את הטמאה ומוציא את הטמאה; הרי נקבי השבכה דקין, ואין באחד מהן בפונדיון - הרי זו כסתומה. וכן חלון העשוי לתשמיש, ובה סככות ורפפות [- רשתות מנסרים] - אם יש במקום אחד טפח על טפח מרבע, מביא ומוציא; ואם לאו, הרי היא כסתומה.

ה. חלון שהיה גלוי לאור, שעורה בפונדיון, מפני שאינה עשויה אלא לאורה, כמו שאמרנו. בנה בית חוצה לה, ונעשת חלון זו תחת תקרה, והרי היא בין שני בתים - שעורה בפותח טפח. נתן את התקרה באמצע החלון [חלקו] - הפחתון [של החלון] שפתח התקרה, שעורו בפותח טפח; ועליון שלמעלה מן התקרה, שעורו בפונדיון, מפני שהוא גלוי לאור.

ו. החר שבדלת, או ששיר בה החרש [- נגר] מקום פתוח מלמעלה או מלמטה, או שהגיר את הדלת ולא מרקה [- הידקה למשקוף], ונשאר אגור בין שתי הדלתות, או שסגר הדלת ופתחו הרום - בכל אלו, אם היה הפתוח כאגרוף - הטמאה יוצאה ממנו ונכנסת לו במקום פתוח זה; ואם היה פחות מכאגרוף, הרי הוא כסתום.

ז. העושה חור בכתל, כדי להניח בו קנה, או מסמר גדול, או לראות ממנו העוברים והשבים, או לדבר עם חברו - הרי זה בחלון העשוי לתשמיש, ושעורה בפותח טפח.

יום רביעי ד' טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת מת פקק טו

א. חלון תשמיש שסתמה כלה, או סתמה עד שנשאר בה פחות מטפח - אם בדבר החוצץ בפני הטמאה סתם, הרי

ג. אלו מביאין, וחוצצין: כלי עץ הבא במדה [מ' סאה שאינו נייט], וכן כלי אבנים, כלי גללים, כלי אדמה הבאין במדה, ופשוטי כלי עור [- ללא בית קיבול], ויריעה וסדין ומפץ [- מצע] ומחצלת שהן עשוין אהלים, ובהמות או חיות בין טמאות בין טהורות; והוא, שהיה ראש זו בין רגלי זו, והיה פלג דבוקות; והעוף ששכן, והחוטט [- חופר] בשבלים מקום לקטן להצילו מן השמש, ואכלין שאינן מכשרין כדי שלא יטמאו. ירקות המתקנין בימות החמה והגשמים - הרי הן כאילנות, ומביאין וחוצצין; ואלו הן: הארוס, והקיסוס, וירקות חמור, ודלעת ויננית. וכן הסככות, והפרעות, והזיזין והגזוזטריות [סוגי בליטות בכותל], והשוככות, והשקיפין [- בליטות בהר], והסלעין, והגחירים [- שיפוע היוצא מן הקיר], והשננין [שני סלע בראש הר] - כל אלו מביאין וחוצצין.

ד. ואלו מביאין, ולא חוצצין: האדם, וכלי עץ שאינן באין במדה [- ניידיים] - מפני שהן ככל הכלים, ומתטמאין; ופשוטי כלי עור, ויריעה וסדין ומפץ ומחצלת שאינן עשוין אהלים, אלא מתוחין בלבד, ואין להם שפוע ואין שם כתלים; ובהמה וחייה שמתו, ואכלין טמאים או מכשרין, שדבר טמא אינו חוצץ; ורחים של יד, שהרי היא בכלל כלי אבנים. כל אלו מביאין, ואינן חוצצין.

ה. ואלו לא מביאין, ולא חוצצין: הורעים והירקות המחברין לקרקע, חוץ מן הארבעה ירקות שמנינו; וכפת [- ערימת] הברד, והשלג, והכפור, והגלד, והמלח; והדולג במקום למקום [- רגל כאן ורגל כהן], והקופץ במקום למקום, והעוף הפורח, וטלית המנפנפת [ברוח], וספינה שהיא שטה על פני המים. כל אלו לא מביאין, ולא חוצצין - שאף על פי שהאחילו, אינו אהל המתקנים. ו. קשר את הספינה בדבר שהוא יכול להעמידה, כבש כנף הטלית באבן - הרי זו מביאה את הטמאה.

ז. נסר [- גזיר עץ] שהוא צף על פני המים, וטמאה תחת צדו האחד - הרי הכלים שפתח צדו השני טהורים; שדבר בארנו, שהספינה השטה, אינה מביאה את הטמאה.

ח. אלו חוצצין, ולא מביאין: מסכת [- מחצלת] פרוסה, וחקילי [חבלים של -] מטה, והמשפלות [- סלי זבל], והסריגות [רשתות] שבחלונות. כיצד הן חוצצין? שאם היה חלון בין שני בתים, והטמאה בבית אחד, והיה אחד מאלו מתוח בחלון זה וסתמו - אף על פי שיש ביניהם אגור, הרי אלו חוצצין, ולא תכנס הטמאה לבית השני; והוא, שלא יהיה שם בסריגות אלו, או בעיני [- חורר] המשפלות, או בין חבל לחבל, פותח טפח - שאם היה שם פותח טפח, תכנס בו הטמאה, כמו שיתבאר.

הלכות טמאת מת פקק יז

א. אין טמאה נכנסת לאהל ולא יוצאה ממנו, בפחות מטפח על טפח. כיצד? חלון שבין בית לבית, או שבין בית לעליה - אם יש בו טפח על טפח מרבע, והיתה טמאה באחד מהן - הבית השני טמא; אין בחלון פותח

כזית בשר, ופחות מכוזית בשר ממעט על ידי רבע עצמות וכיוצא בהן. מעט את הטפח בשתי וערב [- חוטים] המנגעין, או כגוש [אדמה] מבית הפרס - אינו מעוט; שדכר טמא אינו חוצץ. עשה לבנה מצפר בית הפרס - הרי זו טהורה, וממעט; שלא אמרו אלא גוש כפריתו [- כגולמו]. נסתם הטפח או נתמעט בקורי עכביש - אם היה בה ממש [- חזק], הרי זו חוצצת; ואם אין בה ממש, אינה חוצצת.

הלכות טמאת מת פ"ק טז

א. ארבה שהיא באמצע תקרת הבית, בין שיש בה פותח טפח בין שאין בה פותח טפח, והיתה טמאה תחת תקרת הבית - כנגד ארבה טהור, שהרי הוא גלוי לאויר; ושאר הבית טמא. היתה השמאה כנגד ארבה בלבד, כל הבית טהור. היתה מקצת השמאה תחת התקרה, ומקצתה תחת ארבה - אם היה בארבה פותח טפח - הבית כלו טמא, וכנגד כל (הארבה) [השמאה] טמא. אין בה פותח טפח - אם יש בטמאה כדי שתחלק, וימצא פשעור תחת התקרה וכשעור תחת הארבה - הכל טמא; ואם לאו - הבית טמא, וכנגד הארבה טהור. היה בארבה פותח טפח, ונתן אדם רגלו מלמעלה על הארבה - נעשה הכל אהל אחד; ובין שהיתה השמאה תחת התקרה בלבד, או תחת הארבה בלבד - הכל טמא; והאדם שעבר את השמאה טמא, מפני שנעשה אהל על השמאה. אין בארבה פותח טפח, והיתה השמאה תחת התקרה - זה שנתן רגלו מלמעלה טהור; שאין טמאה יוצאת לו בפחות מטפח. היתה השמאה תחת הארבה - אם טמאה קדמה את רגלו - טמא, שהרי האהיל על השמאה; ואם רגלו קדמה את השמאה - טהור, שהרי רגלו מקצת האהל, ואין טמאה יוצאת לו.

ב. היה כזית מן המת בפי העורב, והאהיל על גבי ארבה עד שנמצא כזית באויר הארבה - אף על פי שאין בה פותח טפח, הבית טמא.

ג. בית, וארבה באמצע תקרת הבית ועליה על גביו, וארבה באמצע תקרת העליה, והארבות מכוונות זו למעלה מזו, בין שיש בארבות פותח טפח בין שאין בהן פותח טפח, וטמאה בבית - כנגד הארבות טהור; היתה טמאה כנגד ארבות - הרי הבית טהור. היה בארבות פותח טפח, והשמאה בין תחת תקרת הבית בין כנגד ארבות, ונתן דבר שהוא מקבל טמאה, בין למעלה מארבת הבית בין למעלה מארבת עליה - הכל טמא; שאין דבר טמא חוצץ. נתן דבר שאינו מקבל טמאה על ארבת הבית - הבית טמא, והעליה טהורה; נתנו על ארבת העליה - הבית והעליה טמאים, וכנגדו מלמעלה ולשמים טהור. אין בארבות פותח טפח, והשמאה תחת תקרת הבית, ונתן בין דבר המקבל טמאה ובין דבר שאין מקבל טמאה, בין על ארבת הבית בין על ארבת העליה - אין טמא אלא הבית; שאין טמאה יוצאת לעליה בפחות מטפח. היתה השמאה כנגד ארבות, ונתן דבר שהוא מקבל טמאה בין למעלה בין למטה - הבית והעליה טמאין, שהרי ערב את השמאה. נתן

זה חוצץ; והוא, שהיה דבר שאין דעתו לפנותו. לפיכך, אם סתם החלון או מעטו באכלין שאינן מכשרין [לקבל טומאה], אינן חוצצין; שאף על פי שאין מקבלין טמאה, והרי הן טהורין - דעתו לפנותן. היו סרוחין, הרי אלו חוצצין. וכן תכן סרוח, חוצץ; ושאינו סרוח - אינו חוצץ. מפני שדעתו לפנותו. תבואה שגדלה וסתמה את החלון, או מעטתו - אינה חוצצת; לפי שדעתו לפנותה, שמא תפסיד [- תזיק] הכתל. היה עקרה [- שורשה] רחוק מן הכתל, ונטה ראשה וסתם - הרי זה חוצץ. וכן כל כיוצא בזה.

ב. חבית שהיא מלאה גרוגרות [- תאנים מיובשות] סרוחין, שאינן מכשרין ולא ראויין לאכילה, ומנחת בחלון ופי החבית כלפי השמאה, שהרי החבית טמאה, וכן קפה שהיא מלאה תכן סרוח שאינו ראוי למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה, ומנחת בחלון - אם יכולין הגרוגרות והתכן לעמוד בפני עצמן [בחלון] כשינטל הפלי שהן בו - הרי אלו חוצצין; ואם לאו, אינן חוצצין. עשבים המרים שאינם ראויין לבהמה; ומטלניות [- מטליות] שאין בהן שלש על שלש, שהיו מטנפין וקשין כדי שלא יהיו ראויין אפילו לקנח הדם מן השריטה; והאבר והבשר המדלדלין בבהמה טמאה - והוא שתהיה כחושה שאינה ראויה להמכר לגוי, וקשורה כדי שלא תכרח; ועוף טמא ששכן בחלון - והוא שהיה משרט, שהרי אינו ראוי אפילו לתינוק לשחק בו; וגוי כפות שהוא מאסורי המלך, שאין אחר יכול להתירו; וכן שמונה [חודשי היריון] ביום השבת, שהרי אסור לטלטלו; והמלח המר המערב בקוצים, שאינו ראוי לא לאכילה ולא לעבודה [- עיבוד עורות] - והוא, שהיה מנח על חרש כדי שלא יזיק הכתל - כל אלו ממעטין בחלון, שהרי אינן מקבלין טמאה, ואין דעתו לפנותן מפני שאינן ראויין למלאכה. וכן ספר תורה שבלה שהיה מנח בחלון - אם גמר שתהיה שם גניזתו, הרי זה ממעט בחלון. אכל השלג והברד והכפור והגלד והמים, אינן ממעטין בחלון - שהרי הן ראויין [לשימוש], ומקבלין טמאה.

ג. מעט את הטפח בפחות מכוזית מבשר המת, או בפחות מכוזית מבשר הנבלה, או בעצם פחות מכשעורה מן המת, או בפחות מכשעורה מן השרץ - הרי אלו חוצצין; שכל אלו טהורין, ואינן חשובין אצלו, לפיכך אין דעתו לפנותן. וכן פחות מכביצה אכלין שאינן מכשרין - אינם חשובין אצלו, ואין דעתו לפנותן, ולפיכך ממעטין את הטפח.

ד. סתם החלון בכלי חרש, והיה פיו לחוץ - הרי זה חוצץ; לפי שאינו מטמא מגבו, והרי הוא טהור. וצריך להיות כלי חרש זה מאוס ונקוב, עד שלא יהיה ראוי אפילו להקזי בו דם - כדי שלא תהיה דעתו לפנותו.

ה. היה בבית מת, או רבע [הקב] עצמות, וכיוצא בהן מעצמות המטמאות באהל, ומעט החלון של בית זה בעצם פחות מכשעורה - אינו מעוט; שהעצם מצטרף לעצמות. וכן אם היה שם מת, או כזית מבשר המת, ומעט החלון בפחות מכוזית מבשר המת - אינו מעוט; שהבשר מצטרף לבשר. אכל עצם פחות מכשעורה ממעט על ידי [- את ה]

היתה הטמאה על גבי קורה העליונה - כנגד הטמאה עד לרקיע טמא. אין בקורות פותח טפח, בין שהיו מכונות זו על גבי זו, בין שהיו העליונות כנגד אור התחתונות, והיתה הטמאה תחתיהן או ביניהן או על גביהן - טמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת, ואינה מטמאה אלא כנגדה בלבד; שכל טמאה שאינה תחת פותח טפח ברום טפח, הרי היא כרצוצה [שאינה מטמאה סביבותיה]. בית שנסדק גגו וכתליו, ונעשה שני חלקים, והיתה הטמאה בחציו החיצון שהפתח בו - הכלים שבחציו הפנימי טהורין. היתה הטמאה בחציו הפנימי - אם היה רחב הסדק כחוט המשקלת [- מדידה], כלים שבחציו החיצון טהורין; ואם היה פחות מכאן, הרי הם טמאין.

ז. אכסדרה [מבואה מקורה] שנסדקה, וטמאה בצד זה - הכלים שבצד השני טהורין; שהרי היא שני אהלים זה בצד זה, ואויר ביניהם - שהרי הסדק בכל התקרה. נתן רגלו או קנה מלמעלה על הסדק, ערב את הטמאה; נתן את הקנה בארץ כנגד הסדק, ואפלו כלי גדול - אינו מערב את הטמאה, עד שיהיה גבוה טפח תחת הסדק. היה אדם מטל על הארץ תחת הסדק - מערב את הטמאה, שאדם חלול הוא; והצד העליון - הרי הוא כאהל שיש בו גבה טפח. וכן אם היו תחת הסדק כלים [- בגדים] מקפלין מנחין על הארץ זה על גבי זה, והיה העליון גבוה מעל הארץ טפח - מערב את הטמאה; וכל הכלים למטה ממנו, הרי הם ככלים שפתח האהל.

הלכות טמאת מת פרק יז

א. זיו [בליטה] שהוא יוצא מפתח הבית [חלל הפתח], ופניו [- קצהו נוטה -] למטה, והיה גבוה מעל הארץ שנים עשר טפח, או פחות מכאן - הרי זה מביא את הטמאה בכל שהוא. ודבר ברור הוא, שאינו מביא אלא מדבריהם [מדברנין]; וכן כל פיצא בהקצאת טמאה כזו, שאינה באהל טפח הברי [יציב] - אינה אלא מדבריהם. היה גבוה יתר משנים עשר טפח, או שהיו פניו למעלה, וכן העטרות והפתחים היוצאות מן הבנין - אין מביאין אלא בפותח [- עובין] טפח; וכן זיו שעל גבי הפתח, היוצא מן המשקוף, ואפלו היה קנה בצד המשקוף ברחב הפתח - אינו מביא, אלא אם כן היה בו פותח טפח.

ב. זיו שהוא סובב את כל הבית, ואוכל [- נכנס] בפתח טפח - מביא את הטמאה. היה אוכל בפתח פחות מטפח, וטמאה בבית - כלים שתחתיו טמאין; טמאה תחתיו, אינו מביא את הטמאה לבית. וכן בחצר שהיא מקפת אכסדרה. ג. חלון העשויה לתשמיש, וזיו יוצא על גבי החלון - אפלו היה ברחב הגודל, מביא את הטמאה; והוא, שיהיה גבוה מעל החלון רום אצבעים או פחות. היה למעלה מאצבעים - אינו מביא את הטמאה, אלא אם כן יש בו רחב טפח. זיו שעל גבי החלון העשויה למאור - מביא את הטמאה בכל שהוא, ואפלו גבוה כל שהוא. בנין היוצא לפני החלון, שהמשקוף נסמך עליו בשעה

דבר שאינו מקבל טמאה, בין למעלה בין למטה - אין טמא אלא הבית. וכל אלו הדינים, בעושה ארבה; אבל תקרה שנפתחה [- נפער בה חור] מאליה - שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו.

ד. הפותח את המעזיבה [- שכבת טיט שבגג שהיא רצפת העליה], עד שעשה ארבה [חור] בתוך תקרת הבית, כדי שתכנס בה רגל הערש [- מיטה], והיתה רגל הערש סותמת את הארבה - אם יש בה פותח טפח, וטמאה בבית - אף העליה טמאה, שאין כלי המקבל טמאה חוצץ; אין בה פותח טפח - העליה טהורה, והרגל שלמטה טמאה בכלים המאהילים. נפתחה המעזיבה מאליה - שעורה מלא אגרוף, כמו שבארנו.

ה. ארבה שבתוך תקרת הבית, וקדרה מנחת על הארץ ומכונת כנגד ארבה, שאם תעלה תצא בצמצום [- בדיוק] מן הארבה, והיתה טמאה תחת הקדרה רצוצה [- ללא חלל טפח] בינה ובין הארץ, או שהיתה הטמאה בתוך הקדרה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת; ואין טמא אלא כנגדה, והבית כלו טהור. היתה הקדרה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתיה, או תחת תקרת הבית - הבית כלו ותחת הקדרה טמא, שהרי הוא אהל. אבל תוך הקדרה וגבה - טהור; שאין כלי חרש מטמא מגבו, והרי אור הקדרה גלוי לאויר [מול הארובה]. ואם היה כלי בתוכה, או למעלה על גבה - טהור. היתה טמאה בתוכה, או על גבה - הבית כלו טהור, שהרי הטמאה כנגד ארבה בלבד. היתה הקדרה תחת הארבה, והארבה גדולה מן הקדרה, שאם תעלה הקדרה ותצא מן הארבה, נמצא בינה ובין שפתי ארבה פותח טפח [- חלל טפח] - אף על פי שהקדרה גבוהה טפח, וטמאה בתוכה או על גבה או תחתיה - הבית טהור. היתה הקדרה מנחת בצד אספקת [- מפתח] הבית, שאם תעלה נמצא ממנה פותח טפח לפניו מן המשקוף, והיתה טמאה רצוצה תחתיה, או בתוכה או על גבה - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתיה או בבית - תחתיה והבית טמא, שהכל אהל אחד; ותוכה וגבה, טהור. היתה הטמאה בתוכה או על גבה - הבית טמא, מפני שהיא נוגעת במשקוף טפח. וכן תחתיה טמא - מפני שהטמאה יוצאת לתחתיה מן הבית, שהכל אהל אחד. לפיכך, אם לא היתה נוגעת במשקוף בפותח טפח, או שהיתה בצד המשקוף וטמאה תחתיה - אין טמא אלא תחתיה; אבל הבית, טהור.

ו. קורות הבית והעליה שאין עליהן מעזיבה [- טיט], והן מכונות קורה כנגד קורה ואויר [שבין קורה לקורה] כנגד אויר, ובכל קורה מהן פותח טפח וביניהן אויר פותח טפח, וטמאה תחת אחת מהן - תחתיה בלבד טמא. היתה הטמאה בין התחתונה לעליונה - בין שתיהן בלבד טמא. היתה הטמאה על גבי העליונה - כנגדה עד לרקיע טמא. היו הקורות העליונות מכונות כנגד האויר שבין הקורות התחתונות, וטמאה תחת אחת מהן - תחת כלן טמא.

ועולה ובקעת ויורדת. היה בדפנות פותח טפח - בלה טמאה, וכנגד פיה טהור; שהרי הטמאה פשטה בדפנות בלבד. במה דברים אמורים? בחבית טהורה; אבל אם היתה טמאה, או גבוהה מן הארץ טפח, או מכסה, או כפופה על פיה, והיתה טמאה תחתיה או בתוכה או על גבה - הכל טמא; וכל הנוגע בה בלה, טמא. היתה מקפת צמיד פתיל [- כיסוי מהודק], ונתונה על גבי המט - האכלין והמשקין שבתוכה טהורין, והכלים שעל גבה טמאים. חביות שהן יושבות על שוליהן, או מטות על צדיהן באויר, והן נוגעות זו בזו בפותח טפח, וטמאה תחת אחת מהן - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, מפני שהיא רצופה. במה דברים אמורים? בטהורות; אבל אם היו טמאות, או גבוהות מן הארץ פותח טפח וטמאה תחת אחת מהן - תחת כלן טמא, שהרי הכל אהל אחד.

יום חמישי ה' טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת מת פרק יח

א. אדם שהאחיל בידו אחת על המט והאחיל בשניה על הכלים, או שנגע במת והאחיל על הכלים - אם יש בידו פותח [- עובי] טפח, הכלים טמאין; ואם לאו, הכלים טהורין. וכן שני פתים, ובהן שני חציי זיתים, ופשט ידו לבית זה, וידו השניה לבית השני - אם יש בידו פותח טפח, ערב את הטמאה, ונעשה הכל פאהל אחד, ונטמא הוא והבתים; ואם לאו, אינו מביא את הטמאה.

ב. אדם שהשקיע בעד החלון, והאחיל על הטמאה - מביא את הטמאה לבית, ונטמא כל הבית. היה מטל [- עומד] על האסקפה, ומקצתו בתוך הבית ומקצתו בחוץ, והאחילה טמאה על מקצתו שבחוץ - הבית טמא; מפני שהאדם חלול, ויש בו גבה טפח, וכיון שהאחילה טמאה עליו - הרי זה כמאחיל עליה, ומביא את הטמאה. וכן אם היתה טמאה בבית, והאחילו טהורין על מקצתו שבחוץ - הרי אלו טמאין; מפני שהוא כמאחיל על הטמאה, והאדם מביא [את הטומאה] ואינו חוצץ [בפניה], כמו שבארנו.

ג. נושאי המט שעברו בו תחת האכסדרה [- מבואה מקורה לפני הבית], והגיעו אחד מהם את הדלת [של הבית], וסמכו [נעל] במפתח כדי שלא יטמא הבית, וכן אם היה אדם מבפנים או מבחוץ סומך הדלת - אם יכול הדלת לעמד בפני עצמו, הבית טהור; ואם לאו, הבית טמא; שנמצא האדם, הוא שחצץ בפני הטמאה, והאדם והכלים מביאין ואינן חוצצין, כמו שבארנו.

ד. תנור שהוא עומד בתוך הבית, ועינו [- פתחו] קמורה לחוץ [כעין קרן], והאחילו נושאי המט על עינו הקמורה - התנור טמא, והבית טהור; שהרי אין התנור גבוה מעל הארץ, כדי שיביא טמאה לבית. מגדל [ארוך] הפא במדה [- שאינו נייד] שהוא עומד בתוך הפתח, ונפתח לחוץ, וטמאה בתוכו - הבית טהור. טמאה בבית - מה שבתוכו טמא; שהרי הוא פתוח, וכתוף הפתח, ודרך הטמאה לצאת, ואין דרכה להכנס. היתה מוכני [- ביטס] שלו

שמשקיה - אינו מביא את הטמאה; היה בו [במשענת] זיו [לחלל החלון] - ואין את הבגין כאלו אינו, והזיו העליון מביא את הטמאה. וכיצד מביאין כל הזיוין האלו טמאה? שאם היתה טמאה תחת אחד מהן, או בבית - הכל טמא, בין בבית בין תחת הזיו.

ד. שני זיוין זה על גבי זה, ויש בכל אחד מהן פותח טפח, וביניהן פותח טפח, וטמאה תחת הפתחון - תחתיו בלבד טמא. היתה טמאה ביניהן - ביניהן בלבד טמא. היתה על גב העליון - כנגדו עד לרקיע טמא. היה העליון עורף על הפתחון פותח טפח, וטמאה תחת הפתחון או ביניהן - תחתיהן וביניהן טמא. היתה על גב העליון - כנגדו עד לרקיע טמא. היה העליון עורף על הפתחון פחות מטפח, וטמאה תחתיו - תחתיו וביניהן טמא. היתה הטמאה ביניהן, או תחת המותר [- העודף] - ביניהן ותחת המותר טמא, אבל תחת הפתחון טהור. יש בכל אחד מהן פותח טפח, ואין ביניהן פותח טפח, וטמאה תחת הפתחון - תחתיו בלבד טמא; היתה ביניהן, או על גב העליון - כנגד הטמאה עד לרקיע טמא. אין בהן [ברוחב] פותח טפח, בין שיש ביניהן פותח טפח ובין שאין ביניהן פותח טפח, בין שהיתה הטמאה תחת הפתחון, או ביניהן, או על גב העליון - טמאה בוקעת ועולה ובקעת ויורדת, שהרי היא רצופה [משום שאינה על מקום טפח]; וכן שתי יריעות שהן גבוהות מן הארץ פותח טפח, זו על גבי זו. כלים או בגדים או לוחות של עץ, שהן מנחין זה על גב זה, וטמאה רצופה ביניהן - אם היתה הטמאה גבוהה מן הארץ טפח - הרי הכלי שעליה מלמעלה מאחיל על חלל טפח, ומביא את הטמאה לכל הכלים שתחתיו. היו טבולות של שיש - אפלו גבוהות מן הארץ אמה - טמאה בוקעת ועולה ובקעת ויורדת, מפני שהן כקרקע.

ה. לוחות של עץ שהן נוגעות זו בזו בקרנותיהן [- בזוויות שלהם], והן גבוהות מן הארץ טפח, וטמאה תחת אחת מהן - כלים שתחת השניה טהורין, לפי שאינה נוגעת בחברתה בפותח טפח; והנוגע בלוח זה השניה, כנוגע בכלים שנגעו באהל המט. אבל כל הכלים שאמרנו שמביאין את הטמאה, ואינן חוצצין - אם האחיל הכלי על המט - כל הכלים שעל גבי טמאים כמו שבארנו, וטמאתן משום כלים המאחילין על המט; ואף הכלים שעל גבי טמאין כנגד הטמאה, טמאים משום כלים שהאחילו על המט.

ו. חבית שהיא יושבת על שוליה [- תחתיתה] לאויר [- במקום מגולה], וכזית מן המט נתון בתוכה, או תחתיה כנגד אוירה - טמאה בוקעת ועולה ובקעת ויורדת, והחבית טמאה; שהרי הטמאה בוקעת מתחתיה, ונטמא אוירה. היתה הטמאה תחת עבי דפנה - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת, והחבית טהורה. ולמה החבית טהורה? שהרי אין הטמאה בוקעת באוירה אלא בדפנה, ואין כלי תרש מטמא אלא מאוירו. היתה מקצת הטמאה תחת עבי דפנה, ומקצתה תחת אוירה - טמאה בוקעת

משוכה לאחוריו, ויוצאת [- כלפי הבית] פחות מטפח, ואינה נשמטת [- קבועה בו], וטמאה שם בתוכה כנגד הקורות [- של התקרה] - הבית טהור; שאף על פי שהיא יוצאה, אינה נשמטת, ואינה יוצאה טפח. והוא, שהיה כה [במוכני] טפח על טפח על רום טפח חלול; אבל אם אין במוכני חלל טפח - הרי הטמאה רצוצה בתוך הבית, והבית טמא. היה המגדל עומד בתוך הבית, וטמאה בתוכו או בתוך התבה [- מגירה] שלו - אף על פי שאין ביציאתה פותח טפח, הבית טמא. טמאה בבית, מה שבתוכו טהור; שדרך הטמאה לצאת, ואין דרכה להכנס. ה. פלים שבין המגדל ובין הארץ, ושבינו ובין הכתל, ושבינו ובין הקורות [- של התקרה] - אם יש שם פותח טפח, טמאים. ואם לאו, טהורים - שאני רואה את הקורות, כאלו הן יורדות וסותמות [ומונעות הטומאה].

ו. היתה טמאה תחת המגדל, בינו ובין הארץ, או בינו ובין הקורות, או בינו ובין הכתל - בין שיש שם חלל טפח, בין שאין שם - הבית טמא. היה עומד באויר [תחת השמים], וטמאה בתוכו - פלים שבעביו [עובי דפנותיו] טהורים; טמאה בעביו, פלים שבתוכו טהורים.

ז. כל שפועי אהלים, כאהלים. כיצד? אהל שהוא שופע ויורד וקלה [- מסתיים] עד כאצבע, וטמאה באהל - פלים שתחת השפוע טמאים; טמאה תחת השפוע, פלים שבאהל טמאים. הטמאה מתוך [- תחת] השפוע - הנוגע בו [בשפוע] מתוכו, טמא טמאת שבעה; והנוגע בשפוע מאחוריו, טמא טמאת ערב. נעשה השפוע מאחוריו, כאלו הוא כלי שנגע באהל. היתה הטמאה על אחורי השפוע - הנוגע בו מאחוריו, טמא טמאת שבעה; והנוגע בשפוע מתוכו, טמא טמאת ערב. כחצי זית מתוכו, וכחצי זית מאחוריו - הנוגע בין מתוכו בין מאחוריו, טמא טמאת ערב; והאהל עצמו, טמא טמאת שבעה.

ח. היה כנף האהל מרדד [- מונח] על הארץ, וטמאה תחת כנף האהל הפרוש על הארץ, או על גבי הכנף - טמאה בוקעת ועולה בוקעת ויורדת.

הלכות טמאת מת פרק יט

א. פגרת שהיא משלת בארץ, והיא בתוך פתח הבית ופיה [- פתחה] לחוץ, וכזית מן המת נתון תחתיה, או על גבה מבחוץ - כל שהוא כנגד הזית בתחתיה או בגבה, טמא; וכל מה שבאור תוכה, טהור - חוץ מקלי שהוא כנגד הטמאה; והבית טהור. היתה טמאה בבית, אין טמא אלא הבית; אבל פלים שבתוכה או תחתיה או על גבה, טהורים. היתה טמאה בתוכה - הכל טמא: כל שבבית, וכל שבתוכה, וכל שעל גבה, וכל שתחתיה כנגד הטמאה, כמו שבארנו. היתה גבוהה מן הארץ טפח, וטמאה תחתיה או בבית או על גבה - הכל טמא: כל שבבית, וכל שתחתיה וכל שעל גבה, וכל שבתוכה, וכל שבתוכה טהור, חוץ מקלי שהוא כנגד הטמאה. היתה הטמאה בתוכה - הכל טמא: כל שבתוכה, וכל שבבית, וכל שתחתיה, וכל שעל גבה;

ג. פגרת שהיא בתוך הבית, והיא ממלאה את כל גבה הבית, ופיה למעלה לקורות הבית, ואין בינה לבין הקורות פותח טפח, וטמאה בתוכה - הבית טמא; טמאה בבית, מה שבתוכה טהור: שדרך הטמאה לצאת לתוך הבית בפחות מטפח, ואין דרכה להכנס - בין שהיתה עומדת, בין שהיתה משה על צדה ופיה לפתל ובינה ובין הכתל פחות מטפח, בין שהיתה פגרת אחת, בין שהיו שתיים זו על גבי זו ואין בין העליונה ולקורות או לפתל פותח טפח. היתה עומדת בתוך הפתח ופיה למעלה, ואין בינו לבין המשקוף פותח טפח, וטמאה בתוכה - הבית טהור; טמאה בבית, מה שבתוכה טמא: שדרך טמאה לצאת, ואין דרכה להכנס.

ד. פגרת חלולה שהיא כלי שלם, והיתה מנחת על צדה באויר [- תחת השמים], וכזית מן המת נתון תחתיה או על גבה - כל שהוא כנגד הזית בתחתיה ובגבה, טמא; וכל

מהודק], ואֶהְלִין, וּבְלוּעִין [בבעלי חיים]. הַבְּלוּעִין - מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִין שֶׁלֹא יִתְטַמְּאוּ, וּמוֹנְעִין אֶת הַטְּמֵאָה שֶׁלֹא תִצָּא וְתִטְמָא. אָבֵל צָמִיד פִּתִּיל וְאֶהְלִין - מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִין שֶׁלֹא יִתְטַמְּאוּ, וְאֵינָן מוֹנְעִין אֶת הַטְּמֵאָה שֶׁלֹא תִצָּא וְתִטְמָא אֲחֵרִים. בִּיצָד? בֵּית טָמֵא שֵׁשׁ בּוֹ פְּלִי מִקֵּץ צָמִיד פִּתִּיל, כָּל שִׁבְתוֹף הַפְּלִי טְהוֹרִין; וְכֵן אִם הָיָה שֵׁם אֶהֱל בְּתוֹף הַבֵּית, כָּל הַפְּלִים שִׁבְתוֹף הָאֶהֱל טְהוֹרִין. אָבֵל אִם הָיָה כְּזוֹת מִן הַמֵּת נִתּוֹן בְּכָלִי, וּמִקֵּץ עָלָיו צָמִיד פִּתִּיל, וְהַכְּנִסוּ לַבֵּית - הַבֵּית טָמֵא; וְכֵן אֶהֱל בְּתוֹף אֶהֱל, וְכְזוֹת מִן הַמֵּת בְּאֶהֱל הַפְּנִימִי - כָּל הַפְּלִים שִׁבְאֶהֱל הַחִיצוֹן טָמֵאִים.

ב. אָבֵל הַבְּלוּעִין - מַצִּילִין עַל הַטְּהוֹרִים, וּמוֹנְעִין אֶת הַטְּמֵאָה. בִּיצָד? כָּלֵב שֶׁאָבֵל בֶּשֶׂר הַמֵּת, וְנִכְנָס לַבֵּית - הַבֵּית טְהוֹר; בָּלַע טַבַּעַת, אָפֵלוּ אָדָם שֶׁבָּלַע טַבַּעַת, וְנִכְנָס לְאֶהֱל הַמֵּת - אָף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טָמֵאֵת שִׁבְעָה, הַטַּבַּעַת טְהוֹרָה. וְכֵן כָּל הַבְּלוּעִין בְּחִיָּה וּבִבְהֵמָה וּבְעוֹפוֹת וּבְדָגִים, מַצִּילִין כָּל זֶמֶן שֶׁהֵם חַיִּים; וְאִם מֵתוּ, וּבִשְׂרַח הַמֵּת בְּתוֹף מְעִיָּהֶם, אוֹ הַפְּלִים - הֵרִי הֵם כְּמוֹ שֶׁאֵינוֹ בָּלוּעַ.

ג. נִשְׁחַט רֵב [סימן -] אֶחָד בְּעוֹף, וְרֵב שְׁנַיִם [-] קָנָה [וּשְׁטַח] בִּבְהֵמָה - אָף עַל פִּי שֶׁעָזַן הֵן מִפְּרָפְסִין [מִפְּרָפְרִים] - הֵרִי הֵם כְּמֵתִים, וְאֵינָם מַצִּילִין עַל הַפְּלִים הַבְּלוּעִים, וְלֹא מוֹנְעִין אֶת הַטְּמֵאָה שִׁבְתוֹף מְעִיָּהֶם שֶׁלֹא תִטְמָא.

ד. וְכִמָּה תִשָּׁהֶה הַטְּמֵאָה בְּמְעִיָּהֶם, וְתִהְיֶה מִטְמָאָה כְּשִׁימּוֹתָהּ? בְּכָלֵב, שְׁלֹשָׁה יָמִים מֵעַת לָעַת; וּבִשְׂאֵר חִיָּה וּבִבְהֵמָה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, יוֹם אֶחָד מֵעַת לָעַת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשִׁנְשָׂר בֶּשֶׂר הַמֵּת בְּתוֹף מְעִיָּהֶם; אָבֵל זָאֵב שֶׁבָּלַע תִּינוֹק, וְהִקְיֹא דֶרֶךְ בֵּית הָרָעִי - הַבֶּשֶׂר טְהוֹר, וְהַעֲצָמוֹת בְּטָמְאָתָן.

ה. אֵין הַבְּלוּעִין נִצּוֹלִין אֲלֵא בְּכֶטֶן נֶפֶשׁ חִיָּה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ; אָבֵל הַבְּלוּעִין בְּגוֹף הַפְּלִים וְהָאֲבָנִים, אֵינָם נִצּוֹלִין. בִּיצָד? כּוֹשׁ [-] מִקֵּץ] שֶׁנִּבְלָעָה בּוֹ הַצְּנוּרָה [-] מִחֹט] שֶׁל מִתְכַּת, וּמִלָּמָד [מוֹט הַנְּהַגַת הַחִירִשָּׁה] שֶׁנִּבְלָע בּוֹ הַדֶּרֶךְ [-] הַמִּסְמָר שֶׁמִּטָּה אֶת הַבְּהֵמָה], וְלִבְנָה שֶׁהִיָּתָה טַבַּעַת מִבְּלַעַת בְּתוֹכָהּ, וְנִכְנָסוּ לְאֶהֱל הַמֵּת - נִתְטַמְּאוּ, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינָן נִרְאִין, וְהֵרִי הֵם מִחֶפְזִין; שֶׁאֵין הַבְּלוּעִין כְּפִלִּים נִצּוֹלִין, אֲלֵא בְּצָמִיד פִּתִּיל. וְכֵן מִחֹט אוֹ טַבַּעַת שֶׁהָיוּ מִבְּלַעֲזִין בְּטַפְלַת הַתַּנּוּר [-] שִׁכְבַת טִיט], וְנִטְמָא הַתַּנּוּר בְּאֶהֱל הַמֵּת, אוֹ שֶׁנִּפְלָה טְמֵאָה לְאֹוִירוֹ - נִטְמָאוּ הַפְּלִים שִׁבְתוֹף הַטַּפְלָה; וְאִם הָיָה הַתַּנּוּר מִקֵּץ צָמִיד פִּתִּיל - הוּאֵיל וְהַתַּנּוּר טְהוֹר, אָף הַפְּלִים הַמִּבְּלַעֲזִין בְּטִיט שֶׁעַל גִּבּוֹ טְהוֹרִים. וְכֵן חִבִּית הַמִּקְפָּת צָמִיד פִּתִּיל, וְהִיָּתָה מִחֹט אוֹ טַבַּעַת בְּמִגּוּפַת [פִּקֵּק] הַחִבִּית מִצָּדָה [שֶׁלֹא כִנְגַד חִלְהָ] - הֵרִי אֵלוּ טָמֵאִין, וְאֵין נִצּוֹלִין בְּאֶהֱל הַמֵּת. הָיוּ בְּמִגּוּפַת הַחִבִּית כִּנְגַד פִּיָּה - אִם הָיוּ נִרְאִין לְתוֹף הַחִבִּית [כִּשְׁהֵם שְׁקוּעִים] וְאֵינָן יוֹצְאִין לְאֹוִירָהּ, טְהוֹרִין; וְאִם יִצְאוּ לְאֹוִירָהּ, טָמֵאִין - שֶׁאֵין כָּלִי חֶרֶשׁ הַמִּקְפָּת צָמִיד פִּתִּיל מַצִּיל עַל הַפְּלִים שִׁבְתוֹכוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. וְאִם יֵשׁ תַּחְתִּיהֶן קַקְלֶפֶת הַשּׁוֹם [שִׁכְבָה דִּקָּה] - אָף עַל פִּי שֶׁהֵם שׁוֹקְעִין לְתוֹף אֹוִירָהּ, הֵרִי אֵלוּ טְהוֹרִין.

מה שֶׁבִּאֲוִיר תוֹכָהּ, טְהוֹר - אֲלֵא כִּנְגַד הַטְּמֵאָה; וְכָל שֶׁאֵינוֹ כִּנְגַד הַטְּמֵאָה בְּתוֹכָהּ, טְהוֹר. הִיָּתָה טְמֵאָה בְּתוֹכָהּ, הַכֹּל טָמֵא: כָּל מָה שִׁבְתוֹכָהּ, וְכָל שֶׁכִּנְגַד הַטְּמֵאָה לְמַעַלָּה עַל גִּבָּהּ, אוֹ לְמַטָּה תַּחְתִּיהָ. הִיָּתָה גִּבּוֹהָה מִן הָאָרֶץ טַפַּח, וְטָמְאָה תַּחְתִּיהָ אוֹ עַל גִּבָּהּ - כָּל שִׁתַּחְתִּיָּה טָמֵא, וְכָל שֶׁעַל גִּבָּהּ טָמֵא, אָבֵל כָּל שִׁבְתוֹכָהּ טְהוֹר, חוּץ מִכָּלִי שֶׁהוּא כִּנְגַד הַטְּמֵאָה. הִיָּתָה טְמֵאָה בְּתוֹכָהּ - הַכֹּל טָמֵא: כָּל מָה שִׁבְתוֹכָהּ, וְכָל שִׁתַּחְתִּיָּה, וְכָל שֶׁלְּמַעַלָּה עַל גִּבָּהּ; שֶׁהַפְּלִים מְבִיאִין וְאֵינָן חוֹצְצִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּתָה כְּזוֹת זֶה הַמִּשְׁלַל עַל הָאָרֶץ פְּחוּתָהּ וּפְקוּקָה בְּקֶשׁ, אוֹ שֶׁהִיָּתָה בָּאָה בְּמִדָּה [-] אֵינוֹ נִידָת], וְכְזוֹת מִן הַמֵּת נִתּוֹן תַּחְתִּיהָ - כִּנְגַדוֹ עַד הַתְּהוֹם טָמֵא; עַל גִּבָּהּ, כִּנְגַדוֹ עַד לְרִקְעַת טָמֵא; בְּתוֹכָהּ, אֵין טָמֵא אֲלֵא תוֹכָהּ. הִיָּתָה גִּבּוֹהָה טַפַּח מֵעַל הָאָרֶץ, וְטָמְאָה תַּחְתִּיהָ - תַּחְתִּיהָ בְּלֶבֶד טָמֵא; בְּתוֹכָהּ, תוֹכָהּ בְּלֶבֶד טָמֵא; עַל גִּבָּהּ, כִּנְגַדוֹ עַד לְרִקְעַת טָמֵא. שֶׁכֶּכֶר בִּאֲרָנוּ, שֶׁכָּלִי עֵץ הָבֵא בְּמִדָּה - בְּאֶהֱל הוּא חָשׁוּב, לֹא כְּפִלִּים; וּלְפִיכָךְ חוֹצֵץ.

ה. כְּזוֹת שֶׁהָיָה כָּלִי שֶׁלֶם, וְהָיָה יוֹשֵׁבַת עַל שׁוּלְיָהּ [-] תַּחְתִּיתָהּ] לְאֹוִיר, וְטָמְאָה תַּחְתִּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גִּבָּהּ - טָמְאָה בּוֹקְעַת וְעוֹלָה בּוֹקְעַת וְיוֹרְדָת. אָבֵל אִם הִיָּתָה גִּבּוֹהָה טַפַּח, אוֹ מְכֻסָּה, אוֹ כְּפוּיָה עַל פִּיָּה, וְטָמְאָה תַּחְתִּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גִּבָּהּ - הַכֹּל טָמֵא: כָּל שִׁבְתוֹכָהּ, וְכָל שִׁתַּחְתִּיָּה, וְכָל שֶׁעַל גִּבָּהּ אִם הִיָּתָה הַטְּמֵאָה לְמַטָּה; שֶׁהַכָּלִי הַמֵּאֲהִיל מְבִיא אֶת הַטְּמֵאָה וְאֵינוֹ חוֹצֵץ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. לְפִיכָךְ, אִם הִיָּתָה פְּחוּתָהּ וּפְקוּקָה בְּקֶשׁ, אוֹ בָּאָה בְּמִדָּה, וְטָמְאָה תַּחְתִּיהָ אוֹ בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גִּבָּהּ - טָמְאָה בּוֹקְעַת וְעוֹלָה וּבּוֹקְעַת וְיוֹרְדָת. וְאִם הִיָּתָה גִּבּוֹהָה טַפַּח, וְטָמְאָה תַּחְתִּיהָ - תַּחְתִּיהָ בְּלֶבֶד טָמֵא. הִיָּתָה טְמֵאָה בְּתוֹכָהּ אוֹ עַל גִּבָּהּ - כִּנְגַדוֹ עַד לְרִקְעַת טָמֵא; וְכָלִים שִׁתַּחְתִּיָּה טְהוֹרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה אֶהֱל וְחוֹצֵצָת.

ו. גִּמְלָה שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּאֹוִיר [-] תַּחַת הַשָּׁמַיִם] - טָמְאָה תַּחְתִּיו, כָּלִים שֶׁעַל גִּבּוֹ טְהוֹרִים; טָמְאָה עַל גִּבּוֹ, כָּלִים שִׁתַּחְתִּיו טְהוֹרִין. הָיָה רוֹבֵץ וְטָמְאָה תַּחְתִּיו, הֵרִי זֶה בּוֹקְעַת וְעוֹלָה וּבּוֹקְעַת וְיוֹרְדָת; וְכֵן אִם הִיָּתָה טְמֵאָה רְצוּצָה [-] לֹא חָלַל טַפַּח] תַּחַת רִגְלוֹ, אוֹ עַל גִּבּוֹ רִגְלוֹ - הֵרִי זֶה בּוֹקְעַת וְעוֹלָה וּבּוֹקְעַת וְיוֹרְדָת. כְּכֵן בִּאֲרָנוּ בְּנִזְרוֹת, שֶׁאִם הָיָה הַנְּזִיר וְכְזוֹת מִן הַמֵּת תַּחַת הַגִּמְלָה, אוֹ תַּחַת הַמִּטָּה וְכִיּוֹצָא בָּהּ מִשְׂאֵר הַפְּלִים - אָף עַל פִּי שֶׁנִּטְמָא טָמֵאֵת שִׁבְעָה, אֵינוֹ מְגַלֵּחַ [שְׁעוֹר]. וּמִשֵּׁם אֶתָּה לְמַד, שֶׁכָּל אֵלוּ הַהִלְכוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּטָמְאָת אֶהֱלִים הַנֶּעֱשִׂים מִן הָאָדָם, אוֹ מִן הַבְּהֵמָה, אוֹ מִן הַפְּלִים - מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, מִקֵּץ דְּבָרֵי קִבְלָה וּמִקֵּץ גְּזוּרוֹת וְהִרְחָקוֹת; וּלְפִיכָךְ אֵין הַנְּזִיר מְגַלֵּחַ עֲלֵיהֶן, וְאֵין מְכַבֵּין עֲלֵיהֶן כְּרַת עַל בִּיאַת מִקְדָּשׁ, אוֹ אֲכִילַת קֹדֶשִׁים. וְאֵין הַדְּבָרִים כָּלֵן אֲמוּרִין אֲלֵא לְעִנְן טָמְאָת תְּרוּמָה וְקֹדֶשִׁים בְּלֶבֶד, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

הַלְכוֹת טָמְאָת מֵת פֶּרֶק כ

א. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים מַצִּילִין בְּאֶהֱל הַמֵּת: צָמִיד פִּתִּיל [-] כִּיטוֹ

יכלי עץ הבא במדה [- שאינו נייד], ונִסְרִים [גזרים] של עץ שהן פשוטין [- ללא בית קיבול] ואינן כלים, וגלמי כלי מתכות; כל אלו, מצילין בצמיד פתיל. אם הדברים שבתוך כלי המקף נצולו - קל וחומר לבלועין [בבעלי חיים], ולכלים שתחת האהלים. מה בין אהלים, לכלים שמצילין בצמיד פתיל? שהכלים אינן מצילין אלא בצמיד פתיל, והאהלים מצילין בכסוי בלבד.

ב. משפך שפכהו [על פיו], מציל בכסוי; אף על פי שקצתו נקוב נקב קטן - הרי הוא כסתום.

ג. כל הכלים המצילין בצמיד פתיל - אם היה בהן טפח על טפח על רום טפח, וכפן על פיהן על הארץ - אף על פי שלא מרח בצמיד פתיל מן הצדדין, הרי אלו מצילין כל מה שתחתיהן עד התהום - מפני שהם באהל, והאהל מציל; אלא אם כן היה הפלי כלי חרש, שאין אהל כלי חרש מצילין. כיצד? חבית [חרס] שפכה על פיה - אף על פי שמרחה בטיט מן הצדדין, כל מה שתחתיה טמא, שנאמר: "צמיד פתיל עליו", ולא צמיד פתיל על גבו. הדביק פיה לכתל, ומרח מן הצדדים - מצלת על כל מה שבתוכה, ועל כל שפנגדה בכתל; ואם לא מרח מן הצדדין, אינה מצלת - שאין כלי חרש מציל משום אהל, כמו שבארנו. אבל שאר כל הכלים המצילין בצמיד פתיל, שהיו פיותיהן דבוקות בדפני הבית - מצילין בלא צמיד פתיל, מפני שהם מצילין משום אהלים; לפיכך, צריך שיהיה בדפן הפלי [גובה] טפח - שאין הכלים מצילין עם דפנות אהלים, עד שיהיה להם דפן טפח. היה לפלי דפן חצי טפח, והיה יוצא מדפן האהל שפה חצי טפח, והדביק זה לזה - אף על פי שיש שם חלל טפח, אינו מציל; עד שיהיה טפח ממקום אחד.

ד. כשם שמצילין מבפנים עם דפנות האהל - כך מצילין חוץ לאהל, אם סמכן לאהל; שהרי האהל נעשה כסוי מכל מקום. כיצד? כלי מהן שיש לו דפן טפח, שהניחו על גבי יתדות חוץ לאהל, וסמך פיו לדפן האהל, והיתה טמאה תחתיו - כלים שבתוכו טהורין. ואם היה סמוך לכתל חצר, או לכתל גנה - אינו מציל, לפי שאינן כתל אהל; ולפיכך כלים שבתוך הפלי טמאים, שהרי האהילו על הטמאה.

ה. קורה שיש בה פותח [רוחב] טפח, והיא נתונה מכתל לכתל, וטמאה תחתיה, וקדרה תלויה [- קשורה] מן הקורה, והיתה הקורה נוגעת בפי קדרה בלו ומכסה אותו - כלים שבקדרה טהורים, שהרי הצלו בכסוי האהל להם; ואם לא היה פי הקדרה מכסה בקורה, אלא ביניהן רוח - כל מה שבקדרה טמא, והקדרה עצמה טמאה.

ו. בור שבתוך הבית, וטמאה בבית, וכלים בבור - אם היה מכסה בנסר [גזיר עץ] חלק, או בכלי המציל שיש לו דפן [גובה] טפח - הרי כל מה שבבור טהור. היה לבור בנן סביב לפיו, גבוה טפח על הארץ - בין שפסהו בכלי המציל שיש לו דפן, בין שלא היתה לו דפן - הרי זה מציל, שהרי יש לו דפן טפח ממקום אחד.

ז. כל הבלועין בקרקעיתו של בית - הרי הן טמאין, ואין נצולין; שרקע האהל כמוהו עד התהום - מה שאין כן בקתליו, כמו שיתבאר. כיצד? הטמאה בבית, וכלים טמונים בקרקעיתו - אפלו תחת מאה אמה, טמאים. ואם יש במקומן [חלל] טפח על טפח - טהורין, שהרי הן תחת אהל אחד. למה זה דומה? לעליה שעל גבי הבית, וטמאה בעליה - שהבית טהור. וכן אם חלק הבית במחיצה מכלפי ארצו [- בין הקרקע לתקרה], והיתה הטמאה בין המחיצה והארץ - כלים שבבית למעלה מן המחיצה טמאין, שאין האהלים מונעין את הטמאה, כמו שבארנו. היתה הטמאה למעלה מן המחיצה - כלים שבין המחיצה והארץ טהורין, שהאהל מציל; ואם אין בין המחיצה והארץ גבה טפח - הרי הם כטמונים בקרקע הבית, וטמאים.

ז. כיב [בור ניקוז] שהוא קמור [מכוסה בפתחו הנמצא] תחת [ברצפת] הבית, ויש בו פותח [- חלל] טפח, ויש בפתחו שהוא חוץ לבית פותח טפח, והיתה טמאה בתוכו - הבית טהור; היתה טמאה בבית, מה שבתוכו טהור. היה בו פותח טפח, ואין ביציאתו פותח טפח, והיתה טמאה בתוכו - הבית טמא; טמאה בבית - מה שבתוכו טהור, שאין דרכה של טמאה להכנס [- הסומאה לא תעבור דרך הביב]. אין בו פותח טפח, ואין ביציאתו פותח טפח וטמאה בתוכו - הבית טמא, כאלו היא בתוך הבית; טמאה בבית - מה שבתוכו טמא, מפני שהן ככלים הטמונים בקרקע, ורקע הבית כמוהו עד התהום.

ח. שתי חביות, וחצי זית בכל אחת, ומקפות צמיד פתיל, ומנחות בתוך הבית - הן טהורות, שאין חצי שעור מטמא; והבית טמא - שהרי יש בבית כזית, ואין צמיד פתיל לטמאה. ואין מתטמאות מחמת הבית, שהרי הן מקפות צמיד פתיל. נפתחה אחת מהן - היא והבית טמאין, וחברתה טהורה. וכן שני חדרים שהן פתוחים זה לזה ולבית, וכחצי זית בפנימי או באמצעי, וכחצי זית בחיצון [- הבית] - החיצון טמא, והפנימי והאמצעי טהורין; כחצי זית בפנימי, וכחצי זית באמצעי - הפנימי טהור, והאמצעי והחיצון טמאים; שדרך הטמאה לצאת, ואין דרכה להכנס.

יום שישי ו' טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת מת פרק כא

א. מנין לצמיד פתיל שמציל [- מונע טומאה] באהל המת? שנאמר: "וכל כלי פתוח, אשר אין צמיד פתיל עליו - טמא הוא"; הא יש צמיד פתיל עליו, טהור. ומפי השמועה [- ממש רבינו] למדו, שאין הפתוח מדבר אלא בכלי חרש בלבד, כלי שאינו מתטמא אלא דרך פתחו; ולפיכך, אם היה פתחו סתום, ומקף צמיד פתיל - הציל על כל שבתוכו. קל וחומר לכל הכלים שאין מקבלין טמאה, שניצלו בצמיד פתיל; והן - כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה, וכלי עצמות הדג ועורו ועצמות העוף,

ב. כלי חרש שנתן בו טיט עד חציו, לא בטלו; ואם השקיע בו את הכלים, מציל.

ג. כלי חרש מציל בצמיד פתיל, עד שינקב במוציא רמון [בינוני]; ובגדול, עד שיפחת [- יתחורר] רבו. כיצד? כלי גדול שנפחת רבו, והקפיד צמיד פתיל, וסתם מקום הפחת בצמיד פתיל - הרי זה מציל, אף על פי שאינו חשוב כלי לענין טמא. אבל כלי המקף צמיד פתיל שהיה נקוב או סדוק, ולא סתם הנקב - נטמא, ואינו מציל. וכמה יהיה בנקב? אם היה כלי העשוי לאכליו, שעורו במוציא יתים; היה עשוי למשקה, שעורו בכונס משקה [אם נכנסים דרכו מים]. העשוי לכף ולכף - מטילין אותו לחמרו, ומשינקב בכונס משקה, אינו מציל - עד שישתם הנקב, או ימטטנו.

ד. תנור שהיתה סרידה [- כיסוי] על פיו, ומקף צמיד פתיל, ונתון באהל המת, ונסדק התנור - אם היה הסדק מלא פי מרדע [מוט ההיגוי של בהמת החרישה], שהוא הקף טפח - נטמא התנור, ואף על פי שאין המרדע יכול להכנס בסדק, אלא הרי הוא כמותו בשנה; פחות מכאן, התנור טהור. ונסדקה הסרידה שעל פיו כמלא פי מרדע נכנס [- גדול קצת ממרדע], הרי זה טמא; פחות מכאן, נצול בצמיד פתיל. היה הסדק עגל - אין רואין אותו ארף, אלא שעורו מלא פי מרדע נכנס.

ה. תנור המקף צמיד פתיל, שנקב נקב בעינו [- ארובתו] של תנור הטוחה [בטיט] - אם היה הנקב מלא כוש [- מקל] נכנס ויוצא כשהוא דולק [- ואינו כבה] - הרי זה נטמא; ואם היה הנקב פחות מזה, נצול.

ו. נקב התנור מצדו - שעורו מלא כוש נכנס ויוצא כשלא דולק. וכן מגופת החבית שנקבה, שעורה כדי שתכנס מיצה שניה [- הקשר השני] של [גבעול ה] שפון בנקב; ונחצבים [- חביות] גדולים שנקבו, שעורם כדי שתכנס מיצה שניה של קנה. פחות מכאן, טהורין. במה דברים אמורים? בזמן שנעשו לזין. אבל אם נעשו לשאר המשקין - אפלו נקבו בכל שהן, נטמאו; ואין הצמיד פתיל מועיל להם, עד שישתם הנקב. ואף בזמן שנעשו לזין, לא אמרו אלא שנקבו שלא בידי אדם. אבל אם נעשו בידי אדם - אפלו כל שהן, טמאים; ואין נצולין, עד שישתם הנקב. ז. חבית שהיא מלאה משקין טהורין, ומניקית [- כלי שאיבת יין] של חרש בתוכה, והחבית מקפת צמיד פתיל, ונתונה באהל המת - החבית והמשקין טהורין, והמניקית טמאה - מפני שקצתה האחת בתוך החבית המקפת, והקצה השני פתוחה לאהל המת, ואינו סתום; אף על פי שהיא עקומה, אין העקם כסתום.

ח. חבית המקפת צמיד פתיל שנקבה מצדה, וסתמו שמרים את הנקב - תציל. אגף [- סתם] חצי הנקב [בטיט], וסתם חציו [בשמרים] - הרי זה ספק, אם הציל אם לא הציל. סתם את הנקב בזמורה, עד שיערמח [טיט] מן הצדדים [בין הזמורה לחור]; סתמו בשני קיסמים [זמורות חתוכות לאורכן], עד שיערמח מן הצדדין ויבין זמורה

ז. חדות [בור שעל שפתו בנויים כתלים] הפנוי בתוך הבית, ומנוזה בתוכו, והפרח [בית הנר שבקצה הקנה] שלה יוצא ומכסה פי החדות, ונתן כלי המציל באהל המת על פי החדות, והרי הוא נשען על פרח המנוזה - רואין: אם תנטל המנוזה, והכלי המציל עומד [- אינו נופל פנימה] - הרי זה מציל על כל שבחדות, וכלים שבין שפת הכלי ושפת החדות טהורים עד התהום; ואף המנוזה טהורה, אף על פי ששפת הפרח נראה בין הפסוי והחדות. ואם לאו, הכל טמאים.

ח. חדות הפנוי בתוך הבית, וכלי המציל נתון על פיו, והיתה טמאה בין שפת הכלי ושפת החדות, או בתוך החדות - הבית טמא; שאין האהל שבבתוך הבית מונע הטמאה, כמו שבארנו. היתה טמאה בבית - כלים שבבית החדות, אם יש במקומם טפח על טפח על רום טפח, טהורים; ואם לאו, טמאים. ואם היו כלי החדות ורחבים משל בית - בין כף ובין כף טהורים, מפני שאינם חשובין מבית הבית; וכשם שמציל החדות בתוכו, כף מציל בכתליו. כבר בארנו, שהתנור הישן [- שהסיקו בו] - הרי הוא ככל הכלים, שהם מביאים את הטמאה, ואין נעשין אהלים; ומפני זה אינו מציל על מה שבתוכו, אלא אם כן היה מקף צמיד פתיל, כשאר כלים המצילין. וכן בארנו, שהתנור החדש - אינו ככלים לענין זה, אלא נעשה אהל; ולפיכך, מציל על מה שבתוכו בכסוי בלבד בלא צמיד פתיל, כאהלים. וכסוי התנור, הוא הנקרא 'סרידה'.

ט. תנור ישן בתוך החדש, וסרידה [- כיסוי] על פי החדש, והרי הפסוי נשען על פי התנור הישן - רואין: אם כשינטל הישן תפל הסרידה [פנימה] - לא תציל, וכל שבתוכו טמא; ואם לאו, הכל טהור. היה החדש בתוך הישן, והסרידה מנחת על פי הישן - אם יש בין החדש והפסוי פחות מטפח - כל שבבתוך החדש טהור, וכאלו הסרידה מנחת על פיו.

י. סרידה של חרש שיש לה שפה, והיא עודפת על פי התנור, ומקפת צמיד פתיל [- כיסוי מהודק] - אפלו היתה טמאה תחתיה או על גבה, שהכל טמא - הרי כנגד אור של תנור טהור. היתה הטמאה כנגד אורו של תנור - כנגדו עד לרקיע טמא, וכל מה שבתוכו טהור.

יא. קדרה שפניה [- הפכה] על פי החבית, ומרח [- חיבר] דפנותיה עם החבית - מצלת על כל מה שבתוכה, ועל מה שביניה ובין שפתות החבית. הושיבה על פי החבית כדרכה, ומרח - אינה מצלת; מפני שהקדרה מתטמאה מאוירה; ואין כלי טמא מציל, כמו שבארנו.

הלכות טמאת מת פרק כב

א. שולי המחצין [קערורית שבתחתית כלי גדול], ושולי קרקרות כלים [בית קיבול בשולי הכלי מבחוץ], ודפנותיהן מאחוריהן [שקערורית שבדופן הכלי מבחוץ] - אין מצילין בצמיד פתיל באהל המת; קרסמן [- חתך], וּשְׁפָן [- שייף], ועשן כלים - מצילין בצמיד פתיל; שאין מציל בצמיד פתיל אלא כלים.

על גב [ז' מנחם] עם הארץ - בין קדם שיהיו באהל המת, בין אחר שיהיו שם תחת צמיד פתיל. ולעולם לא ישאל החבר מעם הארץ, לא אכלין ולא משקין ולא כלי חרש אלא על דעתו שהן טמאים - שהרי אין להם טהרה לעולם, ולא יבוא בהם לידי תקלה. אכל כלי שטף - שואל אותם החבר מעם הארץ, ומטבילין מפני מגע עם הארץ, ומעריך שמעון [ממתיין לשקיעה], ומשתמש בהן בטהרות. לפיכך חשו חכמים, שמא ישאל מנוגד כלי שטף, שפכר היה תחת צמיד פתיל בכלי חרש שלו, שהרי העם הארץ הזה מדמה שנצול, והרי הוא טמא טמאת שבועה; ויטביל החבר, ויעריך שמשו, וישתמש בו בטהרות, ויבוא לידי תקלה. ומפני זה גזרו, שלא יציל כלי חרש על כלי שטף שבתוכו. ב. כלי חרש שמשתמשין בהן באפר הפרה [אדומה], או בקדשים - עמי הארץ נאמנין על טהרתן, מפני שהן נזהרים בהן הרבה; ולפיכך יצילו על הכל בצמיד פתיל, אף על פי שהם של חרש.

ג. אדם שהיה נתון בתוך החבית, ומקפת צמיד פתיל - טהור; ואפילו עשה [ז' עשאה] גולל [ז' כיוסין] לקבר. ויראה לי, שנה שלא גזרו על האדם שהוא תחת צמיד פתיל בכלי חרס, מפני שהוא דבר שאינו מצוי; וכל דבר שאינו מצוי ברוב העתים, לא גזרו בו.

ד. ארבה שבין בית לעליה, וטמאה בבית, וקדרה נתונה על פי ארבה, ונקובה בכוונת משקה [בשיעור שמים נכנסים דרכו] - הקדרה טמאה, והעליה טהורה. היתה שלמה - כל שבועליה מאכלין ומשקין וכלי חרש, טהור; אכל האדם וכלי שטף שבועליה, טמאים - שאין כלי חרש חוצץ, אלא על האכלין ועל המשקין וכלי חרש; וכל שבועליה זו הטהורה, כאלו היא תחת צמיד פתיל בכלי חרש וטמאה את האדם שבועליה זו, מפני שהוא דבר המצוי. לפיכך, אם היה בעליה זו כלי מתכת וכיוצא בו מלא משקין - הפלי טמא טמאת שבועה, והמשקין טהורין. היה בה אשה לשה בערבה של עץ - האשה והערבה טמאין טמאת שבועה, והבצק טהור כל זמן שהיא עוסקת בו; פרושה, וחרה ונגעה בו - טמאתו. וכן אם פנה הבצק או המשקין לכלי אחר מפלי שטף שבועליה - נטמאו במגע הכלי האחר. היה על פי ארבה זו שאר כלים המצילין בצמיד פתיל, שאינן מקבלין טמאה כמו שבארנו, ולפיכך אין מגע עם הארץ מטמא אותן, או שהיה כלי חרש הטהור לפרה אדמה או לקדש, שהכל נאמנין על טהרתן - הרי זה מציל על כל מה שבועליה. היה אהל נטוי בעליה, ומקצתו מרדד [ז' מונח] על הארבה שבין בית לעליה - הרי זה מציל, ואף על פי שאין גגו [של אוהל] על הארבה; שהאהל מציל בכסוי, כמו שבארנו.

שבת קודש ז' טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת מת פ"ק כד

א. בית שחלקו בקנקנים [של חרס] טהורות מן הארץ עד הקורות, וטמאה בחציו האחד - אם היה פי הקנקנים

לחברתה. וכן נסר [ז' גזיר עץ] שהוא נתון על פי התנור, ומרח מן הצדדין - הציל; היו שני נסרים, עד שימרח מן הצדדין ובין נסר לחברו. חבר את שני הנסרים במסמרים של עץ וכיוצא בהם, או שלפף עליהם שוּגְמִין [ז' קליפות דביקות] - אינו צריך למרח מן האמצע. במה מקיפין [שהיה צמיד פתיל]? בסיד ובגבסין [ז' גבס], בזפת ובשענה, בטיט ובצואה ובחמר ובחרסית, ובכל דבר המתמרח; ואין מקיפין לא בעבץ [ז' מתכת דקה] ולא בעופרת, מפני שהוא פתיל [ז' כיוסין] ואינו צמיד [ז' מהודק]. ומקיפין בדבילה [ז' תאנה] שמנה שלא הכשרה [לטומאה], ובבצק שנלוש במי פרות כדי שלא יטמא - שדבר טמא, אינו חוצץ.

ט. מגופת החבית שנתחלחלה [ז' נתורפה] - אף על פי שאינה נשמטת, אינה מצלת; שהרי נתרעע הצמיד. הפדור והפקעת של גמי [ז' מין עשב] שנתנן על פי החבית, ומרח מן הצדדין - לא הציל, עד שימרח על כל הפדור ועל כל הפקעת מלמטון למעלן [כל הגלוי]. וכן במטלית של בגד שקשרה על פי הפלי. היתה של גיר או של עור, וקשרה במשיחה - אם מרח מן הצדדין, הציל.

י. חמק [נוד] של עור הדג או הנזיר, שהלביש בהן את החבית, וצָרָה [ז' קשרה] מלמטה [מתחת לחבית] - הרי זו מצלת; ואם לא צָרָה - אף על פי שמרח מן הצדדין, לא הציל.

יא. חבית זפותה [מבפנים], שנתקלף חרש מלמעלה, והזפת שלה עומד, ונתן הפסוי על הזפת, ודחקו [דבקו] עד שדבק בזפת, ונמצא הזפת עומד בין הפסוי ובין קרקע החבית - הרי זה מציל; וכן בכלי המורקס [ז' שומן דגים] וכיוצא בהם מדברים המתמרחין, שהיה המתמרח בין הפסוי ובין הפלי כמו זר - הואיל והכל דבוקין, הרי זה מציל.

הלכות טמאת מת פ"ק כג

א. כל הכלים המצילין בצמיד פתיל [כלי מכוסה בהידוק], מצילין על כל מה שבתוכן - בין אכלין, בין משקין, בין בגדים וכלי שטף [הנסהרים במקווה]; זה הוא דין תורה. אכל מדברי סופרים, שפלי חרש המקף צמיד פתיל, אינו מציל אלא על האכלין ועל המשקין ועל כלי חרש אחרים שיהיו בתוכו; אכל אם היה בתוך כלי חרש המקף כלי שטף, או בגדים - הרי אלו טמאים. ומפני מה אמרו שלא יציל על הכל, כשאר כלים המצילין? מפני ששאר הכלים המצילין אינן מקבלין טמאה כלל, וכלי חרש מקבל טמאה, וכלי טמא אינו חוצץ; וכל כלי עמי הארץ בחזקת טמאה, כמו שיתבאר. ולמה לא אמרו, 'כלי חרש של עמי הארץ לא יציל על הכל, ושל חבר [ז' תלמיד חכם] יציל על הכל, שהרי הוא טהור'? מפני שאין עם הארץ טמא בפני עצמו, ויאמר: 'הואיל וכלי חרש מציל על הכל, אחד אני ואחד החבר'; ולפיכך השווו, וגזרו שלא יציל על הכל. ולמה אמרו, 'מציל על האכלין ועל המשקין ועל כלי חרש'? מפני שאלו השלושה טמאים הם

בְּתוֹךְ הַבֵּית. הֵיחָה הַטְמָאָה מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה - הַבֵּית טָמֵא, וְהַעוֹמֵד מִלְמַעְלָה טָהוֹר, שֶׁהָרִי פִּשְׁטָה טָמְאָה בְּבֵית. נִטְל [- קִילָף שִׁיכְבָּה -] מִהַכֶּתֶל מִבְּפָנִים, אוֹ שֶׁהוֹסִיף בִּפְתָל מִבְּחוּץ, עַד שֶׁנִּמְצְאָה הַטְמָאָה מִחֻצִּי כֶּתֶל וְלִפְנֵים - הַבֵּית טָמֵא; נִטְל מִבְּחוּץ, אוֹ שֶׁהוֹסִיף בְּעֵבִי הַכֶּתֶל מִבְּפָנִים, עַד שֶׁנִּמְצְאָה הַטְמָאָה מִחֻצִּי כֶּתֶל וְלִחוּץ - הַבֵּית טָהוֹר. הֵיחָה הַטְמָאָה נִתּוּנָה עַל גִּבִּי הַכֶּתֶל, אֲפֹלוּ מִחֻצִּי וְלִפְנֵים - הַבֵּית טָהוֹר.

ו. בֵּית הַמִּשְׁמֵשׁ אֶת הַכֶּתֶל, יָדוֹן קָקֶלֶת הַשּׁוֹם [אִף שִׁכְבָּה דָּקָה תַּחֲצוֹן]. כִּיצַד? הַחוּפֵּר שְׁנֵי כּוֹכִים [קַבְרִים בַּסֵּלַע] אוֹ שְׁתֵּי מַעְרוֹת זֶה בְּצַד זֶה, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ שְׁנֵי בָתִּים [- חֲלָלִים] חֲפוּרִים בְּקֶרֶקֶע, וְנַעֲשֶׂה בִּינֵיהֶם כֶּתֶל הַמַּבְדִּיל בֵּין שְׁנֵיהֶם, וְהֵיחָה טָמְאָה בְּבָתִּים, וְכֵלִים בִּכְתָל - אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם קָקֶלֶת הַשּׁוֹם, טָהוֹרִין. הֵיחָה טָמְאָה בִּכְתָל זֶה, וְכֵלִים בְּבָתִּים - אִם יֵשׁ עֲלֵיהֶם קָקֶלֶת הַשּׁוֹם, טָהוֹרִים. הִנֵּה לְמַדָּה, שֶׁכֶּתֶל בִּנְיָן, נִדוֹן מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה; וְכֶתֶל הַסֵּלַע [- הַסֵּלַע מִשְׁמַשׁ כְּכוֹתֵל] אוֹ שֶׁנַּעֲשֶׂה מְגוּשׁ הָאֶרֶץ כְּשֶׁחוּפֵּר מִכָּאן וּמִכָּאן, נִדוֹן קָקֶלֶת הַשּׁוֹם.

ז. כֶּתֶל שֶׁחֻצִּי עָבִיו בִּנְיָן וְחֻצִּי סֵלַע, נִדוֹן מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה.

ח. טָמְאָה שֶׁהֵיחָה בֵּין קוֹרוֹת [הַתְּקָרָה] הַבֵּית - אֲפֹלוּ אֵין תַּחְתֶּיהָ אֵלָּא קָקֶלֶת הַשּׁוֹם, הַבֵּית טָהוֹר; וְרוֹאִין אֶת הַטְמָאָה כְּאִלוּ הִיא רְצוּצָה בְּאֶרֶץ, וּמִטְמָאָה כִּנְגֻדָּה בְּלִבָּד. וְאִם יֵשׁ בְּמִקְוֵמָה טָפַח עַל טָפַח, הַכֵּל טָמֵא; וְכֵן אִם הֵיחָה נִרְאִית בְּתוֹךְ הַבֵּית - בֵּין כָּף וּבֵין כָּף, הַבֵּית טָמֵא. שְׁנֵי פְתָחִים זֶה עַל גִּבִּי זֶה, וְטָמְאָה בִּפְתָל שְׁבִינֵיהֶם - אִם נִרְאִית שֶׁהִיא לְתוֹךְ אֶחָד מֵהֶם, הוּא טָמֵא וְחִבְרוּ טָהוֹר; וְאִם לֹא, נִדוּנִין מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה.

הַלְכוֹת טָמְאָה מֵת פֶּרֶק כֹּה

א. עֲמוּד שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבֵּית, וְטָמְאָה רְצוּצָה תַּחְתּוֹ - טָמְאָה בּוֹקֶעַת וְעוֹלָה בּוֹקֶעַת וְיוֹרֶדֶת, וְאִינוּ מִטְמָא אֵלָּא כִּנְגֻד הַטְמָאָה בְּלִבָּד. וְאִם הִיא פָּרַח [- קִישוּט] יוֹצֵא מִעַמּוּד זֶה, וְכֵלִים תַּחַת הַפָּרַח - הַכֵּלִים טָהוֹרִים, שֶׁאִינוּ מִטְמָא אֵלָּא כִּנְגֻד הַטְמָאָה בְּלִבָּד.

ב. וְאִם יֵשׁ בְּמִקְוֵמָה הַטְמָאָה טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - הָרִי הוּא כֶּקֶבֶר סָתוּם, וּמִטְמָא מִכָּל סְבִיבּוֹ; וְהַבֵּית כָּלוּ טָמֵא, שֶׁהָרִי הִאָּהִיל עַל הַקֶּבֶר.

ג. טָמְאָה שֶׁהִיא בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל, וּמִקְוֵמָה טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח - כָּל הָעֲלִיּוֹת הַבְּנוּיּוֹת עַל כֶּתֶל זֶה, אֲפֹלוּ עָשׂוּר - טָמְאוֹת, שֶׁהָרִי הַכֶּתֶל כָּלוּ קֶבֶר סָתוּם עַד סוּפוֹ; וְהוּא כֶּתֶל כָּל הָעֲלִיּוֹת, וְכָל עֲלִיָּה מִהֵן מֵאֲהֶלֶת עַל הַקֶּבֶר. בְּנָה בֵּית בְּצַד הַכֶּתֶל מִכָּאן, וּבֵית מִכָּאן, וּבְנָה עֲלִיָּה עַל גִּבִּי שְׁנֵי הַבָּתִּים, עַד שֶׁנִּמְצָא רֹאשׁ הַכֶּתֶל הַטָּמֵא הוּא בְּאֶמְצַע קֶרֶקֶע הָעֲלִיָּה - הָרִי הָעֲלִיָּה טָמְאָה, שֶׁהָרִי הִאָּהִיל עַל הַקֶּבֶר. וְהָעֲלִיָּה הַשְּׂנִיָּה הַבְּנוּיָה עַל גִּבָּה - טָהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהָן זֶה עַל גִּבִּי זֶה, וְאֵין הַכֶּתֶל הַטָּמֵא כֶּתֶלָה.

ד. חוֹר גָּדוֹל שֶׁבְּעֵבִי הַכֶּתֶלִּים שֶׁדָּרָךְ בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ לְתַשְׁמִישׁ, וְהוּא הִנְקָרָא 'פְּרֻדְסִיק', שֶׁהֵיחָה טָמְאָה מִנִּסְתָּ בְּתוֹכוֹ, וְיֵשׁ עָלָיו דִּלְתוֹת סָגוּרוֹת - הַבֵּית טָהוֹר.

כָּלפִּי הַטְּהָרָה, הָרִי אִלוּ מִצִּילוֹת; וְאִם הָיוּ כָּלפִּי הַטְּמָאָה, אֵינָן מִצִּילוֹת. טָחָן בְּטִיט [וּפִיהֶם כָּלפִּי טוֹמָאָה], בֵּין מִבְּפָנִים בֵּין מִבְּחוּץ - רוֹאִין: אִם יָכוֹל הַטִּיט לַעֲמֹד בְּפָנֵי עֲצָמוֹ, מִצִּיל; וְאִם לֹא - אִינוּ מִצִּיל, וְהָרִי הַכֵּל אֶחָד.

ב. בֵּית שֶׁחֲלָקוֹ בְּסוֹרִים [גִּזְרֵי עֵץ] אוֹ בִּירִיעוֹת - אִם חֲלָקוֹ מִן הַצִּדִּין [לְאֹרֶכּוֹ], אוֹ מִכָּלפִּי הַקּוֹרוֹת [בֵּין הָרִיצֵפָה לְתִקְרָה], וְהֵיחָה הַטְמָאָה בְּבֵית - כָּלִים שֶׁבֵּין הַמִּחֻצָּה וּבֵין הַכֶּתֶל, אוֹ שֶׁבֵּין הַמִּחֻצָּה וּבֵין הַקּוֹרוֹת, טָהוֹרִין. הֵיחָה הַטְמָאָה בֵּין הַמִּחֻצָּה לְכֶתֶל, אוֹ בֵּין מִחֻצָּה לְקוֹרוֹת - כָּלִים שֶׁבְּבֵית טָמְאִין; שְׂאִין הַמִּחֻצָּה מוֹנֵעַת הַטְמָאָה שֶׁלֹּא תֵצֵא וְתַטְמָא, כְּעִנְיָן שֶׁבְּאֶרְנוּ בְּאֶהֱל שֶׁבְּתוֹךְ הַבֵּית. הָיוּ הַכָּלִים בְּתוֹךְ עֵבִי הַמִּחֻצָּה עֲצָמָה - בֵּין שֶׁהֵיחָה הַטְמָאָה לְפָנִים מִן הַמִּחֻצָּה, אוֹ שֶׁהֵיחָה בְּתוֹךְ הַבֵּית - אִם הָיָה מְקוֹם הַכָּלִים טָפַח עַל טָפַח, טָמְאִים; וְאִם לֹא, טָהוֹרִין. וְכֶבֶר בְּאֶרְנוּ כִּיצַד דִּין הַבֵּית, אִם חֲלָקוֹ מִכָּלפִּי אֶרְצוֹ.

ג. בֵּית שֶׁהוּא מְלֵא תֵבָן, וְאֵין בִּינוּ לְבֵין הַקּוֹרוֹת [שֶׁל תְּקָרָה] פּוֹתַח טָפַח, טָמְאָה בְּפָנִים, בֵּין בְּתוֹךְ הַתֵּבָן בֵּין שֶׁהֵיחָה בֵּין תֵּבָן לְקוֹרוֹת - כָּל הַכָּלִים שֶׁכִּנְגֵּד יֵצִיאת הַטְמָאָה בְּמִלּוֹאוֹ שֶׁל פְּתַח, טָמְאִים. הֵיחָה טָמְאָה חוּץ לְתֵבָן בְּמִלּוֹאוֹ שֶׁל פְּתַח - כָּלִים שֶׁבְּפָנִים - אִם יֵשׁ בְּמִקְוֵמָה טָפַח עַל טָפַח עַל רוּם טָפַח, טָהוֹרִין; וְאִם לֹא, טָמְאִין. וְאִם יֵשׁ בֵּין תֵּבָן לְקוֹרוֹת פּוֹתַח טָפַח - בֵּין כָּף וּבֵין כָּף, טָמְאִין; שְׂאִין הַתֵּבָן חוּצָץ, מִפְּנֵי שֶׁסָּתַם תֵּבָן דַּעְתּוֹ לְפָנָיו.

ד. כֶּתֶל שֶׁבֵּין שְׁנֵי בָתִּים, וְטָמְאָה בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל - בֵּית הַקֶּרֹּב לַטְמָאָה טָמֵא, וְהַקֶּרֹּב לַטְהָרָה [- רְחוּק מִן הַטוֹמָאָה] טָהוֹר; הֵיחָה מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה, שְׁנֵיהֶם טָמְאִין. הֵיחָה טָמְאָה בְּאֶחָד מִשְׁנֵי הַבָּתִּים, וְהַכָּלִים בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל - מִחֻצִּי וְכָלפִּי טָמְאָה טָמְאִים, מִחֻצִּי וְכָלפִּי טָהוֹרִין; מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה, הָרִי הֵם טָמְאִין. וְכֵן מִעֻזִּיבָה [- שִׁכְבַּת טִיט] שֶׁבֵּין הַבֵּית וְהָעֲלִיָּה, וְהַטְמָאָה בְּתוֹךְ הַמִּעֻזִּיבָה - מִחֻצָּה וּלְמִטָּה, הַבֵּית טָמֵא וְהָעֲלִיָּה טָהוֹרָה; מִחֻצָּה וּלְמִטָּה, הַבֵּית טָמֵא וְהָעֲלִיָּה טָמְאָה וְהַבֵּית טָהוֹר; מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה, שְׁנֵיהֶם טָמְאִין. הֵיחָה טָמְאָה בְּאֶחָד מֵהֶם, וְכֵלִים בְּתוֹךְ הַמִּעֻזִּיבָה - מִחֻצָּה וְכָלפִּי טָמְאָה טָמְאִין, מִחֻצָּה וְכָלפִּי טָהוֹרִין; מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה, שְׁנֵיהֶם טָמְאִין. הֵיחָה הַמִּעֻזִּיבָה לְאֹוִיר [תַּחַת הַשָּׁמַיִם], וְטָמְאָה בְּתוֹכָהּ - מִחֻצָּה וּלְמִטָּה - הַבֵּית טָמֵא; וְהַעוֹמֵד מִלְמַעְלָה - אֲפֹלוּ כִּנְגֵּד הַטְמָאָה - טָהוֹר, שֶׁהָרִי פִּשְׁטָה הַטְמָאָה בְּכָל הַבֵּית. הֵיחָה הַטְמָאָה מִחֻצָּה וּלְמִטָּה - הַבֵּית טָהוֹר, וְהַעוֹמֵד מִלְמַעְלָה כִּנְגֵּד הַטְמָאָה טָמֵא, וְהַעוֹמֵד מִלְמַעְלָה כִּנְגֵּד הַטְמָאָה טָמֵא; שֶׁהָרִי אֵי אֲפֻשֶׁר לַעֲמֹמָם [- לְדִיּוּק].

ה. וְכֵן כֶּתֶל הַמִּשְׁמֵשׁ אֶת הַבֵּית, יָדוֹן מִחֻצָּה לְמִחֻצָּה. כִּיצַד? כֶּתֶל שֶׁהוּא לְאֹוִיר [תַּחַת הַשָּׁמַיִם], וְגַם הַבֵּית סָמוּךְ לְכֶתֶל, וְאִינוּ מִרְקָב עַל הַכֶּתֶל [- הַכּוֹתֵל בּוֹלֵט], וְטָמְאָה רְצוּצָה בְּתוֹךְ הַכֶּתֶל - הֵיחָה מִחֻצִּי וְלִפְנֵים - הַבֵּית טָמֵא, וְהַעוֹמֵד מִלְמַעְלָה עַל רֹאשׁ הַכֶּתֶל טָהוֹר, כְּעוֹמֵד עַל גִּבִּי הַבֵּית. הֵיחָה מִחֻצִּי וְלִחוּץ - הַבֵּית טָהוֹר, וְהַעוֹמֵד מִלְמַעְלָה כִּנְגֵּד הַטְמָאָה טָמֵא, שֶׁהָרִי לֹא פִּשְׁטָה טָמְאָה

הלכות פרה אדמה

יש בכללן שתי מצוות עשה; וזה הוא פרטן: (א) דין פרה אדמה; (ב) דין טמאת מי נדה וטהרתן. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות פרה אדמה פרק א

א. מצות פרה אדמה, שתהיה בת שלש שנים או בת ארבע; ואם היתה זקנה - בשרה, אלא שאין ממתינין לה, שמא תשחיר ותפסל. ואין לוקחין עגלה ומגדלין אותה, שנאמר: "ויקחו אליך פרה", לא עגלה. מצאו עגלה - פוסקין [ומשלמים] עליה דמים, ותהיה אצל בעליה עד שתגדיל ותעשה פרה; ולוקחין אותה מתרומת הלשכה. ב. זה שנאמר בתורה "תמימה" - תמימת אדמות, לא תמימת קומה; אלא אם היתה נקטה, בשרה בשאר הקדשים. היו בה שתי שערות לבנות או שחרות, בתוך גמה אחת, או בתוך שתי כוסות [- גומות] והן מוכיחות [- מנוחות] זו על זו - פסולה.

ג. היו בה שתי שערות, עקרן [- מקום צמיחתם] מאדים וראשן משחיר, עקרן משחיר וראשן מאדים - הכל הולך אחר העקר; וגזרו במספרים את ראשן המשחיר, ואינו חושש משום גזר בקדשים - שאין בונתו לגזר.

ד. וצריך שישיאר מן המאדים כדי שתנטל בזוג [- מספריים] - שכל שעה שאינה נטלת בזוג, הרי היא כאלו אינה; לפיכך, אם היו בה שתי שערות לבנות או שחרות שאינן נלקטין בזוג - הרי זו בשרה.

ה. היו קרניה או טלפיה שחרים, יגד [- יחתור]; גלגל העין והשנים והלשון, אין מראייהן פוסלין בפרה.

ו. היה בה יבלת, וחתכה - אף על פי שצמח במקומה שער אדם, פסולה.

ז. כל המומין הפוסלין הקדשים - פוסלין בפרה, שנאמר: "אשר אין בה מום"; היתה יוצא דפן [נולדה] מדופן הבמה לא באופו טבעי, או מחיר [- תמורה של כלב], או אתנן [- תמורה של זנות], או טרפה, או שנקבעה - פסולה; שכל הפוסל את הקדשים למזבח, פוסל את הפרה, ואף על פי שהיא כקדשי בדר הבית, הואיל וקראה הכתוב "חטאת". ומתר לקח אותה מן הגוי, ואין חוששין שמא רבעה הגוי, שאינו מפסיד בהמתו. יתרה פרה על הקדשים, שהעבודה פוסלת בה - שנאמר: "אשר לא עליה עליה על", ובעגלה ערופה הוא אומר: "אשר לא עבד בה, אשר לא משכה בעל"; מה על האמור בעגלה, עשה שאר עבודות בעל - אף על האמור בפרה, יפסל בה שאר עבודות בעל. אלא שהעל פוסל בין בשעת עבודה בין שלא בשעת עבודה, ושאר עבודות אין פוסלות אלא בשעת עבודה. ביצד? קשר עליה העל - אף על פי שלא חרשה בו, פסולה; הכניסה לרדש, אינה נפסלת עד שידוש בה. וכן כל כיוצא בזה. רכב עליה, נשען עליה, נתלה בזנבה ועבר בה את הנקרה, קפל עליה את המוסרה [-

היתה השמאה רצוצה בקרקעו, או בכתליו, או בגגו - רואין את כל החר כלו כאלו הוא אטום, ורואין מקום השמאה: אם הוא ברחצי עבי הכתל שלפנים, הבית טמא; ואם היתה השמאה מחצי כתל ולחוץ, הבית טהור; מחצה למחצה, הבית טמא.

ח. שני פרדסקין זה בצד זה, או זה על גב זה, ושמאה מנחת באחד מהם, ונפתח [הדלת] - הוא והבית טמא, וחרבו טהור; היתה שמאה רצוצה בתוך הבנין - רואין את הפרדסקין כאלו הן אטומין, וידון מחצה למחצה.

י. פזית מן המת מדבק באסקפת הבית מבחוץ, הבית טהור; היה רצוץ תחת האסקפה, ידון מחצה למחצה. היה מדבק למשקוף, הבית טמא.

ז. כלב שאכל בשר המת, ומת בתוך שלשה ימים [שלא נתעכל], והרי הוא מטל על האסקפה - רואין חלל השמאה מגופו [מהמקום בגוף בו נמצאת הטומאה]: אם הוא מכנגד המשקוף ולפנים, הבית טמא; ומכנגד המשקוף ולחוץ, הבית טהור.

ח. האשה שמת עברה בתוך מעיה - אם נעשה ראש הנפל כפקה של שתי [- כדור חוטי צמר] - כיון שגפתח הרחם, עד שנגאה הראש, נטמא הבית מפני העבר, אף על פי שעדין לא יצא.

ט. האשה שהיא מקשה לילד, ויצאת מבית לבית, והפילה נפל מת בבית השני - הרי הבית הראשון טמא בספק: שמא כשהיתה בו, יצא ראשו של נפל זה. במה דברים אמורים? בשלא היה ראש הנפל כפקה של שתי. אבל אם העגיל ראש כפקה - הבית הראשון טהור; שאילו נפתח רחמה שם, לא היתה יכולה להלך על רגליה; לפיכך, אם היתה נטלת באגפים [- בידי חברותיה], והוציאה מבית לבית - הבית הראשון טמא בספק, אף על פי שהעגיל ראש כפקה של שתי.

י. האשה שהפילה שלייה, הבית טמא ודאי; חזקה הוא, שאין שלייה בלא ולד.

יא. מי שילדה שני ילדים, אחד חי ואחד מת - אם המת יצא ראשון, החי טהור; שהרי לא נגע בו משיצא לאויר העולם. ואם החי יצא ראשון, הרי הוא טמא; שהרי אי אפשר שלא יגע בו המת משיצא לאויר העולם - מפני שהוא מתגלגל אחרי כפון, שאין בו רוח חיים כדי להעמיד עצמו. יב. האשה שילדה ולד מת, אפלו נפל קטן כמו שבארנו - הרי היא טמאה טמאת שבעה. מת עברה בתוך מעיה, ופשטה החיה [- מילדת] את ידה ונגעה בו - החיה טמאה שבעה, והאשה טהורה עד שיצא הולד; וטמאת החיה מדבריהם - גזירה, שמא תגע בו משיצא לפרודוד [שלא האשה]. אבל מן התורה, אין מגע בית הסתרים [- מקומות מוסתרים בגוף] מגע; הואיל והוא בתוך המעים, הנוגע בו טהור. וכן הבולע טבעת טמאה, וחרו ובלע אחריה טבעת טהורה - אף על פי שנגעו זו בזו בודאי בתוך מעיו, אינו מגע; והשמאה בטמאתה, והטהורה בטהרתה.

ומפני השמועה [- ממשח רבינו] לְמָדוּ: זו נעשה באֶלְעֶזֶר, ושאר כל הפרות - בין בכהן גדול בין בכהן הדיוט.

יב. והעושה אותה - לוכש ארבעה כלים [- בגדים] של כהן הדיוט, בין שעשה אותה כהן גדול, בין שעשה אותה כהן הדיוט.

יג. כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף, שהיו טבולי יום [- טמאים שטבלו היום] - כשרים למעשה הפרה לקדש [- לתת האפר במים] ולהיות מאפרה, ואף על פי שעדין לא העריב שמשן; שנה שנגמר בכל הפרשה "איש טהור", הוא הטהור למעשה שני; אף על פי שאינו טהור לתרומה עד שיעריב שמשו - הרי זה טהור לפרה.

יד. הצדוקין היו אומרים, שאין מעשה הפרה כשר אלא במערבי שמש; לפיכך היו בית דין בבית שני מטמאין את הכהן השורף את הפרה בשרץ וכיוצא בו, וטובל, ואחר כך עוסק בה - כדי לבטל דברי אלו הנזדים שמורין מהעולה על רוחם, לא מן הקבלה. וכן כל הפלים שמכניסין לתוכן אפר הפרה, כלן טבולי יום היו.

טו. החותף שפופרת של קנה להניח בה אפר חטאת - יטמא אותה ויטבילנה, ואחר כך יניח בה. והחותף את השפופרת והמטבילה - טעון טבילה, מפני שעשהו כטמא מת בשביעי שלו; ולפיכך אינה צריכה הוזה שלישי ושביעי, אלא מטמאה - כדי להראות לצדוקין, ומטבילה ונותן בה.

חבל], נתן טליתו עליה, נתן עליה כסות של שקין - פסולה. קשרה במוסרה - אם היתה מורדת וצריכה שמירה, כשרה; ואם לא היתה צריכה - פסולה; שכל שמירה שאינה צריכה, משוי הוא. עשה לה סנדל שלא תחליק, פרש טליתו עליה מפני הכובד - כשרה. זה הפלל: כל שהוא לצרפה, כשרה; לצרף אחר, פסולה. נעשית בה מלאכה מאליה, או שעלה עליה דבר מאליה - אם לרצונה, פסולה, שנגמר: "אשר לא עבד בה" - שאם עבד בה לרצונה, הרי זה כמי שעבד בה. לפיכך, אם שכן עליה העוף - כשרה; עלה עליה זכר - פסולה; ואין צריך לומר שהמעבדת פסולה. הכניסה לרבקה [- צמד בקר], ודשה מאליה - כשרה; הכניסה כדי שתניק ותדוש - פסולה, שהרי עשת לרצונה. וכן כל פיוצא בזה.

ח. פרה שנולד בה פסול, תפדה. וכן אם מתה, תפדה מפני עורה; אבל לא להאכיל בשרה לכלבים.

ט. נשחטה לשם חלין - תפדה, ואינה מכפרת [- מטהרת]; נשחטה על גב מערכתה [- מקום המערכה], אין לה פדיון עולמית.

י. לקחו פרה, ומצאו אחרת נאה ממנה - הרי זו תפדה שלא במום.

יא. אף כהן הדיוט, כשר לשפרת הפרה - שנגמר: "ויתתם אתה אל אלעזר הכהן", ועדין אהרן היה קצם;

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - א' ז' טבת ה'תשס"ט

בפיה, ודש בה והרי אינה אוכלת; הרביץ לה ארי מבחוץ, או שהרביץ בנה מבחוץ; היתה צמאה, ואינו משקה; פרס עור על גבי הדיש, כדי שלא תאכל - כל זה וכיוצא בו אסור, ואינו לוקה. היה הדבר שהיא עושה בו רע לבני מעים ומזיקה, או שהיתה חולה ואם תאכל תתריז [תשלשל] - מתר למנעה; שלא הקפידה תורה אלא על הנתינה, והרי אינה נהנית.

ד. פרה של ישראל שהיה הכהן דש בה בתרומה, ובתרומת מעשר של ודאי, וכן פרות הדשות במעשר שני, ופרות המהלכות על גבי תבואה לפי שטר [התעקם] להן הדרך - אינו עובר עליהן משום כל תחום. אבל מפני מראית העין - אם היו דשות בתרומות ובמעשר שני, מביא מעט מאותו המין ותולה להן בקלסטרין [שק] שפיהן. **ה.** הדש במעשר שני של דמאי [ספק מעשר], ובתרומת מעשר של דמאי, ובגדולי תרומה - עובר משום "כל תחום".

ו. רשאי בעל הבית להרעיב פרתו ולסגפה, כדי שתאכל הרבה בעת שדשה. ורשאי השוכר להאכילה פקיעי עמיר [אגודות קש], כדי שלא תאכל הרבה מן הדיש. פיוצא בו, רשאי בעל הבית להשקות פועלים יין, כדי שלא יאכלו

יום ראשון א' טבת ה'תשס"ט

הלכות שכירות פרק יג

א. הבהמה אוכלת כל זמן שהיא עושה בגדולי קרקע, בין במחבר בין בתלוש; ואוכלת ממשאוי שעל גבה, עד שתהיה פורקת, ובלבד שלא יטל בידו ויאכילה.

ב. כל המונע הבהמה מלאכל בשעת מלאכתה - לוקה, שנגמר: "לא תחסם שור בדישו"; אחד השור ואחד כל מיני בהמה וסויה, בין טמאין בין טהורין. ואחד הדש, ואחד שאר כל המלאכות של גדולי קרקע; ולא נאמר "שור בדישו" אלא בהנה [במצוין]. והחוסם את הפועל, פטור. אחד החוסם אותה בשעת מלאכה, ואחד החוסם אותה מקדם ועשה בה מלאכה והיא חסומה; אפלו חסמה בקול [בגדרה], לוקה. שכר בהמה, וחסמה ודש בה - לוקה; ומשלם לבועלים ארבעת קבין לפרה, ושלשת קבין לחמור; שמשעת משיכה, נתחייב במונוותיה; ואינו חייב מלקות, עד שיודוש בה חסומה.

ג. ישראל הדש בפרתו של גוי [וחסם], עובר משום כל תחום; וגוי הדש בפרתו של ישראל, אינו עובר משום כל תחום. אמר לגוי: 'חסם פרחי, ודוש בה'; ישב לו קוץ

משבועה; ואם לאו - ישבע השואל שמתה בשעת מלאכה, ויפטר. וכן כל פיוצא בזה.

ג. השואל כלי מחברו ונשפר, שמין לו כדרך ששמין לנזקין: אומדין כמה היה שוה שלם, וכמה הוא שוה עתה; ומחזיר לו הכל או הבהמה השבורים, ומשלם הפחת. וכן אם מתה הבהמה - מחזיר הנבלה, ומשלם הפחת.

ד. השואל בהמה - חייב במזונותיה משעה שמשכה, עד סוף ימי שאלתה. ואם פחש בשרה, חייב לשלם מה שפחתה בדמיה; פחש בשרה מחמת מלאכה - פטור, וישבע שבועת השומרין שמתמת מלאכה פחש.

ה. השואל מחברו כלי או בהמה סתם - הרי המשאיל מחזירו [ונטלו בחזרה] בכל עת שירצה. שאילו לזמן קצוב - כיון שמשפך וזכה, אין הפעלים יכולין להחזירו מתחת ידו עד סוף זמן השאלה; ואפלו מת השואל - הרי היורשין משתמשין בשאלה עד סוף הזמן. דין הוא - הלוקח, קונה הגוף קנן עולם בדמים שנתן; ומקבל מתנה, קנה הגוף קנן עולם ולא נתן כלום; והשוכר, קנה הגוף [הדבר המושכר] לפרותיו עד זמן קצוב בדמים שנתן; והשואל, קנה הגוף לפרותיו ולא נתן כלום. כשם שהנותן כמזכר, שאינו יכול לחזור לעולם - כך המשאיל כמשכיר, שאינו יכול לעולם לחזור בתוך הזמן. הניח להן אביהם פרה שאלה ומתה, אינן חייבין בפאנסיה. דמו שהיא של אביהם, וטבחוה ואכלוה - משלמין דמי בשר בזול [פחות שלישי]. ואם הניח להם אביהם נכסים, ומתה או שטבחוה - משלמין את דמיה מנכסיו.

ו. השואל כלי מחברו לעשות בו מלאכה פלונית - אין המשאיל יכול להחזירו מתחת ידו, עד שיעשה בו אותה מלאכה. וכן אם שאל ממנו בהמה לילך בה למקום פלוני - אינו יכול להחזירה מיד השואל, עד שילך בה לשם ויחזור. ז. האומר לחברו: 'השאלני קרדס לעזר בו הפרדס הזה' - עוזר בו אותו הפרדס בלבד, ואינו רשאי לעזר בו פרדס אחר. אמר לו 'פרדס' סתם - עוזר בו פרדס אחד, אינו שירצה. שאילו לעזר בו פרדסים שלו, עוזר בו כל הפרדסים שלו; ואפלו נשתת כל הפרדל בעדירה, מחזיר לו [אפילו] הנצב [קת] של עץ. וכן כל פיוצא בזה.

ח. השואל כלי מחברו להשתמש בו, ואמר לו: 'השאלני דבר פלוני בטובתך', פלומו: 'אין אתה משאילני דבר זה כדרך כל המשאילין, אלא כפי טובת לך ונדיבותך, שאין אתה מקפיד על הזמן, אם ארף' - אם קנו מיד המשאיל על דבר זה - הרי השואל משתמש בו לעולם, עד שיבטל הכלי מלעשות מלאכתו; ויחזיר לו שכריו, או שירי. ואין השואל רשאי לחזור ולתקן הכלי, או לעשותו [לבנותו] פעם אחרת.

ט. האומר לחברו: 'השאלני שקת [כיוור וכדומה] זו של מים', ונהרסה - אינו יכול לבנותה; וכן כל פיוצא בזה. אמר לו: 'השאלני שקת' סתם, והשאלו שקת ונהרסה - יש לו [יכול] לבנותה. אמר לו: 'השאלני מקום [לבנות בו]

ענבים הרבה. ורשאין פועלין לטבל את פתן בציר, כדי שיאכלו ענבים הרבה. אבל אין הפועל רשאי לעשות מלאכתו בלילה, ולהשקיר עצמו ביום, או לרדוש בפרתו ערבית, ולהשקירה שחרית; ולא יהיה מרעיב ומסגף עצמו, ומאכיל מזונותיו [של] לבניו, מפני גזל מלאכתו של בעל הבית, שהרי יפשל פחו ותחלש דעתו ולא יעשה מלאכה בלח.

ז. כדרך שמוזהר בעל הבית שלא יגזל שכר עני ולא יעכבנו - כך העני מזהר שלא יגזל מלאכת בעל הבית, ויבטל מעט כבאן ומעט כבאן, ומוציא כל היום במרמה, אלא חייב לדקדק על עצמו בזמן מלאכה. הרי הקפידו חכמים על ברכה רביעית של ברכת המזון שלא יברך אותה. וכן חייב לעבד בכל פחו, שהרי יעקב הצדיק אמר: "כי בכל פחי עבדתי את אביכן". לפיכך נטל שכר זאת אף בעולם הזה, שנאמר: "ויפרץ האיש מאד מאד".

בריו רחמנא דסיען

יום שני ב' טבת ה'תשס"ט

הלכות שאלה ופקדון

יש בכללן שתי מצוות עשה: (א) דין השואל; (ב) דין שומר חנם. ובאור שתי מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות שאלה ופקדון פרק א

א. השואל כלי או בהמה, וכיוצא בהן משאר מטלטלין מחברו, ואבד או נגנב - אפלו נאנס אנס גדול, כגון שנשפה או נשברה הבהמה או מתה - חייב לשלם הכל, שנאמר: "כי ישאל איש מעם רעהו, ונשפר או מת - בעליו אין עמו, שלם ישלם". כמה דברים אמורים? בשנאנס שלא בשעת מלאכה. אבל אם שאל בהמה מחברו לחרש בה, ומתה כשהיא חורשת - הרי זה פטור. אבל אם מתה קדם שיחרש בה, או אחר שיחרש בה, או שרכב עליה או דש בה, ומתה כשהיא דשה או בשעת רכיבה - הרי זה חייב לשלם. וכן כל פיוצא בזה. וכן השואל בהמה מחברו לילך בה למקום פלוני, ומתה תחתיו באותה הדרך, או ששאל דלי למלאת בו, ונקרע בבור בשעת מלוי, או ששאל קרדס לפצל בו עצים, ונשפר בעת שפצל בו מחמת הבקוע, וכל פיוצא בזה - הרי זה פטור; שלא שאל אלא לעשות בו מלאכה זו, והרי לא שנה.

ב. השואל בהמה מחברו ומתה, וטען השואל שבשעת מלאכה מתה - אם היה המקום ששאלה לילך בו מקום שגני אדם מצויין שם - יביא ראיה שמתה או נאנסה בשעת מלאכה ושלא שנה בה, ויפטר; ואם לא הביא ראיה, משלם. שאלה ממנו למלאת בה בתוך חרבתו, שאין העדים מצויין שם, או ששאל ממנו דלי למלאת בו בתוך ביתו, ונקרע בבור - אם הביא ראיה, יפטר אף

ח. שאל מן השתתפין, ונשאל לו אחד מהן, וכן השתתפין ששאלו, ונשאל לאחד מהן - הרי זה ספק אם היא שאלה בפעלים, או אינה. לפיכך, אם מתה, אינו משלם; ואם תפשו בפעלים, אין מוציאין מידם. פשע בה השומר, הרי זה משלם.

ט. השואל את הבהמה בפעלים לרבעה, או להראות בה [עשיר], או לעשות בה פחות משנה פרוטה, או ששאל שתי פרות לעשות בהן שנה פרוטה - הרי כל אלו ספק שאלה בפעלים.

י. שאלה בפעלים, ושכרה [לפני שהחזירה] שלא בפעלים - פטור, שהשכירות תלויה בשאלה. אבל אם שכרה בפעלים וחזר ושאלה שלא בפעלים, או ששאלה בפעלים וחזר ושכרה שלא בפעלים וחזר ושאלה שלא בפעלים, או ששכרה בפעלים וחזר ושאלה שלא בפעלים וחזר ושכרה שלא בפעלים - כל אלו ספק שמירה בפעלים.

יא. אשה ששאלה, ואחר כך נשאת - הרי הפעל כלוקח ממנה, ואינו לא שומר שכר ולא שואל. לפיכך, אם היתה בהמה ומתה - הפעל פטור, אף על פי שהוא משתמש בה כל ימי שאלתה, אפילו פשע בה, מפני שהוא כלוקח. והאשה חייבת לשלם, כשיהיה לה לשלם. ואם הודיעה את בעלה שהיא שואלה, הרי זה נכנס תחתיה. כל שאמרנו שהיא שאלה בפעלים - כך אם היה שוכר או נושא שכר, הרי היא שמירה בפעלים ופטור. וכל שאינה שאלה בפעלים, כך אינה שכירה בפעלים. וכל שהוא ספק בשאלה, כך הוא ספק בשכירות.

יום רביעי ד' טבת ה'תשס"ט

הלכות שאלה ופקדון פרק ג

א. השואל את הפרה מחברו, ושלחה לו המשאיל ביד בנו או ביד שלוחו, אפילו שלחה לו ביד בנו או ביד עבדו או ביד שלוחו של שואל, ומתה קדם שתפגס לרשות השואל - הרי זה פטור. ואם אמר לו השואל: 'שלחה לי ביד בני', 'ביד עבדי', 'ביד שלוחי', או 'ביד בנו', או 'ביד עבדך העברי' או 'ביד שלוחך', או שאמר לו המשאיל: 'הריני משלחה לך ביד בנו', 'ביד עבדך', 'ביד שלוחך', 'ביד בני', 'ביד עבדי העברי', 'ביד שלוחי', ואמר לו השואל: 'שלח', ושלחה ומתה בדרך - הרי זה חייב. שלחה לו המשאיל ביד עבדו הפגוע, אף על פי שאמר לו השואל: 'שלח', ומתה - פטור; מפני שידו ביד רבו, ועדין לא יצאת מרשות המשאיל.

ב. אמר לו השואל: 'הפישה במקל, והיא תבוא אלי מאליה', ועשה המשאיל כן - אין השואל חייב בה, עד שתפגס לרשותו; אבל מתה בדרך, פטור. וכן בפשעה שמחזירה השואל לבעלים - אם שלחה ביד אחר, ומתה קדם שתגיע לרשות המשאיל - הרי זה חייב, שעדין היא באחריות השואל. ואם שלחה מדעת המשאיל על ידי אחר, ומתה - פטור. שלחה ביד עבדו הפגוע - אף על פי שאמר לו המשאיל: 'שלח' - אם מתה בדרך, חייב;

שקת' - אם קנו מיד המשאיל, הרי השואל בונה והולך בקרקע המשאיל, עד שתבוא לידו שקת שאפשר לו להשקות ממנה בהמתו או ארצו כמו שהתנה עם המשאיל. י. השואל פונדק [אכסניה] מחברו ללינה, אין פחות מיום אחד; לשכיתה, אין פחות משני ימים; לנשואין, אין פחות משלשים יום. שאל חלוק מחברו לילך בו לבית האכל, כדי שילך ויחזר; שאלו לבית המשתה, כל אותו היום; שאלו לעשות בו משתה שלו, אין פחות משבעה ימים.

יום שלישי ג' טבת ה'תשס"ט

הלכות שאלה ופקדון פרק ב

א. השואל [חפץ] בפעלים [ומשתמש גם בבעליו] - אפילו נגנב או אבד בפשיעה - פטור, שנאמר: "אם בעליו עמו, לא ישלם"; ובלבד שישאל בפעלים תחלה, או עם החפץ, כמו שבארנו. ואחד השואל את הבעלים, או ששכר; ואחד השואל את הבעלים לאותה המלאכה, או ששאלן ושכרן למלאכה אחרת או לשום דבר בעולם. אפילו אמר לחברו 'השקני מים', ושאל ממנו בהמתו, והשקהו, ונתן לו את הבהמה - הרי זו שאלה בפעלים, ופטור; משוף הבהמה בתחלה, ואחר כך השקהו - אינה שאלה בפעלים. וכן כל פיוצא בזה.

ב. השאיל בהמתו או השפירה למשאוי, ויצא עמה לסעד [לעזור] השואל או השוכר ולטעון עמו במשאוי - הרי זו שמירה בפעלים; ואם יצא לבקר המשאוי בלבד, ולראות שלא יטענו עליה יתר מן הראוי - אינה שמירה בפעלים. ג. מלמד תינוקות, והנוטע לבני המדינה, והמקוץ להם את הדם, והסופר שלהם - כל אחד מאלו וכיוצא בהן, ביום שהוא יושב בו לעסק במלאכתו - אם השאיל או השפיר לאחד מאלו שהוא עוסק במלאכתו, הרי זו שמירה בפעלים, ואפילו פשע בו השומר, פטור. אבל הוא ששאל או שכר מהן - חייב, שאינן שאולין לו.

ד. הרב שהוא מקרא ברצונו לתלמידים בכל עת שירצה, ואינו מסכתא שירצה, והיו קבועים [חייבים] לבוא תמיד, ונשפט להם [מותו לו לעבור] ממסכתא למסכתא - הרי הן שאולין אצלו, ואין הוא שאול להן. וביום הפרק [כינוס לפני החג], שהכל באין לשמע ענין אותו מועד - הרי הוא שאול להם, והן אינן שאולין לו.

ה. האומר לשלוחו: 'צא והשאל עם פרת' - אינה שאלה בפעלים, שנאמר: "אם בעליו עמו" - הבעלים עצמם, לא שלוחן. אמר לעבדו הפגוע: 'צא והשאל עם פרת' - הרי זו שאלה בפעלים, שיד העבד ביד רבו; נשאל העבד עמה שלא מדעת רבו, אינה שאלה בפעלים. ו. השואל מן האשה, ונשאל לו בעלה - אינה שאלה בפעלים; שקנן הפרות [שיש לבעל בנכסי אשתו], אינו קננן הגוף; ואין לבעל אלא הפרות.

ז. השואל מאשתו, או שתפין ששאלו זה מזה - הרי זו שאלה בפעלים. ואם אמר השתף לחברו: 'השאילני היום ואשאילך למחר' - אינה שאלה בפעלים.

להניחו בבית, כגון שמלה וטלית וכיוצא בזה; ויש פקדון שדרך שמירתו להניחו בכתב או במגדל ונוצל עליו, כגון בגדי משי וכלי זהב וכלי כסף וכיוצא בזה.

ג. השומר שהניח הפקדון במקום שאינו ראוי לו, ונגנב משם או אבד - אפלו נאנס שם, כגון שנפלה דלקה ונשרף כל הבית - הרי זה פושע, וחיב לשלם. ואף על פי שהניח הפקדון עם שלו - אם ראוי לשמירה, פטור; ואם אין המקום ראוי לשמירה, חיב; כשלו הוא ראוי, ואינו ראוי בשל אחרים.

ד. הכספים והדינרין - אין להן שמירה, אלא שיתמנם בשרקע ויתן עליהם טפח עפר, או יתמנם בכתל בטפח הסמוך לשרקע, או בטפח הסמוך לשמי קורה; אבל לא באמצע הכתל, שמא יחפרו שם הגנבים, ויגנבו. אפלו נצל עליהם כראוי בכתב, או החביא אותם במקום שאין אדם מכירו ולא מרגיש בו - הרי זה פושע, וחיב לשלם. הורו מקצת המבינים, שהוא הדין לכל דבר שמשא קל ואין השרקע מאבדת אותו [מקלקלת] במהרה, כגון לשונות של כסף, ואין צריך לומר לשונות הזהב ואבנים טובות ומרגליות - שאין להן שמירה אלא בשרקע; ולזה דעתי נוטה.

ה. המפקיד אצל חברו כספים ערב שבת בין השמשות - אינו חיב לטרח ולקבר אותן, עד מוצאי שבת. ואם נתאחר [זמן מה] למוצאי שבת כדי לקברן, ולא קברן, ונגנבו או נאנסו - חיב; ואם תלמיד חכם הוא [המפקיד] - אינו חיב, עד שישיקה כדי לקברן אחר שיבדיל [המפקיד]. שמא יצטרך לכספו לקנות יין להבדלה.

ו. המפקיד אצל חברו כספים בדרך להוליכם לביתו, או ששלח עמו מעות ממקום למקום - צריכין שיהיו צרוּרים ומנחים בידו, או קשורים כראוי על בטנו מנגד פניו, עד שיגיע לביתו, ויקברם כראוי. ואם לא קשרם בדרך הזאת - אפלו נאנסו - חיב לשלם, שהרי תחלתו בפשיעה. מעשה באחד שהפקיד מעות אצל חברו, והניחן במחיצה של קנים, והרי הם טמונים בעצי המחיצה, ונגנבו משם. ואמרו חכמים: אף על פי שזו שמירה מעלה לענין גנבה, אינה שמירה כראוי לענין האש; ומאחר שלא טמנם בשרקע או בכתל בנך, פושע הוא, וכל שתחלתו בפשיעה וסופו באנס, חיב. וכן כל כיוצא בזה.

ז. המפקיד אצל חברו בין בלים בין מעות, ואמר לו: 'מתן לי פקדוני', ואמר לו השומר: 'איני יודע היאך הנחתי פקדון זה', או 'באיזה מקום כביתי הפספס, המתן לי עד שאבא' - ואמא, ואחזיר לך' - הרי זה פושע, וחיב לשלם מיד.

ח. כל המפקיד אצל בעל הבית, בין בלים בין מעות - על דעת אשתו ובניו ובנותיו ובני ביתו הגדולים [שיוכלו לשמור] הוא מפקיד. אבל אם מסרם לבניו ולבנותיו הקטנים, או לעבדיו בין קטנים ובין גדולים, או לאחד מקרוביו שאינן שרויין עמו בבית וסומכין על שלחננו, ואין צריך לומר אם מסר לאחר - הרי זה פושע, וחיב לשלם, אלא אם כן הביא השומר השני ראיה שלא פשע,

שיד העבד כיד רבו, ועדין לא יצאת מיד השואל. במה דברים אמורים? בשהחזירה בתוך ימי שאלתה. אבל אם החזירה ביד אחר אחר ימי שאלתה - הרי זה פטור, אם מתה בדרך; שהשאלה אחר ימי שאלתה יצאת מדין שאלה, והרי הוא כשומר שבר עליה; ולפיכך, אם מתה או נשבת אחר ימי שאלתה, פטור. וכן כל כיוצא בזה.

ג. השואל פרה מחברו - שאלה חצי היום ושכרה חצי היום, שאלה היום ושכרה למחר, שאל אחת ושכר אחת, ומתה אחת מהן, המשאיל אומר: 'שאלה מתה', 'ביום שהיתה שאלה מתה', 'בפועה שהיתה שאלה מתה', והשואל אומר: 'איני יודע'; או שאמר השומר: 'שכורה מתה', 'ביום שהיתה שכורה מתה', 'בפועה שהיתה שכורה מתה', והמשאיל אומר: 'איני יודע'; או שאמר זה 'איני יודע', וזה אומר 'איני יודע' - המוציא מחברו, עליו הראיה. לא היתה שם ראיה - ישבע השומר ששכורה מתה, או שאינו יודע, ופטור. זה אומר 'שכורה מתה', וזה אומר 'שאלה מתה' - ישבע השומר על השכורה שמתה בדרך כמו שטען, ויגלגל עליו [יכולל בשבועה] שהשכורה היא שמתה.

ד. השאילו שתי פרות, חצי היום בשאלה וחצי היום בשכירות, המשאיל אומר: 'בזמן השאלה מתו שתיהן', והלה אומר: 'אחת מתה בזמן שאלתה, והאחרת איני יודע' - מתוך שאינו יכול להשבע, ישלם השתים. וכן אם מסר לו שלש פרות, שתיים שאלות ואחת שכורה, המשאיל אומר: 'השתים השאלות הן שמתו', והשואל אומר: 'האחת השאלה מתה ודאי, אבל השנייה שמתה איני יודע אם היא השאלה האחרת או השכורה' - מתוך שאינו יכול להשבע, שהרי אומר 'איני יודע' - ישלם השתים. בהלכות טוען ונטען יתבאר דין זה וכיוצא בו מפל הטוענין שאינן יכולין להשבע, וכיצד משלמין, ומאיזה טעם הן משלמין.

יום חמישי ה' טבת ה'תשס"ט

הלכות שאלה ופקדון פרק ד

א. המפקיד אצל חברו בחנם, ונגנב או אבד - הרי זה נשבע, ונפטור, שנאמר: "ונגנב מבית האיש... ונקרב בעל הבית אל האלהים, אם לא שלח ידו במלאכת רעהו".

ומגלגלין [כוללים] עליו בתוך השבועה, שלא פשע בה, אלא שמר בדרך השומרין, ושלא שלח בו יד, ואחר כך נגנב; שאם נגנב אחר ששלח ידו בפקדון, חיב באחריותו.

ב. הואיל ופטור הכתוב את שומר חנם מן הגנבה, קל וחמור מן האנסין הגדולים, כגון שכורה ושכניה ומתה; והוא, שלא שלח יד בפקדון; אבל שלח יד בפקדון, נתחייב באנסיו. כיצד דרך השומרים? הפל לפי הפקדון: יש פקדון שדרך שמירתו להניחו בבית השער [מחוסן גדול]. מקום שלא נועד למגורים, כגון הקורות והאבנים; ויש פקדון שדרך שמירתו להניחו בחצר, כגון חבילות של פשתן הגדולות וכיוצא בזה; ויש פקדון שדרך שמירתו

ד. שנים שהפקידו אצל אחד, זה מאה וזה מאתיים, וכל אחד משניהם אומר: 'אני הוא שהפקדתי המאתיים', והשומר אומר: 'אני יודע' - ישבע כל אחד מהם שהפקיד מאתיים כדין כל נשבע ונוטל, ויתן מאתיים לזה ומאתיים לזה; ויפסיד מאה מביתו, שהרי הוא פושע, שהיה לו לכתב שם כל אחד על כיס שלו. לפיכך, אם הביאו לו השנים כאחד, השלש מאות בכרך אחד, ובאו ותבעו, וכל אחד אומר: 'המאתיים שלי' - נותן מאה לזה ומאה לזה, והשאר יהיה מנח אצלו עד לעולם, או עד שיודה האחד לחברו; שהרי הוא אומר להם: 'כיון שראיתי שאין אתם מקפידין זה על זה, והבאתם בכרך אחד, לא הטרחתי עצמי לידע ולזכר תמיד, מי בעל המאה ומי בעל המאתיים'. וכן אם הפקידו אצלו שני כלים, אחד גדול ואחד קטן, וכל אחד ואחד אומר: 'אני הוא בעל הגדול', והוא אומר: 'אני יודע' - ישבעו שניהם; ויתן הגדול לאחד מהם, ודמי הגדול לשני, וישאר לו הקטן. ואם הביאום בכרך אחד - נותן הקטן לאחד מהן, ומתוך דמי הגדול נותן דמי הקטן לשני, והשאר יהיה מנח אצלו, עד שיודה לחברו או עד לעולם. וכן מי שתבעוהו שנים, זה אומר: 'אני הוא בעל הפקדון', וזה אומר: 'אני הוא', והשומר אומר: 'אחד מהם הוא, ואני יודע מי הוא' - ישלם לשניהם. וכן שנים שהפקידו שתי בהמות אצל רועה, ומתה אחת מהן, ואינו יודע של מי היתה - ישלם לשניהם. ואם הפקידו בעדרו שלא מדעתו - מניח הבהמה ביניהם, ומסתלק; ותהיה מנחת, עד שיודה האחד לחברו או עד שירצו לחלק אותה.

ה. המפקיד פרות אצל חברו, הרי זה לא יערכם עם פרותיו. עבר וערכן - יחשב כמה היו פרותיו, וכמה היה הפקדון, ויראה כמה חסר [נחסר] הכל, ויחשב חסרון הפקדון, ויתן לו אחר שישבע [שלא פשע]. נסתפק [ניזון] מהן, ולא ידע כמה נסתפק - יוציא לו חסרונות לחטים ולארו קלוף, ארבעה קבין ומחצה לכל כור; לשעורים ולדוחן, תשעת קבין לכל כור; לכסמין ולירע פשתן בגבעוליו ולארו שאינו קלוף, שלש סאין לכל כור. וכמדה הזאת, לכל שנה ושנה. כמה דברים אמורים? שמדד לו בימות הגרן, והחזיר לו בימות הגרן. אבל מדד בימות הגרן, והחזיר לו בימות הגשמים - אינו מוציא לו חסרונות, מפני שהן מותרות [מתנפחות]. וכן מוציא לו שתות, ליין; ושלשת לגין שמן למאה לג, מהן לג ומחצה שמרים ולג ומחצה בלע. אם היה שמן מזקק, אינו מוציא לו שמרים; ואם היו הנקנקנים שנים, אינו מוציא לו בלע. ו. הפקיד אצלו פרות שאינן מדוידן, וערכן עם פרותיו ולא מדדן - הרי זה פושע. בעל הפקדון אומר: 'כף וכף היו', והשומר אומר: 'אני יודע' - ישלם בלא שבועה; שהרי חייב עצמו בתשלומין, ואינו יודע כמה הוא חייב, ונמצא מחייב שבועה ואינו יכול להשבע. וכזה הורו רבותי, רבי יוסף הלוי ורבו. וכן כל שומר שנתחייב לשלם,

כמו שבארנו. מעשה באחד שהפקיד מעות אצל חברו, נתן השומר לאמו, החביאה אותן ולא טמנה אותן, ונגנבו. ואמרו חכמים: אין השומר חייב לשלם מפני שנתן לאמו, שכל המפקיד, על דעת בניו ובני ביתו הוא מפקיד; ואף על פי שלא אמר לה 'פקדון הם', יש לו לטען: 'כל שכן שהיא נזהרת אם הן שלי'. וכן אין אמו חייבת לשלם, שהרי לא אמר לה שהן פקדון. ואמרו חכמים: ישבע השומר שאותן המעות עצמן הן שנתן לאמו, ותשבע האם שהחביאה אותן ונגנבו, ויפטרו שניהם. וכן כל פיוצא בזה.

ט. מכאן אתה למד, שהשומר שמסר הפקדון לאשתו ובני ביתו, והודיעם שהוא פקדון, ולא שמרו כדרך השומרים - שהן חייבין לשלם לבעל הפקדון, ובעל הבית פטור; שכל המפקיד, על דעת אשתו ובניו ובני ביתו הוא מפקיד. מעשה באחד שהפקיד כשות [מין צמח] אצל חברו, והיה לשומר כשות אחרת, ואמר לשמשו: 'מזה הכשות תשליף לשכר', והלף השמש והשליף מכשות של פקדון. אמרו חכמים: השמש פטור, שהרי לא אמר 'מזה השליף ומזה אל תשליף', ודמה שהוא מראה מקום לו [מקום הכשות] ואינו מקפיד על זה. וכן בעל הבית פטור, שהרי אמר לו 'מזה השליף'. ואינו משלם אלא דמי מה שנהנה בלבד; לפיכך, אם נעשה השכר חמץ, פטור מלשלם. ובין כף ובין כף, חייב השומר שבועה שפך ארע לו. וכן כל פיוצא בזה.

יום שישי ו' טבת ה'תשס"ט

הלכות שאילה ופקדון פרק ה

א. מי שהפקידו אצלו מעות של עניים או של פדיון שבויים, ופשע בהם ונגנבו - פטור, שנאמר: "לשמר", לא לחלק לעניים; והרי הוא ממון שאין לו תובעים. אפלו באו עליו גנבים, וקדם והציל עצמו בממון השבויים - פטור; אין לה פדיון שבויים גדול מזה. כמה דברים אמורים? בשאין זה הממון המפקד אצלו לעניי מקום זה, או לשבויים אלו. אבל אם היה לעניים אלו ולשבויים אלו, והרי הוא קצוץ [מיועד] להם - הרי זה ממון שיש לו תובעין; וישלם אם פשע, או ישבע אם לא פשע, כדרך כל השומרים.

ב. המפקיד אצל חברו ממון או כלים חשויבין, ובאו עליו גנבים, וקדם ונתן להם הפקדון להציל עצמו - אם היה אמוד [מוערך] שהוא בעל ממון - חייב; שתזקתו שבגללו באו הגנבים, ונמצא זה הציל עצמו בממון חברו. ואם אינו אמוד - חזקתו שלא באו אלא לשמע הפקדון, ופטור. וכן כל פיוצא בזה.

ג. המפקיד אצל חברו כלים או פרות, ובאו גנבים ונגנבו בפניו, ואלו היה צונח, היו בני אדם באין ומצילין אותו - הואיל ולא צנח - הרי זה פושע, וחייב לשלם. וכן כל פיוצא בזה.

דברים - ששמר בדרך השומרים, ושאָרְעוּ בָּךְ וְכָךְ וְהָרִי אֵינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְשָׁלַח שְׁלַח בּוֹ יָד [השתמש בו] קִדְּם שְׁאָרְעוֹ הַמֶּאֱרָע הַפּוֹטֵר אוֹתוֹ. וְאִם רָצָה לְשַׁלֵּם - נִשְׁבַּע שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְכוּלָּל בְּשִׁבּוּעָתוֹ שֶׁכָּךְ וְכָךְ הָיָה שָׁנָה.

ב. יֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהַתְּנוּת, שְׁאִינוֹ שׁוֹמֵר בְּדֶרֶךְ הַשּׁוֹמְרִין, אֲלָא 'מַעוֹת אֵלּוּ שֶׁתִּפְקִיד אֲצִלִּי, בְּנוּיַת בֵּיתִי אֲנִי מֵנִיחַ אוֹתָן, וְכִיּוֹצֵא בָּנָה. טַעַן הַשּׁוֹמֵר שֶׁתִּנְאִי הָיָה בִּינִינוּ, וּבַעַל הַפְּקָדוֹן אָמַר: 'לֹא הָיָה שָׁם תִּנְאִי' - אִף עַל פִּי שֶׁתִּפְקִיד אֲצִלּוֹ בְּעֵדִים - מִתּוֹךְ שֶׁיְּכֻל לומר 'שִׁמְרָתִי בְּדֶרֶךְ כָּל הַשּׁוֹמְרִין וְנִגְנָסְתִּי', נִגְמָן לומר שֶׁהָיָה בִּינִינָה תִּנְאִי. לְפִיכָךְ, יִשְׁבַּע שְׁלַח בּוֹ יָד, וְשְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְשֶׁהָיָה בִּינִינָה תִּנְאִי.

ג. שׁוֹמֵר חֲנָם שֶׁהֵבִיא רֹאזִיָּה שְׁלֹא פָּשַׁע - פְּטוּר מִשְׁבּוּעָה, וְאֵין אוֹמְרִים שֶׁמָּא שְׁלַח בּוֹ יָד קִדְּם שְׁאָבָד. וּבַעַל הַפְּקָדוֹן שֶׁהֵבִיא רֹאזִיָּה שֶׁפָּשַׁע הַשּׁוֹמֵר, מְשַׁלֵּם; וְאִם טַעַן וְאָמַר: 'תִּנְאִי הָיָה בִּינִינוּ' - אֵינוֹ נִגְמָן, שֶׁהָיָה יֵשׁ עֵדִים שֶׁפָּשַׁע.

ד. הַמְּפָקִיד אֲצִל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וּבָאוּ עֵדִים שָׁנָה הַחֲפִץ בְּפִינִינוּ הַפְּקִידוֹ אֲצִלּוֹ - אֵין הַשּׁוֹמֵר יְכֻל לְטַעַן וְלומר 'חֲזָרְתִּי וְלִקְחָתִּי מִמֶּנּוּ', אוֹ 'נִתְּנוּ לִי בְּמַתָּנָה'. לְפִיכָךְ, אִם מֵת הַשּׁוֹמֵר, מוֹצִיאִין הַפְּקָדוֹן עֲצָמוֹ מִן הִיתּוּמִּים עֲצָמָן בְּלֹא שְׁבּוּעָה. וְלֹא עוֹד, אֲלָא מִי שֶׁבָּא וְאָמַר: 'כָּךְ וְכָךְ הַפְּקָדִי אֲצִל אֲבִיכֶם', וְנִתְּן סִימָנִין מִבְּהִקִּין, וְנִמְצָא הַפְּקָדוֹן כְּמוֹ שֶׁאָמַר, וְהָיָה הַדֵּין יוֹדֵעַ שְׁלֹא הָיָה הֵמָּה אֲמוּד [מוֹעֵד] שָׁנָה הַפְּקָדוֹן שְׁלֹ - יֵשׁ לַדֵּין הֵזָה לִתֵּן הַפְּקָדוֹן לָזֶה שֶׁנִּתְּן הַסִּימָנִין; וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה הַמְּפָקִיד רִגִּיל לְהַפְּסֵם לָזֶה שְׁמֵת; אֲבָל אִם הָיָה רִגִּיל אֲצִלּוֹ - שֶׁמָּא שֶׁל אַחֵר הוּא, וְהַפִּיר הַסִּימָנִין שְׁלֹ. בָּאוּ עֵדִים וְהַעֲדִיּוֹ לַדֵּין שְׁאֵין זֶה אֲמוּד, אֵין מוֹצִיאִין מִן הִיתּוּמִּים בְּעֵדוֹתָן; שְׁאֵין זֶה רֹאזִיָּה בְּרוּרָה, וְאִמְדָּן דַּעְתָּן אֵינוֹ אִמְדָּן דַּעְתּוֹ, וְאֵין לוֹ לַדֵּין אֲלָא מֵה שֶׁדַּעְתּוֹ סוֹמְכָת עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁאֲבָרָה בְּהַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהַפְּקִיד שֶׁמְשָׁמֵן אֲצִל חֲבֵרוֹ בְּעֵדִים, וְכֹא לְתַבְּעוֹ, וְאָמַר לוֹ: 'הַחֲזָרְתִּים לָךְ', אָמַר לוֹ הַמְּפָקִיד: 'וְהִלָּא כָךְ וְכָךְ הָיָה מִדָּתְךָ, וְהָרִי הֵן מִנְחִין אֲצִלְךָ בְּחִבָּתִי', אָמַר לוֹ: 'שִׁלְךָ הַחֲזָרְתִּי לָךְ, וְאֵלּוֹ אַחֲרֵים הֵן'. וְאִמְרוּ חֲכָמִים: אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ, שֶׁמָּא אֵלּוֹ שֶׁמְשָׁמֵן שֶׁל שׁוֹמֵר הֵם; אֲלָא יִשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר בְּנִקִּיטַת חֲפִץ [קִדּוּשׁ] שֶׁהַחֲזִיר, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ה. בַּעַל הַפְּקָדוֹן שֶׁתַּבְּע פְּקִדּוֹנוֹ, וְנִתְּן לוֹ הַשּׁוֹמֵר, וְאָמַר הַמְּפָקִיד: 'אֵין זֶה פְּקִדּוֹנִי אֲלָא אַחֵר הוּא', אוֹ 'שְׁלֹם הָיָה וְאַתָּה שִׁבְרָתוֹ', אוֹ 'חִדַּשׁ הָיָה וְאַתָּה נִשְׁתַּמְשֶׁת בּוֹ', מֵאַה סֵאִין הַפְּקָדִי אֲצִלְךָ, וְאֵין אֵלּוֹ אֲלָא חֲמִשִּׁים, וּבַעַל הַבֵּית אָמַר: 'זֶה הוּא שֶׁהַפְּקִיד אֲצִלִּי בְּעֲצָמוֹ, וְמֵה שֶׁנִּתְּנָה אֵתָּה נּוֹטֵל' - הָרִי הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע הַסֵּת, כִּשְׁאָר כָּל הַנִּתְּבָעִין; שְׁאֵין כָּל שׁוֹמֵר נִשְׁבַּע שְׁבּוּעַת הַשּׁוֹמְרִין הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, אֲלָא בְּזִמְנֵי שְׁמוּדָה בְּעֲצָמוֹ שֶׁל פְּקָדוֹן כְּמוֹ שֶׁהַמְּפָקִיד אָמַר, וְטוֹעֵן שֶׁנִּגְנַב אוֹ מֵת אוֹ נִשְׁבָּה; כָּלּוֹ שֶׁל דָּבָר, טוֹעֵן לְפִטְרָא עֲצָמוֹ מִן הַתְּשְׁלוּמִין. אֲבָל אִם אָמַר: 'זֶה הוּא שֶׁהִשְׁאֵלְתִּינִי, אוֹ שֶׁהִשְׁכַּרְתִּי לִּי, אוֹ שֶׁנּוֹטַלְתִּי שְׁכָר עַל

וְאָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ כִּמָּה דָּמִים אֲנִי חֵיב לְשַׁלֵּם', וְהַבְּעָלִים אוֹמְרִין: 'אֲנִי יוֹדְעִין, וְכָךְ וְכָךְ הָיָה שָׁנָה' - יִטְלוּ בְּלֹא שְׁבּוּעָה; וְהוּא שֶׁיִּטְעֵנוּ דָּבָר שֶׁהֵם אֲמוּדִין בּוֹ [מִשׁוּעָר שִׁישׁ לַחֵם]; וְיֵשׁ לְשׁוֹמֵר לְהַחֲרִים [לְהַטִּיל חֶרֶם סֵתָם] עַל מִי שֶׁלֹּקַח מִמֶּנּוּ יֵתֵר מִן הָרִאזִי לוֹ. וְנִמְנֵן שֶׁהָדִין כָּךְ הוּא? הִנֵּה עֲצָמָךְ, שֶׁהַפְּקִיד אֲצִלּוֹ כִּסּ וְהוֹכִים, וּפָשַׁע בּוֹ, הַבְּעָלִים אוֹמְרִין: 'מֵאֵתִים דִּינָר הָיָה בּוֹ', וְהַשּׁוֹמֵר אָמַר: 'יָדָאִי שֶׁהָיָה בּוֹ דִּינָרִין, אֲבָל אֵינִי יוֹדֵעַ כִּמָּה הָיָה', וְנִמְצָא זֶה פְּטוּעֵן מֵאֵתִים, וְהוֹדָה לוֹ בְּמִקְצָתוֹ, וְאָמַר: 'הִשְׁאָר אֵינִי יוֹדֵעַ', שֶׁהוּא מְחִיב שְׁבּוּעָה וְאֵינוֹ יְכֻל לְשַׁבַּע, וְיִמְשַׁלֵּם, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּרָר.

ז. מֵת אָבִיו, וְהָנִיחַ לוֹ שֶׁק צָרוֹר, וְהַפְּקִידוֹ אֲצִל חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ - הַמְּפָקִיד אָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ מָה הָיָה בּוֹ, שֶׁמָּא מְרַגְלִית הָיָה בּוֹ', וְכֵן הַשּׁוֹמֵר אָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ כִּמָּה אֲנִי חֵיב לְשַׁלֵּם, שֶׁמָּא וְכוּכִית הָיָה מְלֹא' - שׁוֹרֵת הָדִין בִּינִינָה שְׁאֵין אוֹמֵר בְּטַעֲנָה זוֹ, שֶׁיִּשְׁבַּע הַשּׁוֹמֵר בְּתַקְנַת חֲכָמִים שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְיְכַלל בְּשִׁבּוּעָתוֹ שְׁאִינוֹ יוֹדֵעַ בְּיָדָאִי שֶׁהָיָה בּוֹ יֵתֵר עַל שָׁנָה כָּךְ וְכָךְ, וְיִשְׁלֹם מֵה שֶׁהוֹדָה בּוֹ. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בָּנָה. מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁהַפְּקִיד שֶׁק צָרוֹר אֲצִל חֲבֵרוֹ, וּפָשַׁע בּוֹ - הַמְּפָקִיד אָמַר: 'חֲלִי [תַּכְשִׁיט] זָהָב וּמְרַגְלִית וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן הָיָה בּוֹ', וְהַשּׁוֹמֵר אָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא סִיגִים הָיָה בּוֹ אוֹ חוֹלִי, וְאִמְרוּ חֲכָמִים: יִשְׁבַּע בַּעַל הַפְּקָדוֹן וְיִטַּל; וְהוּא שֶׁיִּטְעֵן דָּבָר שֶׁהוּא אֲמוּד בּוֹ, אוֹ שֶׁהוּא אֲמוּד לְהַפְּקִידוֹ אֲצִלּוֹ. וְלִמָּה נִשְׁבַּע כָּאֵן בַּעַל הַפְּקָדוֹן? לְפִי שְׁאֵין הַשּׁוֹמֵר מְחִיב שְׁבּוּעָה - שֶׁאֲפִלּוֹ הוֹדָה וְאָמַר: 'בְּרִיא לִי שֶׁהָיָה מְלֹא סִיגִים', וְהַמְּפָקִיד אָמַר: 'מְרַגְלִית הָיָה', הַשּׁוֹמֵר נִשְׁבַּע הַסֵּת [דְּרַבְנוֹן] וְנִפְטָר, כְּמוֹ שֶׁטְעֵנוּ חֲטִים וְהוֹדָה לוֹ בְּשִׁעוּרִים. וְכֵן כָּל פִּיּוֹצָא בָּנָה. וּבְהַלְכוֹת טוֹעֵן וְנִטְעֵן יִתְבָּרָר עֲקָרֵי הַדְּבָרִים.

שבת קודש ז' טבת ה'תשס"ט

הַלְכוֹת שְׁאֵלָה וּפְקָדוֹן פָּרָק ו

א. שׁוֹמֵר חֲנָם שֶׁאָמַר: 'הִרְנִי מְשַׁלֵּם, וְאֵינִי נִשְׁבַּע' - אִם הָיָה הַפְּקָדוֹן דָּבָר שֶׁכָּל מִינוֹ שָׁנָה וּמִצּוֹי בְּשׁוֹק לְקִנּוּת פְּמוֹתוֹ, כְּגוֹן פְּרוֹת, אוֹ יִרְעוֹת שֶׁל צֶמֶר אוֹ פִּשְׁתָּן הַשּׁוֹת בְּכָל עֲנִינָם, אוֹ קוֹרוֹת הַמִּצּוֹיּוֹת, וְכָל פִּיּוֹצָא בָּהֶן - הָרִי זֶה מְשַׁלֵּם, וְאֵינוֹ נִשְׁבַּע. אֲבָל אִם הָיָה פְּקָדוֹן בְּהֵמָה, אוֹ בְּגֵד מִצֵּיר, אוֹ כְּלִי מִתְּכָן, אוֹ דָּבָר שְׁאִינוֹ מוֹצָא לְקִנּוּת כְּמוֹתוֹ בְּשָׁנָה - חוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא עֲנִינוּ נִתֵּן בּוֹ, וּמִשְׁבִּיעִין אוֹתוֹ בְּתַקְנַת חֲכָמִים שְׁבּוּעָה בְּנִקִּיטַת חֲפִץ [קִדּוּשׁ] שְׁאִינוֹ בְּרִשְׁתּוֹ, וְאַחֵר כָּךְ מְשַׁלֵּם. וְהוּא הָדִין לְשַׁאֵר הַשּׁוֹמְרִין, כְּגוֹן הַשּׁוֹאֵל שֶׁאָמַר 'מֵתָה' אוֹ 'נִגְנַכָּה', וְשׁוֹמֵר שְׁכָר אוֹ הַשּׁוֹכֵר שֶׁאָמַר 'נִגְנַכָּה' אוֹ 'אֲבָדָה' - אִף עַל פִּי שֶׁהֵן חֵיבִין לְשַׁלֵּם, מִשְׁבִּיעִין אוֹתָן שְׁבּוּעָה שְׁאִינָה בְּרִשְׁתָּן, וְאַחֵר כָּךְ מְשַׁלְמִין דָּמֵי הַבְּהֵמָה אוֹ הַחֲפִץ; שְׁאֵינוֹ חוֹשְׁשִׁין לוֹ, שֶׁמָּא עֲנִינוּ נִתֵּן בּוֹ. וְאִם אָמְרוּ הַבְּעָלִים: 'יֵתֵר עַל זֶה הָיָה שָׁנָה' - כּוֹלָל בְּשִׁבּוּעָתוֹ שְׁאִינוֹ שָׁנָה אֲלָא כָךְ וְכָךְ. נִמְצָא כָּל שׁוֹמֵר שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבּוּעַת הַשּׁוֹמְרִין, כּוֹלָל בְּשִׁבּוּעָתוֹ שְׁלִישֶׁה

חמשים' - נשבע שבוועת התורה מפני שהודה במקצת, לא משום שבוועת השומרון. 'מאז כור של חטים הפקדתי אצלך', 'לא הפקדת אצלי אלא מאז כור של שעורים' - נשבע הסת פשאר כל הנשבעין בטענה כזו.

שמירתו, והבטלים אומרים: 'אינו זה אלא אחר', או 'נשתנה מקמות שהיה' - השוכר נשבע הסת [דבנן]; או שבוועת התורה, אם הודה במקצת. כיצד? 'מאז סאז הפקדתי אצלך', והשומר אומר: 'לא הפקדת אצלי אלא

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - א'ז' טבת ה'תשס"ט

שבת קודש

מצות עשה קז. קיג.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המט, מטמא, ומצוה זו כוללת כל דיני טמאת מת.

המצוה הקי"ג — הצווי שנוצטוינו לעשות פרה אדמה, כדי שתהא מוכנת למה שצריך בטירה מטמאת מת, כמו שאמר יתעלה: "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת" (במדבר יט, ט). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במסכת המיחודת לה, והיא מסכת פרה.

יום ראשון, יום שני

יום שלישי

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המט, מטמא, ומצוה זו כוללת כל דיני טמאת מת.

יום רביעי, יום חמישי

יום שישי

מצות עשה קז.

המצוה הק"ז — הצווי שנוצטוינו להיות המט, מטמא, ומצוה זו כוללת כל דיני טמאת מת.

המשך ביאור למסכת קידושין ליום ראשון עמ' ב

ולאחר מכן אסורה, ותינוק עד שהוא בן שנים עשרה שנה ויום אחד מותר לישן עם אמו בקירוב בשר, ולאחר מכן אסור. איבא דאמר, תינוקת עד שהיא בת שנים עשרה שנה ויום אחד מותרת לישן עם אביה בקירוב בשר, ותינוק עד שהוא בן שלש עשרה שנים ויום אחד מותר לישן עם אמו. וזה וזה - לפי שתי השיטות, מותר לישן עם בתו רק עד שיעור כדי שיהיו כפי שנאמר (יחזקאל טו) "שדים נכנו ושעריך צמח", היינו שהביאה סימני גדלות, וכשהביאה סימנים אלו, זה סימן שהיא כבר גדולה ולפיכך אסור לישן עמה, אלא שלפי הלשון הראשון אם הביאה סימנים כשהיא בת תשע שנים ויום אחד, היא גדולה, ולפי הלשון השני אם הביאה סימנים כשהיא פחותה מבית שנים עשרה ויום אחד, אין אלו סימנים אלא שומא. הגמרא מביאה דין נוסף בענין זה: אמר רב רבא בר פפא אמר רב חסדא, לא שנו שמותר לישן עם הבת בקירוב בשר אלא בבית שאינה בוששה - מתביישת לעמוד לפני ערום - ערומה, אבל בת שבוששה לעמוד לפני ערום - ערומה, אסור לאב לישן עמה בקירוב בשר. שואלת הגמרא: מאי

טעמא של שיעור זה. משיבה הגמרא: שכאשר היא מתביישת בהיותה ערומה זה סימן שיצר אלבשה - יצר העריות נכנס בה. מספרת הגמרא: רב אחא בר אבא איקלע - הוזמן לבי רב חסדא חתניה - חתנו, שקליה לבת ברתיה - נטל רב חסדא את נכדתו ואותבבה בבגדיה - והושיבה בחיקו, שישן עמה בקירוב בשר. אמר ליה רב חסדא, לא סבר לה מר דמקדשא - האם אדוני אינו יודע שהיא מקודשת, ויש להתרחק מאשת איש. אמר ליה רב אחא בר אבא, איך קידשת אותה בקטנותה, הלא עברת לה אדרב - על דברי רב, דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא - ויש אומרים רבי אלעזר, אסור לאדם שיקדש את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוגי אני רוצה. אמר לו רב חסדא, מר נמי עבר ליה אדשמואל - גם אתה עברת על דין שאמר שמואל, דאמר שמואל, אין משתמשים באשה, כדי שלא תתרגל להיות בין אנשים, ואיך נשתמשת בבתי הקטנה. אמר ליה רב אחא בר אבא, אנא באדרך דשמואל סבירא לי - אני סובר כמימרא אחרת של שמואל, דאמר שמואל,

המשך ביאור למסכת קידושין ליום שני עמ' א

הגמרא מביאה ברייתא המדברת בגנות מקו הדם: תנו רבנן, עשרה דברים נאמרו בגנע - מקו דם. א. מהלך על צידו - הולך בקומה זקופה כדרך בעלי גאווה. ב. ורחו נפה - מתגאה. ג. ונתלה ויושב - כאשר רוצה לישב הוא נסמך על דבר אחר וכך מתיישב כדרך בעלי גאווה. ד. ועינו צרה - קמצן בממונו. ה. ועינו רעה - נותן עינו על הבריאים שיחלו כדי שיצטרכו לו להקיד דמם. ו. אוכל תרבה - רגיל לאכול כל יום אצל כמה אנשים. ז. ומציא בבית הכסא קומא - מעט, כיון שרגיל הוא לאכול מאכל בריאים עם האנשים שמקיים אצלו את דמם. ח. וחשוד על העריות כיון שרגיל

הוא אף אצל הנשים להקיד דמם. ט. וחשוד על הגזל שהרי הנשים שמשלמות לו גזלות מבעליהן את הכסף ליתן לו. י. וחשוד על שפיכות דמים, שלפעמים הוא מקיד הרבה דם ולא נשאר רביעית דם אצל האדם שממנו הקיד. הגמרא חוזרת לנידון שבמשנתנו לענין האומנות שאותה ילמד לבנו: דרש בר קפרא, לעולם ילמד אדם את בנו אומנות נקיה וקלה. שואלת הגמרא: מאי היא אומנות זו שהיא נקיה וקלה. משיבה הגמרא: אמר רב יהודה

שופטים ו א"ט

ו א ויעשו בני־ישראל הרע בעיני יהוה ויתנם יהוה ביד־מדין שבע שנים: ב ותעז יד־מדין על־ישראל מפני מדון עשו־להם בני ישראל את־המנהרות אשר בהרים ואת־המערות ואת־המצודות: ג והיה אס־זרע ישראל ועלה מדין ועמלק ובני־קדם ועלו עליו: ד ויחנו עליהם וישחיתו את־יבול הארץ עד־בואך עזה ולא־ישאירו מחיה בישראל ושה ושור וחמור: ה פִּי הם ומקניהם יעלו ואהליהם (יבאו כתיב) ויבאו כד־ארבה לרב ולהם ולגמליהם אין מספר ויבאו בארץ לשחתה: ו וידל ישראל מאד מפני מדין ויזעקו בני־ישראל אל־יהוה: ז ויהי כִּי־זעקו בני־ישראל אל־יהוה על אדות מדין: ח וישלח יהוה איש נביא אל־בני ישראל ויאמר להם כה־אמר יהוה אלהי ישראל אנכי העליתי אתכם ממצרים ואוציא אתכם מבית עבדים: ט ואצל אתכם מיד מצרים ומיד כל־לחציכם ואגרש אותם מפניכם ואתנה לכם את־ארצם: י ואמרה לכם אני יהוה אלהיכם לא תיראו את־אלהי האמרי אשר אתם יושבים בארצם ולא שמעתם בקולי: יא ויבא מלאך יהוה וישב תחת האלה אשר בעפרה אשר ליואש אבי העזרי וגדעון בנו חבט חטים

רש"י

מצדות. פליישידי"ץ בלע"ז, על שם שעושים ביערים על ידי הפלת האילנות סביב סביב: (ה) הם ומקניהם. לרעות את התבואה: (ח) איש נביא. זה הנביא הוא פנחס, ב"סדר עולם" (פרק ב): (יא) אבי העזרי. מבני אביעזר בן גלעד בן מנשה: וגדעון בנו. אביו היה חובטן והוא כוברן, אמר לו: אבא, זקן אתה ואם יבאו המדינים לא תוכל לנוס, לך אתה

מצודת ציון

(ב) ותעז. מלשון עז וחזק: המנהרות. ענין אורה, כמו (איוב ג ד) ואל תופע עליו נהרה, והם מערות ולהם חלון יבוא בו אור היום: המצדות. מבצרים חזקים, כמו (שמואל ב ה ז) מצדת ציון: (ג) אם. כאשר: (ד) יבול. צמח האדמה, כמו (תהלים סו ז) ארץ נתנה יכולה: מחיה. ענייני צורך חיי הבריות, כמו (בראשית מה ה) למחיה שלחני: (ה) כדי ארבה. כארבה, ומלת 'די', יורה ענין רבוי: (ו) וידל. מלשון דל ועני: (ז) אדות. תרגומו: עסק: (ט) לחציכם. ענין דחק: (יא) האלה. שם אילן מה: חבט. ענין דישה במקל, כמו (ישעיהו כח כז) במטה יחבט קצח: בגת. מקום דריכת הענבים נקרא גת: להניס. להברית:

מצודת דוד

(א) ויעשו הרע. עד כאן נאמר 'ויוסיפו', שהיה נצבר חטא על חטא, אבל בשירה זו נמחל להם כל אשר עשו, ועכשיו מתחילין לחטוא, כך נדרש באגדת תהלים (מדרש תהלים יח ו): (ב) המנהרות. (תרגום): מטמוריתא, ובלשון לע"ז: וודו"ש, ועל שם שעושין בהם מאור קטן במקום שאין ניכר קוראן מנהרות, לויישיט"ש בלע"ז: מערות. גרוטי"ה בלע"ז:

(ב) מפני מדין. להסתיר עצמן מפניהם: (ג) והיה אם זרע. רצה לומר, כאשר זרע והתחיל לצמוח: (ד) יבול הארץ. צמחי התבואות: עד בואך עזה. מתחלת הגבול עד אשר תבוא אל עזה, וכאלו ידבר לנוכח מול האדם היודע המקום: (ט) כל לחציכם. הם מלכי כנען אשר לחצו אתכם בהלחמם עמכם: (י) ולא שמעתם בקולי. כאומר, בעבור זה באה הרעה עליכם: (יא) אשר ליואש. 'האלה' היתה של יואש, שהיה מבני אביעזר, מבני

בַּגָּת לְהַנִּים מִפְּנֵי מִדִּין: יב וַיֵּרָא אֵלָיו מֶלֶאכָה יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה עִמָּךְ
 גְּבוּר הַחֵיל: יג וַיֹּאמֶר אֵלָיו גִּדְעוֹן בִּי אֲדֹנָי וַיֵּשׁ יְהוָה עִמָּנוּ וְלָמָּה מִצָּאֲתָנוּ
 כָּל־זֹאת וַאֲיֵה כָל־נַפְלָאֲתָיו אֲשֶׁר סָפְרוּ־לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם
 הֶעֱלָנוּ יְהוָה וְעַתָּה נִטְשָׁנוּ יְהוָה וַיִּתְּנֵנוּ בְּכַף מִדִּין: יד וַיִּפֶּן אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר
 לָךְ בְּכַחַךְ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדִּין הֲלֹא שְׁלַחְתִּיךָ: טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו
 בִּי אֲדֹנָי בְּמָה אוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה אֵלַי הִדַּל בְּמִנְשָׁה וְאֲנֹכִי הַצֵּעִיר בְּבֵית
 אָבִי: טז וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוָה בִּי אֵהְיָה עִמָּךְ וְהָפִיתִי אֶת־מִדִּין כָּאִישׁ אֶחָד:
 יז וַיֹּאמֶר אֵלָיו אִם־נָא מִצָּאֲתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְעָשִׂיתָ לִּי אוֹת שְׂאֵתָה מְדַבֵּר עִמִּי:
 יח אֲלֵ־נָא תִמְשׁ מִזֶּה עַד־בָּאִי אֵלֶיךָ וְהוֹצֵאתִי אֶת־מִנְחָתִי וְהִנַּחְתִּי לְפָנֶיךָ
 וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֵשֵׁב עַד שׁוֹכֵךְ: יט וַיִּגְדְּעוֹן כָּא וַיַּעַשׂ גִּדְעֵי־עֵזִים וַאֲיַפֶּת־קֶמַח מִצֹּת
 הַבָּשָׂר שָׁם בַּסֵּל וְהִמָּרְקָ שָׁם בַּפֶּרֶר וַיּוֹצֵא אֵלָיו אֶל־תַּחַת הָאֵלֶּה וַיִּגַּשׁ:

רש"י

(יד) ויפן אליו. הקדוש ברוך הוא בעצמו:
 בכחך זה. בכח הזכות הזה שלמדת סניגוריא
 על בני, כך דרש רבי תנחומא (מדרש תנחומא
 שופטים ד): (טו) הנה אלפי. האלף שאני נמנה
 בו להיות תחת שר האלף, הוא האלף הדל בכל
 אלפי מנשה: (יז) שאתה. כמו שאתה:
 (יט) קמח מצות. למדנו שפסח היה, יום
 תנופת העומר, לכך נאמר (לקמן ז יג) והנה צליל
 לחם שעורים מתהפך וגו': והמרק. והרוטב:

מצודת ציון

(יב) החיל. ענין כח: (יג) בי. ענין בקשה: מצאתנו.
 מצאה אותנו: נטשנו. עזבנו: (יד) הלא. המלה ההיא
 יורה על הזרז: (יח) תמש. ענין הסרה, כמו (יהושע א ח)
 לא ימוש ספר התורה: (יט) ואיפת. שם מדה בת שלש
 סאים: בסל. שם כלי מה: והמרק. הרוטב, כמו (ישעיהו
 סה ד) ומרק פגלים: בפרור. הוא דוד נחושת, כעין יורה,
 וכן (במדבר יא ח) ובשלו בפרור:

ואני אחבט: בגת. בקורות בית הבד: (יב) ה'
 עמך גבור החיל. שנתן לך כח כזה: (יג) ויש
 ה' עמנו. ואם יש ה' עמנו, למה מצאתנו וגו':
 אשר ספרו לנו אבותינו. פסח היה, אמר לו:
 אמש הקרני אבא את ההלל, ושמעתיו שהיה
 אומר (תהלים קיד א): בצאת ישראל ממצרים,
 'ועתה נטשנו', אם צדיקים היו אבותינו, יעשה
 לנו בזכותם, ואם רשעים היו, כשם שעשה להם
 נפלאותיו חנם כן יעשה לנו, ואיה כל נפלאותיו:

מצודת דוד

מנשה: להניס. רצה לומר, להברית ולהטמין: (יג) בי
 אדני. בקש ממנו להשיבו על דבריו, ואמר לו, ואם אמת
 שיש ה' עמנו, למה אם כן מצא אותנו הרעה, ואיה כל
 נפלאותיו, וכי כלו: ועתה נטשנו. ואיך אם כן תאמר
 שה' עמי: (יד) ה'. רצה לומר, מלאך ה': בכחך זה. רצה
 לומר, בכח זה הזכות אשר למדת סניגוריא על ישראל,
 תוכל להושיעם: הלא שלחתך. ועשה השליחות:
 (טו) אלפי. האלף שבית אבי נמנה בו, הוא הגרוע

מכולן, ואנכי הוא הקטן שבבית אבי, ומי ישמע לי ללכת אחרי: (טז) כי אהיה עמך. והכל ישמעו לך: כאיש אחד.
 רצה לומר, מהרה ובקלות: (יז) אות. איזה מופת ופלא לדעת אשר אתה מלאך ה' מדבר עמי, כי לא היה רגיל
 בנבואה וחשב פן אין זה נבואה: (יח) והנחתי לפניך. ועשה לי בה אות: (יט) בא. אל הבית: ויעש. רצה לומר,
 תקן ובשל: ויגש. הגיש אליו המנחה הזאת:

דברי הימים א כט יז-כג

י וידעתי אלהי כי אתה פתח ללב ומישרים תרצה אני בישר ללבי התנדבתי כל-אלה ועתה עמך הנמצאו-פה ראיתי בשמחה להתנדב-לך: יח יהוה אלהי אברהם יצחק וישראל אבותינו שמרה-זאת לעולם ליצר מחשבות ללב עמך והכן ללבם אליך: יט ולשלמה בני תן לבב שלם לשמור מצותיך עדותיך וחקיך ולעשות הכל ולבנות הבירה אשר-הכינותי: כ ויאמר דוד לכל-הקהל ברכו-נא את-יהוה אלהיכם ויברכו כל-הקהל ליהוה אלהי אבותיהם ויקרו וישתחוו ליהוה ולמלך: כא ויזבחו ליהוה זבחים ויעלו

רש"י

ומחשבותם לטובה ומוסב הוא על כי אתה בוחן לבב וגומר: והכן ללבם אליך. שני לבבם שלם להיות לב א' אליך וכן תפרש: (יט) ולשלמה בני תן לבב שלם. להכין לבבו שלם עם אלהיו לשמור מצותיו וגו' וכן בקש שלמה יהי ה' אלהינו עמנו עד והיה לבבכם שלם (מלכים א' ח'): ולבנות הבירה אשר הכינותי. אפרייטש"י בלע"ז ועתה לפי שהכינותי וזמנתי הכל לפיכך נקל לשלמה לבנות וכלכד שתהא ידך בו: (כ) ויאמר דוד לכל הקהל. מוסב על ויקהל דוד את כל שרי וגו': ברכו נא את ה' אלהיכם. אלהי אבותיכם לא נאמר אלא אלהיכם דמשמע ולא אלהי אבותיהם לכך נאמר ברכו את ה' אלהיכם והם אמרו אלהינו ואלהי אבותינו ולכך ויברכו כל הקהל לה' אלהי אבותיהם מתוך ריצוי ל' ומחמת קדושתו: (כא) למחרת היום. אותו היום של וועד זה שדבר דוד כל דבריו כי אותו היום לא היה להם פנאי כי כשהלכו מן הוועד

מצודת ציון

(יז) בוחן. מל' בחינה ונסיון: הנמצאו. אשר נמצאו הה"א היא במקום אשר וכן ההקדוש שמואל (לעיל כו): (יח) ליצר. הוא ענין פעולה כמו מי יצר אל (ישעיה מד) וכן וכל יצר מחשבות לבו (בראשית ז): והכן. מל' הכנה: (כ) ברכו. שבחו והללו: ויקרו. כפפו הקדקוד:

מחשבות לבב עמך שהיתה במחשבה טובה ורצויה: והכן. אמץ לבבם להפנות אליך: (יט) ולעשות הכל. את כל דברי התורה וכפל דברו לחזוק: אשר הכינותי. את כל דבר הצריך על הבנין: (כא) זבחים. זבחי שלמים וזבחו לרוב: לכל ישראל. ר"ל כולם הביאו שלמים:

(יז) וידעתי אלהי כי אתה בוחן לבב. אתה בוחן מי שיש לו שני לבבות אחד לטוב ואחד לרע: ומישרים תרצה. ולב טוב ויושר תרצה וכי אני יודע שביושר לבבי שישרתי לטוב לבבי ללב א' בהתנדבתי את כל אלה, ומן עמך שהתנדבו פתרון בשלי אני בקי ויודע ובשל אחרים איני יודע אלא מה שראיתי שבשמחה התנדבו אני אומר: ועתה עמך הנמצאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך. כלומר ראיתי ששמחו בהתנדבם ואיני יודע אם מרצון לבם היה כדכתיב וישמחו העם על התנדבם: הנמצאו פה. הנמצאים כאן הם הכתובים למעלה ויקהל דוד את כל שרי ישראל וגו' אבל עשירי ישראל כולם אשר בכל עיר ועיר לא נמצאו פה ועל כן רבונו של עולם נתמעטה הנדבה שאילו היו שאר כל ישראל כאן אז התרבה הנדבה: (יח) שמרה זאת לעולם. זכור לנו זאת הנדבה למצוה רבה ולצדקה: ליצר מחשבות לבב עמך. כי יצר שני לבבם

מצודת דוד

(יז) וידעתי. אתה אלהי הן ידעתי שאתה בוחן לבב האדם לדעת מחשבתו ורוצה אתה ביושר לבב לכן התנדבתי הנדבה ההיא ביושר לבב: ראיתי בשמחה. ראיתי אני אשר בשמחה נדרו להתנדב לך א"כ גם המה התנדבו ביושר לבב כמוני: (יח) שמרה זאת. זכות הנדבה ההיא שמור לעולם: ליצר מחשבות. את פעולת

עֲלוֹת לַיהוָה לְמַחֲרֵת הַיּוֹם הַהוּא פָּרִים אֵלֶּף אֵילִים אֵלֶּף כִּבְשִׁים אֵלֶּף
וְנִסְפֵיהֶם וְזִבְחִים לָרֹב לְכָל־יִשְׂרָאֵל: כֹּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ לִפְנֵי יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא
בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה וַיִּמְלִיכוּ שְׁנִית לְשִׁלְמָה בֶן־דָּוִד וַיִּמְשְׁחוּ לַיהוָה לְנָגִיד וּלְצִדּוֹק
לְכֹהֵן: כֹּה וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל־כִּסֵּא יְהוָה | לְמִלָּךְ תַּחַת־דָּוִד אָבִיו וַיִּצְלַח וַיִּשְׁמְעוּ
אֵלָיו כָּל־יִשְׂרָאֵל:

רש"י

כדכתיב במלכים (א' א') ויקח צדוק הכהן את
קרן וגומר מפורש בהוריות מלך (כן מלך) אין
מושחין אותו ולמה משחו את שלמה דוד צוה
למשחו כדי להוציא מלבן של עוזרי אדוניהו
להמליכו: וימשחו לה' לנגיד. מלשון נגידו
תרגום של משכו ועל שם אשר יצא לפניו
ואשר יבא לפניו ואשר יוציאם ואשר יביאם
(במדבר כז): ולצדוק לכהן. לפי שמשח אביתר
את אדוניהו: (כג) וישב שלמה על כסא ה'
למלך. כאן נופל לומר מלך על כסא ה'
שהכסא של ה' הוא להמליך עליו מי שירצה
ובמדרש מפורש כסאו היה מלא כמו הלבנה
בט"ו בחדש כי מאברהם עד שלמה ט"ו דורות
אברהם יצחק יעקב יהודה פרץ חצרון רם
עמינדב נחשון שלמה בועז עובד ישי דוד
שלמה וזהו שכתוב כסאו כשמש נגדי (תהלים
פט) שאינו נחסר לעולם ואם אתה רוצה
לדמותו לירח יהיה כירח שיכון לעתיד לבא
ומשלמה ואילך נתמעטו המלכים מגדולתם
כלבנה המחסרת והולך עד צדקיהו ועיני
צדקיהו עור: וישמעו אליו כל ישראל. מיד
מה שאין כן בשאול כדכתיב (שמואל א' י') ובני
בליעל אמרו מה יושיענו זה וגם דוד לא מלך
מתחלה כי אם בחברון שבע שנים:

עסקו לקנות בהמות לצורך הקרבנות עד הלילה
ולמחר ויזבחו לה' זבחים וגו': פרים אלף
וגו'. כבשים אלף ונסכיהם. דוגמא אילים
חמשה עתודים חמשה וגו' (במדבר ז') שיעור
אחד לכולם: וזבחים לרב. כן דרך המקרא
לדבר כשמדבר בשנים ובג' דברים מניח
הראשון עד לסוף ומפרש האחרון מיד וכן ויבא
לבן באהל יעקב עד ויבא באהל רחל והלא כבר
נאמר ויבא לבן באוהל יעקב הוא אהל רחל
(בראשית לא) אלא לא מצא הוא מוסב על
האמהות האחרונות ושוב מפרש הראשון ויצא
מאהל לאה תחלה ויבא באהל רחל מאהל לאה
הלך אל אהל רחל לפי שדברים אחרים צריך
לומר על זה ורחל לקחה וגו' ושוב אין נופל
לומר ובאוהל שתי האמהות ולא מצא הכא נמי
צריך לומר על הזבחים דברים אחרים:
(כב) ויאכלו וישתו וגו' ביום ההוא וגו'.
ואם היה אומר ויזבחו לה' זבחים היה מפסיק
בין הזבחים והעולות בדברים אחרים וכדי
שלא להפסיק לא אמרן מיד והמתין עד לבסוף
ואומר וזבחים לרוב ויאכלו וישתו וכן הרבה
דוגמא ויאכלו וישתו לפני ה' דוגמא ויקח יתרו
חתן משה וגומר (שמות ט'): וימליכו שנית
לשלמה בן דויד. כבר המליכוהו פעם אחד

מצודת דוד

(כב) לפני ה'. כדין בשר זבחי שלמים: וימליכו שנית. כי בפעם הראשון כשנמלך מפני מחלוקת אדוניה כמ"ש
במלכים א' לא היו אז כ"א אנשי ירושלים לכן שבו להמליכו בהקהל כל שרי ישראל: וימשחו לה'. ע"פ מצות ה'
משחוהו למלך: ולצדוק. ואת צדוק מנו לכ"ג: (כג) על כסא ה'. ר"ל לעשות משפט ה': כל ישראל. ולא היה
מערער עליו:

לְאִתְּרֵי בִּיה – להתרות בבעל שלא יבוא עליה.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין יחוד אשה עם שני אנשים: **אָמַר רַב יְהוֹנָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ שֶׁאִשָּׁה מִתִּיחֶדֶת עִם שְׁנֵי אַנְשִׁים, אֱלָא בְּעֵיר, אֲבָל בְּדֶרֶךְ אֲסוּרִים לְהִתִּיחֵד עַד שֶׁיְהִיוּ שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים, מִשּׁוּם שֶׁבִּשְׁנֵים חוֹשִׁשִׁים שְׁמָא יִצְטָרֵךְ אַחֵר מֵהֶם לְהִשְׁתִּי, וְיִצְטָרֵךְ לְהִתְרַחֵק מִחִבְרֵיו, וְנִמְצָא הָאִחֵר שׁוֹתֵר עִמָּה מִתִּיחֵד עִם הָעִירָהּ.**

הגמרא מביאה את המשנה לגבי סוטה לסייע לדברי רב אלה: **נִימָא מְסִיעָ לִיה – לדברי רב אלו, ששינו במשנה, מוֹסְרִים לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֻכְמִים שִׁילְכוּ עִמּוֹ וְעַם אִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁחֹשְׁשִׁים שְׁמָא יָבֹא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ. וּמִדִּיקָתָּהּ הַגְמָרָא: תָּנִי וְאִיהוּ – שני תלמידי החכמים הווא, הָא תַלְתָּא – הרי שלשה, וּמִשְׁמַע שֶׁרַק שְׁלֹשָׁה מוֹתֵרִים לְהִתִּיחֵד עִמָּה בְּדֶרֶךְ, וְשֵׁנִים אֲסוּרִים. דוּחָה הַגְמָרָא: הָתָם – לגבי סוטה הטעם שצריכים שנים הוא בִּי חֵיבִי דִּינִיָּהּוּ עָלֶיהָ סְהֵרִי – כדי שאם יבוא עליה, שניהם יעידו על זה בפני בית דין.**

הגמרא מביאה מעשה לענין דין יחוד בכשרים: **רַב וְרַב יְהוֹנָה הָיוּ קְאָוִלִי בְּאֹרְחָא – היו הולכים בדרך, וְהָיוּ קְאָוִלִי תְּהִיא אֲתֵתָא קְמִיָּהּוּ – והלכה לפניהם אשה, אָמַר לִיה רַב לְרַב יְהוֹנָה, דִּל בְּרַעֲךָ מִקְמִי גִיהֶנֶם – מהר ללכת כדי שנקדים את האשה ולא נלך אחריה, שֶׁלֹּא נִבּוֹא לִידֵי עֵבֶרָה וְנִפּוּל בְּגִיהֶנֶם. אָמַר לִיה רַב יְהוֹנָה, וְהָא מָר הוּא דְאָמַר בְּכֻשְׁרִים שְׁפִיר דְּמִי – ששנים כשרים מותרים להתייחד עם אשה. אָמַר לִיה רַב, מִי יִימָר דְּבְּכֻשְׁרִים בְּגוֹן אִנָּא וְאֵת – מי יאמר שהתכוונתי לכשרים כמנון, אֱלָא בְּגוֹן מֵאָר – מי הם הכשרים שמוותרים להתייחד עם אשה, בְּגוֹן רַבִּי חֲנִינָא בְּרַב פְּפִי וְחִבְדִּיָּו רַבִּי צִדְקָה וְרַב כְּהֵנָא, שֶׁבֹּאוּ לִידֵי נִיסוּן וְלֹא נִכְשְׁלוּ.**

הגמרא מביאה דינים נוספים בדיני יחוד: **אָמַר רַב, מְלָקִין מִכַּת מִרְדּוֹת אָדָם שֶׁעָבַר עַל אִיסוּר יִיחוד, וְאִין אוֹסְרִין עַל תִּיחֵד – אשת איש שנתיהדה אינה נאסרת לבעלה, שֶׁאֵינוּ תוֹלִים שֶׁלֹּא זִינְתָהּ. אָמַר רַב אֲשִׁי לֹא אָמְרִן – לא אמרנו שמלקים אֱלָא בִּיחוד עם פְּנוּיָהּ, אֲבָל בִּיחוד דְּאִשְׁתִּי אִישׁ לֹא מַלְקִים אוֹתָהּ. כְּדִי שְׁלֵא תִהְיֶה מוֹצִיא לְעוֹ עַל בְּנֵיהָ, שִׁיאִמְרוּ שֶׁזִּינְתָהּ וּבִנְהָ מִמּוֹזִירִים.**

מר זוטר נחלק על דברי רב אשי: **מָר זוֹטְרָא מְלָקִין – היה מלקה אשת איש שנתיהדה, וּמְכַרְרִין שְׁהִיא לוקה משום שעברה על איסור יחוד ולא מִחֻמַּת שׁוֹתֵנָה. אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן מְפָרְחֵמָא לְרַב אֲשִׁי, מָר נָמִי לִלְקִין וְלִכְרִיז – תנהג גם אתה כמר זוטר ללהקות ולהכריז, וְלֹא יֵצֵא לְעוֹ עַל בְּנֵיהָ. אָמַר לִיה רַב אֲשִׁי, עֵדִין יֵשׁ לְחֹשֶׁשׁ לְהוֹצֵאתָ לְעוֹ, שְׁמָא אִיבָא דְשִׁמְעָה בְּהָא וְלֹא שְׁמַע בְּהָא – יהיה מי שישמע שלקתה ולא ישמע את ההכרזה שלקתה רק על יחוד.**

הגמרא מביאה דין נוסף לענין מלקות בעבירת זנות: **אָמַר רַב, מְלָקִין עַל לֹא מוֹכֵה הַשְּׂמוּעָה – את מי שיצאה עליו שמועה לא טובה שהוא עובר עבירות, שְׁנָאֵמַר (שמואל א' ב כד) שְׁעָלִי הַכֹּהֵן הוֹכִיחַ אֶת בְּנִי אֶל בְּנֵי בִי לֹא מוֹכֵה הַשְּׂמוּעָה, וּמַהמִּילִים 'אל בני' משמע שיש איסור לעשות מעשים ששמועתם לא טובה. מִסְפֶּרֶת הַגְמָרָא: מָר זוֹטְרָא כִּשְׁהִלְקָה אָדָם שִׁיצֵאָה עֲלָיו שְׁמוּעָה לֹא טוֹבָה, הִיא מוֹתֵרִים לָהּ אֲפִסְרִיהָ עַל בְּתֻפָּהּ – מניח אִפְסַר שֶׁל בְּהֵמָה עַל בְּתוֹף הַלּוֹקָה, וּמְכַרְרִי לִיה – והיה מקריא ללוקה פִּסְקֻז זֶה אֶל בְּנֵי, כְּדִי לְהוֹדִיעַ שְׁהוּא לוקה על לאו זה.**

הגמרא חוזרת לדיני יחוד: **אָמַר רַבָּה, אִם בְּעָלָה שֶׁל הָאִשָּׁה נִמְצָא בְּעֵיר שֶׁהִיא נִמְצָאת בָּהּ, אִין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוד, וּמוֹתֵר לְהִתִּיחֵד עִמָּה, מִשּׁוּם שֶׁהִיא חוֹשֶׁשׁת מִהִבְעֵל וְלֹא תִבּוֹא לִידֵי עֵבֶרָה.**

דין נוסף: **אָמַר רַב יוֹסֵף, בַּחֲדָה שֶׁהִפְתָּח שְׁלו פִּתּוּחַ לְרִשּׁוֹת תְּרִבִּים, אִין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם אִיסוּר יִיחוד, וּמוֹתֵר לְהִתִּיחֵד בּוֹ עִם הָאִשָּׁה. הַגְמָרָא מַקְשָׁה עַל דִּין בִּעְלָה בְּעִיר: רַב בִּיבִי אִיקְלַע לְבִי רַב יוֹסֵף – נזדמן לבית רב יוסף, בְּתֵר דְּבְּרֵךְ רִיפְתָּא – לאחר שאכלו לחם בעליית הבית, וְיָרְדוּ רַב יוֹסֵף וְאִשְׁתּוֹ לְבֵית, אָמַר לָהּ רַב יוֹסֵף לֹאנְשִׁי הֵבִית, שְׁקוּלִי דְרָגָא מִתּוֹתִי בִּיבִי – קחו את הסולם שעומד תחת רב ביבי בין העליה לבית, כְּדִי שֶׁרַב בִּיבִי לֹא יִרֵד מִהַעֲלִיָּה וְיִתִּיחֵד עִם אִשְׁתּוֹ שֶׁל רַב יוֹסֵף, וּמַקְשָׁה הַגְמָרָא: מִדּוּעַ חֹשֶׁשׁ רַב יוֹסֵף מִיחוד, וְהָא – הלא אָמַר רַבָּה שֶׁאִם בְּעָלָה בְּעֵיר אִין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוד, וְרַב יוֹסֵף הִיא עִם אִשְׁתּוֹ בְּבֵית. מִתְרַצָּת הַגְמָרָא: שְׁאֵנִי – שונה רַב בִּיבִי מִשּׁוּם דְּשׁוֹשְׁבֵינִתָּהּ הָוֵא וְנִיִּסְמָא בִּיה – אשתו של רַב יוֹסֵף הִכִּירָה אוֹתוֹ וּבִעַלְתָּ בְּרִית לָהּ, וְלִבְיָה גַּס בּוֹ וּרְגִילָה עִמּוֹ, וְיִכּוּלִים הֵם לִבּוֹא לִידֵי עֵבֶרָה.**

הגמרא מביאה דינים נוספים בענייני יחוד: **אָמַר רַב כְּהֵנָא, מְקוֹם שִׁישׁ בּוֹ**

שני חדרים האחד לפניו מהשני, אִם אֲנָשִׁים נִמְצָאִים מִכְּחִיזִין – בחדר החיצוני שיש לו פתח לצאת החוצה, וְנָשִׁים נִמְצָאוֹת מִכְּפָנִים – בחדר הפנימי שאין ממנו יציאה החוצה אלא דרך החדר החיצוני, אִין חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוד, וְלֹא חוֹשְׁשִׁים שֶׁאִחֵד מִהָאֲנָשִׁים יִכְנס לְחֵדֶר הַפְּנִימִי וְיִתִּיחֵד עִם הַנָּשִׁים, כִּיּוֹן שֶׁדִּרְכָם שֶׁל הָאֲנָשִׁים לִצְאת לְחוּץ וְלֹא לְהִכְנס לְפָנִים. וְאִם אִשָּׁה תִּכְנס לְחֵדֶר הַחִיצוֹנִי אִין בּוֹה אִיסוּר כִּי אִשָּׁה אַחַת מוֹתֵרֶת לְהִתִּיחֵד עִם הָרַבָּה אַנְשִׁים. אֲבָל אִם הָאֲנָשִׁים מִכְּפָנִים – בחדר הפנימי וְנָשִׁים מִכְּחִיזִין – בחדר החיצוני, חוֹשְׁשִׁין מִשּׁוּם יִיחוד וְיֵשׁ בּוֹה אִיסוּר, מִשּׁוּם שֶׁחֹשְׁשִׁים שְׁמָא אִישׁ אֶחָד יִרְצֶה לִצְאת לְחֻצָּה וְיַעֲבֹר דֶּרֶךְ הַחֲדָר הַחִיצוֹנִי שֶׁשֶׁם הַנָּשִׁים, וּבִדְרֹכּוֹ יִתִּיחֵד עִם הַנָּשִׁים.

הגמרא מביאה ברייתא החולקת על דינו של רב כהנא: **בְּמִתְנִיתָא תֵּנָא אִיפְכָא – בברייתא שנינו להיפך, שֶׁכִּשְׁהָאֲנָשִׁים בְּחוּץ וְהַנָּשִׁים בְּפָנִים, חוֹשְׁשִׁים לִיחוד, שְׁמָא יִכְנס אֶחָד מִן הָאֲנָשִׁים לְחֵדֶר הַפְּנִימִי וְיִתִּיחֵד עִם הַנָּשִׁים, וְחִבְרֵיו לֹא יִרְגִישׁוּ שֶׁנִּכְנס לָשָׁם. אֲבָל כִּשְׁהָאֲנָשִׁים בְּפָנִים וְהַנָּשִׁים בְּחוּץ לֹא חוֹשְׁשִׁים לִיחוד, מִפְּנֵי שֶׁאִין אִיסוּר אִם אַחַת הַנָּשִׁים תִּכְנס לְחֵדֶר הַפְּנִימִי עִם הָאֲנָשִׁים, וְאִף אִם אֶחָד מִהָאֲנָשִׁים יֵצֵא לְחֵדֶר הַחִיצוֹנִי שֶׁשֶׁם הַנָּשִׁים, הוּא חוֹשֶׁשׁ שֶׁאִישׁ נוֹסֵף יֵצֵא וְיִרְאֶה אוֹתוֹ עִם הַנָּשִׁים וְלֹא יִחְסָא.**

אָמַר אֲבִי, הִשְׁתָּא – מעתה, דְּאָמַר רַב כְּהֵנָא הֵבִי – שֶׁכִּשְׁהָאֲנָשִׁים בְּפָנִים וְנָשִׁים בְּחוּץ חוֹשְׁשִׁים מִשּׁוּם יחוד, וְתֵּנָא מִתְנִיתָא אִיפְכָא – ובברייתא שנינו להיפך, לְכֹן אִנָּא נַעֲבִיד לְחוֹמְרָא – אנו ננהג להחמיר ולאסור בכל האופנים, בִּין אִם הָאֲנָשִׁים בְּחוּץ וְהַנָּשִׁים בְּפָנִים וּבִין אִם הָאֲנָשִׁים מִכְּפָנִים וְהַנָּשִׁים מִכְּחִיזִין.

הגמרא מביאה את הנהגות האמוראים למנוע עירוב בין אנשים לנשים, כִּשְׁהִיוּ מִתְקַבְּצִים אַנְשִׁים וְנָשִׁים לְחוּפָה או לְדִרְשָׁה: **אֲבִי, הִיא דְּיִיר גּוֹלְפִי – מסדר שורות של קנקנים מחרס בין האנשים לנשים, כְּדִי שֶׁאִם יִרְצֶה אֶחָד לְעֹבֵר מִכָּאן לָשָׁם יִשְׁמַע רַעַשׁ מִהַקְנָקִים וְיִמְנַע מִמֶּנּוּ לְעֹבֵר לְצַד הַשְּׁנִי. רַבָּא הִיא דְּיִיר קֶנֶה – מסדר שורות של קנים בין האנשים לנשים, כְּדִי שֶׁאִם יִרְצֶה אֶחָד לְעֹבֵר לְצַד הַשְּׁנִי יִשְׁמַע קוֹל הַקְנִים וְיִמְנַע מִמֶּנּוּ לְעֹבֵר לְצַד הַשְּׁנִי.**

אָמַר אֲבִי, סִבְבָּא דְשִׁתָּא רִינָלָא – חולשתה של השנה היא בזמן החג, שֶׁאֵינוּ מִתְקַבְּצִים הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים לְשִׁמּוּעַ אֶת הַדִּרְשָׁה שֶׁל הָרַב, וּמוֹתֵרִים זֶה עִם זֶה וּמִדְּבָרִים וְנוֹתֵנִים עֲנִיָּהִם זֶה בָּזֶה.

הגמרא מביאה מעשה בענין ההתגברות על יצר התאוה: מעשה בְּהֵנֶךְ שְׁבִינִיתָא דְּתָתִיא – בשביות שהביאום לְהִתְרַעֵץ, אֲסִקְיָנָהּ לְבִי – העלו אותן לעליה בבית רַב עֲמֶרֶם חֲסִידָא, וְאִשְׁקוּלוּ דְרָגָא מִקְמִיָּהּוּ – ונטלו את הסולם שעולים בו לעליה כדי שלא יעלה לשם אף אדם. בְּהֵנֶךְ דְּקָא חֲלָפָה תְּהִיא מְנִיָּה – כשעברה אחת מהן לפני פתח העליה, נָפַל הַחֲוּרָא בְּאִיפּוֹמָא – נכנס אור גדול מהפתח מרוב יפיה. כִּשְׁרָאָה זֹאת, שְׁקָלָהּ רַב עֲמֶרֶם לְדִרְגָּא – נטל רב עמרם סולם דְּלֹא הָיוּ רַבְּלִין בִּי עֲשָׂרָה לְמִדְּלִיא – שלא היו יכולים אפילו עשרה בני אדם להרימו מרוב כובדו, וְדִלְלִיא לְחֻזְרָהּ – והרימו לבדו, שֶׁמֶרּוֹב חֲשַׁקְתָּ הֵתֵאָה אֹרֶךְ כַּח רַב, סָלִיק וְאִוָּלִי – ועלה בסולם כדי לותבעה לעבירה. בִּי מִטָּא לְפָלְגָא דְרָגָא – כשהגיע לאמצע הסולם, אִיפְשָׁח – פִּסְקֻז גִּלְיוֹן לְעִמּוּד עַל מְקוֹמָהּ כְּדִי לְהִתְגַּבֵּר עַל יִצְרוֹ, וְרַבָּא קָלָא – הרים קולו וצעק נוֹרָא בִּי עֲמֶרֶם – פרצה אש בביתו של עמרם, כְּדִי שִׁיבּוּאוּ בְּנֵי הַשְּׁכוּנָה לְכַבּוֹת אֶת הַדִּלְקָה, וּמַחֲמַת הַבוֹשָׁה לֹא יַעֲבֹר אֶת הָעֵבֶרָה. לְשִׁמְעָה זַעֲקוֹתֵי אִתּוֹ רַבְּנָן – הגיעו חכמים לביתו כדי לכבות את הדליקה, וְכִשְׁרָאוּ שֶׁאִין שֵׁם אִשׁ הַבֵּינוּ שֶׁקָּרָא לָהֶם כְּדִי לְהִינָצֵל מִהָעֵבֶרָה. אֲמָרוּ לִיה רַבְּנָן, בְּסִפְּתֵינָן – ביִישַׁת אוֹתָנָה, שִׁיאִמְרוּ שֶׁתִּלְמִידֵי חֻכְמִים מִתְאִוִּים לְעֵבֶרָה. אָמַר לָהּ רַב עֲמֶרֶם לְחַכְמִים, מוֹטָב תִּיכְסְפוּ בִּי עֲמֶרֶם בְּעָלְמָא דְּהִין – עדיף שתתביישו בעולם הזה, וְלֹא תִיכְסְפוּ מִיָּנִיה לְעָלְמָא דְּתָתִי – ולא תעברו עבירה ותתביישו בעולם הבא. לֵאחֲרַי מִכָּן, כִּשְׁרָאָה רַב עֲמֶרֶם עַד הֵיכָן צִדִּיק כְּמוֹהוּ יִכּוֹל לְהִגִּיעַ, אֲשִׁכְּעִיה – הַשְׁמִיעַ רַב עֲמֶרֶם אֶת הַיֵּצֶר הָרַע דִּינִיִּפֶסֶק מִיָּנִיה – שיצא ממנו. נָפַס מִיָּנִיה – יצא ממנו היצר הרע, והיה נראה בִּי עֲמֶרֶם דְּנוֹרָא – כעמוד אש. אָמַר לִיה רַב עֲמֶרֶם לְיִצְרָה הָרַע, הָיוּ – ראה, דְּתָתִי נִרְאָה וְאִנָּא בִּישְׁרָא – אתה אש ואני בשר, וְאִף עַל פִּי שֶׁהִדְרֵךְ הִיא שֶׁהָאֵשׁ שׁוֹרֶפֶת אֶת הַבֶּשֶׂר אִנָּא עֲדִיפְנָא מִיָּנִיה – אני עדיף מִכָּן, שֶׁנִּיצַחְתִּי אוֹתָךְ וְהִתְגַּבַּרְתִּי עֲלֶיךָ.

הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: **רַבִּי תַאֲרִי הָיוּ מְתָלוֹצִין בְּעוֹבְרֵי עֲבִירָה, והיה אומר שאם היו רוצים להתגבר על היצר היו מצליחים. וְיִסְמָא**

קידושין. פרק רביעי - עשרה יוחסין דף פא עמוד א - מתוך מהדורת טובי'ס

מלְקִין על הייחוד. פ' בקונטרס דמיירי בפניה דהכי מוקי לה בסמוך ואין
אוסרים על הייחוד מיירי בייחוד אשת איש וקשה דאם כן לצדדין
קתני רישא בפניה וסיפא באשת איש ונראה לפרש דסיפא נמי מיירי בפניה
ולאוסרה לכהן משום זונה ומיהו קשה דתנן בפ"ק דברכות (ו' י.) היתה
מעוברת ואמר לה מה טיבו של עובר זה
מאיש פלוני וכלהו הוא רבי יהושע אומר
אינה נאמנת ופרקי עליה בגמרא אמר
דאמר רב הקא אין אוסרין על הייחוד
ומשני מעלה עשו בייחוסין ולפי מה
שפירשתי דמיירי לאוסרה לכהן לא משני
גמרא התם מידי דהא הקא מיירי לייחוסין
ואפ"ה אמרינן דאין אוסרין ויש לומר
דלעולם מיירי לייחוסין והא דמשני התם
מעלה עשו בייחוסין שאני התם דאינה
נאמנת משום דמודה היא שנבעלה והקא
דקאמר דאין אוסרין היינו משום דאינה
מודה שנבעלה:

בעלה בעיר אין חוששין לה משום
יחוד. פ' בקונטרס אין חוששין
להלקות משמע מתוך פירושו הא איסורא
מיהא איכא וקשה דאם כן מאי פריך
בסמוך על רב יוסף דקאמר שקולו דרנא
מתותי ביני ונאמר רבה בעלה בעיר אין
חוששין לה משום יחוד ומאי קושיא נהי
דמלקות ליכא איסורא מיהא איכא ונראה
לפרש אין חוששין כלל משום יחוד
ואפילו איסורא ליכא:
סקבא דשתא ריגלא. פירוש ריעוע של
ימות השנה ליחוד ולעבירה
כלומר ימות הרגל ושישן קבוצות אנשים
ונשים לשמוע הדרשה ונותנין עין זה על
זה וי"א לכך נהגו להתענות לאחר פסח
ולאחר סוכות:

אבי

לאתרווי ביה. שאם יבא עליה אין מים בודקין אותה: לא שנו. דאמר אשה
מתהיחדת עם שני אנשים: שמה יצטרך אחר לנקביו. ובעי להתרחק לצניעות:
דניהו עליה כהתי. אם יבא עליה והעידו לפני ב"ד ולא ימחו עליה מגילה: דלי
כרעין. מהר ללכת שנקדמה: בגון אגן. בתמיה: רבי חנינא בר פפי וחביריו.

רבי צדוק ורב כהנא בפ"ק (פסל דף טז.) מלְקִין
על הייחוד. מדרות: ואין אוסרות. אשת
איש על בעלה מחמת ייחוד: לא אמרו.
דמלקין: אתה מוציא לעז. שיאמרו ראה
שזינתה לכך הלקות והאידיא ליכא מיתת
שיובא קול עליו שהוא עובר עבירות מלקין
אותו דלא טובה השמועה לאו הוא דכתיב
בבני עלי אל בני לאו יש כאן על לא טובה
השמועה: אפסרה. קבשט"א: ומקרי ליה.
קורא לפניו אל בני להודיע שעל לאו זה
הוא לוקה: בעלה בעיר אין חוששין לה
משום יחוד. להלקות דמסתפי מבטל
השתא אתי: שקולו דרנא. שאכלו בעליה
וחרדו רב יוסף ואשתו והוא נשאר בעליה
שקולו דרנא מתותי ביני שלא ירד ויתניח:
שנכבדוהו. בעלת ברית לו: אנשים
בחזין. בבית החיצון: ונשים בפנימי אין
חוששין משום יחוד. שהחיצונים אין להם
דרך לפנים ואין ותייחד האיש אחד עם
הנשים אבל הפנימים יש להם דרך לחוץ
הלקר אנשים בפנים ונשים בחוץ חוששין
שמה יבא אחד מהם ויתייחד עם הנשים:
איפכא. אנשים בחוץ ונשים בפנים חוששין
שמה יבס האחד לפנים ולא ירגישו בו
חביריו אנשים בפנים ונשים בחוץ אין
חוששין שמה תבס היא לפנים ואם תבס
היא לפנים לא איכפת לו דאשה מתייחדת
עם שני אנשים ואם אחד מהן יוצא לבין
הנשים אין זה ייחוד דמסתפי שמה יבא
אחד מהן אחרי שחרר דרך הפנימיים על
החיצונים: גולפי. מקום קבוצת אנשים
ונשים או לדרשה או לחופה הנה מסדר
קנקנים של חרס הרבה ביניהם שאם יבאו
זה אצל זה יקשקשו וישמע קול: דירה.
לשון דיר (מגיל דף כ.) שורות שורות: דיר
קנה. מסדר קנים שהעובר עליהן קולם
נשמע: סקבא דשתא ריגלא. ריעוע של
ימות השנה ליחוד ולעבירה ימות הרגל
יש קבוצת אנשים ונשים לשמוע דרשה
ונותנים ונושאים זה עם זה סקבא
דרישדור"א בלע"ז כמו דמסקב להו
לחמיריהו (כ"ט דף כז.) אפוקניהו. שצוה
עליהם לפדותם ונתנם בעליית: בחד
דקא חלפא חדא מיניהו. שהיתה עוברת
אצל פי ארובה שמן העליה לבית: נפל
נחורא באיפומא. נפל אור בבית דרך פי
העליה שהיו קנה מאירות: קא סליק.
לתובעה: אפשה. הרחיב ופיקס רגליו
לעמוד במקומו בחזקת להתגבר על יצרו:
אמר נורא פי עמרים. הועיק בני השכונה
ליאסר ולבא לכוות הדליקה כדי שתהיה

כהנא אנשים מבחוץ ונשים מבפנים אין חוששין משום ייחוד אנשים מבפנים ונשים מבחוץ
חוששין משום ייחוד במתניתא תנא איפכא אמר אביי השתא דאמר רב כהנא הכי ותנא
מתניתא איפכא אנא עביד לחומרא אביי דיר גולפי רבא דיר קנה אמר אבין סקבא דשתא
ריגלא הנך שבויתא דאתאי לנהרדעא אסקניהו לבי רב עמרם חסידא אשקולו דרנא מקמיהו
בהרי דקא חלפה חדא מניהו נפל נחורא באיפומא שקליה רב עמרם דרנא דלא הוה יכלין
פי עשרה למרלייא דלייא לחודיה סליק ואויל פי מטא לפלגא דרנא איפשח רמא קלא נורא
פי עמרם אתו רבנן אמרו ליה כפיפתין אמר להו מוטב תיפספו פי עמרם בעלמא הדין ולא
תיפספו מיניה לעלמא דאתי אשבעיה דינפק מיניה נפק מיניה פי עמרם דנורא אמר ליה חיו
דאת נורא ואנא בישרא ואנא ערופא מנך רבי מאיר הוה מתלוצץ בעוברי עבירה יומא חד
אידימי ליה שטן באיתתא בחד גיסא דנהרא לא הוה מברא נקט מצרא וקא עבר פי מטא
פלגא מצרא שביקא אמר אי לאו דקא מכרו ברקיעא הנהו בר' מאיר ותורתו שויתיה לרמך
תרתי מעי ר' עקיבא הוה מתלוצץ בעוברי עבירה יומא חד אידימי ליה שטן באיתתא בריש
דיקלא נקמיה לדיקלא וקסליק ואויל פי מטא לפלגיה דדיקלא שביקא אמר אי לאו דמכרו
ברקיעא הנהו ברבי עקיבא ותורתו שויתיה לרמך תרתי מעי פלמו הוה גיל למימר כל
יומא גירא בעיניה דשטן יומא חד מעלי יומא דכפורי הוה אידימי ליה פנינא אתא קרא אבבא
אפיקו ליה ריפתא אמר ליה יומא פי האידינא כולי עלמא נואי ואנא אבראי עייליה וקריבו
ליה ריפתא אמר ליה יומא פי האידינא כולי עלמא אתבא ואנא לחודאי אתיהו אוהבוהו
אתבא הוה יתיב מלא נפשיה שיתנא וכיבי עליה והוה קעביד ביה דמאס א"ל

תב

ממצרו שיתביש מהן: אתו רבנן. שהיו סבורים שהיה שם דליקה: אשבעיה. רב עמרם ליצר הרע שיצא ממנו: מתלוצץ בעברה. אומר שנקל הוא להתגבר על יצרו
אם היה רוצים: אידימי ליה שטן. דהוא יצר הרע: בחד גיסא דמברא. לצד השני שמעבר המים: לא הוה מברא. ספינות המעברות: נקט מצרא. חבל מתוח משפת
נהר: אל שפתו ואוחזין בו לבא על דף קצר המוטל ברוח: הנקרא שביקא. היצר לרבי מאיר: אתבא. על השלשן אוכלין וכיבי. ולנ"ץ המוציאין ליהא ומאוסין:

תב

תיב שפיר. שב כהונן שלא תמאסנה הבו לי כפא. מזגו לי כוס: אכמר. שותיר בלעז: שדא ביה ביחו. השליך בתוכו את ביחו ליהויצמאן מה הריאה: נחרו
 ביה. גערו בו: שקא. הוא החזיק עצמו כמות: שקא. הלכתי כמו שקל: שמעו דקאמרי פלימו קטל גברא. השמיעו לאנשי ביתו קול יוצא מבחוץ ואומרים פלימו
 קטל גברא: עריק. פלימו כסבור שבאים עליו נוגשי המלך להורגו: משא. נחבא בבית הכסא חוץ לעיר: חויית. שטן לפלימו דמצטער: מאי מעמא אמרת הכי. למה
 הורגת לקללני: אלא תיב נימא. לדחותך מעלי שלא תחסיאני: דפרש' מינאי. מחמת זקנה ומה ירא ממצר הרע: קשטא נפשא. בתכשטיה קישוטי בשמים
 ואפרסמון: חלפא ותני קמיה. עברה לפניו
 ושנתה פגם שני: אנא חרותא. שם וזה
 ניכרת בעיר: דהדרי מיום. שנותני היום
 הלום: דריש צוציתא. ענף קטן שבגובה
 הדקל: שוור. קפיץ: קא ותיב בגווייה.
 להמית את עצמו: אישה הפרס. צריכן
 סליחה: כמה הכתוב מדבר. מאחר
 שאישה הפרה מה שצדקה ומה זו סליחה:
 ותיא שותה ביון. מיד ואף על פי שבקוהר
 כיון שהיא לאיסור נחבונה צריכה סליחה:
 כל הדווים. שיש להם לב לדוות דיו על
 זה שאינו מתכוין ויש כאן נשיאות עון:
 מתייחד עם אחותו. לפרקים אבל אינו דר
 תמיד במחד אצלה בבית: ודר עם אמו או
 עם בתו. דלא תקיף יצריה עליוהו דאמנו
 ביה אנשי בנסת הגדולה דלא מגרי
 בקרובתא מבי בחלינהו ונקרינהו לעניה
 כו' (מסכתין דף סד). תנאי היא דרסון: אמר ר'
 טרפון. לאנשי ביתו הנזכר כי להיות עמי
 ועם כתיי שלא אתיחד עמה: מכלליה
 מכלילא דברא. כשהיה חולץ בשדה
 בגידסא לייחוד היה מונע ההבטות מכל
 השדה ד"א שאינו מניח להיות רועה
 והבהמות בשדה אחד: שתי יבמות. נשי
 שני אחין ששונאות זו את זו כשתי צרות
 שדאגות שמא תפול ליבום לפני בעלה
 ותיעשה לה צרה וכן אשה וצרתה ואשה
 וחמותה וכת חמותה וכת בעלה כו' וכן
 שונאות זו את זו וטעמא מפרש ביבמות
 בפרק האשה שהלכה (דף קף). שידעת מעם
 ביאה. כלומר מה היא ביאה שתדע לספר
 דברים בשוק: ואינה מוסרת עצמה
 לביאה. מתוך קוטנה עדיין לא לבשה יצר
 הלקח אין כאן משום דעת קלה שלא תהא
 נוחה להתפתות: תינוקת בת תשע שנים
 ויום אחד. והביאה שערות דכי איכא
 שדים נכונים ושערך צמח הוא דמגרו בה
 וסבר לה כמאן דאמר (מסכת דף מו). בת תשע
 שנים ויום אחד שהביאה שערות סימן הן
 מבאן ואילך אבל קודם לכן שומא ותינוק
 בן י"ב שנה ויום אחד קרי ליה הגדיל ולא
 יישן עם אמו עוד בקירוב בשר: זה וזה. בין
 ללישנא קמא בין ללישנא בתרא דתינוקת
 בעין שדים נכונים בסימני נערות בסימנין
 ושבדדים דהיינו בוחל ברתגן במסכת נדה
 (דף סו). בוחל אלו ימי הנעורים ושערך צמח
 אלא דלישנא קמא אי אתנא שערות
 מתשע שנים ולעומת דיו סימן גמור
 וללישנא בתרא דיו שומא עד בת שנים
 עשרה שנים ויום אחד: בושא לעמוד
 לפניו. בידוע שיש בה טעם ביאה: לא סבר
 לה מר דמקדשא. אין אדוני יודע שהיא
 מקדשת ויש לו להתרחק מאשת איש:
 הכל

תיב שפיר אמר ליה הבו לי כפא ירבו ליה כפא אכמר
 שדא ביה ביחו נחרו ביה שקא ומית שמעו דהוו קאמרי
 פלימו קטל גברא פלימו קטל גברא ערק ושא נפשיה
 בבית הכסא אויל בתריה נפל קמיה כי דחוייה דהוה
 מצטער גלי ליה נפשיה אמר ליה מאי מעמא אמרת
 הכי ואלא תיב אימא אמר ליה לימא מר רחמנא נגער ביה בשמן רבי חייא בר אשי הוה
 רגיל כל עידן דהוה נפל לאפיה הוה אמר הרחמן יצילנו מיצר הרע יומא חד שמעתינהו
 דביתיהו אמרה מכדי הא כמה שני דפרש' ליה מינאי מאי מעמא קאמר הכי יומא חדא הוה
 קא גרים בגינתיה קשטה נפשה חלפה ותנייה קמיה אמר לה מאן את אמרה אנא חרותא
 דהדרי מיומא תבעה אמרה ליה אייתי ניהליה לחד רומנא דריש צוציתא שוור אויל אתייה
 ניהלה כי אתא לביתיה הוה קא שגרא דביתיה תנונא סליק וקא ותיב בגייה אמרה ליה מאי
 האי אמר לה הכי והכי הוה מעשה אמרה ליה אנא הווי לא אשגח בה עד דיהבה ליה
 סימני אמר לה אנא מיהא לאיפורא איפונוי כל ימיו של אותו צדיק היה מתענה עד שמות
 באותה מיתא דתניא אישה הפרס ור' יסלח לה כמה הכתוב מדבר באשה שצדקה בגויר
 ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה שהפר לה בעלה והיתה שותה יין ומטמאה למתים
 רבי עקיבא כי הוה מטי להא פסוקא הוה כבי אמר ומה מי שנתפון לאכול בשר חזיר ועלה
 בידו בשר מלה אמרה תורה צריכה כפרה וסליחה מי שנתפון לאכול בשר חזיר ועלה בידו
 בשר חזיר על אחת כמה וכמה פיוצא בדבר אתה אומר ולא ידע ואשם ונשא עונו כשהיה
 רבי עקיבא מגיע לפסוק זה היה בוכה ומה מי שנתפון לאכול שומן ועלה בידו חלב אמרה
 תורה ולא ידע ואשם ונשא עונו מי שנתפון לאכול חלב ועלה בידו חלב על אחת כמה
 וכמה איסי בן יהודה אומר ולא ידע ואשם ונשא עונו על דבר זה ידוע כל הדווים: מתייחד
 אדם עם אמו: אמר רב יהודה אמר רב אפי מתייחד אדם עם אחותו ודר עם אמו ועם בתו
 כי אמרה קמיה דשמואל אמר אסור להתייחד עם כל עריות שבתורה ואפילו עם בהמה תנן
 מתייחד אדם עם אמו ועם בתו וישן עמהם בקירוב בשר ותיובתא דשמואל אמר לך שמואל
 וליטעמיד הא דתנא אחותו וחמותו ושאר כל עריות שבתורה אין מתייחד עמהם אלא בעדים
 בעדים אין שלא בעדים לא אלא תנאי היא דתנא אמר רבי מאיר הוהרו בי מפני בתי אמר
 רבי טרפון הוהרו בי מפני בלתי ליגלג עליו אותו תלמיד אמר רבי אבהו משום רבי הנינא
 בן גמליאל לא היו ימים מועטים עד שנכשל אותו תלמיד בחמותו אפילו עם בהמה אפי'
 מכלליה מכלילא דברא רב ששת מעבר ליה מצרא רב הן מנהרדשא איקלע לרב כהנא לפום
 נהרא חוייה דיתבי וקא גרס וקיימא בהמה קמיה אמר ליה לא סבר לה מר אפילו עם בהמה
 אמר ליה לאו אדעתאי אמר רבא מתייחד אדם עם שתי יבמות ועם שתי צרות עם אשה
 וחמותה עם אשה וכת בעלה עם אשה ותינוקת שידעת מעם ביאה ואין מוסרת עצמה
 לביאה: הגדילו זה ישן בכסותו וכו': וכמה אמר רב אדא בר רב עזא אמר רב אפי תינוקת
 בת תשע שנים ויום אחד תינוק בן שתים עשרה שנה ויום אחד איכא דאמרי תינוקת בת
 שתים עשרה שנה ויום אחד תינוק בן שלש עשרה שנה ויום אחד וזה כדי שיהיו שדים נכונים
 ושערך צמח אמר רפרם בר פפא א"ר חסדא לא שנו אלא שאינה בושא לעמוד לפניו ערום
 אבל בושא לעמוד לפניו ערום אסור מאי טעמא יצר אלכשה רב אחא בר אבא איקלע לבי
 רב חסדא תחניה שקליה לבת ברתיה אוהביה בכנפיה אמר ליה לא סבר לה מר דמקדשא
 אמר ליה עברת לך אירב דאמר רב יהודה אמר רב ואיתימא רבי אלעזר אסור לאדם שיקדש
 את בתו כשהיא קטנה עד שתגדיל ותאמר בפלוני אני רוצה מר נמי עבר ליה אדשמואל
 דאמר שמואל אין משתמשים באשה אמר ליה אנא כאידך דשמואל סבירא לי דאמר שמואל
 הכל

קידושין דף פא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) עא

1 תיב שפיר – שב כהונן, ואל תמאס אותו. אמר ליה השטן, הבו לי כסף
2 – מזוג לי כוס, יהבו לי כסף – נתנו לו כוס, אמר – השתעל ושרא ביה
3 ביהו – השליך לתוך הכוס את ליחתו שהוציא מהריאה. כשראו זאת בני
4 הבית נחרו ביה – גערו בו, שקא וימית – עשה השטן את עצמו כמת. שמעו
5 בני הבית דהו קאמרי – שיצא קול שאומרים פלימו קמל נברא פלימו
6 קמל נברא – פלימו הרג אדם, פלימו הרג אדם. ערק – ברח פלימו מפרד
7 המלכות שיהרגוהו, וישא נפשיה – והחביא עצמו בבית הקסא שמחוץ
8 לעיר. אזל בתריה – הלך השטן אחריו, נפל קמיה – לפני פלימו ועשה
9 עצמו שוב כמת. כי דחוייה דהוה מצמער – כאשר ראה השטן שפלימו
10 מצטער, גלי ליה נפשיה – גילה לו שהוא השטן. אמר ליה השטן לפלימו,
11 מאי מעמא אמרת הכי – מדוע אתה רגיל לקללני ולומר 'גירא בעינא
12 דשטן'. אמר לו פלימו, ואלא היכי אימא – איך אומר מעתה כדי ששוב
13 לא תחטיאני. אמר ליה השטן, לימא מר דחמנא ננער ביה בשטן –
14 התפלל שהקדוש ברוך הוא יגער בשטן.
15 הגמרא מביאה מעשה מענין התפילה להניצל מהיצר הרע: רבי חייא בר
16 אשי הוה רגיל כל עירן דהוה נפל לאפיה – בכל פעם שנפל על פניו
17 באמירת 'תנוח', הוה אמר דחמנא ננער ביה. וימא חד – יום אחד
18 שמעתינהו דביתיהו – שמעה אותו אשתו, אמרה, מכדי הא ביה שני
19 דפריש ליה מינאי – הרי כבר כמה שנים שהוא פורש ממני מחמת זקנה,
20 וימא מעמא קאמר הכי – מדוע הוא אומר כן, הלא אין לו יצר הרע. וכן
21 עשתה מעשה לבדוק מיצר הרע. וימא חוה הוה קא גרים בגינתיה – ויש
22 אחד כשרב חייה בר אשי למד בגינתו, קששה נפשא – את עצמה, וחלפה
23 ותנגיה קמיה – עברה לפניו שוב ושוב. בששם לבו שעוברת לידו אשה,
24 אמר לה, מאן את – מי את. אמרה לו, אנא – אני חרוטא ושם זונה ידועה
25 בעירו דהרדן מיומא – שחזרתי היום לכאן. תבעה רבי חייה בר אשי
26 לעבידה. אמרה ליה אשתו, אייתי ניהלי לחך רומנא דריש צוציתא –
27 הבא לי את הפרי שבענף שבראש הדקל. שוור אזל אתייה ניהלה – קפץ
28 והלך והביא לה את הפרי. כי אתא לביתיה – כשבא לביתה הוה קא שגרא
29 דביתיהו תנורא – היתה אשתו מסיקה את התנור, סליק וקא יתיב בגייה
30 – עלה והתיישב בתוך התנור כדי שימות. אמרה ליה אשתו, מאי האי –
31 מדוע נכנסת לתנור. אמר לה, הכי ודכי הוה מעשה – כך וכך היה
32 המעשה, שחטא עם זונה. אמרה ליה אשתו, אנא חוה – זו הייתי אני, ולא
33 חטאת. לא אשגח בה – לא השיגח רבי חייה בר אשי בדבריה כי לא האמין
34 לה, עד דהתקב ליה סומני – עד שנתנה לו סימנים שאכן היתה זאת היא.
35 ועדיין לא נחה דעתו של רבי חייה בר אשי. אמר לה, אנא מיהא לאיסורא
36 איכיוני – אף שזו היית את, מכל מקום התכונתי לעשות איסור, ואני צריך
37 כפרה על כהונתי. וכל ימיו של אותו צדיק ורבי חייה בר אשי הוה מתענה,
38 עד שלבסוף מת באותה מיתה – מתוך עינוי.
39 הגמרא מביאה ברייתא שצריך כפרה אף על כוונת עבירה בלי מעשה
40 עבירה: דתניא, על הפסוק לגבי אשה שנדרה נדר ובעלה הפר לה (במדבר
41 ל ג) 'אשה הפרך וד' יסלה לה', מבררת הברייתא, ביה התנבז מדבר,
42 הלא בעלה הפר לה את הנדר ומדוע צריכה כפרה. משיבה הברייתא,
43 מדובר באשה שגדרה כזו – קיבלה על עצמה נזירות. ושמע בעלה והפר
44 לה את הנדר, וממילא היא מותרת בכל איסורי הנזיר, והיא לא ידעה
45 שהפר לה בעלה, והיתה שוטה יין ומטמאה למתים, שדברים אלו
46 אסורים על הנזיר והיא התכוונה לאיסור, ומשמיענו הפסוק שהיא צריכה
47 כפרה על מעשיה, אף שלא היה בזה איסור.
48 מספרת הגמרא: רבי עקיבא כי הוה מטי להאי פסוקא – כשהיה מגיע
49 בלימודו לפסוק זה 'אשה הפרך וד' יסלה לה', הוה כבי – היה בוכה. אמר,
50 ומה מי שנתכונן לאכול בשר חזיר ועלה בידו לאכול בשר מלה שהוא
51 מותר, כאשר זו נסתכונה לדבר איסור ולא עלה בידה, ואמרה התורה
52 שצריכה כפרה וסליחה, מי שנתכונן לאכול בשר חזיר ועלה בידו בשר
53 חזיר, ונמצא שאף עשה את מעשה האיסור, על אחת כמה וכמה שהוא
54 צריך כפרה וסליחה.
55 הגמרא מביאה דרשה מעין זו על פסוק אחר: ביוצא בדרך אתה אומר –
56 דורש מהפסוק (ויקרא ה ז) 'ולא ידע ואשם ונשא עונו', שאדם שעשה
57 בשוגג מעשה שהוא בספק איסור כרת, כגון שאכל חתיכה שהיא ספק שומן
58 ספק חלב, צריך להביא קרבן אשם תלוי. ואף כאן בשוטה רבי עקיבא מניע
59 לפסוק זה הוה בוכה ואומר, ומה מי שנתכונן לאכול בשר חזיר

60 באכילה ועלה בידו לאכול חלב האסור באכילה, אמרה התורה 'ולא ידע
61 ואשם ונשא עונו', וצריך להביא קרבן אף שלא נתכונן לאיסור, מי
62 שנתכונן לאכול חלב ועלה בידו חלב, ונמצא שגם מחשבתו היתה
63 לאיסור וגם עשה מעשה איסור, על אחת כמה וכמה שהוא צריך כפרה
64 וסליחה.
65 מסיימת הגמרא: איסי בן יהודה אומר, מה שלמדנו מהפסוק 'ולא ידע
66 ואשם ונשא עונו', שאף חטא בלא ידיעה הוא חטא וצריך כפרה, על דבר
67 זה ידון כל הדוים – יצטערו כל הראויים להצטער:
68 שנינו במשנה (לעיל פ): מתייחד אדם עם אמו או עם בתו. הגמרא דנה
69 בדיני יחוד עם קרובות: אמר רב יהודה אמר רב אסי, מתייחד אדם עם
70 אחותו לפרקים, ולא באופן קבוע, ודר עם אמו ועם בתו אפילו באופן
71 קבוע, ולא חוששים שיבואו לידי עבירה. כיון שאנשי כנסת הגדולה ביטלו
72 את יצר העריות מקרובות. כי אמרה קמיה דשמואל – כאשר אמר רב
73 יהודה דין זה לפני שמואל, אמר לו שמואל, אסור להתייחד עם כל
74 העריות שבתורה כגון אחותו אמו ובתו, ואפילו עם בהמה אסור
75 להתיחד.
76 הגמרא מקשה על שמואל: תנן במשנתנו, מתייחד אדם עם אמו ועם
77 בתו, וישן עמהם – הבן הקטן עם אמו, והבת הקטנה עם אביה בקירוב
78 בשר – כשברשם נוגע זה בזה. ותיבכתא דשמואל – וקשה על דברי שמואל,
79 שלפי שמואל אסור אפילו להתיחד עם בתו, ובמשנה מבואר שמותרים
80 אפילו לישן בקירוב בשר. משיבה הגמרא: אמר רב שמואל, ולימעיך –
81 ולשיטתך (ומקשן) שאתה סובר שמותר להתיחד עם קרובות, יקשה דקא
82 דתניא, אחותו וקמותו ושאר כל עריות שבתורה, אין אדם מתייחד
83 עמהם אלא רק בעדים שעומדים שם. ומבואר שבעדים אין – שדווקא
84 בעדים מותר להתיחד, אבל שלא בעדים לא, ואיך אתה (ומקשן) סובר
85 שמותר להתיחד עם קרובות. הגמרא מיישבת את הסתירה בין המשנה
86 לברייתא: אלא תנאי היא – נחלקו בזה תנאים, האם מותר אדם להתיחד
87 עם קרובותיו.
88 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הסוברת שאסור להתיחד עם קרובות כבתו
89 ואמו: דתניא, אמר רבי מאיר לאנשי ביתו, הנהרו בי מפני בתי – שימו
90 לבכם להיות עמי כאשר אני נמצא עם בתי, שלא אתיחד עמה. וכן אמר
91 רבי מרשף לאנשי ביתו, הנהרו בי מפני פלתי שלא אתיחד עמה. מספרת
92 הגמרא: ליגל עזי – על רבי טרפון אותו תלמיד על חומרא זו. אמר רבי
93 אבהו משום רבי חנינא בן גמליאל, לא היו – ובערו ימים מועטים, עד
94 שנקבל אותו תלמיד בחממות ועבר עמה עבירה.
95 הגמרא מביאה מעשים בענין יחוד עם בהמה: לעיל הובאו דברי שמואל
96 שאסור להתיחד אפילו עם בהמה. מספרת הגמרא: אפי' מכלליה מכללה
97 דברא – כשהיה הולך ללמוד לבדו בשדה היה מגרש את הבהמות מהשדה,
98 כדי שלא יתייחד עמהן. וכן רב ששית מעבר ליה מוצא – היה מעביר את
99 הבהמות לעבר השני של השדה, כדי שלא יתייחד עמהן. מספרת הגמרא:
100 רב חנן מנהרדעא איקלע – והזדמן לרב חננא לפום נהרא – בשפת
101 הנהר. חזיה – ראה את רב כהנא דיתבי וקא גרס וקנינא בהמה קמיה –
102 שהיה יושב ולומד ובהמה עומדת לפניו. אמר ליה רב חנן, הא לא כבר
103 לה מר שאסור להתיחד אפילו עם בהמה. אמר ליה רב כהנא, לאו
104 מדעתאי – לא שמתי ליבי שעמדה כאן בהמה מחמת שהייתי שקוע
105 בלימודי.
106 הגמרא חוזרת לעיקר דיני יחוד: אמר רבא, מתייחד אדם עם שתי יבמות
107 – שתי נשים הנשואות לשני אחים, וכן עם שתי ציות – שתי נשים
108 הנשואות לאותו איש, וכן עם אשה וקמותה, וכן עם אשה ובת בעלה
109 שנולדה לו מאשה אחרת, שכל נשים אלו שונאות זו לזו והאחת לא תחפה
110 על חברתה, אלא אדרבה תספר את קלונה, וממילא אין חשש לעבירה
111 כששתיהן יחד. וכן מתייחד עם אשה ותינוקת שיוצעת מעם ביאה ואין
112 מוסרין את עצמה לביאה, כלומר שמבינה את ענין הביאה ותדע לספר
113 בחוץ את ארחתה מעשה ביאה, אבל אינה גדולה שיש לה יצר להתפתות
114 לביאה:
115 שנינו במשנה, שאם בנו ובתו הגדילו, זה – הבן ישן בכסותו עם אמו וכו'
116 והבת ישנה בכסותה עם אביה. מבררת הגמרא: ובהמה הוא שיעור 'הגדילו'.
117 משיבה הגמרא: אמר רב אדא בר רב עזא אמר רב אסי, תינוקות עד
118 שהיא בת תשע שנים ויום אחד מותרת לישן עם אביה בקירוב בשר,

1 **הַבֵּל לְשֵׁם שְׁמַיִם** – דין זה שאסור להשתמש באשה לא נאמר כשעושה כן
2 לשם שמים, ולכן הושבתי את נכדתי אצלי כדי לעשות נחת רוח לאמה
3 שאני מחבב את בתה שהיא נכדתי, ולא לחיבת אישות.
4 המשנה ממשיכה בדיני הרהקה מעריות, באנשים ואופנים מסוימים.

משנה

5 **לֹא יִלְמַד אִדָּם רוֹקֵן וְ–** שאינו נשוי **סוֹפְרִים** – לא ירגיל את עצמו להיות
6 מלמד תינוקות של בית רבן, וכן **לֹא יִלְמַד אִשָּׁה סוֹפְרִים**. **רַבִּי אֱלֵעָזָר**
7 **אָמַר, אִף מִי שְׂאִין לוֹ אִשָּׁה לֹא יִלְמַד סוֹפְרִים**.
8 **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, לֹא יִרְעָה רוֹקֵן בְּהֶמְהָ, שְׂמָא יִתְאַוּה לַעֲבִירָה עִם הַבְּהֵמָה.**
9 **וְלֹא יִישְׁנוּ שְׁנֵי רוֹקֵן בְּמִלְתִּי** – [בגדו] אחת, שְׂמָא יבוא לידי משכב זכור.
10 **וְחֻכְמִים מִתִּירִים לְרוֹקֵן לְרַעוּת בְּהֵמָה, וְכֵן לִשְׁנֵי רוֹקִים לִישׁן בְּטִלְתִּי אַחַת,**
11 **מִשּׁוּם שִׁישְׁרָאֵל לֹא נִחְשְׁדוּ עַל מִשְׁכַּב זָכוֹר וּבְהֵמָה:**

גמרא

12 הגמרא מבארת טעם הדין הראשון שבמשנה שלא ילמד רווק תינוקות.
13 מבררת הגמרא: **מֵאִי מַעֲמָא. אִילָּמָא** טעם האיסור **מִשּׁוּם גִּנּוּבִי** – שהרווק
14 יבוא למשכב זכור עם התינוקות שמלמד. **וְהִתְנַיָּא, אָמַר ר' רבנן לְרַבִּי**
15 **יְהוּדָה** שאין לאסור שני רווקים לישן בטלית אחת, **שֶׁלֹּא נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל**
16 **מִשְׁכַּב זָכוֹר, וְלֹא נִחְשְׁדוּ עַל מִשְׁכַּב עִם הַבְּהֵמָה**. מבארת הגמרא: **אֱלָא**
17 **הִטַּעַם שֶׁרוֹקֵן לֹא יִלְמַד תִּינוּקוֹת מִשּׁוּם אִמְתָּתָא דִּינּוּבִי** – שאמותיהם של
18 התינוקות מצויות אצל המלמד מאחר שמביאות את בניהם לבית הספר ויש
19 לחוש שהרווק יתגרה בהן. ומה **שֶׁאִשָּׁה** לא תלמד תינוקות, הִטַּעַם מִשּׁוּם
20 **אִמְתָּתָא דִּינּוּבִי** – מחמת שחורשים על אבות התינוקות, שכשמביאים את
21 בניהם לבית הספר יבואו לעבירה עמה.
22 שנינו במשנה, **רַבִּי אֱלֵעָזָר אָמַר אִף מִי שְׂאִין בֹּי' לֹא אִשָּׁה** לא ילמד
23 סופרים:

24 **אֲבִיעָיָא** לחן, האם כוונת רבי אלעזר לאסור הוא על מי שְׂאִין לוֹ אִשָּׁה
25 עתה בִּלְלִי, ואף שהיתה לו בעבר אשה ומתה אסור ללמד, והוסיף על תנא
26 קמא שאסר רק באופן שלא נשא אשה מימיו. **אוֹ דְּלָמָא** כוונת רבי אלעזר
27 לאסור אף בְּאִוֵּן שהוא נשוי אלא **שְׂאִינָה שְׂרוּיָה אֲצִילוֹ**.
28 הגמרא מביאה ראיה לפשוט את הספק: **תָּא שְׁמַע, אִף מִי שֵׁישׁ לוֹ אִשָּׁה**
29 **וְאִינָה שְׂרוּיָה אֲצִילוֹ לֹא יִלְמַד סוֹפְרִים**.
30 שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אָמַר לֹא יִרְעָה בֹי' רוֹקֵן בְּהֵמָה** ולא יישנו שני
31 רווקין בטלית אחת וחכמים מתירים:
32 הגמרא מביאה ברייתא המבארת את טעמם של חכמים: **תֵּנִיָּא, אָמַר ר' לִי**
33 **חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה, אֲנִי מִתִּירִים לִשְׁנֵי רוֹקִים לִישׁן בְּטִלְתִּי אַחַת מִשּׁוּם**
34 **שֶׁלֹּא נִחְשְׁדוּ יִשְׂרָאֵל עַל מִשְׁכַּב זָכוֹר**. ואנו מתירים לרוקן לרעות בהמה
35 משום שלא נחשדו על איסור לשכב עם הַבְּהֵמָה:
36 המשנה ממשיכה בדיני הרהקה מנשים למי שאומנותו בצרכי הנשים,
37 ועוברת לענייני אומנויות נקיות שילמד אדם את בנו.

משנה

38 **כֹּל שֶׁעֲסָקְיוֹ עִם הַנָּשִׁים לְצוּרָה פְּרִנְסוּתוֹ וְהַנָּשִׁים צְרִיכוֹת לוֹ, לֹא יִתְיַחַד עִם**
39 **הַנָּשִׁים** אפילו עם הרבה, מפני שליבו גס בהן ורגיל עממן והן יחפו עליו.
40 **וְלֹא יִלְמַד אִדָּם אֶת בְּנוֹ אֲוִמְנוּתָא** כוז שמביאותו להתעסק עם הַנָּשִׁים.
41 מביאה המשנה סוגי אומנויות שראוי לאדם ללמד את בנו. **רַבִּי מֵאִיד**
42 **אָמַר, לְעוֹלָם יִלְמַד אִדָּם אֶת בְּנוֹ אֲוִמְנוּתָא נִקְנָה** – מחשש עבירות, וקִלְנָה
43 שאין בה טורח, ואל יאמר בלבו אומנות זו אינה מעשירה, אלא יבקש
44 רחמים ויתפלל לְמִי שֶׁהָעוֹשֶׁר וְהַנִּסְכָּים שָׁלוֹ – להקדוש ברוך הוא. מפני
45 **שְׂאִין אֲוִמְנוּתָא** מסוימת שְׂאִין בָּהּ עֲנִיּוֹת וְעֲשִׁירוֹת, שבכל אומנות יכול
46 להעשיר ממנה ויכול להעני ממנה, ואין הדבר תלוי בסוג האומנות שעוסק
47 בה, **שֶׁלֹּא עֲנִיּוֹת בָּאָה מִן הָאֲוִמְנוּתָא, וְלֹא עֲשִׁירוֹת בָּאָה מִן הָאֲוִמְנוּתָא**
48 **שְׁעוֹסָק בָּהּ, אֱלָא הַצְּלַחְתּוֹ בְּאֲוִמְנוּתוֹ לְהִיטֵי עֲשִׂירָה, הַבֵּל לִפִּי זְכוּתוֹ** – מזלו.
49 **רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֵעָזָר מוֹסִיף וְאָמַר, וְכִי רֵאִיתָ מִיָּמֶיךָ חֵיהָ וְעוֹף שֵׁישׁ לָהֶם**
50 **אֲוִמְנוּתָא** שהם עוסקים בה, ואפילו שאין להם אומנות הן **מִתְפַּרְנְסִין שְׂלֵא**
51 **בְּצִעָר, וְתַמִּיד יֵשׁ לָהֶם אֶת צְרִכָּיהֶם**. והדברים קל וחומר, וְהֵלָא חַחִית
52 **וְהַעוּפוֹת לֹא נִבְרָאוּ אֱלָא לְשִׁמְשׁוֹ, וְאֲנִי** – האדם נבראתי לְשִׁמְשׁוֹ אֶת קוֹנִי
53 – הקדוש ברוך הוא, ואם כך אֵינִי דִין – האם לא ראוי הוא שֶׁאֲתַפְּרֶנָּה שְׂלֵא

54 **בְּצִעָר**, והרי אני חשוב יותר מהם. **אֱלָא** – שהסיבה שהאדם מתפרנס בצער
55 היא, משום שֶׁהוֹרְעָתִי מַעֲשִׂי – עשיתי מעשים רעים, ולכן קִפְּחָתִי – קיצרתי
56 אֶת פְּרִנְסָתִי שאני צריך להצטער על זה.
57 **אָבָא גוֹרִינִי אִישׁ צְדִיקִין אָמַר מִשּׁוּם אָבָא גוֹרִיָּא, לֹא יִלְמַד אִדָּם אֶת בְּנוֹ**
58 **אֲוִמְנוּתָא** שיכול להכשל בגזל מאחרים. ואלו הם האומנויות, חָפֶר – בעל
59 חמור הנושא משאות. גָּמַל – בעל גמל הנושא קרון. קָדָר – בעל קרון. סָפֵן
60 – מנהיג ספינות בים. רוֹעָה בהמות, וְהִנְנִי – בעל חנות לממכר מזון.
61 **שְׂאֲוִמְנוּתָא** של אלו היא **אֲוִמְנוּתָא** של לִיסְמִים – שוודדים, שאלו המסובבים
62 בדרכים ולנים שם לוקטים הם עצים ופירות מן הכרמים בגזל, וכן פעמים
63 נשכרים הם לבני אדם ועוברים על התנאי שסיכמו בנייהם. והרועה
64 בהמותיו מעבירן לרעות בשדות של אחרים, והחנוני נוהג לערב מים בין
65 ואבנים קטנות בחיטים.
66 **רַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְאָמַר מִשְׁמֹוֹ** של אבא גוריא, **הַחֲפָרִין רוֹבֵן רְשָׁעִים**, מפני
67 שהם מורגלים בגניבות.
68 **וְהַנְּפִלִין** – מי שאומנותו בגמלים **רוֹבֵן בְּשָׂרִין**, מפני שנמצאים הרבה
69 במדבריות שזהו מקום סכנה של גדודי חיות ושוודדים, ומתוך כך יראים
70 לנפשם ומשכרים ליבם להקדוש ברוך הוא.
71 **הַסָּפֵן** – מי שאומנותו בהנהגת הספינה, **רוֹבֵן חֲסִידִים**, שיראים מאד, מפני
72 שהם מקום סכנה יותר מהמדבר.
73 **טוֹב שְׂקָרוּפְאִים**, – אף הטוב ביותר, לְגִינְהֶם – סופו שירש גיהנם, מפני
74 שאינו משכר לזכו לקדוש ברוך הוא, כיון שאינו ירא שיהיה חולה, שאוכל
75 מאכלים בריאים. ועוד, מפני שפעמים הורג נפשות על ידי רפואה לא
76 נכונה, ופעמים שבידו להציל עני, ואינו מצילו מפני שאין לו כסף לשלם לו.
77 **וְהַכְּשֵׁר שֶׁבְּמִטְבָּחִים** – אפילו השוחט המומחה ביותר, **שׁוֹתֵפוֹ שֶׁל עַמְלָק**
78 **וְעוֹשָׂה כְּמַעֲשֵׂיו**, שהרי באות לידיהם בהמות ספקי טריפות והוא מאכיל את
79 הקונים כדי לא להפסיד ממנו.
80 **רַבִּי נְהוֹרָאִי אָמַר, מִינֵיהּ אֲנִי כָּל אֲוִמְנוּתָא שֶׁעוֹלָם וְאֲנִי מִלְמַד אֶת בְּנֵי**
81 **אֱלָא** רק תורה, מפני שְׂאִדָּם אוֹכֵל מִשְׁכָּרָה של התורה עוֹלָם הֵיךְ וְהִקְרָן
82 ו– עיקר השכר קִיָּיֶמֶת לוֹ לְעוֹלָם הַבָּא. וְשֹׁאֵר כָּל אֲוִמְנוּתָא אֵינֶן בֶּן כְּמוֹ
83 התורה, שהרי בְּשִׂאָדָּם בֹּא לִידֵי חוֹלִי אוֹ לִידֵי זְקֵנָה אוֹ לִידֵי יְסוּרִין וְאֵינֶן
84 יָכוֹל לְעִסְקוֹ בְּמִלְאָכָּו מחמת זאת, הֵרִי הוּא מֵת בְּרַעַב, שהרי אין לו
85 מדיחין להתפרנס. אֲכָל תְּלוּחָה אֵינָה בֶן, אֱלָא מִשְׁמָרְתּוֹ מִכָּל דָּעַ בְּנַעֲרוּתוֹ
86 – בצעירותו, וְאִף שֶׁבֹא לִידֵי זְקֵנָה אוֹ יְסוּרִים ואינו יכול לעסוק בה נִתְּנָה לוֹ
87 אַחֲרֵית וְתִקְנָה בְּזֻקְנָתוֹ שאוכל ממתן שכרה שעסק בה בנערותו. והראיה
88 לזה, שהרי בְּנַעֲרוּתוֹ מֵהוּ אָמַר – מה נאמר עליו (ישעיהו מ לא), וְקִוִּי ה'
89 יִחְלִיפוּ כֹחַ יַעֲלֶה אֲבָר בְּנָשִׁים יִרְצוּ וְלֹא יִיגְעוּ וְלֹא יִיפְּעוּ, והיינו
90 שכשמקוה לה' בצעירותו יתן לו ה' תוספת כח, וּבְזֻקְנָתוֹ מֵהוּ אָמַר – מה
91 נאמר עליו, עוֹד יִגְוֹבוּן בְּשִׁיבָה דְּשָׁנִים וְרַעֲנָנִים יִהְיֶה (תהלים צב טו), והיינו
92 שאף בזקנותו שאינו יכול לעסוק בתורה עוד יניב פירות ויאכל משכר לימוד
93 התורה שלמד בנערותו.

94 **וְכֵן הוּא** – הפסוק **אָמַר בְּאַבְרָהָם אָבִינוּ 'אֲבָרְהָם וְכֵן בִּימֵינוּ וְה' בָּרַךְ**
95 **אֶת אֲבָרְהָם בְּבָלִי** (בראשית כד א), והיינו שאברהם נתברך אף לעת זקנותו
96 מחמת שהיה עוסק בתורה, שהרי מִצִּינוּ שְׁעָשָׂה – קיים אֲבָרְהָם אָבִינוּ אֶת
97 **כָּל הַתּוֹרָה בּוֹלָה עַד שְׁלֵא** – עוד לפני שניתנה התורה, שְׂנֵאֲמַר (בראשית
98 כו ה) **עָקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אֲבָרְהָם בְּקִלִּי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמָרְתִּי מִצוֹתֵי חֻקוֹתֵי**
99 **וְתוֹרָתִי**, הרי שקיים את כל מצוות ה'.

גמרא

100 הגמרא מביאה ברייתא מענין מי שעסקו עם הנשים: **תַּנּוּ רַבֵּנָן, כָּל**
101 **שֶׁעֲסָקְיוֹ עִם הַנָּשִׁים סוּרוֹ רַע** – מנהגו רע, ולכן לא יתחבר עם אנשים כגון
102 אלו. ואלו הן, בְּגוֹן הַצּוּרָפִים בְּהַב וּמְכִינִים תְּכַשִּׁיטִים לְנָשִׁים, וְהַסְרִיקִים –
103 הסורקים בגדים לנשים, וְהַתְּקוּרוֹת – המנקרים את הריחים שהנשים
104 טוחנות בהם, וְהַרְזוּבִלִין – המוכרים בשמים לנשים, וְהַתְּהַרְדִּים – אורגי בגדים
105 לנשים, וְהַסְפָּרִים שהנשים מוליכות את הילדים אליהם, וְהַבּוֹכִים בגדים,
106 וְהַנְּרַע – מקיז דם, וְהַבִּלְן – מחמם מרחצאות, וְהַבּוֹרְסִין – מעבד עורות
107 למלבוש ומנעלי הנשים. אֵין מַעֲמִידִים מִהֶם – מהאנשים המוכרים כאן
108 לֹא מִלָּה, וְלֹא בִּתְּן גְּדוֹל.
109 שואלת הגמרא: **מֵאִי מַעֲמָא** לא מעמידים מהם מלך. משיבה הגמרא: **שֶׁלֹּא**
110 **הִטַּעַם מִשּׁוּם דְּפִסְכִּילִי** – שהם פסולים בעצם, אֱלָא מִשּׁוּם דְּזִיל אֲוִמְנוּתָהוּ
111 – אומנותם זוֹלָה ואינה מכובדת.

קידושין. פרק רביעי – עשרה יוחסין דף פב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

עג

תוספות

הכל לשם שמים. ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה ולעשות
קורת רוח לאמה כשאני מתקב את בתה: מתני' לא ילמד ריוק סופרים. ריוק
פניו בלא אשה: סופרים. מלמדי תינוקות כלומר לא ירגיל ריוק עצמו להיות מן
הסופרים ובגמ' מפרש טעמא וכן לא תלמד אשה סופרים לא תרגיל עצמה
להיות ממלמדי תינוקות: אף מי שאין לו
אשה. בגמרא מפרש מאי היא: לא ירעה
ריוק את הבהמות. שלא יתאנה לה: ולא
יישנו שני ריוקים בטלית אחת. שלא
יבואו לידי משכב זכור: וחקמים מתיירין.
שלא נחשדו במשכב זכור ובהמה: גמ'
מ"ם. לא ילמד ריוק סופרים אי נימא משום
דחשדי ריוקים אמשכב זכור דתינוקות:
אמרו לו לר' יהודה. דמתניתין דאמר לא
יישנו שני ריוקין בטלית אחת: משום
אמהתא דינוקין. אמותיהם של תינוקות
שמניעות אצלו להביא את בניהן לבית
הספר: מי שאין לו אשה כלל. ומוסיף
אדתנא קמא דקאמר ריוק שלא נשא אשה
ממנו יאמר ר' אלעזר למימר אפילו היתה
לו ומתה אבל יש לו ואינה שריה אצלו
מוחר או דלמא כו': מתני' כל שעסקין
עם הנשים. שמלאכת אומנותן נעשית
לנשים ונשים צריכות לו: לא יתייחד עם
הנשים. אפילו עם הרבה נשים לפי שלבו
גס בהו וכו' מן חפזו עליו ואילו איש
אחר יאמר בן שתי נשים תנן (משל דף עב) אבל עם
שלש או ארבע שפיר דמי: נקיה ונקלה.
מפרש בגמ' שפיר: ואל יאמר בלבו אומנות
זו אינה מעשרת אלא יבקש רחמים למי
שהעושר שלו: חסר נפול סוף קרה. בעלי
קנות כל אלו אומנות ליסיות בשלנים
בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן
הקברים ופירות ועוד שנשכרים לאדם
ומעבירין על הנאם: רועה. בהמות שלו
שמעבירין לרעות בשדה אחרים: חנוני.
מלומד באונאה להטיל מים בין צורות
בחסות: משמו. של אבא גוריא: החמרים
רובן רשעים. מפני ליסיות: הנפילין רובן
בשרים. שפורשין למדורות למקום גדודי
חיות וליסות ויראים לנפשו ומשברים לבם
למקום: הספגין רובן חסידים. שפורשין
למקום הספגה ותמיד הם ברעדה יותר מן
הנפילין: טוב שרופאים לגיהנם. אינו
ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים ואינו
משבר לבו למקום ופועמים שהורג נפשות
ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא: טוב
שפופרים. ספקי טריפות באות לידו וחס
על קמונו ומאכילן: אבל התורה אינה כן.

הכל לשם שמים. ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה ולעשות
קורת רוח לאמה כשאני מתקב את בתה: מתני' לא ילמד ריוק סופרים. ריוק
פניו בלא אשה: סופרים. מלמדי תינוקות כלומר לא ירגיל ריוק עצמו להיות מן
הסופרים ובגמ' מפרש טעמא וכן לא תלמד אשה סופרים לא תרגיל עצמה
להיות ממלמדי תינוקות: אף מי שאין לו
אשה. בגמרא מפרש מאי היא: לא ירעה
ריוק את הבהמות. שלא יתאנה לה: ולא
יישנו שני ריוקים בטלית אחת. שלא
יבואו לידי משכב זכור: וחקמים מתיירין.
שלא נחשדו במשכב זכור ובהמה: גמ'
מ"ם. לא ילמד ריוק סופרים אי נימא משום
דחשדי ריוקים אמשכב זכור דתינוקות:
אמרו לו לר' יהודה. דמתניתין דאמר לא
יישנו שני ריוקין בטלית אחת: משום
אמהתא דינוקין. אמותיהם של תינוקות
שמניעות אצלו להביא את בניהן לבית
הספר: מי שאין לו אשה כלל. ומוסיף
אדתנא קמא דקאמר ריוק שלא נשא אשה
ממנו יאמר ר' אלעזר למימר אפילו היתה
לו ומתה אבל יש לו ואינה שריה אצלו
מוחר או דלמא כו': מתני' כל שעסקין
עם הנשים. שמלאכת אומנותן נעשית
לנשים ונשים צריכות לו: לא יתייחד עם
הנשים. אפילו עם הרבה נשים לפי שלבו
גס בהו וכו' מן חפזו עליו ואילו איש
אחר יאמר בן שתי נשים תנן (משל דף עב) אבל עם
שלש או ארבע שפיר דמי: נקיה ונקלה.
מפרש בגמ' שפיר: ואל יאמר בלבו אומנות
זו אינה מעשרת אלא יבקש רחמים למי
שהעושר שלו: חסר נפול סוף קרה. בעלי
קנות כל אלו אומנות ליסיות בשלנים
בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן
הקברים ופירות ועוד שנשכרים לאדם
ומעבירין על הנאם: רועה. בהמות שלו
שמעבירין לרעות בשדה אחרים: חנוני.
מלומד באונאה להטיל מים בין צורות
בחסות: משמו. של אבא גוריא: החמרים
רובן רשעים. מפני ליסיות: הנפילין רובן
בשרים. שפורשין למדורות למקום גדודי
חיות וליסות ויראים לנפשו ומשברים לבם
למקום: הספגין רובן חסידים. שפורשין
למקום הספגה ותמיד הם ברעדה יותר מן
הנפילין: טוב שרופאים לגיהנם. אינו
ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים ואינו
משבר לבו למקום ופועמים שהורג נפשות
ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא: טוב
שפופרים. ספקי טריפות באות לידו וחס
על קמונו ומאכילן: אבל התורה אינה כן.

הכל לשם שמים. ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה ולעשות
קורת רוח לאמה כשאני מתקב את בתה: מתני' לא ילמד ריוק סופרים. ריוק
פניו בלא אשה: סופרים. מלמדי תינוקות כלומר לא ירגיל ריוק עצמו להיות מן
הסופרים ובגמ' מפרש טעמא וכן לא תלמד אשה סופרים לא תרגיל עצמה
להיות ממלמדי תינוקות: אף מי שאין לו
אשה. בגמרא מפרש מאי היא: לא ירעה
ריוק את הבהמות. שלא יתאנה לה: ולא
יישנו שני ריוקים בטלית אחת. שלא
יבואו לידי משכב זכור: וחקמים מתיירין.
שלא נחשדו במשכב זכור ובהמה: גמ'
מ"ם. לא ילמד ריוק סופרים אי נימא משום
דחשדי ריוקים אמשכב זכור דתינוקות:
אמרו לו לר' יהודה. דמתניתין דאמר לא
יישנו שני ריוקין בטלית אחת: משום
אמהתא דינוקין. אמותיהם של תינוקות
שמניעות אצלו להביא את בניהן לבית
הספר: מי שאין לו אשה כלל. ומוסיף
אדתנא קמא דקאמר ריוק שלא נשא אשה
ממנו יאמר ר' אלעזר למימר אפילו היתה
לו ומתה אבל יש לו ואינה שריה אצלו
מוחר או דלמא כו': מתני' כל שעסקין
עם הנשים. שמלאכת אומנותן נעשית
לנשים ונשים צריכות לו: לא יתייחד עם
הנשים. אפילו עם הרבה נשים לפי שלבו
גס בהו וכו' מן חפזו עליו ואילו איש
אחר יאמר בן שתי נשים תנן (משל דף עב) אבל עם
שלש או ארבע שפיר דמי: נקיה ונקלה.
מפרש בגמ' שפיר: ואל יאמר בלבו אומנות
זו אינה מעשרת אלא יבקש רחמים למי
שהעושר שלו: חסר נפול סוף קרה. בעלי
קנות כל אלו אומנות ליסיות בשלנים
בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן
הקברים ופירות ועוד שנשכרים לאדם
ומעבירין על הנאם: רועה. בהמות שלו
שמעבירין לרעות בשדה אחרים: חנוני.
מלומד באונאה להטיל מים בין צורות
בחסות: משמו. של אבא גוריא: החמרים
רובן רשעים. מפני ליסיות: הנפילין רובן
בשרים. שפורשין למדורות למקום גדודי
חיות וליסות ויראים לנפשו ומשברים לבם
למקום: הספגין רובן חסידים. שפורשין
למקום הספגה ותמיד הם ברעדה יותר מן
הנפילין: טוב שרופאים לגיהנם. אינו
ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים ואינו
משבר לבו למקום ופועמים שהורג נפשות
ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא: טוב
שפופרים. ספקי טריפות באות לידו וחס
על קמונו ומאכילן: אבל התורה אינה כן.

מחמא

הכל לשם שמים. ואין דעתי אחריה לחיבת אישות אלא לחיבת קורבה ולעשות
קורת רוח לאמה כשאני מתקב את בתה: מתני' לא ילמד ריוק סופרים. ריוק
פניו בלא אשה: סופרים. מלמדי תינוקות כלומר לא ירגיל ריוק עצמו להיות מן
הסופרים ובגמ' מפרש טעמא וכן לא תלמד אשה סופרים לא תרגיל עצמה
להיות ממלמדי תינוקות: אף מי שאין לו
אשה. בגמרא מפרש מאי היא: לא ירעה
ריוק את הבהמות. שלא יתאנה לה: ולא
יישנו שני ריוקים בטלית אחת. שלא
יבואו לידי משכב זכור: וחקמים מתיירין.
שלא נחשדו במשכב זכור ובהמה: גמ'
מ"ם. לא ילמד ריוק סופרים אי נימא משום
דחשדי ריוקים אמשכב זכור דתינוקות:
אמרו לו לר' יהודה. דמתניתין דאמר לא
יישנו שני ריוקין בטלית אחת: משום
אמהתא דינוקין. אמותיהם של תינוקות
שמניעות אצלו להביא את בניהן לבית
הספר: מי שאין לו אשה כלל. ומוסיף
אדתנא קמא דקאמר ריוק שלא נשא אשה
ממנו יאמר ר' אלעזר למימר אפילו היתה
לו ומתה אבל יש לו ואינה שריה אצלו
מוחר או דלמא כו': מתני' כל שעסקין
עם הנשים. שמלאכת אומנותן נעשית
לנשים ונשים צריכות לו: לא יתייחד עם
הנשים. אפילו עם הרבה נשים לפי שלבו
גס בהו וכו' מן חפזו עליו ואילו איש
אחר יאמר בן שתי נשים תנן (משל דף עב) אבל עם
שלש או ארבע שפיר דמי: נקיה ונקלה.
מפרש בגמ' שפיר: ואל יאמר בלבו אומנות
זו אינה מעשרת אלא יבקש רחמים למי
שהעושר שלו: חסר נפול סוף קרה. בעלי
קנות כל אלו אומנות ליסיות בשלנים
בדרכים הם נכנסים ולוקטים עצים מן
הקברים ופירות ועוד שנשכרים לאדם
ומעבירין על הנאם: רועה. בהמות שלו
שמעבירין לרעות בשדה אחרים: חנוני.
מלומד באונאה להטיל מים בין צורות
בחסות: משמו. של אבא גוריא: החמרים
רובן רשעים. מפני ליסיות: הנפילין רובן
בשרים. שפורשין למדורות למקום גדודי
חיות וליסות ויראים לנפשו ומשברים לבם
למקום: הספגין רובן חסידים. שפורשין
למקום הספגה ותמיד הם ברעדה יותר מן
הנפילין: טוב שרופאים לגיהנם. אינו
ירא מן החולי ומאכלו מאכל בריאים ואינו
משבר לבו למקום ופועמים שהורג נפשות
ויש בידו לרפאות העני ואינו מרפא: טוב
שפופרים. ספקי טריפות באות לידו וחס
על קמונו ומאכילן: אבל התורה אינה כן.

מחמא

מחטא דתלמידיה תנאי רבי אומר אין לך אומנות שעוברת מן העולם אשרי מי שרואה את הוריו באומנות מעולה אוי לו למי שרואה את הוריו באומנות פגומה אי אפשר לעולם בלא בפסם ובלא בורסקי אשרי מי שאומנותו בפסם ואוי לו מי שאומנותו בורסקי אי אפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים ואוי לו למי שבניו נקבות ר"מ אומר לעולם ולמך אדם לבנו אומנות נקה וקלה ויבקש רחמים למי שהעושר והנכסים שלו שאין עניות מן האומנות ואין עשירות מן האומנות אלא למי שהעושר שלו שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות: ר"ש

בן אלעזר אומר אם ראית מימך: תנאי ר"ש בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי קיין וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער והם לא נבראו אלא לשמשני ואני נבראתי לשמש את קוני מה אלו שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער ואני שנבראתי לשמש את קוני אינו דין שאתפרנס שלא בצער אלא שהרעותי את מעשי וקיפחתי את פרנסתי שנאמר עונותיכם הטו: רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבועלם ואני מלמד את בני תורה שקבל אומנות שבועלם אין עומדת לו אלא בימי ילדותו אבל בימי זקנותו הרי הוא מוטל ברעב אבל תורה אינה כן עומדת לו לאדם בעת ילדותו ונותנת לו אחרית ותקוה בעת זקנותו מהו אומר קוני ה' יחליפו כח יעלו אבר פגשירים בזקנותו מהו אומר עוד יגובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו:

תדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

תדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

תדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין

אגרות קודש

ב"ה, ו' טבת, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך, נתקבל מכתבו ממוצש"ק עם המצורף אליו, ובמענה לשלש השאלות:

א) בענין המחנה, לדעתי, כיון שבשנה העברה ראו וגם נוכחו בנחיצות הדבר, ובפרט במדינת ניו איינגלאנד, מובן שכדאית יגיעה והשתדלות להמשיך במחנה לבנות, גם בשנה הבאה, וכיון שעתה עוד כו"כ חדשים להתחלת העונה, בודאי שתעמולה המתאימה תועיל שיקלטו מחוגים אלו המשלמים כפי הדרוש, שלכן יש לקוות שלא יהי דפיצט ואפשר יהי גם מקצת עכ"פ לסלק החוב מעבר, ואף שכותב שרוצה להמשיך בהמחנה לשם שמים, הנה רואים במוחש, שבכדי שיהי לדבר קיום, צ"ל שהתקציב ישולם, שלכן צריך לעשות ככל הדרוש בדרך הטבע לזה, וכיון שחז"ל אמרו כל התחלות קשות, הרי כבר עברה תקופת ההתחלה, ולכן יהי בנקל יותר.

ב) לשאלתו האם יש להרבות בתפלה בהנוגע להצלחה בענינים גשמיים וכיו"ב וכן בעניני בריאות.

מובן שלפלא הספק והשאלה, שהרי נצטוינו בתורתנו תורת חיים, ושמרתם מאד לנפשותיכם, ופסק הרמב"ם בהלכות דיעות סוף פרק ג' וריש פרק ד', אשר על האדם לראות שיהי הגוף בריא ושלם, כי מדרכי השם הוא, ופסק דין הוא בכללות אשר על האדם לשמור בריאות גופו וכל עניניו, ובלשון רבנו הזקן בשו"ע שלו, הלכות נזקי גוף ונפש ודיניהם, סעיף ד', אין לאדם רשות על גופו כלל וכו' לצערו בשום צער וכו', ועיין ג"כ שם הלכות שמירת גוף, ואין להאריך בדבר המפורסם, ולא עוד אלא שלדעת כמה ראשונים, כשאדם מרגיש צורך באיזה ענין כמו בריאות הגוף וכו' הרי זה מצות עשה מן התורה להתפלל לה' בזה.

ג) במ"ש אודות מחנה גם לילדים - הרי כיון שכפי כתבו המחנה לילדים עדיין צריך בירור ונדרשת לזה השתדלות רבה ויגיעה, לדעתי אין להעמיס על עצמו עוד דבר חדש, כמו מחנה לילדים, עכ"פ בשנה הבאה, ובהתאם להתוצאות דשנה זו, יחליט איך להתנהג בקיץ דשנת תשכ"א.

בברכה לבשו"ט בכל האמור מתוך מנוחה וטוב לבב.

27 **בצער**. והם – החיות הללו לא נבראו אלא בשביל לשמשני, ואני נבראתי
28 לשמש את קוני – הקדוש ברוך הוא, ואם כן הדברים קל וחומר, ומה אלו
29 שלא נבראו אלא לשמשני מתפרנסים שלא בצער, ואני שנבראתי
30 לשמש את קוני – את הקדוש ברוך הוא, אינו צריך להיות הדין שאפרנס
31 ו- שאתפרנס? שלא בצער. ואם כן מדוע באמת האדם עמל לפרנסתו יותר
32 מהחיות, אלא מפני שהתעויתי את מעשי, ולכן קיפחתי – קיצרתי את
33 פרנסתי שאני צריך להצטרע עליה, שנאמר (ירמיה ה כד) 'עונותיכם הפו
34 אלה וחסאותיכם מנעו הטוב מכם, משמע שהעונות גרמו לאדם שיצטרך
35 לעמול לפרנסתו ומזונותיו:
36 שנינו במשנה, רבי נהוראי אומר מניח אני כל אומנות שבעולם ואני
37 מלמד את בני אלא תורה, שאדם אוכל משכרה בעולם הזה והקין קיימת
38 לו לעולם הבא וכו':
39 הגמרא מביאה ברייתא שדברי רבי נהוראי מובאים בה באופן שונה: תניא
40 רבי נהוראי אומר, מניח אני כל אומנות שבעולם ואני מלמד את בני
41 אלא תורה, מפני שקל אומנות שבעולם אין עומדת לו – לא מועילה לו
42 אלא בימי ילדותו – בצעירותו כאשר יש לו כח לעבוד, אבל בימי זקנותו
43 שכבר אין לו כח לעבוד תרי הוא פוסק ממלאכתו וממילא הוא מופל
44 ברכב, אבל התורה אינה כן, שהיא עומדת – מועילה לו לאדם בעת
45 ילדותו – בצעירותו, ונותנת לו אחרית ותקנה בעת זקנותו, שהרי שכן
46 התורה מגיע לאדם לאורך ימים, וגם כשאנו יכול לעסוק בה מפני זקנותו
47 או חולי, אוכל בשכר מה שעסק בה מקודם.
48 וכן מבואר בפסוקים, בעת ילדותו מהו אומר (ישעיה מ לא) 'קוף ה'
49 תחליפו כח יעלו אבר בנשרים ורצו ולא ייגעו ולבו ולא ייגע, הרי
50 שבצעירותם שיש להם כח ועוסקים בתורה הם יקבלו שכר, וזקנותו מהו
51 אומר (תהלים צב טו) 'עוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים יהיו', הרי שאף
52 בעת שיבתם הם יצמידו צמח ויקבלו שכר על התורה שלמדו בצעירותם:

הדרן עלך עשרה יוחסין וסליקא לה מסכת קידושין:

1 **מקמא דתלמידיה** – מעשה רקמה העשוי בתלמים של מחרישה.
2 מביאה הגמרא ברייתא מענין אומנויות מעולות ופגומות: תניא, רבי אומר,
3 אין לך אומנות שעוברת ו- שבטילה מן העולם, שבכל האומנויות יש
4 צורך, אך אשרי מי שרואה את הוריו שילדוהו, ואת בנו, שעוסקים
5 באומנות מעולה, ואוי לו למי שרואה את הוריו ובניו באומנות פגומה.
6 וממשיכה הברייתא שכן מנהג העולם, שהרי אי אפשר לעולם להתקיים
7 בלא פסם – מוכר בשמים שהיא עבודה מעולה, ובלא בורסקי – מעבד
8 עורות של בהמות שהיא עבודה פגומה, ושניהם נצרכים שיהיו בעולם, אך
9 אשרי מי שאומנותו פסם, שזכה לעסוק במלאכה מעולה, ואוי לו מי
10 שאומנותו בורסקי, שעוסק במלאכה פגומה.
11 וכמו כן בשאר עניינים שבעולם, שהרי אי אפשר לעולם להתקיים בלא
12 זכרים ובלא נקבות, ושניהם נצרכים שיהיו בעולם, אשרי מי שזכה ובניו
13 זכרים ואוי לו למי שלא זכה ובניו נקיבות.
14 מסיימת הברייתא, רבי מאיר אומר לעולם ילמד אדם לבנו אומנות נקינה
15 – מחשש עבירות, ונקלה, ולא יאמר בלבו שאומנות זו אינה מעשירה את
16 העוסק בה, אלא יבקש רחמים ויתפלל למי שהעושר והנכסים שלו ו-
17 להקדוש ברוך הוא, מפני שאין עניות באה מן האומנות ואין עשירות
18 באה מן האומנות שעוסק בה, אלא הכל שייך למי שהעושר שלו שנאמר
19 (חגי ב ח) 'לי תכסף ולי תהב נאם ה' צבאות', שהעושר שייך להקב"ה:
20 שנינו במשנה, רבי שמעון בן אלעזר אומר האם ראיית מיסיד חיה ועוף
21 שיש להם אומנות שהם עוסקים בה, ואפילו שאין להם אומנות דן
22 מתפרנסין שלא בצער, ותמיד יש להם את צרכיהם:
23 הגמרא מביאה ברייתא שדברי רבי שמעון בן אלעזר מבוארים בה יותר:
24 תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי שהוא קניין –
25 מייבש תאנים בשדה, וארי שהוא סבל – נושא משאות, ושועל שהוא חנוני
26 – מוכר בחנות, ואפילו שאינם עוסקים במלאכה הם מתפרנסים שלא

המשך ביאור למסכת קידושין ליום ראשון עמ' א

20 כשתי מעות כסף, כלומר שהייתי מצליח להכשיל אותך בעבירה ולא הייתי
21 שוה כמעלתך היום.
22 הגמרא מביאה מעשים נוספים של התגרות השטן באמוראים: פלימו ו-
23 שם אמוראן תה רגיל למימר כל יומא – היה רגיל לומר בכל יום גירא
24 בעיניה דשטן – יבואו חיצים בעיני השטן ויבטלוהו, והיה אומר זאת כדי
25 לדחותו מעליו. יומא חד מעלי יומא דכיפורי תה – בערב יום הכיפורים,
26 אידימי ליה – נגלה השטן לפלימו בעיניא – כדמות עני. אתא קרא אבבא
27 – קרא העני בפתח וביקש צדקה, אפיקו ליה ריפתא – הוציאו לו בני הבית
28 לחם לאכול. אמר ליה השטן לפלימו, יומא בי האדינא – יום חשוב כמו
29 היום שהוא ערב יום הכיפורים, פולי עלמא נואי ואנא אבבא – כולם
30 אוכלים בתוך הבית ורק אני אוכל בחוץ, עייליה – הכניסו פלימו לביתו
31 וקריבו ליה ריפתא – והניחו לפניו לחם לאכול, אבל לא הושיבוהו עם כל
32 בני הבית אלא לבדו. אמר ליה השטן לפלימו, יומא בי האדינא – יום
33 חשוב כמו היום, פולי עלמא אתבא ואנא לחודאי – כולם יושבים ליד
34 השולחן ואני לבדי. אתיהו, אתבאוהו אתבא – הביאוהו והושיבוהו על יד
35 השולחן. תה יתיב – היה השטן יושב מלא נפשיה שיתנא וכיבי עליה –
36 וממלא את עצמו בשחין ופצעים, ותה קעבי ביה מילי דמאים – והיה
37 מתעסק בפצעים באופן מאוס. אמרו ליה בני הבית לשטן,

1 חד – יום אחד אידימי ליה שטן באיתתא – נדמה לו השטן כאשה העומדת
2 בתה גיסא דנהרא – מעברו השני של הנהר, ולא תה מבא – ולא הייתה
3 שם ספינה לעבור את הנהר. נקט מצרא וקא עבר – אחז רבי מאיר חבבל
4 שהיה מתוח משני צידי הנהר והתחיל לעבור את הנהר, כדי להגיע למה
5 שהיה נראה לו כאשה. בי מטא פלגא מצרא – כאשר הגיע לחצי הנהר
6 שבקיה – עזבו היצר וכבר לא התאוה לעבירה. אמר השטן לרבי מאיר, אי
7 לאי דקא מברו בקריעא – אם לא היו מברזים ברקיע הוזהרו ברבי מאיר
8 ותורתו, לא הייתי עוזב אותך ושיותיה לרמך תרמי מעי – הייתי גורם
9 שתהיה שוה כשתי מעות כסף, כלומר שהייתי מצליח להכשיל אותך
10 בעבירה ולא הייתי שוה כמעלתך היום.
11 הגמרא מביאה מעשה דומה שהיה עם רבי עקיבא: רבי עקיבא תה
12 מתלוצץ בעוברי עבירה, והיה אומר שאם היו רוצים להתגבר על היצר
13 היו מצליחים. יומא חד אידימי ליה שטן באיתתא גריש דיקלא – כאשר
14 שנמצאת בראש הדקל, נקפיה לדיקלא – אחז רבי עקיבא בדקל וקסליק
15 ואויל – והחל לעלות לראש הדקל, כדי להגיע למה שהיה נראה לו כאשה.
16 בי מטא לפלגיה דדיקלא – כאשר הגיע לחצי הדקל, שבקיה – עזבו היצר
17 וכבר לא התאוה לעבירה. אמר השטן לרבי עקיבא, אי לאו דמברו
18 בקריעא – אם לא היו מברזים ברקיע הוזהרו ברבי עקיבא ותורתו, לא
19 הייתי עוזב אותך ושיותיה לרמך תרמי מעי – הייתי גורם שתהיה שוה

המסכת שלפנינו עוסקת בעיקרה בחיוב תשלומי נזיקין על אדם או ממונו שהזיקו את גוף חבריו או ממונו. במשנה שלפנינו מפורטים ארבעת סוגי המזיקים הכתובים בתורה, הנבדלים זה מזה בתכונותיהם ובהלכותיהם, והם הקרויים 'ארבעה אבות נזיקין'. מכל אחד מאבות אלו מסתעפים אופנים נוספים הקרויים 'תולדות נזיקין'

משנה

אַרְבַּעָה אֲבוֹת נִזְקִין נִכְתְּבוּ בַּתּוֹרָה. א. הַשּׁוֹר. ב. הַחֶבֶר. ג. הַמִּבְעָה – לַדַּעַת רַב זֶה הוּא אָדָם הַמּוֹמֵק, וְלַדַּעַת שְׂמוּאֵל זֶה הוּא הַשֵּׁן. ד. הַחֶבֶר – הַאֵשׁ.

מפרשת המשנה את הוצרך שבכתיבת כל ארבעת אבות אלו בתורה, ומדוע אי אפשר ללמוד אחד מחבירו.

לֹא הָרִי הַשּׁוֹר בְּהָרִי הַמִּבְעָה, שכן יש בשור חומרא יתירה שאינה קיימת במבעה, ואילו נכתב שור בלבד, לא היה בידינו ללמוד ממנו את חיובו של המבעה. על כן הוצרך להכתב גם מבעה.

וְלֹא הָרִי הַמִּבְעָה בְּהָרִי הַשּׁוֹר, שכן יש במבעה חומרא יתירה שאינה קיימת בשור, ואילו נכתב מבעה בלבד, לא היה בידינו ללמוד ממנו את חיוב השור. על כן הוצרך להכתב גם שור.

וְלֹא זֶה וְזֶה (השור והמבעה) הַחֲמוּרִים מִשּׁוּם שֵׁשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים, בְּהָרִי הָאֵשׁ שהיא קלה מהם משום שֵׁשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים. לפיכך אי אפשר ללמוד חיוב אש משור ומבעה, ועל כן הוצרכה להכתב גם היא בתורה.

וְלֹא זֶה וְזֶה (שור ומבעה ואש) הַחֲמוּרִים מִשּׁוּם שְׁדִּדְכָן לִילֵךְ וְלַחִיק, בְּהָרִי הַבּוֹר שהוא קל מהם לפי שֵׁשׁ בָּהֶן לִילֵךְ וְלַחִיק אלא הניזק בא אצלו. לפיכך אי אפשר ללמוד חיוב בור מכל שלשת האבות האחרים, והוצרך להכתב בפני עצמו.

מסיימת המשנה: על אף כל החילוקים האמורים בין אב לאב, מכל מקום יש לארבעתם תכונה משותפת המחייבת אותם בתשלומי הנזק. שכן **הַשּׁוֹר הַשֵּׁן שְׁדִּדְכָן לַחִיק,** וחיוב שְׁמִיטָתָן עָלֶיָּהּ. ולפיכך כל דבר שיש בו תכונות אלו, כְּשֶׁחִיקָה חֵב הַמִּזִּיק לְשֵׁלֵם לַנִּזְקָא אֶת תְּשֻׁלּוּמֵי הַנִּזְקָא בְּמִיטָב הָאָרֶץ.

גמרא

מדייקת הגמרא: מִדִּקְדָּנִי בַּמִּשְׁנָה 'אֲבוֹת נִזְקִין', מִכָּלֵל (משמע) דְּאִיכָּא

לאבות אלו תולדות שאינן מפורשות בתורה, אלא הן נלמדות מהאבות האמורים. ומסתפקת הגמרא: האם תולדותיהן של אבות אלו הן כִּינִינִינִי, וְאִם הַתּוֹלָדָה מַחְוִיבֶת בַּתְּשֻׁלּוּמֵי הַנִּזְקָא כְּמוֹ הָאֵב, אִם הַתּוֹלָדָה הִיא כְּדִין הַנִּזְקָא.

מבאר הגמרא את צדדי הספק: לִנְכִי אִיסוּר מִלֵּאכָה בְּשִׁפְתָּ תִּנֵּן (שבת עג.), 'אֲבוֹת מִלֵּאכָה שֶׁבֶת, מְנִינִים הוּא אֲרִבְעִים חֲסֵר אֶחָד וְכַלּוּמֵר לִיט מִלֵּאכָה שֶׁבֶת'. ומכך ששנתה המשנה 'אֲבוֹת' מִכָּלֵל (משמע) דְּאִיכָּא לאבות אלו תולדות. ושם דאי שתולדותיהן כִּינִינִינִי, וְדִינָן כְּדִין הַאֲבוֹת. שהרי לֹא שָׁנָא אֵב מִלֵּאכָה שְׁחִיבִים עַל שִׁגְגָתוֹ קֶרֶן חֲטָאָה, וְלֹא שָׁנָא תּוֹלָדָה שְׁחִיבִים עַל שִׁגְגָתָה חֲטָאָה. וכמו כן לֹא שָׁנָא אֵב שְׁחִיבִים עַל זִדּוֹנוֹ סְקִילָה, וְלֹא שָׁנָא תּוֹלָדָה שְׁחִיבִים עַל זִדּוֹנוֹ סְקִילָה.

שואלת הגמרא: וּמֵאַחֵר שְׁדִין הַתּוֹלָדָה כְּדִין הָאֵב, מֵאִי אִיכָּא – מֵהַהֲבִדֵּל בֵּין אֵב לְתּוֹלָדָה, וּמֵדוּעַ הֵם שׁוֹנִים בַּהֲגֵדוֹתֵיהֶם.

משיבה הגמרא: יֵשׁ נִפְקָא מִנֶּה בֵּין אֵב לְתּוֹלָדָה, מִשּׁוּם דְּאִילוּ עֲבִיד (ועשה) שְׁתֵּי אֲבוֹת בְּשׁוּגַג בְּהָרִי הַדְּרִי (ביחוד, כלומר בהעלם אחד), אִי נָמִי אִם עֲשֵׂה שְׁתֵּי תּוֹלָדוֹת שֶׁל שְׁנֵי אֲבוֹת שׁוֹנִים בְּהָרִי הַדְּרִי, מִתִּיב חֲטָאָה אֲכָל הָרִא וְהָרִא – עַל כָּל מִלֵּאכָה בִּפְנֵי עֲצֻמָּה. וְאִלּוּם אִילוּ עֲבִיד בִּיחָד אֵב וְתּוֹלָדָה דִּיִּדָה (ותולדתו של אב זה), לֹא מִתִּיב אֲכָל הָרִא – חֲטָאָה אֶחָד עַל הָאֵב בִּלְבַד, וְאִינוּ מִתְחִיבִים אֵף עַל הַתּוֹלָדָה בִּפְנֵי עֲצֻמָּה. נִמְצָא שֶׁלִּעֲנַן חִלּוּק חֲטָאוֹת נִבְדֵּל הָאֵב מִהַתּוֹלָדָה.

ממשיכה הגמרא לשאול, וְלִרְכִי אֲלִיעֹר דְּמִתִּיב גַּם אֶתְּוֹלָדָה בְּמִקּוֹם אֵב, וגם אם עשה אב ותולדתו בהעלם אחד חייב שנים, נִמְצָא שֶׁאֵין שׁוֹם הַבִּדֵּל בֵּין אֵב לְתּוֹלָדָה. אִם כֵּן לִשְׁתֵּי אֲמָאִי קָרִי לִיָּה לֵאב 'אֵב', וְאֲמָאִי קָרִי לָהּ לְתּוֹלָדָה 'תּוֹלָדָה', הֲלֹא הֵינּוּ הֵךְ הֵם.

משיבה הגמרא, אֵף שֶׁאֵינֶם חִלּוּקִים בְּדִינֵיהֶם, מִכָּל מִקּוֹם הֵם נִבְדֵּלִים בְּשִׁמּוּתֵיהֶם, שֶׁכֵּן הָךְ דִּקְדָּה בְּמִשְׁכָּן חֲשִׁיבָא – כָּל מִלֵּאכָה חֲשׁוּבָה שֶׁהִיָּה בְּמִשְׁכָּן קָרִי לִיָּה 'אֵב' מִלֵּאכָה, וְאִילוּ הָךְ דִּלָּא הָרִי בְּמִשְׁכָּן חֲשִׁיבָא – כָּל מִלֵּאכָה שֶׁלֹּא הִיָּה חֲשׁוּבָה בְּמִשְׁכָּן קָרִי לָהּ 'תּוֹלָדָה'.

מביאה הגמרא מקום נוסף שמצאנו בו אבות ותולדות: נְבִי טוֹמְאֹת תִּנֵּן (כלים פ"א מ"א), שֶׁלֹּשָׁה אֲבוֹת הַטּוֹמְאֹת הֵם, א. הַשֶּׁרֶץ אֶחָד מִשְׁמוֹנֵת הַשְּׂרָצִים הַמְּזוּכָרִים בַּפֶּרֶשׁ שֶׁמִּיָּנִי (ויקרא יא כט – ל) שְׁמוֹתוֹ, מִטְמֵאֵת נִבְלָתָם אֶת כָּל הַנוֹגֵעַ בָּהֶם. ב. וְהַשֶּׁבֶת זֶרַע הַדִּירָאֵת מְגוּפּוֹ שֶׁל אָדָם מִטְמֵאֵת אֶת כָּל הַנוֹגֵעַ בָּהּ.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

העושה הוא כהן גדול, אינו לובש בגדי זהב אלא בגדי לבן, אבל זה שאם עשאה כהן הדיוט אינו לובש בגדי זהב של כהן גדול מפורש – "ונתתם אותה אל אלעזר הכהן", ועדיין אהרן היה קיים, ואין כהן הדיוט לובש בגדי כהן גדול. וכשם שהכהן הדיוט העושה את הפרה לובש בגדי לבן של כהן הדיוט, כך הכהן גדול לובש בגדי לבן של כהן הדיוט.

(במדבר יט, ט) והיתה לבני ישראל ולגר ולגר הגר בתוכם לחקת עולם, מה חקה האמורה כאן בבגדי לבן אף חקה האמורה כאן בבגדי לבן. והקשה המשנה למלך: כיון שהלימוד הוא בגזירה שוה מבגדי לבן של כהן גדול ביום הכיפורים, מדוע פוסק הרמב"ם (כתוספתא) שהיה לובש בגדי כהן הדיוט ולא בגדי לבן? ובהכרח לומר, שהלימוד מגזירה שוה הוא רק שאף אם

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס
רש"י

אַרְבַּעָה אַבּוֹת נִזְקִין. אַבּוֹת קָרִי לְהַנִּיחַ דְּכַתִּיבִין בְּקָרָא בְּהִדְיָא וּבִגְמָרָא מִפְּרָשׁ
הֵי נִיחָו תּוֹלְדוֹת: **הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר כּו'.** כְּסֻדְרָא שֶׁנֶּהן כְּתוּבִין בְּפִרְשָׁה סִדְרָן
בְּמִשְׁנָה דְּפִרְשָׁה רֵאשׁוֹנָה נֶאֱמָרָה בְּשׁוֹר שְׁנִיָּה בְּבוֹר: **מִבְּעָה.** מִפְּרָשׁ בְּגֻמ': **הַבֶּעֶר.**
כִּי תֵצֵא אִישׁ: **לֹא הָרִי שׁוֹר בְּהָרִי מִבְּעָה.** כְּלוֹמַר אִי כְּתִיב רְחֻמָּנָא שׁוֹר לֹא נִפְקִי

אַבּוֹת נִזְקִין הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמְּבֻעָה וְהַבֶּעֶר לֹא הָרִי הַשּׁוֹר

בְּהָרִי מִבְּעָה וְלֹא הָרִי מִבְּעָה בְּהָרִי הַשּׁוֹר וְלֹא זֶה זֶה
שֵׁשׁ בְּהֵן רוּחַ חַיִּים בְּהָרִי הָאֵשׁ שְׁאִין בּוֹ רוּחַ חַיִּים וְלֹא זֶה
זֶה שְׁדָרְכֵן לִילָךְ וְלַהֲזִיק בְּהָרִי הַבּוֹר שְׁאִין דְּרַבּוֹ לִילָךְ
וְלַהֲזִיק הַצֵּד הַשּׁוֹנֵה שֶׁבְּהֵן שְׁדָרְכֵן לַהֲזִיק וְשִׁמְרִיתָן עֲלֵיךְ
וּכְשֶׁהֲזִיק חֵב הַמּוֹזֵק לִשְׁלֵם תְּשֻׁלוּמִי מִן כְּמוֹסֵב הָאָרֶץ:
גִּמ' מִדְּקָתָנִי אַבּוֹת מִכָּלל דְּאִיכָא תּוֹלְדוֹת תּוֹלְדוֹתֵיהֶן
פִּיּוּצָא בְּהֵן אוֹ לֹא פִיּוּצָא בְּהֵן גְּבִי שֶׁבֶת תֵּנֵן אַבּוֹת מְלֻאכּוֹת
אַרְבַּעִים חֹסֶר אַחַת אַבּוֹת מִכָּלל דְּאִיכָא תּוֹלְדוֹת
תּוֹלְדוֹתֵיהֶן פִּיּוּצָא בְּהֵן לֹא שְׁנָא אֶב חֲטָאת וְלֹא שְׁנָא
תּוֹלְדָה חֲטָאת לֹא שְׁנָא אֶב סְקִילָה וְלֹא שְׁנָא תּוֹלְדָה
סְקִילָה וּמֵאִי אִיכָא בֵּין אֶב לְתּוֹלְדָה נִפְקָא מִיָּנָה דְּאִילוּ עֶבֶד
שְׁתֵּי אַבּוֹת בְּהָרִי הַדְּדִי אִי נִמְי שְׁתֵּי תּוֹלְדוֹת בְּהָרִי הַדְּדִי
מִחֵיב אָפֶל חֲדָא וְחֲדָא וְאִילוּ עֶבֶד אֶב וְתּוֹלְדָה דִּידֵיהּ לֹא
מִחֵיב אָפֶל חֲדָא וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמַחֲיִיב אֶתְּוֹלְדָה בְּמָקוֹם

אַרְבַּעָה אַבּוֹת נִזְקִין. אִית דּוּכְתָא דְּלֹא תֵנִי הֵן כְּמוֹ הֵכָא וּבִגְמָרָא גְבִי שֵׁלֵשׁ
עֲשָׂרָה אַבּוֹת נִזְקִין וּבְאַרְבַּעָה מַחוּסְרֵי כְּפָרָה (מִיִּסּוּף דף טו) וְאִית
דּוּכְתָא דְּקָתָנִי הֵן בְּדָקָתָנִי אַרְבַּעָה שׁוּמְרִין הֵן (מִסְּפוּט ד' מ"ט) וְאַרְבַּעָה רֵאשִׁי שְׁנִים
הֵן (ר"ס ד' ב' וְס"ט) וְלֵינִין. וְאִתְ' אִמָּאִי לֹא קָאָמַר אַרְבַּעָה אַבּוֹת נִזְקִין הֵן בְּדָקָתָנִי ד'
רֵאשִׁי שְׁנִים הֵן וְי"ל שְׁלֹא בָּא אָפֶל לְהַגִּיד
אַרְבַּע אַבּוֹת הֵלְלוּ לֹא רָאִי זֶה כְּרָאִי זֶה
וְקִצַּת קֶשֶׁה דְּבִגְמָרָא מוֹכֵחַ דְּנִחְיַת תֵּנָא
לְמַנְיָנָא מִדְּפִרְיָ וְתֵנָא דִּידָן מֵאִי טַעְמָא
לֹא תֵנִי הֵנִי לְכַךְ וְי"ל דִּישׁ מִקּוֹמוֹת דְּלֹא
תֵנִי הֵן בְּדֹאשְׁפָּחֵן בְּאַרְבַּעָה מַחוּסְרֵי כְּפָרָה.
ע"כ:

הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר. פ"י בְּקוּנְטְרֵס כְּסֻדְרָא
שֶׁנִּכְתְּבוּ בְּפִרְשָׁה סִדְרָן בְּמִשְׁנָה
וְאֵינָא דְּלִמֵּיד תֵּנָא שׁוֹר לְרַגְלוֹ לֹא הָיוּ
כְּסֻדְרָא הַפְּרָשָׁה דְּרַגְלָא נִפְקָא לָן מִן־שֵׁלֵשׁ אֶת
בְּעִירָה דְּכַתִּיב בְּתֵר בּוֹר מִ"מ שֵׁם שׁוֹר
כְּתִיב קוּדֵם בְּפִרְשָׁה דְּהִינּוּ נִיחָה דְּקָרָן
לִמֵּיד מִבְּעָה זֶה אָדָם אֵעִיג דְּלִכְתֵּר
הַכְּעִירָה כְּתִיב בְּפִרְשָׁתָא אֲמוּר מִכָּה בְּהֵמָה
וְשִׁלְמָנָה דְּהִינּוּ אָדָם דְּאִזְקִי שׁוֹר לֹא חֹשׁ
לִשְׁנוֹתוֹ כְּסֻדְרָא הַפְּרָשָׁה לְפִי שְׁרָחוּק כָּל כֶּךָ
וְשְׁנָא כְּסֻדְרָא לֹא הָרִי דְּסִיפָא שְׁמִבְּעָה
קוּדֵם לְהַבֶּעֶר וְר"ת פ"י דְּשֵׁם אָדָם כְּתִיב
בְּפִרְשָׁה קוּדֵם כִּי יִגְנוֹב אִישׁ שׁוֹר וְהוּא
אֶחָד מֵאַבּוֹת נִזְקִין דְּקָתָנִי לֵה בְּבִרְיָהּ
בְּגִמָּרָא:

לֹא הָרִי הַשּׁוֹר בְּהָרִי מִבְּעָה. פִּירֻשׁ אֵין
קוֹלָתוֹ שֶׁל שׁוֹר כְּקוֹלָתוֹ שֶׁל מִבְּעָה
כְּדִמְפָּרֵשׁ לְקַמֵּן בְּגִמ' לִמ"ד תֵּנָא שׁוֹר
לְקַרְנֵהּ וּמִבְּעָה לְשִׁינוֹ מִשּׁוּם דְּשׁוֹר כְּוֹנֵתוֹ
לְהִזִּיק וּמִבְּעָה אֵין כְּוֹנֵתוֹ לְהִזִּיק וּלְפִיקָךְ אִי
כְּתִיב רְחֻמָּנָא שׁוֹר לֹא אֲתִי מִבְּעָה מִיָּנָה

שְׁהוּא קַל מִיָּנָה וְאֵין פִּירֻשׁוֹ בְּשָׂאֵר מִקּוֹמוֹת שֶׁבִּתְלֻמּוֹד לֹא רָאִי זֶה דְּהָתֵם פִּירֻשׁוֹ אֵין חוּמָרָא שֶׁל זֶה כְּחוּמָרָא שֶׁל זֶה וְלִכְךָ אֵין הַחֲמוּמוֹת גּוֹרְמוֹת זֶה הִדִּין אֶלָּא
הַצֵּד הַשּׁוֹנֵה שֶׁבְּהֵן גּוֹרֵם הִדִּין וְשִׁנְיָה כַּאֲן הַתְלַמּוֹד פִּירֻשׁוֹ מִבְּשָׂאֵר מִקּוֹמוֹת מִשּׁוּם דְּהוּבִיר הַחֲמוּר תַּחֲוִילָה בְּלֹא זֶה זֶה שֵׁשׁ בְּהֵן רוּחַ חַיִּים:

וְלֹא זֶה זֶה שֵׁשׁ בְּהֵן רוּחַ חַיִּים בְּהָרִי הָאֵשׁ. גְּבִי שׁוֹר וּמִבְּעָה לֹא הִצְרָךְ לְפָרֵשׁ הַחוּמָרָא כִּי הֵכָא מִשּׁוּם דְּתֵד מִחוּד קַל לְמַצּוֹא חוּמָר בְּאֶחָד מֵה שְׁאֵין בְּחִבְרֵי
וְהָא דְּלֹא תֵנִי הֵכָא לֹא הָרִי הָאֵשׁ בְּהָרִי הַשּׁוֹר וּמִבְּעָה כְּדָקָתָנִי לְעִיל לֹא הָרִי מִבְּעָה כְּהָרִי הַשּׁוֹר מִשּׁוּם שְׁלֹא הָיָה יָכוֹל לְמַצּוֹא חוּמָרָא מִה שְׁאֵין בְּשִׁנְיָתָם
דְּאִי מִשּׁוּם דְּכֵחַ אַחֵר מַעֲרֹב בּוֹ וְאֵין הוֹלֵךְ לְדַעְתּוֹ כְּמוֹ שׁוֹר אֵין זֶה חוּמָרָא מִדְּלֹא חֲשִׁיב לֵה גְבִי חוּמָר בָּאֵשׁ מִבְּשׁוֹר וְהָא דְּאִמְרִין לְקַמֵּן (דף טו ו' דף ו') גְּבִי אֲבָנוּ
וְסָבִינוּ מֵאִי שְׁנָא אֵשׁ דְּכֵחַ אַחֵר מַעֲרֹב בּוֹ וְאֵין הוֹלֵךְ לְדַעְתּוֹ ה"ק מֵאִי שְׁנָא אֵשׁ שְׁאֵע"פ שֶׁכַּח אַחֵר מַעֲרֹב בּוֹ רָאִי לְהַתְחַיֵּיב בּוֹ מִשּׁוּם שְׁהוּא מִבְּמוֹךְ וְשִׁמְרִיתָהּ
כּו' וּבִסְפָא גְבִי בּוֹר הָיָה מִצִּי לְמִימַר לֹא הָרִי הַבּוֹר שֶׁתַּחֲוִילַת עֲשִׂיתוֹ לְנוֹק כְּהָרִי אֵילוּ וְלֹא חֵשׁ לְפִי שֶׁהַפְּסִיק בָּאֵשׁ וּבּוֹר לֹא רָצָה לִשְׁנוֹת קוּדֵם אֵשׁ דְּא"כ הָיוּ אֲתִי
אֵשׁ מִיָּנָה דְּכּוֹלְהָ אֲתִי מִבּוֹר וְחַד מִהֶנָּה כְּדִאֲמַרְיִין בְּגִמ' (דף טו) וְהִתְנָא הָאָרֶץ לְהַגְדִּיל תּוֹרָה וְיִאֲדִיר וְקִצַּת קֶשֶׁה דְּמִשְׁמַע דְּעוֹנֵשִׁין מִמּוֹן מִן הִדִּין וּבְמִכְלִיתָן תֵּנָא
כִּי יִפְתַּח וְכִי יִכְרֶה אִם עַל הַפְּתִיחָה חֲיִיב עַל הַכְּרִיָּה לֹא כָּל שָׂכָן אֶלָּא לְלִמְדָךְ שְׁאֵין עוֹנֵשִׁין מִמּוֹן מִן הִדִּין וּמִיָּהוּ בְּפִרְק הַפָּרָה (לְקַמֵּן מ"ט: וְס') דְּרִישׁ לִיָּה לְדָרְשָׁה
אֲחִירָנָא שְׁעַל עֲסָקִי פְתִיחָה וְכָרִיָּה בָּאָה לוֹ אוֹ לְהִבִּיא בּוֹרָה אַחֵר בּוֹרָה שִׁסִּילַק מַעְשָׂה רֵאשׁוֹן (לְקַמֵּן נ"א: וְר"ע) תּוֹס' לְקַמֵּן ד' ד"ה וְעִידִים:

וְלִרְבִּי אֱלִיעֶזֶר אֲמַאי קָרִי לִיָּה אֶב. וְאִת' וְנִימָא דְּנִפְקָא מִיָּנָה לְעֵנֵן הַתְּרָאָה שְׁצָרִיךְ לְהַתְרוֹת אֶתְּוֹלְדָה מִשּׁוּם אֶב דִּידָה כְּדִאֲמַרְיִין בְּפִרְק תּוֹלִין (מִכָּה דף קמ"ח) מִשְׁמַר
מִשּׁוּם מֵאִי מִתְרִין בִּיָּה רַבָּה אֲמַר מִשּׁוּם בּוֹרֵר רַבִּי זִירָא אֲמַר מִשּׁוּם מִרְקָד וְי"ל דְּהָכִי פִּרְיָ מִשּׁוּם מֵאִי מִתְרִין בִּיָּה שְׁהוּא חֲיִיב רַבָּה אֲמַר מִשּׁוּם בּוֹרֵר
אָבֶל הַתְּרוּ בּוֹ מִשּׁוּם מִרְקָד פְּטוּר דִּכִּין שְׁהוּא מִתְרָה בְּדָבָר שְׁאֵין דּוּמָה סָבֵר שְׁמִלְעִיג בּוֹ וּפְטוּר אָבֶל אִם הַתְּרוּ בּוֹ וְאֲמַר אֶל תִּשְׁמֹר חֲזִיב וְע"ל דְּזָהוּ שְׁמִתְרִין הָךְ
דְּהוּאִי בְּמִשְׁכֵּן קָרִי לִיָּה אֶב וְצָרִיךְ לְהַתְרוֹת הַתּוֹלְדָה בְּשִׁמְהָ וְעוֹד דְּנוֹטַע וּמִבְּשֵׁל אֵין צָרִיךְ לְהַתְרוֹתוֹ מִשּׁוּם אֶב וְאִם הַתְּרוּ מִשּׁוּם הַתּוֹלְדָה חֲזִיב וְאִפְ"ה לֹא חֲשִׁיב
לִיָּה בְּפִרְק כָּלֵל גְּדוּל:

ה"ג הָךְ דְּהוּאִי בְּמִשְׁכֵּן חֲשִׁיבָא קָרִי לִיָּה אֶב הָךְ דְּלֹא הוּאִי בְּמִשְׁכֵּן חֲשִׁיבָא קָרִי לִיָּה תּוֹלְדָה. וּלְפִי הָךְ גִּירְסָא בָּא לְאַפְקוּי כְּמוֹ מְלֻאכּוֹת שְׁלֹא הָיוּ חֲשׁוּבִין וְהָיוּ
בְּמִשְׁכֵּן תּוֹלְדוֹת נִיחָה וְלֹא אַבּוֹת מְלֻאכּוֹת כְּדִאֲמַרְיִין בְּפִרְק כְּמוֹן טוֹמֵנִין (מִכָּה דף מ"ט) הֵם הִעֲלוּ הַקְּרָשִׁים מִקְּרַקֶּע לְעִגְלָה דְּהִינּוּ הַכְּנֶסָה וּגּוֹשֵׁשׁ בְּדִיּוּטָא אַחַת
וְאִית דְּגִרְסִי הָךְ דְּהָתֵם בְּמִשְׁכֵּן וְחֲשִׁיבָא קָרִי לִיָּה אֶב הָךְ דְּלֹא הָיָה בְּמִשְׁכֵּן וְלֹא חֲשִׁיבָא קָרִי לִיָּה תּוֹלְדָה וּלְפִי גִירְסָא זוֹ צָרִיךְ לּוֹמַר דְּבִיעֵי תִּתִּי אָבֶל חֲשִׁיבָא וְלֹא
הָיוּ בְּמִשְׁכֵּן אוֹ אִיפְכָא הָיוּ תּוֹלְדֵיהֶן:

דאילו אב מטמא אדם וכלים. גרס ולא גרסינן אדם ובגדים שלשון זה משמע מטמא אדם לטמא בגדים וא"ת והרי טמא מת עושה כלי מתכת כיוצא בו דתרב הרי הוא כחלל אלמא יש מהן כיוצא בהן וי"ל דאבתי אינו עושה כיוצא בו שאותו כלי מתכת אין עושה כלי מתכת אחר כיוצא בו כמו שמדקדקת ר"ת בריש מתני' דאחלה:

הננו רבנן שלשה אבות. הפסיק בברייתא זו לפרש תולדותיהן לאו כיוצא בהן דקאמר רב פפא אהייא: **אבל** במחוברת אימא כולה מועדת היא. שלשם נזק שלם אפילו בפעם ראשונה וא"ת ומהי יתיי אי מתלושה דהיה בתלושה אי משאר אבות התינח למ"ד (לקמן ד' סו) קרן עריפא דכונתו להזיק ואפילו קרן אתי ובדמפרש ר"ת לקמן דהיינו למ"ד פלגא נזקא ממונא דאית ליה סתם שוורים לאו בחזקת שימור קיימי אבל למ"ד פלגא נזקא קנסא דאית ליה סתם שוורים בחזקת שימור קיימי לא אתאי קרן מבולחה כדאמרינן לקמן (סו ב) כי שדית בור ביניו אתי כולחו לבר מקרן דאיכא למיפרך שכן מועדין מתחילתן פי' דרבו להזיק משא"כ בקרן דבזקת שימור קיימי וי"ל דלמ"ד פלגא דנזקא קנסא הא דקאמר אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא וישלם נזק בפעם ראשונה לאו משום דאיצטרך קרא לאשמועינן דאין מועדת אלא התנא הוצרך לאשמועינן להביא ראיה מן הפסוק דמחוברת נמי הוי בכלל נגיחה שלא תטעה לומר דנגיחה היינו בתלושה דומיא דקרני ברזל דצדקיה אבל במחוברת דרבו להזיק מתחילתו ונקלמו מבור ומחד מאבות לחייבו לבתחלה נזק שלם:

ומלתא אגב אורחיה קמ"ל. ואפילו לרב פפא דאמר לקמן בשור שנגח ד' (דף סו) דמועד לאדם סתמא לא הוי מועד לבהמה היינו דוקא שנגח ג' בני אדם דבהכי לא הוי מועד לבהמה אבל נגח אדם ושור והמור דהוי מג' מינים הוי מועד לכל אבל נגח שור וחמור ונקל לא הוי מועד לאדם ואע"ג דלכל בהמה הוי מועד אפילו לרב פפא כדאיתא התם וה"ר מנחם פי' דה"ר מועד לאדם שהיה מועד לכל חזר בו מבהמה ונשאר מועד דבהמה לאו חזרה היא אבל מועד לכל חזרה מאדם לא הוי מועד לאדם דחזרה דאדם חזרה היא: **כאשר** יבער הגלל פי' ר"ח כמו נדבכין די אבן גלל (פסול ו) שהשן דומה לאבן שיש:

הא

דודאי נתבאר השור להרע ובא עליו בבה אבל נגיפה הוי משמע שמצאו עומד ודחפו בקרניו לישנא אחרינא אית ליה מולא ואינו נוח להמיתו בנגיפה דהיא דחיפת קרן משא אלא בנגיחה בבה ובכונתו ובתחיבת קרן בגוף: **ואגב** אורחיה קמ"ל. קרא מדתלה נגיחה באדם ונגיפה בבהמה דמשמע נוחה היא בבהמה למות מן האדם משמיענו דשור המועד להרוג את הבהמה ג' פעמים לא חשיב העדאה לגבי אדם נגח אדם ומת דינו כהמור דאינו משלם את הבזר דבתם חזרוג אדם כתיב כסול יסקל השור ובעל השור נקי (פסול כ) ובמועד כתיב וגם בעליו יומת והיא מיתה היינו ממון שמשלם את הבזר דמי נהרג ליושריו ולא מיתה ממש דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף סו) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד להרוג את האדם משכחת לה בשלא עמד בדין עד שנגח שלש פעמים שלא נסקל מיד כשהמית הראשון: **רביצה** תולדה דרנל היא. דעל ידי כפיפת רגלים היא רובצת: **רגל** הויקה מצוי. דכל שעה היא מהלכת ואם יש בלום תחת רגליה היא דורסת: **הני** אין הויקן מצוי. הלכך תולדה דקרן הו דאין הויקו מצוי ואין הנאה להזיקו ומשלמי חצי נזק כקרן: **מאי** שנגח קרן. דמחייב דכונתו להזיק כו': וישלם. את בעירה:

וטמא מת תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאילו אב מטמא אדם וכלים ואילו תולדות אוכלין ומשקין מטמא אדם וכלים לא מטמא הקא מאי אמר רב פפא יש מהן כיוצא בהן ויש מהן לאו כיוצא בהן ת"ר ג' אבות נאמרו בשור הקרן והישן והרגל קרן מנל דת"ר כי יגח אין נגיחה אלא בקרן שנגמור ויעש לו צדקיה בן פנענה קרני ברזל ויאמר כה אמר ה' באלה תנגח את ארם וגו' ואומר כבור שורו הדר לו וקרני ראם קרניו בהם עמים ינגח מאי ואומר וכי תימא דברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן ת"ש כבור שורו הדר לו והאי מילף הוא גילוי מילתא בעלמא הוא דנגיחה בקרן הוא אלא מהו דתימא כי פליג רחמנא בין תם למועד ה"מ בתלושה אבל במחוברת אימא כולה מועדת היא ת"ש כבור שורו הדר לו וגו' תולדה דקרן מאי היא נגיפה נשיכה רביצה ובעיטה מאי שנגח נגיחה דקרי לה אב דכתיב כי יגח נגיפה נמי כתיב כי יגוף הואי נגיפה נגיחה היא דתניא פתח בנגיפה וסיים בנגיחה לומר לך זו היא נגיפה זו היא נגיחה מאי שנגח גבי אדם דכתיב כי יגח ומאי שנגח גבי בהמה דכתיב כי יגוף אדם דאית ליה מולא כתיב כי יגח בהמה דלית לה מולא כתיב כי יגוף ומלתא אגב אורחיה קמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם נשיכה תולדה דשן היא לא שן יש הנאה להזיקה הא אין הנאה להזיקה רביצה ובעיטה תולדה דרגל היא לא רגל הויקה מצוי הני אין הויקן מצוי אלא תולדותיהן לאו כיוצא בהן דאמר רב פפא אהייא אילימא אהני מאי שנגח קרן דכונתו להזיק וממונא ושמירתו עליה הני נמי בונתן להזיק וממונא ושמירתן עליה אלא תולדה דקרן כקרן וכי קאמר רב פפא אשן ורגל שן ורגל היכא כתיבי דתניא וישלם זה הרגל וכן הוא אומר משלחי רגל השור והחמור ובער זו השן וכן הוא אומר כאשר יבער הגלל

הגלל

הוא ולא כתיב כי שור נגח הוא אלא נגח: **לומר** לך. דהך נגיפה לאו דחיפת הגוף היא אלא נגיחת קרן וליכא למימר דאבתי נגיפה הוי אב ונגיחה זו היא נגיפה דהיינו דחיפת הגוף דהא נגיחה אשכחן דבקרן היא: **גבי** אדם. כשהשור נגח אדם כתיב כי יגח שור את איש וגבי נגיחה שור בשור כתיב כי יגוף שור איש את שור רעה: **אדם** דאית ליה מולא. שיש לו דעת לשמור את גופו: **כתיב** כי יגח. קרן משא אלא בנגיחה בבהמה דמשמע נוחה היא בבהמה למות מן האדם משמיענו דשור המועד להרוג את הבהמה ג' פעמים לא חשיב העדאה לגבי אדם נגח אדם ומת דינו כהמור דאינו משלם את הבזר דבתם חזרוג אדם כתיב כסול יסקל השור ובעל השור נקי (פסול כ) ובמועד כתיב וגם בעליו יומת והיא מיתה היינו ממון שמשלם את הבזר דמי נהרג ליושריו ולא מיתה ממש דאמרינן בפ"ק דסנהדרין (דף סו) על רציחתו אתה הורגו ואי אתה הורגו על רציחת שורו אבל מועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד להרוג את האדם משכחת לה בשלא עמד בדין עד שנגח שלש פעמים שלא נסקל מיד כשהמית הראשון: **רביצה** תולדה דרגל היא. דעל ידי כפיפת רגלים היא רובצת: **רגל** הויקה מצוי. דכל שעה היא מהלכת ואם יש בלום תחת רגליה היא דורסת: **הני** אין הויקן מצוי. הלכך תולדה דקרן הו דאין הויקו מצוי ואין הנאה להזיקו ומשלמי חצי נזק כקרן: **מאי** שנגח קרן. דמחייב דכונתו להזיק כו': וישלם. את בעירה:

ג. וּמָמָא מַת – אדם שנגע במת. שהמת עצמו הוא אבי אבות הטומאה, והנוגע בו נעשה אב הטומאה.
 וכל הנוגע באחד מכל אבות טומאה אלו קרוי 'תולדה', והרי הוא נעשה 'ראשון לטומאה'. ואולם תולדותיהן לאו כְּיוֹצֵא בְּהֶן, ואין דינן כדון האבות עצמם. דְּאִילוּ הָאֵב מְטַמָּא אפילו אֶדָם וְכָלִים הנוגעים בו. וְאִילוּ דבר שאינו אלא מתולדות הטומאה, דוקא אוֹכְלִין וּמִשְׁקִין הוא מְטַמָּא, אבל אֶדָם וְכָלִים לא מְטַמָּא.
 לפי זה מסתפקת הגמרא, מאחר שלענין שבת דין תולדותיהן של ל"ט מלאכות הוא כדון אבותיהן, ולעומת זאת דין תולדות הטומאה אינו כדון אבותיהן, הֲכֵאָה בניזקין מֵאֵי, האם אף התולדה מחוייבת בתשלומי הנזק כמו האב, או לא.
 אָמַר רַב פֶּפְסָא בהכרעת הספק האמור, וְשֵׁ מִהֶן (ומתולדות ניזקין) שֶׁן כְּיוֹצֵא בְּהֶן ודינן כדון האבות, וְשֵׁ מִהֶן לאו כְּיוֹצֵא בְּהֶן ודינן שונה מדין אבותיהם.
 מבררת הגמרא את דברי רב פפא, ודנה בפרוטרוט בתולדותיו של כל אב ואב, האם דינם כדון האב או לא. ולצורך זה הפסיקה עם הבריייתא שלפנינו, המבארת מהם האבות האמורים בשור: הֵנוּ רַבֵּנָן: שְׁלֹשׁ אֲבוֹת נִזְקִין נִאָמְרוּ בְּשׁוֹר הַמִּזְק, נגיחת הַקֶּרֶן, ואכילת הַשֵּׁן, וְדִרְסַת הַרְגֵּל.
 שואלת הגמרא: קֶרֶן מִנֶּלֶן – מנין מקורו בתורה.
 משיבה הגמרא: דְּתַנּוּ רַבֵּנָן, נאמר בתורה (שמות כא כח) 'כִּי יִנָּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה, וְאִין נְגִיחָה אֶלָּא בְּקֶרֶן. שְׁנַאֲמַר (מלכים א כב יא) 'וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקָה בֵּן בְּנֵעֲנָה קֶרֶן כְּרוֹל, וַיֹּאמֶר, בֵּה אָמַר ה' בְּאֵלֶּה תִּנְגַּח אֶת אֶדָם וְגו' עד כְּלוּתָם. הרי שהנגיחה היא בקרן. וְעוֹד אוֹמְרִי הַכְּתוּב (דברים לג ז), 'כְּבוֹד שׁוֹרֵי הָרָר לוֹ וְקֶרְנֵי רִאִם קֶרְנֵיו בָּהֶם עֲמִים יִנָּח'.
 שואלת הגמרא: מֵאֵי 'וְאוֹמְרִי, ולשם מה צריך את הכתוב השני להוכיח שנגיחה היא בקרן, הלא כבר למדנו זאת מהכתוב הראשון.
 מעלה הגמרא תירוצי אפשרי, ומיד דוחה אותה: וְכִי תֵימָא שמאחר שהכתוב הראשון הוא מדברי נביאים, דְּכָרִי תוֹרָה מִדְּכָרִי קִבְּלָה ונביאים וכתובים) לא יִלְפִינָן – אין ללמוד מדברי נביאים על דין האמור בתורה, ועל כן תֵּא שְׁמַע (ובא ולמד) שנגיחה היא בקרן ממה שנאמר בתורה 'כְּבוֹד שׁוֹרֵי הָרָר לוֹ, אין לתרץ כן. שהרי וְכִי תֵּא מִלָּה הוּא – האם ההוכחה מדברי הכתוב במלכים נחשבת כלימוד על דין מהתורה. הלא גִּילּוּי מִלְּתָא בְּעֵלְמָא הוּא דְּנִיחָה בְּקֶרֶן הוּא, ואינו מלמד אלא על פירוש המילולי של 'נגיחה', ושפיר יש ללומדו אף מדברי קבלה.
 משיבה הגמרא, אֶלָּא מה שאין הבריייתא מסתפקת בכתוב הראשון, הוא משום דְּמָהוּ דְּתֵימָא – עדיין יש לומר שדוקא נגיחה בקרן תלושה (וכקרני הברזל שעשה צדיקו) קרויה 'נגיחה'. ואם כן כִּי פְּלִיג רַחֲמֵנָא – מה שחילקה התורה בֵּין נגיחת תָּם המחייבת חצי נזק לבין נגיחת מוֹעֵד המחייבת נזק שלם, הֵנִי מִלֵּי במקום שאחזה בהמה בְּשִׁינִיה קרן תלושה ונגחה בה. אֶכְלָל אם נגחה בְּקֶרֶן שלה המְחוּפָּקֶת לגופה, אִימָא בּוֹלָה מוֹעֵדֶת הִיא, ומיד בנגיחתה הראשונה חייבת נזק שלם. לפיכך הוסיפה הבריייתא, תֵּא שְׁמַע, 'כְּבוֹד שׁוֹרֵי הָרָר לוֹ וְגו' וְקֶרְנֵי רִאִם קֶרְנֵיו בָּהֶם עֲמִים יִנָּח, שאף נגיחה בקרן מחוברת קרויה 'נגיחה', וגם בה חילקה התורה בין דין תם לדין מועד.
 מפרשת הגמרא מה הן תולדותיה של הקרן: תוֹלָדָה דְּקֶרֶן מֵאֵי הִיא, נְגִיפָה – חיזק הבהמה על ידי דחיפתה בגופה את הדבר הניזוק, נְשִׁיכָה, רַבִּיצָה – שראתה כלים בדרך והלכה ורצצה עליהם בגופה כדי לשבורם, וּבְעִיטָה ברגליה בכלים ושבירתם.
 מקשה הגמרא, מֵאֵי שְׁנֵא נְגִיחָה דְּקֶרֶן לָה אֵב, הלא הוא משום דְּכָתִיב מפורש בתורה 'כִּי יִנָּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אוֹ אֶת אִשָּׁה, וְכָל מִזִּק שֶׁנִּכְתַּב בַּתּוֹרָה נִחְשַׁב לֹאֵב נִזְקִין.
 והרי נְגִיפָה נְמִי כְּתִיב בפירוש בתורה, 'כִּי יִנָּח שׁוֹר אֶת אִישׁ אֶת שׁוֹר רַעְדוֹ'

(שמות כא לה), ואם כן גם ראויה להקרא 'אב'.
 מתרצת הגמרא, הֵאֵי 'נְגִיפָה' האמורה בפרשת שור שהזיק שור, נְגִיחָה בקרן הִיא, ולא דחיפה בגוף. אלא שאם היא נוגחת באדם הרי היא קרויה 'נגיחה', ואם היא נוגחת בשור הרי היא קרויה גם 'נגיפה'. דְּתַנּוּ, פְּתַח הכתוב בשור תם בְּלִשׁוֹן נְגִיפָה – 'כִּי יִגּוֹף שׁוֹר אִישׁ, וְסָרִיס בְּשׁוֹר מוֹעֵד בְּלִשׁוֹן נְגִיחָה – 'אוֹ נוֹדַע בִּי שׁוֹר נָגַח הוּא' (שם לו), ולא כתב 'כִּי שׁוֹר נִגַּח הוּא', ומה טעם שינה הכתוב בלשונו, לֹאֲמַר לָךְ, זוֹ הִיא נְגִיפָה זוֹ הִיא נְגִיחָה, ודין אחד להן.
 שואלת הגמרא, מֵאֵי שְׁנֵא נְגִי שׁוֹר שֶׁנֶּגַח אֶדָם דְּכָתִיב בו 'כִּי יִנָּח, וּמֵאֵי שְׁנֵא נְגִי שׁוֹר שֶׁנֶּגַח בְּהֶמָּה דְּכָתִיב בו 'כִּי יִנָּח'.
 משיבה הגמרא, אֶדָם דְּאִית לֵיה מוֹלָא – שיש לו דעת לשמור על גופו, כְּתִיב בו 'כִּי יִנָּח', שכן משמעות נגיחה היא שהשור בא עליו בכח ובכוונה תחילה על מנת להרע לו, ואילו נגיפה היא בדרך אקראי, שהשור מצאו עומד ודחפו בקרניו. לפיכך אדם היודע להשמר אין דרכו להנזק על ידי השור אלא באופן של נגיחה, ולא בנגיפה. אבל בְּהֶמָּה דְּלִית לָהּ מוֹלָא, ואינה יודעת להשמר, כְּתִיב בה 'כִּי יִנָּח', שכן דרכה להנזק אף בדרך אקראי של נגיפת הקרן.
 מוסיפה הגמרא, וּמִלְּתָא אֲנֵב אוֹרְחִיהָ קָא מְשַׁמַּע לָן – ממה ששינה הכתוב בלשונו בין נגיחה האמורה באדם לבין נגיפה האמורה בהמה, למדנו דְּשׁוֹר שֶׁנֶּעֱשָׂה מוֹעֵד לְגַבִּי הַרִיגַת אֶדָם על ידי שנגח אדם שלשה פעמים, אפילו שמעולם לא נגח בהמה תוֹי מוֹעֵד גם לְגַבִּי בְּהֶמָּה, ואם נגח אותה הרי הוא מתחייב נזק שלם. שכן שינוי הלשון האמור מלמדנו שהבהמה מתה יותר בקלות מאשר אדם, ועל כן אם הועד השור להרוג אדם כל שכן שהוא מועד להרוג בהמה. וְאוֹלָם שׁוֹר שֶׁנֶּעֱשָׂה מוֹעֵד לְגַבִּי בְּהֶמָּה על ידי שנגח בהמה שלשה פעמים, לא תוֹי מוֹעֵד לְגַבִּי אֶדָם, ואם המיתו אינו משלם כופר כדון שור המועד, שכן להריגת אדם נדרשת נגיחה חזקה יותר מאשר להריגת בהמה כאמור.
 חוזרת הגמרא לדון המבואר לעיל, שנשיכה רביצה ובעיטה הן תולדות קרן, ומקשה: הלא נְשִׁיכָה תוֹלָדָה דְּשֵׁן הִיא, שכן הבהמה נושכת בשיניה.
 מתרצת הגמרא: לא תולדת שן היא, משום שֵׁשֶׁן יֵשׁ תִּנְאָה לְהוֹיָקָה באכילתה את הפירות, אבל תֵּא נְשִׁיכָה אִין תִּנְאָה לְהוֹיָקָה.
 עוד שואלת הגמרא: רַבִּיצָה וּבְעִיטָה תוֹלָדָה דְּרִגְלָה הִיא, שכן היא רובצת על ידי כפיפת רגליה, וכן בועטת היא ברגליה, ומדוע תאמר שהן תולדות קרן.
 מתרצת הגמרא: לא תולדות רגל הן, משום שְׁרָגְלָה תוֹיָקָה מְצוּי, שכן היא מהלכת בכל שעה, וכל מה שנמצא תחת רגליה נדרס ממילא על ידה. אבל הֵנִי רביצה ובעיטה אִין תוֹיָקָה מְצוּי, ועל כן תולדות קרן הן.
 חוזרת הגמרא לדון בדברי רב פפא שהובאו לעיל: אֶלָּא 'יש מהן שתולדותיהן לאו כְּיוֹצֵא בְּהֶן דְּאָמַר רַב פֶּפְסָא, אֵתִיב – על אלו תולדות אמר כן. אִילִימָא אֵתִיב – על תולדות אלו של קרן, הלא אין שום סיבה לחלק בינן לבין קרן עצמה. שכן מֵאֵי שְׁנֵא אב ניזקין של קֶרֶן דְּכַוְנוֹתוֹ לְהוֹיָק, והוא מְמוּנָה, וְכֵן חִיּוּב שְׁמִירָתוֹ עָלֶיהָ, הרי הֵנִי תולדות נְמִי יש בהן את כל התכונות הללו, שכן כַּוְנוֹתָן לְהוֹיָק, וּמְמוּנָה, וְשְׁמִירָתוֹ עָלֶיהָ.
 מסיקה הגמרא: אֶלָּא תוֹלָדָה דְּקֶרֶן בְּקֶרֶן, ומנסה לפרש, כִּי קָאֲמַר רַב פֶּפְסָא 'יש מהן לאו כיוצא בהן, אֲתוֹלְדוֹת שֵׁן וְרָגְלָה אמר כן.
 מבררת הגמרא מהם אבות שן ורגל ומהן תולדותיהן, והאם יתכן להעמיד בהם את דברי רב פפא, ושואלת: אבות ניזקין של שֵׁן וְרָגְלָה הֵיכָא כְּתִיבִי בתורה.
 משיבה הגמרא: דְּתַנּוּ, נאמר בתורה (שם כב ד) 'כִּי יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה אוֹ כֶּרֶם, וְשָׁלַח אֶת בְּעִירָהּ וּבְעִירָה אַחֵר, מִיֵּטֵב שְׂדֵדוֹ וּמִיֵּטֵב כֶּרְמוֹ וְשָׁלַח 'וְשָׁלַח' – זֶה הָרָגְלָה. וְכֵן הוּא אוֹמַר (ישעיה לב כ), 'מִשְׁלַחִי רָגְלָה תִּשׁוֹר וְהִתְמוֹדוּ'. וְכֵן הֵשֵׁן, וְכֵן הוּא אוֹמַר (מלכים א יד י) 'בְּאֲשֶׁר יִבְעַר'

אחד מהם יש חומרא שאיננה בחבירו. ואם כן אף אם יכתב רק 'ושילח' 58
וְכַאֲמַר רַב הִיאָהוּ ויתחייבו מכתוב זה, דאם לא כן ה' מְנִיחֵהוּ מִפְּקָתָא – איזה מהם 59
 תוציא מכלל חיוב. הרי שניהם שווים, ובעל כרחנו עלינו לחייב את שניהם. 60
 מתרצת הגמרא תירוץ אחר: אכן גם אם היה נכתב 'ושילח' לכד היינו 61
 למדים ממנו גם שן וגם רגל. אך **אֲמַרְיָהוּ** להכתב גם 'וביער', משום שלולא 62
 נכתב **סֵלָקָא דְעֵתָא אֲמִינָא**, הני מילי שחיבה התורה על שן ורגל, דוקא 63
 ה'כי שֵׁלַח שְׁלוּחֵי' ושלחהו בעליה לרעות בשדה אחרים, אבל אם **אֲמַרְיָהוּ** 64
 הבהמה מְסִילָא לא תתחייב. קא מְשַׁמַּע לֵן 'וביער' ששן ורגל חייבות גם 65
 כשהלכו מאליהן והזיקו. 66
 חזרת הגמרא לדברי רב פפא שיש תולדות שאינן כאבותיהן, ודנה האם 67
 יתכן להעמידם בתולדות שן: **תוֹלְדָה דְשֵׁן מֵאִי הִיא, נִתְחַבְּבָה בְּכּוֹתֵל** 68
לְהִנָּאֵתָה ונתון כך הפילתו, וּמִנִּיפָה פִּירוֹת לְהִנָּאֵתָה על ידי שהתגלגלה 69
 עליהם בדרך סוסים וחמורים. וכל אלו תולדות שן הן משום שהזיקו בא 70
 על ידי הנאת הבהמה. אם כן, **מֵאִי שְׁנָא שֵׁן דִּישׁ הִנָּא לְהִזְקֵי, וּמְמוֹנָה,** 71
וּשְׁמִירְתָּהוּ עֲלֵיהּ, הרי הני תולדות נמי יש הִנָּא לְהִזְקֵי, וּמְמוֹנָה, וּשְׁמִירְתָּהוּ 72
 עֲלֵיהּ, ומדוע ישתנה דינם מדין האב. אם כן לא יתכן להעמיד את דברי רב 73
 פפא בתולדות שן. 74
 מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: **אֲלֵא תוֹלְדָה דְשֵׁן בְּשֵׁן,** 75
וְכִי קָאָמַר רַב פֶּפְא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', **אֲתוֹלְדָה דְרַגְלָא** אמר כן. 76
 דוחה הגמרא פירוש זה: אף ברגל לא יתכנו דברי רב פפא, שכן תוֹלְדָה 77
דְרַגְלָא מֵאִי הִיא, הִזְקָה בְּנוֹפֶת דְרַךְ הַלּוֹכֶת, בְּשַׁעֲרֵה דְרַךְ הַלּוֹכֶת, 78
בְּשִׁלּוֹף ובמשא שבאמתחתהו **שַׁעֲרֵיהָ, בְּפִרְיוֹמִינָא** ורסון שְׁבִפְיָה, בּוֹזֵג 79
 ופועמון **שְׁבִצְנָאָהָ**. אם כן **מֵאִי שְׁנָא רַגְלָא דְהִזְקֵי מִצּוֹי, וּמְמוֹנָה, וּשְׁמִירְתָּהוּ** 80
עֲלֵיהּ, הני תולדות נמי הִזְקֵי מִצּוֹי, וּמְמוֹנָה, וּשְׁמִירְתָּהוּ עֲלֵיהּ, ומדוע 81
 ישתנה דינן מדין האב. 82
 מנסה הגמרא לפרש באופן אחר: **אֲלֵא תוֹלְדָה דְרַגְלָא בְּרַגְלָא, וְכִי קָאָמַר רַב** 83
פֶּפְא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן' **אֲתוֹלְדָה דְבּוֹר.** 84
 מבררת הגמרא מהי תולדת בור, והאם יתכן להעמיד בה את דברי רב פפא. 85
 שואלת הגמרא: **תוֹלְדָה דְבּוֹר מֵאִי נִיהוּ** [ומהיו]. **אִילִימָא אַב** נזיקין של בור 86
 הוא בור בעומק עֶשְׂרֵה טפחים שיש בו כדי להמית את הנופל בו, וְאִילוּ 87
 תוֹלְדָה הִיא בור בעומק תִּשְׁעָה טפחים או פחות מכך שאין בו כדי להמית 88
 אלא רק כדי להזיק. 89
 דוחה הגמרא: הרי לא יתכן לפרש כן את דברי רב פפא. שכן **לֹא תִשְׁעָה** 90
 טפחים בְּתִיבֵי בתורה בפרשת בור, **וְלֹא עֶשְׂרֵה טפחים בְּתִיבֵי** בה, וכשם 91
 שבור עשרה ראוי להקרא אב, הוא הדין לבור תשעה. 92
 משיבה הגמרא: **הָא לֹא קִשְׁיָא**, משום שיש לומר שהבור האמור בתורה 93
 הוא בור עשרה בדוקא, שכן **וְהִמַּת יְהוָה לֹא אֲמַר רַחֲמָנָא** בפרשת בור. 94
 וְקִים לָהּ לְרַבְּנָא, שרק עֶשְׂרֵה טפחים של עומק הבור עָבְדָן [ועושים] מִיתָה, 95
 אבל תִּשְׁעָה טפחים, נִזְקִין בלבד עָבְדָּי, אבל מִיתָה לֹא עָבְדָּי. ומאחר 96
 שהכתוב מדבר בשור וחמור שנפלו לבור שיש בו עשרה טפחים ומתו, דוקא 97
 בור זה קרוי אב, אבל בור תשעה שניזוקו בו השור והחמור שאינו מפורש 98
 בכתוב, אינו אלא תולדה. 99
 דוחה הגמרא תירוץ זה, סוף סוף שניהם אבות הם, שכן בור זה של עשרה 100
 הוא אַב לְמִיתָה, וְבּוֹר זֶה של תשעה הוא אַב לְנִזְקִין, שהרי שניהם 101
 מתחייבים מתוך דיוק הכתוב האמור. שכן מִזְהִמַּת יְהוָה לֹא משמע שרק 102
 בבור עשרה שהוא ראוי להמית חייבים על מיתת השור, אבל בפחות 103
 מעומק זה אין חייבים על מיתת השור אלא על נזקי בלבד. נמצא שבין בור 104
 עשרה למיתתו ובין בור תשעה לנזקים מפורשים בכתוב, ושניהם אבות. 105
 מנסה הגמרא להעמיד את דברי רב פפא באופן אחר: **אֲלֵא** מה שאמר רב 106
 פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', אמר כן **אֲתוֹלְדוֹת בּוֹר** שהן **אֲבָנֵי סָבִינוּ** 107
וּמִשְׁאֵי שְׁהִינָן בְּרִשּׁוֹת תְּרַבִּים וְהִזְקֵי בני אדם שנתקלו בהם. 108
 דוחה הגמרא, אבנו סכיננו ומשאנו אלו ה'כי דמי – באיזה אופן הם אמורים. 109
אִי דִאֲפִקְרִינָהוּ [הפקירם] ונמסרם בפרשות הרבים, הלא פִּין לָרֵב וּבִין 110
לְשִׁמּוּאֵל שנחלקו בדין דומה שיוצא בסמור, הִינֵנו בּוֹר, ולא יתכן לומר 111
 עליהם 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', שהרי הם דומים לגמרי לאב של בור 112
 עצמו, ואין שום סיבה שישתנה דינם מדין האב. 113

הַגִּלְל עַד תָּמוּ. והשן נקראת 'גלל', משום שלפעמים היא מגולה ולפעמים 1
 היא מכוסה. ומאחר שנאמר בה לשון 'וביער', אף 'וביער' שנכתב בפרשת 2
 נזיקין אמור בנזקי שן. 3
 מבארת הגמרא את דברי הברייתא המפרשת את מקורם של שן ורגל מן 4
 התורה. **אֲמַר מַר, 'וְשִׁלַּח' זו הַרְגֵל, וְכֵן הוּא אוֹמַר, 'מִשְׁלַחִי רַגְלִי הַשּׁוֹר'** 5
וְהַחֲמוֹר. מקשה הגמרא: וכי מְשַׁמַּע ש'שִׁלַּח אֶת בְּעִירָה' מתפרש ברגל, 6
 הוא רק משום דְּכֵתֵב רַחֲמָנָא 'מִשְׁלַחִי רַגְלִי הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר'. הָא אף בלֹא 7
 הָכִי בהכרח יש להעמידו ברגל, שאם לא כן בְּמֵאִי מוֹקְמֵתָ לָהּ – במה 8
 תעמידנו. הלא אִי בְקָרָה, הרי כבר בְּתִיב חִיּוּב קָרַן בתורה, שנאמר 'כי יגוף 9
 שור איש', כמבואר לעיל. וְאִי בִשֵּׁן, הלא כבר בְּתִיב חִיּוּב שן בתורה, 10
 שנאמר 'וביער בשדה אחר', אם כן למה הוצרכה הברייתא להוכיח 11
 ש'ושילח' זה הרגל ממה שנאמר 'משלחי רגל השור והחמור'. 12
 מתרצת הגמרא: **אֲמַרְיָהוּ** הכתוב האמור ללמד ש'ושילח' זה הרגל, משום 13
דְּסִלְקָא דְעֵתָא אֲמִינָא להעמיד אִדְרִי וְאִדְרִי ובין 'ושילח' ובין 'וביער' אֲשֵׁן. 14
 והוצרכו שניהם להכתב משום דְּהָא [וביערו] מדבר בשן דְּמִכְלִיא קָרְנָא – 15
 באכילה המכלה את לגמרי את גוף הדבר הנזוק, וְהָא [ושילחו] מדבר בשן 16
דְּלֹא מִכְלִיא קָרְנָא – באכילה שאינה מכלה לגמרי את גוף הדבר הנזוק, 17
 כגון שאכלה פירות מחוברים לקרקע, שסוף הערוגה לחזור ולצמוח שוב 18
 לאחר אכילתה. קא מְשַׁמַּע לֵן הכתוב, שחיבה התורה גם במקום שלא 19
 מתכלה הקרן לגמרי. לכך הוצרכה הברייתא להוכיח ממשלחי רגל השור 20
 והחמור ש'ושילח' זה הרגל. 21
 שואלת הגמרא: וְהִשְׁתָּא דְאֻקְיָמָנָא את ה'ושילח' אֲרַגְלָא, שֵׁן דְּלֹא מִכְלִיא 22
 קָרְנָא מְנַלְן שהיא חייבת. הלא מ'וביער' שהוא המקור לחיוב שן לא משמע 23
 אלא שן דמכליא קרנא. 24
 משיבה הגמרא: יש לה לשן דלא מכליא קרנא להתחייב דוּמִיָא דְרַגְלָא. מַה 25
 רַגְלָא לֹא שְׁנָא מִכְלִיא קָרְנָא וְלֹא שְׁנָא לֹא מִכְלִיא קָרְנָא שהיא חייבת, 26
 שהרי לא נאמר בה 'וביער', אף שֵׁן לֹא שְׁנָא מִכְלִיא קָרְנָא וְלֹא שְׁנָא לֹא 27
מִכְלִיא קָרְנָא, ובשני האופנים היא חייבת. 28
אֲמַר מַר, 'וביער' זו תִּשְׁן, וְכֵן הוּא אוֹמַר בְּאֶשֶׁר יִבְעַר הַגִּלְל עַד תָּמוּ. 29
 מקשה הגמרא: וכי מְשַׁמַּע ש'וביער בשדה אחר' זה שן הוא רק משום דְּכֵתֵב 30
רַחֲמָנָא בְּאֶשֶׁר יִבְעַר הַגִּלְל עַד תָּמוּ'. הָא אף בלֹא הָכִי בהכרח יש 31
 להעמידו בשן, שאם לא כן בְּמֵאִי אוֹקְיָמָנָא לָהּ [ובמה תעמידנו]. הלא אִי 32
 בְקָרָה, הרי כבר בְּתִיב בתורה את חיובה בכתוב 'כי יגוף שור איש', וְאִי 33
 בְרַגְלָא, הלא כבר בְּתִיב חִיּוּבָה בכתוב 'שִׁלַּח אֶת בְּעִירָה', ואם כן למה צריך 34
 להוכיח מ'כאשר יבער הגלל' ש'וביער' זו השן. 35
 מתרצת הגמרא: **אֲמַרְיָהוּ** הכתוב האמור ללמד ש'וביער' זו השן. משום 36
דְּסִלְקָא דְעֵתָא אֲמִינָא להעמיד אִדְרִי וְאִדְרִי ובין 'ושילח' ובין 'וביער' אֲרַגְלָא. 37
 והוצרכו שניהם להכתב משום דְּהָא [וביערו] מדבר ברגל דְּאֻוִּיל מְסִילָא 38
 [ושהולכת מאליה] בלא ששילוחו הבעלים, וְהָא [ושילחו] מדבר ברגל 39
דְּשֵׁלַח שְׁלוּחֵי [וששלחהו] בעליה להלך בשדה אחרים. קא מְשַׁמַּע לֵן 40
 הכתוב, שחיבה התורה גם ברגל שהולכת מאליה. 41
 שואלת הגמרא: וְהִשְׁתָּא דְאֻקְיָנִי [ושהעמידנו את ה'וביער' אֲשֵׁן, רַגְלָא דְאֻקְיָנִי] 42
מְסִילָא מְנַלְן שהיא חייבת, הלא מ'ושילח' שהוא המקור לחיוב רגל לא 43
 משמע אלא רגל ששילוחו בעליה. 44
 משיבה הגמרא: יש לה לרגל ההולכת מאליה להתחייב דוּמִיָא דְשֵׁן. מַה 45
שֵׁן לֹא שְׁנָא שְׁלַחָה שְׁלוּחֵי לֹא שְׁנָא דְאֻוִּיל מְסִילָא שהיא חייבת, שהרי לא 46
 נאמר בה 'ושילח', אף רַגְלָא לֹא שְׁנָא שְׁלַחָה שְׁלוּחֵי לֹא שְׁנָא אוֹלָה מְסִילָא 47
 היא חייבת. 48
 מקשה הגמרא: וְלִכְתּוּב רַחֲמָנָא רַק 'וְשִׁילַח' ונלמד ממנו גם לשן וגם לרגל, 49
 וְלֹא בְּעֵי לכתוב 'וביער', דְּהִירִי 'ושילח' מְשַׁמַּע גם רַגְלָא וּמְשַׁמַּע גם שֵׁן. 50
מְשַׁמַּע רַגְלָא משום דְּכֵתֵב 'מִשְׁלַחִי רַגְלִי הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר', וּמְשַׁמַּע גם שֵׁן 51
 משום דְּכֵתֵב (דברים לב כד) 'וְשֵׁן פָּחַמַת אֲשַׁלַּח בָּם'. 52
 מתרצת הגמרא: אִי לֹא קָרָא יְתִירָה של 'וביער', תָּהּ וְיָמִינָא שאין שתיקן 53
 חיובות, אלא אחת משתיקן בלבד, או הָא וְזו אוֹ הָא. אוֹ רַגְלָא חִיּוּבָה משום 54
דְּהִזְקֵי מִצּוֹי, שכן היא מהלכת כל שעה, וּשְׁן פטורה. אוֹ שֵׁן חִיּוּבָה משום 55
דִּישׁ הִנָּא לְהִזְקֵי ורגל פטורה. 56
 דוחה הגמרא תירוץ זה: מְכַדִּי [והרי] שן ורגל שְׁקוּלִין תָּן זה לזה, שכן לכל 57

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ג עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פא

תוספות

רש"י

הא דלא מכליא קרנא. פ"ה שחת שעתיד לצמוח אבל לא בתחלה וקשה
והא מכליא קרנא שגם הבעלים הם יכולים לקצור אלא י"ל שטנפה
פירות להנאתה מכל מקום קרי ליה לקמן לטניפת פירות להנאתה תולדה בין
דפשטיה דקרא איירי באכילה דמכליא קרנא:

והא דמכליא קרנא. וא"ת ולכתוב
רחמנא ושלח בם. אע"ג דאמרין
יש לומר דהנה אמינא דלא דשילח
שלחו בדלקמן: **דומיא** דרגל. וא"ת
ונימא איפכא דהא דמקשינן לחומרא
הנימ באיסורא אבל במקומא לא ואומר
ר"ת דמדה היא בתורה לא שגא באיסורא
ול"ש במקומא:

ושן בהמות אשלח בם. אע"ג דאמרין
בעלמא ובספרי פרשת האזינו
בהמות שיש להן ארס בנקח ונושכות
ונמיתות דהוי נשיכה שהיא תולדה דקור
מכל מקום איירי נמי בחיות רעות דשרסו
ואכלו להנאתן דמתרגמין וכן בהמות
ושן דחיה ברא ונהי בכלל בהמה:

איצטריך ס"ד אמינא ד"מ היכא
דשלח שלוחי. וא"ת
תיקשי השתא הא דפריך לעיל טעמא
דכתב רחמנא פאשר יבער הגלל הא לאו
הכי במאי מוקמית והשתא ליכא לשנוי
דלעיל וי"ל דה"ק בברייתא דאלו לא
נאמר ושלח היה מפקין מבאשר יבער
הגלל וכי האי גוונא איכא בריש איהו
נשך (פ"ט דף סא):

לא כתיב ולא ט' כתיב. תימה דכפ'
הפירה (לקמן דף טז) תמן מה בור יש בו
כדי להמית עשרה פ"י בקונ' דסתם בור יש
בו י' א"כ י' כתיב ועוד קשה דהכא דריש
מוהמית יהיה לו ועוד דבסמוך פריך סוף סוף
זה אב למיתה וזה אב לגזקין ופי' הקונ'
דנפל שמה שור משמע בין מת בין דחוק
א"כ כי דרשינן שור ולא אדם הנה ליה
למעט נמי אדם מנקין ע"כ נראה לפרש
דסתם בור עמוק דהביד וצריכי בור וזהמ'
יתיה לו דאי לא כתיב בור הנה אמינא כל
דקטיל ואפילו אין בו כדי להמית ואי כתיב
בור הנה אמינא דוקא בור ולא שיח ומערה
דגזירת הכתוב הוא ולחכי איצטריך
תרוניהו ודכי פריך לא ט' כתיב ולא י' כתיב
בהד' ומסיק סוף סוף זה אב למיתה וזה אב
לגזקין פירוש בין דבור י' לא כתיב בהדיא
אלא מפקי' מסבא מוהמית יהיה לו דבעינן
כדי להמית וקיים להו לרנן דהיינו בור י'
בור ט' נמי הוי סבא דהוי אב לגזקין בין
דיש בו כדי להזיק ומכל מקום לא ממעטין
אדם מנקין דקרא דנפל שמה שור לא
איירי אלא בבור י' ובידועלמ דריש דהוה
ליה למיכתב כי יפתח איש כי יכרה אשה
בור למה כתיב בור בור אלא חד בור
למיתה וחד בור לגזקין ומכל מקום לא ממעטין אדם מנקין דקרא דנפל לא
ממעט אלא אמאי דכתיב בקרא בהדיא דהיינו בור עשר ולא איתורא: **בין** לרב
בין לשמואל היינו בור. וא"ת הא רב אית ליה לקמן (ף) בור שהיביתו תורה
להכליל ולא להכטו וי"ל דהתם משום דקרקע עולם הויקתו אבל הכא חקטא
דיתיה הוא:

מסור

הגלל. היינו שן שפעמים מגולה ופעמים מכוסה וכתוב ביה יבער לישנא אחרין
גלל זה רעי שהשן מבשרת למאכל ונעשית גלל כמו גללי אדם וגללי בהמה: **אידי**
ואידי. ושלח וביער תרוניהו אשן ושלח אתא לחיוביה היכא דלא כליא קרנא
דמשמע גזון שאכלה ערגהו וסופו לחזור ולצמוח אבל לא בתחלה וביער היינו

היכא דמכליא קרנא דמשמע וביער
שמבער לגמרי ואי קשיא היכא מצי למימר
אידי ואידי אשן הא דמכליא קרנא והא
דלא מכליא ליכתוב חד להיכא דלא
מכליא דליחייב וב"ש היכא דכליא תרין
אי מהאי קרא ד"א האי אתי להיכא
דמכליא אבל לא מכליא לא הלכך איכא
למימר ודאי אידי ואידי אשן אי לא דכתב
רחמנא משלחי רגל השור: מה רגל לא
שנא כו'. דהא לא כתיב ביה ובער: מה שן
לא שנא כו'. דהא לא כתיב ביה ושלח:
או הא או הא או רגל משום דהויקת
מצוי. אבל שן לא: או שן משום דיש
הנאה להזיקה. אבל רגל לא: מברי. שן
ורגל שקולין הן שאין זה חמור מזה שברי
בשיניהם יש בהן צד חמור: **ונבאו שניהם**.
מנשלה דהי מנייהו מפקת. דלא ליתי
מניה הא שנינן שוין: **איצטריך**. ליה ובער
דאי מפקת מנשלה הנה אמינא הני מילי
היכא דשלחי איהו בכונה לרעות בשדה
חבירו אבל אזלא ממילא לא: **כמ"ל**. ובער
ובין דנפקא לן שן דממילא מובער אתאי
רגל וקלפה מניה: נתחבכה בכותל
להנאתה. והפלתו או טנפה פירות
להנאתה שנתלגלה עליהן דרך סוסים
וחמורים דהיינו דומיא דשן שיש הנאה
להזיקה: **ומאי שנא** שן. מהגר דקא מוקמת
מילתיה דרב פפא בתולדה דשן ורגל. כל
היזק דרך היזק שלא בכונה הוי תולדה
דרגל דהויקו מצוי ואין כוונתו להזיק:
ובשערה. שנדבקו כלים בשערה וגררתו
ושברתו: **מאי שנא** רגל. דמיחייב דהיזק
מצוי כו': **אב** עשרה. בור עמוק י' טפחים
היינו אב דנפל דרכו להמית: וזה אב
לגזקין. דאם נכבד שור בבור תשעה ומת
פטור בעל הבור ואם הוזק חייב וזאב הוא
דהא מדייקא דקרא נפקא מדכתיב וזהמ'
יתיה לו דמשמע בור עשרה דבר מקטיל
הוא חייב במיתת השור הא בציר מהכי
במיתה לא חייב הא בניקין מתחייב לישנא
אחרין סוף סוף זה אב למיתה וזה אב
לגזקין דכי היכי דנפיק לן מקרא בור עשרה
למיתה נפקא לן בור ט' לגזקין דכתיב ונפל
שמה שור או חמור משמע בין מת ובין דחוק
בעל הבור ושלם ומידה אם מת השור אמור
בגזן בבור תשעה פטור דלא מחמת הבור
מת דאין בו כדי להמית אבל הוזק חייב
דבור תשעה בר נקין הוא: **אכנא או סבינו**
שהניחין ברשות הרבים. ונתקלו בהן בני

אדם והזיקו להם: **דאפקרינאנו**. שהפקירן ונתן ברשות הרבים: **בין לרב** בין
לשמואל. דפליגי בפרק המנחין את הכבד (לקמן דף כח): **היינו בור**. דתרוניהו אמרו
כל תקלה שהפקיר נפקא לן מבור דהייב כי היכי דבור חייבא ברה"ר היא דהוי
הפקר כדאמרין לקמן בפ' שור שנגח את הפרה (דף מט: ג) שעל עסקי ברייה
ופתייה בא לו אף כל תקלה שהפקירה חייב:

פב בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ג עמוד ב – מתוך מהדורת טובי"ס תוספות

משורו למדנו. היינו קרן דשן ורגל פטורין ברה"ר ובאבנו וסבינו אין לחלק
 בין תמות למועדות דלא שייך לחלק אלא בבבלי חיים וא"ת היכי
 גמר משור מה לשור שכן ב"ח וכוונתו להזיק ומפרש רשב"ם דאית מבזר ושור
 ממה הצד ולקמן גבי הצד השני דקאמר אביי לאתווי אבנו וסבינו לא גרס
 אי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו
 שור דלרב א"ש דבמה הצד אתי' כדפרשי'
 אבל קשה בין דמבזר נמי זליף לפטור
 בהו כלים כבוד ולקמן בהמניח (ה' כח)
 מחייב בהו רב כלים גבי נשבר כדו'
וממונך. לאו דוקא גבי בור דלאו
 ממונא הוא וכן גבי אש
 דפשיטא דאם הדליק גדישו של חבירו
 באש של אחר דחייב:
תולדה ישן. הנה מצי למפרך דלקמן
 מוקי מתניתין בישן שדרכו
 להזיק וקרי ליה אב אלא דבלאי הכי פריך
 שפיר:
והתנן אדם מועד לעולם. לא פריך
 דישן נמי הוי אב כדדרש עלה
 בגמרא בפ' ביצה (לפנינו דף טו) מפצע תחת
 פצע דהא לא מיייתי הכא קרא אלא מיייתי
 דהוי כיוצא בו: **כיוצא** בו. וניעו. פירש
 הקונטרס מי האף וקשה לר"ת דכפ' דם
 הנדה (מס' נט' דף וס') קתני כיוצא וניעו ומי
 האף ונראה דכיוצא הוא היוצא מן הגרון
 בכח וניעו הוא היוצא מן הפה על ידי
 נענוע:
לפוטרו ברה"ר. וא"ת אמאי פשיטא
 ליה טפי מלשלם מן העלייה
 וי"ל פיון דמן הדין היה משלם נזק שלם
 ואתי להכתא דלא משלם אלא חצי נזק
 אם פן אתי להכתא להקל ולא להחמיר:
אמאי קרי לה תולדה דרגל. אע"ג דדמי
 לרגל פיון שדינה חלוק היה לו לקרות לה
 שם בפני עצמה: **כדמתרגום** רב יוסף.
 נקט רב יוסף לפי שהיה בקי בתרגום שיש
 כמה ענייני תרגום ולא כדפירש בעלמא
 לפי שהיה סגי נהור בדברים שבכתב אי
 אתה רשאי לומר על פה ולכן היה אומר
 תרגום דמשום עת לעשות אמר התם
 דשרי ואין לה עת לעשות גדול מזה:
לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו.
 ופשיעה פשע שהיה לו לשמור
 שורו שבקל היה יכול לשמורו שאין
 דחוקה להזיק פיון שאין הנאה להזיקה
 אבל שן שיש הנאה להזיקה הוי כעין
 אונס שלא היה יכול לשמרה כל כך פיון
 שהשן דחוק לאכול להנאתו ולא ראי השן
 שאין כוונתו להזיק ואין יצרה תקפה ובקל
 יכול לשמרה כראי הקרן ככוונתו להזיק
 ויצרה תקפה ואין יכול לשמרה כל כך יפה:

ואי דלא אפקרינהו אי לשמואל דאמר כולם מבזרו למדנו
 היינו בור ואי לרב דאמר כולם משורו למדנו היינו שור
 מאי שנא בור שכן תחלת עשייתו לנזק וממונך ושמיירתו
 עליך הני נמי תחלת עשייתו לנזק וממונך ושמיירתו עליך
 אלא תולדה דבור כבור וכי קאמר רב פפא אתולדה
 דמכעה מאי ניהו אי לשמואל דאמר מכעה זו שן הא
 אוקימנא תולדה דשן כשן אי לרב דאמר מכעה זה אדם
 מאי אבות ומאי תולדות אית ביה וכי תימא אב גיעור
 תולדה ישן והתנן אדם מועד לעולם בין ער בין ישן אלא
 אפיוו וניעו היכי דמי אי ביהדי דאולי קמוזי כחו הנה אי
 בתר דניח בין לרב בין לשמואל היינו בור אלא תולדה
 דמכעה כמכעה וכי קאמר רב פפא אתולדה דאש תולדה
 דאש מאי ניהו אי לימא אבנו סבינו ומשאו שהניחן בראש
 גנו ונפלו ברוח מצויה והזיקו היכי דמי אי ביהדי דאולי
 קא מוזי היינו אש מ"ש אש דכח אחר מעורב בהן
 וממונך ושמיירתו עליך הני נמי כח אחר מעורב בהן
 וממונך ושמיירתו עליך אלא תולדה דאש כאש וכי קאמר
 רב פפא אתולדה דרגל רגל הא אוקימנא תולדה דרגל
 כרגל בחצי נזק צרורות דהלכתא גמירי לה ואמאי קרי
 לה תולדה דרגל לשלם מן העלייה והא מכעיא בעי רבא
 דבעי רבא חצי נזק צרורות מגופו משלם או מן העלייה
 משלם לרבא מכעיא ליה לרב פפא פשיטא ליה לרבא
 דמכעיא ליה אמאי קרי לה תולדה דרגל לפוטרה
 ברה"ר: המכעה וההבזר כו': מאי מכעה רב אמר מכעה
 זה אדם ושמואל אמר מכעה זה השן רב אמר מכעה זה
 אדם דכתיב אמר שומר אתה בקר וגם לילה אם תבעיון
 בעיו ושמואל אמר מכעה זה השן דכתיב איך נחפשו
 עשו נבעו מצפוניו מאי משמע כדמתרגום רב יוסף איכרין
 איתבליש עשו אתגלגלן מממרוהי ורב מאי מעמא לא אמר
 בשמואל אמר לה מי קתני נכעה ושמואל מ"ט לא אמר
 כרב אמר לה מי קתני בועה מכדי קראי לא כמר דייקי
 ולא כמר דייקי רב מ"ט לא אמר בשמואל תנא שור וכל
 מילי דשור ושמואל נמי הא תנא ליה שור אמר רב יהודה
 תנא שור לקרנו ומכעה לשינו והכי קאמר לא ראי הקרן
 שאין הנאה להזיקו כראי השן שיש הנאה להזיקה
 ולא
 מחילה בעיו אלקמא אדם כתיב בעיו: **אליין**. תרגומו של נבעו אלקמא נבעו
 לשון גילוי הלכך אמר מכעה זה השן דמכעה לשון מגולה הוא דהיינו שן
 מדיד
 שפעמים מגולה ופעמים מכוסה: **נכעה**. דמשמע הוא עצמו נכעה נגלה מכעה קתני שהוא מכעה דבר אחר: **בועה**. לשון בעיה: **תנא** שור לקרנו **ומכעה** לשינו. ולקמן
 פריך רגל מאי שפיריה: **לא ראי הקרן הנאה** כו'. בעל כרחיך הכי מפרש לא ראי הקרן שאין הנאה להזיקו כראי השן כו' כלומר דאי כתב רחמנא קרן דחייב
 לא אתניא שן מייניה דקרן אין הנאה להזיקו שן יש הנאה להזיקו:

אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר. התם בהמניח את הכד (לפנינו דף כח) כל תקלה
 בור הוא ואע"ג דלא הפקיר היינו בור: **ולרב דאמר**. כל תקלה שלא הפקירה
 משור למדנו מה שור שהוא ממונו ואם הזיק חייב אף כל ממונו אם הזיק חייב:
 היינו שור. ולא תולדה דבור ניהו ובשור אמרן לעיל תולדה דשור כי שור
 ואפי' לשמואל נמי דאמר תולדה דבור
 ניהו מאי חזית לאוקומי מילתא דרב פפא
 אתולדה דבור מאי שנא בור דחייב שכן
 תחילת עשייתו וכו': **הני נמי תחלת**
עשייתן. תחילת מה שגששו בור דהיינו
 כשהניחו לשם היו עומדים לנזק: **וכי**
קאמר רב פפא. תולדה לאו כאב דידה
 אתולדה דמכעה: פלוגתא דשמואל ורב
 במכעה לקמן בשמעתין: **אדם ניעור**. היינו
 אב: **אדם מועד**. ער וישן בשליה פ"ב:
אלא. תולדה דאדם היינו כיוצא וניעו. כיוצא
 רוק הפה ניער ליחת החוטם (רוק היוצא
 מתוך גופיה אנב כח): **אי ביהדי דאולי**
מוזי. שנפל על השיקאים וננפחו או לתוך
 המשקין ונמאסו: **כחו הנה**. ותינו אדם
 גופו וחיוב: **אי בתר דניח**. אחר נחה הרוק
 לארץ והזיקו שהחלל אדם בהם: **בין לרב**
בין לשמואל היינו בור. דהא ודאי תקלה
 דאפקרה היא: **ברוח מצויה**. דאי ברוח
 שאינה מצויה הוי אונס ולא מחייב אבל
 ברוח מצויה הוי תולדה דאש שהרי אש
 נמי הרוח מוליכה: **דכח אחר מעורב בה**.
 והנה ליה לאסוקי אדעתיה: **בחצי נזק**
צרורות. שהיתה מולכת והתירה צרורות
 ברגליה ושיביר את הכלים וק"ל דהלכתא
 גמירי לה למשה מסמי דממונא הוא ולא
 קנס ואע"ג דפלגא נזק של גניחה הוי קנס
 כדאמרינן לקמן האי פלגא נזקא קמונא
 הוא והלכך לאו תולדה דקרן הוא אלא
 דרגל דמכח רגל הוא דאתו וברגל לא הוי
 דרגל משלם נזק שלם והיינו דרב פפא:
ואמאי קרי לה תולדה דרגל. הואיל
 ואינה משלמת כמותה: **לשלם מן העלייה**.
 שאם הזיקה יותר ממה שהיא שך משלם
 והזיק מביתו כי רגל דכתיב בה כרגל מיטב
 שדחו וגו' ולא הויא כי קרן דאין המזיק
 משלם אלא מגופו כדכתיב (מס' כח) ומכר
 את השור החי וחצו את כספו ואם הזיק
 יותר על כד דמיו מפסיד הנזק: **ולרבא**
אמאי קרי לה תולדה דרגל לפוטרו
ברה"ר. כי רגל דרגל אינה חייבת אא"כ
 נכנסת לרשות הזיק והזיקה דכתיב בה
 וישלח את בעירה ויבעיר בשדה אחר והיינו
 ברשות הזיק: **אמר שומר**. אמר הקב"ה:
אתה בקר. גאולה לצדיקים: **וגם לילה**.
 חשך לרשעים אם תשובו בתשובה ותבקשו
 ולא

שואלת הגמרא: ומאחר שאין תשלומיהם שוים לתשלומי רגל, **אָמאי קרי** 54
 לָהּ לצורות תולדה דְּרָגָל. 55
 מתרצת הגמרא: צורות קריות תולדה דרגל משום שעליהם לְשָׁלֵם חצי 56
 נזק זה מִן הַעֲלִיָּה (ומכל נכסי המזיק), ולא כקֶרֶן תמה שאינה משתלמת 57
 אלא מגופו של השור המזיק. 58
 מקשה הגמרא: וְהָאֵם מִכְּעֵיָא בְּעֵי (והסתפקוּ רַבָּא בדבר זה. דְּבַעֵי רַבָּא, חֲצִי 59
 נֶזֶק צְרוּרוֹת, מִגּוּפּוֹ של הדבר המזיק בלבד הוא מְשַׁלֵּם, אוּ מִן הַעֲלִיָּה 60
 מְשַׁלֵּם. 61
 מתרצת הגמרא: אף שֶׁלְרַבָּא מִכְּעֵיָא לִיה בדין זה, אך לְרַב פֶּפֶא פְּשִׁיטָא 62
 לִיה שהוא משלם מן העליה. 63
 ושוב שואלת הגמרא: לְרַבָּא דְּמִכְּעֵיָא לִיה בדין זה, לפי הצד שאינו משלם 64
 אלא מגופו, **אָמאי קרי** לָהּ לצורות תולדה דְּרָגָל. 65
 משיבה הגמרא: צורות קריות תולדת רגל לענין לְפֻטְרָה בְּרִשּׁוֹת הַרְבִּים 66
 כרגל, שאינה חייבת אלא ברשות הניזק כרגל. 67
 שנינו במשנתנו, הַמִּבְעָה וְהַהֲבָעָה בּוֹ. שואלת הגמרא: מֵאֵי מִבְּעָה. 68
 משיבה הגמרא: רַב אָמֵר, מִבְּעָה זֶה אָדָם המזיק. וְשִׁמּוּאֵל אָמֵר, מִבְּעָה 69
 זֶה הַשֵּׁן. 70
 מפרשת הגמרא: רַב אָמֵר, מִבְּעָה זֶה אָדָם, משום דְּבִתְיָב (ישעיה כא יב) 71
 'אָמֵר שֹׁמֵר, אֶתָּא בְּקֶר וְגַם לִילָה, אִם תִּבְעִינָן בְּעֵי, שְׂבוּ אֶתְי'. רביעי' 72
 הוא לשון שאלה ובקשה. הרי לנו כי נאמר לשון 'בעיה' באדם, ועל כן גם 73
 את ה'מבעה' השני במשנתנו יש לפרש בנזקי אדם. 74
 וְשִׁמּוּאֵל אָמֵר, מִבְּעָה זֶה הַשֵּׁן, משום דְּבִתְיָב (עובדיה א ו) 'אִיךְ נִחְפְּשׁוּ 75
 עֵשׂוּ נִבְעֵי מִצְפְּנֵי'. 76
 מפרשת הגמרא: מֵאֵי מִשְׁמַע – מהי משמעותו של כתוב זה, דְּבִתְרָגְסָא רַב 77
 יוֹסֵפִי, 'אִיכְרִין אִיתְבְּלִישׁ עֵשׂוּ אֶתְגִּלְתָּן מִטְּמִירוֹהִי' – איך נבלש עשו והתגלו 78
 מטמוניהם. הרי לנו כי 'מבעה' הוא מלשון גילוי, ועל כן יש לפרש את 79
 ה'מבעה' השני במשנתנו בשן, שהיא לפעמים מגולה ולפעמים מכוסה. 80
 שואלת הגמרא: וְרַב מֵאֵי מִשְׁמַע לֹא אָמֵר בְּשִׁמּוּאֵל ש'מבעה' הוא מלשון 81
 גילוי, כמשתמע מדברי הכתוב בעובדיה. 82
 משיבה הגמרא: אָמֵר לָךְ רַב, מִי קִתְּנִי במשנתנו 'נִבְעָה' כלשון 'בעיה' 83
 האמורה בכתוב הנ"ל, הלא 'מבעה' נאמר בה, שאינו לשון גילוי אלא לשון 84
 בקשה. 85
 שואלת הגמרא: וְשִׁמּוּאֵל מֵאֵי מִשְׁמַע לֹא אָמֵר בְּרַב ש'מבעה' הוא לשון 86
 בקשה האמורה באדם, כמשתמע מדברי הכתוב בישעיה. 87
 משיבה הגמרא: אָמֵר לָךְ שְׁמוּאֵל, מִי קִתְּנִי במשנתנו 'נִבְעָה' כלשון 'בעיה' 88
 האמורה בכתוב הנ"ל, הלא מבעה נאמר בה, שאינו לשון בקשה אלא לשון 89
 גילוי. 90
 ושוב שואלת הגמרא: מִכְּדִי קָרָאִי לֹא כְּמִי דִּיִּיקִי וְלֹא כְּמִי דִּיִּיקִי – מאחר 91
 שבין לרב ובין לשמואל אין לשון המשנה מכוונת לגמרי ללשון הכתובים 92
 האמורים, רַב מֵאֵי מִשְׁמַע לֹא אָמֵר בְּשִׁמּוּאֵל, הלא אף לשיטתו אין 93
 מדוקדק לשון 'מבעה' שבמשנה. 94
 משיבה הגמרא, הכרחו של רב להעמיד את מבעה באדם ולא בשן, משום 95
 שהיא כבר נכללת באב הראשון השני במשנה. שכן כבר תִּנָּא 'שור', 96
 וְכָלִילִים בּוֹ כָּל מִלֵּי דְשׁוֹר, שהם קרן, שן, ורגל. 97
 שואלת הגמרא: וּמִדּוּעַ שְׁמוּאֵל נָמִי לא יפרש כרב, הלא הָאֵם כבר תִּנָּא לִיה 98
 שׁוֹר במשנתנו, ואף שן נכללת עמו. 99
 אָמֵר רַב יְהוֹדָה בביתא שישט שמואל, תִּנָּא המשנה 'שור' לחיוב קֶרְנוֹ 100
 בלבד, ולפיכך יש לפרש שִׁמְבָעָה בא לחיוב שִׁינוֹ. 101
 מפרשת הגמרא לשיטת שמואל על פי דברי רבי יהודה, את המשך דברי 102
 המשנה: וְהָכִי קָאָמֵר, לֹא רָאִי תִּקְרִין שְׁאִין הִנָּה לְהִזְיָקוֹ, ועל כן קל יותר 103
 לשומרה, בְּרָאִי הַשֵּׁן שִׁישׁ הִנָּה לְהִזְיָקָהּ, ומאחר שהיא להוטה לאכול 104
 קשה לבעליה לשומרה מאכילה, והרי הוא כעין אנוס על אכילתה. לפיכך 105
 אילו נכתב בתורה חיוב קרן בלבד, לא היה בידינו ללמוד ממנו חיוב שן. 106

וְאֵי דְלֹא אִתְקְרִינָהּ לאבנו סכינו ומשאו אלו ועדיין הם שלו, הלא כבר 1
 נחלקו רב ושמואל בדין זה. אֵי לְשִׁמּוּאֵל דְאָמֵר אף על פי שהם ממונו בּוֹלָם 2
 וכל תקלה שהיא ממונו מְבֹרֵז לְמִדְנָה, הֵינּוּ תולדת בּוֹר. וְאֵי לְרַב דְאָמֵר 3
 'בּוֹלָם' וכל תקלה שהיא ממונו מְשׁוּרֵז לְמִדְנָה, הֵינּוּ תולדת שׁוֹר. 4
 מסיקה הגמרא: כל תולדת בור יש לה להחייב כדין בור, שהרי מֵאֵי שְׁנָא 5
 בּוֹר שֶׁבֶן תַּחֲלֵת עֲשִׂיָּתוֹ לְנֶזֶק – שמתחילת כרייתו ברשות הרבים הוא 6
 עומד להזיק, וְהוּא מְמוּנָה, וְשִׁמְיָתָהּ עֲלֵיהָ, הֵנִי אבנו סכינו ומשאו נָמִי, 7
 תַּחֲלֵת עֲשִׂיָּתָהּ (הנחתם ברשות הרבים) עומדת לְנֶזֶק, וְהֵם מְמוּנָה, 8
 וְשִׁמְיָתָהּ עֲלֵיהָ. על כן יש להם להתחייב כבור עצמו, ולא יתכן שעליהם 9
 אמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'. 10
 מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: אֵלָּא תולדה דְּבֹר 11
 כְּבֹר, וְכִי קָאָמֵר רַב פֶּפֶא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן', אֵתוּלְדָה דְּמִבְּעָה 12
 אמר כן. 13
 דוחה הגמרא: הלא מֵאֵי נִיהוּ (ומהן תולדות מבעה, אֵי לְשִׁמּוּאֵל דְאָמֵר 14
 'מִבְּעָה זֶה שֵׁן, הָאֵם אוֹקִימָנָא לעיל (עמוד א) שדין תולדה דְשֵׁן הוא בדין 15
 שֵׁן לכל דבר. משום שהיא דומה לשן בכל תכונותיה. וְאֵי לְרַב דְאָמֵר 16
 'מִבְּעָה זֶה אָדָם המזיק, מֵאֵי אֲבוֹת וּמֵאֵי תולדות אֵית בֵּיה, הלא כל נזק 17
 שנעשה על ידי האדם הוא אב. 18
 וְכִי תִימָא, אָב של אדם המזיק הוא נזק שעשה האדם כשהוא נִיעוֹר, 19
 ותולדה של אדם המזיק הוא כשהזיק בעודו יָשׁוּן, וְהִתְנָן (להלן כו). אָדָם 20
 מוֹעֵד לְעוֹלָם, בֵּין עַר בֵּין יָשׁוּן, ולעולם הוא חייב על נזקיו. ואם כן, אף אם 21
 יש אינו אלא תולדה, מכל מקום דינו כדין האב, ולא יתכן להעמיד בו את 22
 מה שאמר רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'. 23
 מנסה הגמרא לתרץ: אֵלָּא אִתְבִּיחָה (ורוק הפה) וְנִיעוֹז (ליחת החוטם) שהזיק 24
 האדם בהם, שהם תולדות אדם המזיק, עליהם אמר רב פפא 'תולדותיהן 25
 לאו כיוצא בהן'. 26
 דוחה הגמרא: כינו וניעו אלו תִּיכִי דְמִי – באיזה אופן הזיקו. אֵי בְּהִירִי 27
 דְאֵלִי קְמוּנִי – אם בדרך הילוכם הזיקו, הלא בְּחוֹז של האדם הָנִה, והלכה 28
 בידינו שכוחו כגופו, ואם כן ודאי שתולדות אלו הן כיוצא בהן. וְאֵי הזיקו 29
 על ידי שהחליק בהם אדם בְּתַר דְנִיחָה (ולאחר שנחו) על הארץ, הלא בֵּין 30
 לְרַב בֵּין לְשִׁמּוּאֵל שנחלקו באבנו סכינו ומשאו שלא הפקידם, הֵינּוּ בּוֹר, 31
 שכן ודאי מפקיר אדם את כינו וניעו, ולאחר שהפקידם לדברי הכל הם בור. 32
 והרי תולדות בור הן כיוצא בו, כמבואר לעיל. 33
 מנסה הגמרא לפרש את דברי רב פפא באופן אחר: אֵלָּא תולדה דְּמִבְּעָה 34
 בְּמִבְּעָה, וְכִי קָאָמֵר רַב פֶּפֶא 'תולדותיהן כיוצא בהן', אֵתוּלְדָה דְאָשׁ אמר 35
 כן. 36
 דוחה הגמרא: תולדה דְאָשׁ מֵאֵי נִיהוּ. אֵילִימָא אֲבָנוּ סְכִינֵי וּמִשְׁאֵי 37
 שְׁהִינָן בְּרֵאשׁ גִּנּוּ, וְנִפְּלוּ בְרוּחַ מְצִינָה וְהִזְיָק, תִּיכִי דְמִי – באיזה אופן 38
 הזיקו. אֵי בְּהִירִי דְאֵילוּ קָא מְזִין – אם הזיקו בדרך הילוכם, הֵינּוּ אֵשׁ. מֵאֵי 39
 שְׁנָא אֵשׁ דְּבִת אַחֵר של הרוח מְעוֹרֵב בָּהֶן (ובאש) ומוליך אותה ויש לחשוש 40
 שתלך ותזיק על ידו. וְהִיא מְמוּנָה, וְשִׁמְיָתָהּ עֲלֵיהָ, הֵנִי אבנו סכינו ומשאו 41
 שנפלו והזיקו על ידי הרוח נָמִי בְּתַר אַחֵר של הרוח מְעוֹרֵב בָּהֶן, וְשִׁמּוּנָה, 42
 וְשִׁמְיָתָהּ עֲלֵיהָ. ואם כן יש להם להתחייב כמו אש, ולא יתכן לומר עליהם 43
 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן'. 44
 מסיקה הגמרא: אֵלָּא תולדה דְאָשׁ דְאָשׁ, וְכִי קָאָמֵר רַב פֶּפֶא 'תולדותיהן 45
 לאו כיוצא בהן' אֵתוּלְדָה דְרָגָל. 46
 תמחה הגמרא: איך יתכן לומר על רָגֵל, הָאֵם אוֹקִימָנָא – הרי הסקנו לעיל 47
 (עמוד א) שתולדה דְרָגָל היא בְּרָגֵל. 48
 משיבה הגמרא: דברי רב פפא 'תולדותיהן לאו כיוצא בהן' אמורים בְּחִצִּי 49
 נֶזֶק של צְרוּרוֹת. שאם התזיה הבהמה בדרך הילוכה צרוות והלכו ושיברו 50
 את הכלים, הרי זו תולדת רגל. ומכל מקום שונה דינה מאב של 'רגל', 51
 משום דְּהִלְכָתָא גְמִירִי לָהּ – למדנו מהלכה למשה מסיני שאינה משתלמת 52
 נזק שלם כרגל אלא חצי נזק בלבד. 53

1 וְלֹא רָאִי הֶשֶׁן – ואינה דומה תכונת השן שֶׁאֵין בְּיוֹנָתוֹ לְהֻיָּק, בְּרָאִי הֶקְרָן
2 – כתכונת הקרן שֶׁבְּיוֹנָתוֹ לְהֻיָּק, ולכך אין ללמוד קרן משן, שיש לומר
3 שתכונת השן שאין כוונתו להזיק היא הסיבה שחייבים עליה, ואין ללמוד
4 ממנה לחייב על נזקי הקרן שאין בה סיבה זו.
5 מקשה הגמרא: והרי הסברא היא להיפך, שכיון שאין כוונתה להזיק הסברא
6 היא שלכך יהיה פטור מלשלם, ואם כן יקשה וְלֹא קָל וְחוֹמֶר הוּא – וכי
7 אין ללמוד קרן משן בקל וחומר, ומה שֶׁן שֶׁאֵין בְּיוֹנָתוֹ לְהֻיָּק תֵּיב, קָרָן
8 שֶׁבְּיוֹנָתוֹ לְהֻיָּק לֹא כָּל שֶׁבֶן שְׁחִיב.
9 מתרצת הגמרא: אִיִּצְטְרִיךְ – הוצרכה התורה לכתוב קרן, שכן סִלְקָא
10 דְּעֻתָּךְ אִמְיָנָא שכיון שהקרן כוונתו להזיק פטור, מִיָּדִי דְּהוּנָה אֶעְבֵּד וְאִמְתָּה
11 – כשם שמצינו בעבד ואמה שהזיק, שהרי עֵבֶד וְאִמְתָּה, לֹא אָף עַל גַּב
12 דְּבְּיוֹנָתוֹ לְהֻיָּק אִפְּלִיזוּ חֲבִי פְטִירִי – האם לא פטור האדון על נזקיהם אף
13 שהזיקם נעשה בכוונה, ולכאורה זהו טעם הפטור משום שמזיקים בכוונה,
14 הֵבֵא נָמִי לֹא שָׁנָא – אף כאן בקרן היה מקום לפטור משום שמזיקה בכוונה.
15 רב אשי דוחה הראיה מעבד ואמה: אֲמַר רַב אֲשִׁי, אֲמַר עֵבֶד וְאִמְתָּה לֹא
16 מְעַמָּא רַבָּה אֵית בְּהוּ – האם אין בהם טעם גדול לפטור האדון על נזקיהם,
17 שכן יש לחשוש שֶׁאֵין וְנִימְנִינֵנו – יעסינו רַבֵּן, וְיִלְךְ העבד וְיִדְּלִיק גְּדִישֵׁוֹ
18 שֶׁל חֲבִירוֹ, כדי לחייב את אדונו, וְנִמְצָא זֶה מְחִיב אֶת רַבֵּן מֵאֵה מִנָּה
19 בְּכָל יוֹם, ולכך פטור חכמים את האדון מלשלם כדי שלא יעשה כן. מה
20 שאין כן בקרן שאין שייך טעם זה, בה הסברא אומרת שכיון שכוונתו להזיק
21 יש יותר לחייבה משן, ואפשר ללמוד בקל וחומר משן.
22 אֵלָּא אכן הסברות הפוכות הם, ופְּרִיךְ חֲבִי – וכך מפריך התנא שאין ללמוד
23 זה מזה, לֹא רָאִי הֶקְרָן שֶׁבְּיוֹנָתוֹ לְהֻיָּק, בְּרָאִי הֶשֶׁן שֶׁאֵין בְּיוֹנָתוֹ לְהֻיָּק,
24 ולכך אין ללמוד שן מקרן, וְלֹא רָאִי הֶשֶׁן שֶׁיֵּשׁ תֵּנָא לְהֻיָּקוֹ, בְּרָאִי הֶקְרָן
25 שֶׁאֵין תֵּנָא לְהֻיָּקוֹ, ולכך אין ללמוד קרן משן.
26 הגמרא חוזרת לדברי רב יהודה במה שפירש המשנה לפי שמואל, ש'שור'
27 האמור במשנה היינו קרן ו'מבעה' היינו שן. ומקשה הגמרא: וְרָגַל מָאִי –
28 מדוע לא נכתב במשנה, וכי שִׁינִיָּה – השאירה אותו המשנה בלא להזכירו.
29 מתרצת הגמרא, במשנה לקמן (ט:): נאמר ב'שִׁנֵּיהֶן חֵב תְּמוּנָה' לשלם
30 תשלומי נזק, וכוונתה בזה לִאֲתוּנִי – לרבות רָגַל שלא כתבה כאן. מקשה
31 הגמרא, וְלִיתִּנְיָה בְּהִירָא – ומדוע אכן לא כתבה המשנה בפירוש רגל.
32 מבח קושיא זו דוחה רבא לביאור זה ומבאר באופן אחר: אֵלָּא אֲמַר רַבֵּן רַבָּא,
33 תֵּנָא שׁוֹר לְרָגְלֵי וּמִבְּעָה לְשִׁינוֹ – 'שור' האמור במשנה היינו רגל, ו'מבעה'
34 היינו שן, וְחֵב קָאֲמַר המשנה בטעם שאין ללמוד זה מזה, לֹא רָאִי הֶקְרָן
35 – אינה דומה תכונת הרגל שֶׁהֻיָּקָה מְצוּי, בְּרָאִי הֶשֶׁן – כתכונת השן שֶׁאֵין
36 הֻיָּקָה מְצוּי כל כך, ולכך אם לא היה נאמר בתורה בפירוש לחייב על השן
37 לא היה אפשר ללמוד לחייב מהרגל החמורה שהזיק מצוי. וְלֹא רָאִי הֶשֶׁן
38 שֶׁיֵּשׁ תֵּנָא לְהֻיָּקוֹ, בְּרָאִי הֶקְרָן שֶׁאֵין תֵּנָא לְהֻיָּקוֹ, ולכך אין ללמוד רגל
39 משן החמורה.
40 מקשה הגמרא: וְקָרָן מָאִי – מדוע לא נכתב במשנה, וכי שִׁינִיָּה – השאירה
41 אותו המשנה בלא להזכירו. מתרצת הגמרא, ב'שִׁנֵּיהֶן חֵב תְּמוּנָה' האמור
42 במשנה לקמן, בא לִאֲתוּנִי – לרבות קָרָן. מקשה הגמרא, וְלִיתִּנְיָה בְּהִירָא –
43 ומדוע אכן לא כתבה המשנה בפירוש קרן. מתרצת הגמרא, בְּמוֹעֲדִין
44 מִתְחִילִתִּין קְמִירִי, בְּתַמִּין וּלְבִסּוּף מוֹעֲדִין לֹא קְמִירִי – המשנה כאן מדברת
45 באותם אבות נזיקין שמתחילתם מועדים הם, כלומר שמשלמים מתחילתם
46 נזק שלם. אך קרן שיש בה דין תם ומועה, שבשלש הפעמים הראשונות
47 שנגחנה משלמת חצי נזק, ורק אחר שהועדה לנגוח שלש פעמים משלמת נזק
48 שלם. אין המשנה מדברת בהזיק זה, והוזכר רק ברמז במשנה לקמן.
49 הגמרא חוזרת למחלוקת רב ושמואל בפירוש 'מבעה'. מבררת הגמרא:
50 וְשִׁמוּאֵל מָאִי מְעַמָּא לֹא אֲמַר בְּרַב – מאחר ונתבאר לעיל שאין להוכיח

51 מהפסוקים אם 'מבעה' היינו שן או אדם המזיק, מדוע פירש שמואל
52 ש'מבעה' הוא שן ולא פירש כרב שהיינו אדם המזיק.
53 אֲמַר לָךְ שמואל, אִי סִלְקָא דְּעֻתָּךְ כרב ש'מבעה' היינו אֲדָם, יש להקשות,
54 הֵא קִתְּנִי כבר בְּסִיפָא לקמן (טו:), 'שור המועד ושור המזיק בְּרִשּׁוֹת הַנִּינָן
55 וְהָאֲדָם', ומדוע כתבה המשנה פעמיים לאדם המזיק, ובהכרח 'מבעה' אינו
56 אדם המזיק.
57 שואלת הגמרא: וְלִיתְנִי בְּרִישָׁא – ומדוע אכן לא כתבה המשנה לאדם
58 המזיק במשנה כאן. משיבה הגמרא, בְּנִיכָן קָמוֹן קְמִירִי בְּנִיכָן גּוֹפּוֹ לֹא
59 קְמִירִי – משנתניו מדברת בנזקים הנעשים על ידי ממונו של האדם, ולא
60 בנזקים שעושה האדם עצמו.
61 שואלת הגמרא: וְרַב נָמִי הֵא קִתְּנִי אֲדָם בְּסִיפָא – לרב ש'מבעה' היינו
62 אדם, אף עליו יקשה כמו שהוכיח שמואל, שהרי כבר נאמר אדם במשנה
63 לקמן, ומדוע נכתב פעמיים.
64 משיבה הגמרא: אֲמַר לָךְ רַב, תְּהוּא 'אדם' שנכתב בסיפא, לְמַחֲשִׁבֵיהּ בְּהָרִי
65 מוֹעֲדִין הוּא דְּאֵתָא – לא הוזכר אלא כדי למנותו עם שאר המזיקים
66 המועדים שהזכירו כולם באותה משנה, אך עיקר דינו נכתב במשנה כאן.
67 הגמרא מבארת לדעת רב את המשך המשנה בטעם שאין ללמוד זה מזה:
68 וּמָאִי – וכיצד נפרש לדעת רב מה שנאמר במשנה 'לֹא תִּירִי השור כהרי
69 המבעה' וכו', חֲבִי קָאֲמַר, לֹא רָאִי – אין דין השור החמור שכן מְשַׁלֵּם אֶת
70 הַכּוֹפֵר אם נגח אדם ומום, בְּרָאִי – כדון הָאֲדָם הקל שֶׁאֵין מְשַׁלֵּם אֶת
71 הַכּוֹפֵר, ולכך אין ללמוד לחייב על נזקי אדם הקל מנזקי השור החמור, כי
72 שמא החומרא הגורמת חיוב הכופר היא הגורמת חיוב הממון. וְלֹא רָאִי
73 הָאֲדָם החמור שכן חֲבִיב בְּאֲרֻכָּה דְּבָרִים – שאדם החובל בחבירו משלם
74 מלבד הנזק אף צער ריפוי שבת וברשות, בְּרָאִי תִּשּׁוֹר הקל, שֶׁאֵין בּוֹ אֲרֻכָּה
75 דְּבָרִים הללו ואינו משלם אלא נזק בלבד, ולכך אין ללמוד לחייב על נזקי
76 השור הקל ממה שחייבה התורה על נזקי האדם החמור. כי שמא החומרא
77 הגורמת חיוב הארבעה דברים היא הגורמת את חיוב הנזק והו.
78 שואלת הגמרא: ומה שנאמר בהמשך המשנה הַצֵּד הַשְּׁנוֹה שֶׁבִּתְּנִין שֶׁדְּרָבָן
79 לְהֻיָּק, ולדעת רב ש'שור' היינו כל נזקי השור ואף קרן, יקשה וְכִי שׁוֹר
80 דְּרָבָן לְהֻיָּק – וכי הקרן דרכו להזיק.
81 מתרצת הגמרא: המשנה מדברת בְּמוֹעֲדִי שכבר נגח שלש פעמים. מקשה
82 הגמרא, וְכִי מוֹעֵד דְּרָבָן לְהֻיָּק, הרי מכל מקום אין טבע השור בכך.
83 מתרצת הגמרא, בִּין דְּאִיִּיעַד – כיון שנגח שלש פעמים ונעשה מועד,
84 מעתה אֲוִרְחִיהּ הוּא – דרכו להזיק, ואף שאין בטבעו כן.
85 מקשה הגמרא עוד: ולדעת רב ש'מבעה' היינו אדם, יקשה וכי אֲדָם דְּרָבָן
86 לְהֻיָּק, מתרצת הגמרא, המשנה מדברת בִּישָׁן, שאינו נשמר מלהזיק.
87 מקשה הגמרא, עדיין קשה וכי יִשָּׁן דְּרָבָן לְהֻיָּק, מתרצת הגמרא, בִּין
88 דְּבִיָּה וּפְשִׁיט – כיון שדרכו לכופ ולפשוט את רגליו בתוך שנתו, אֲוִרְחִיהּ
89 הוּא – נחשב זה כמו שדרכו לשבר כלים שבצע מרגלותיו.
90 מקשה הגמרא עוד: ומה שנאמר בהמשך המשנה וְשִׁמְרִיתִן עֲלֶיךָ, הרי
91 לשון זה שייך על ממונו של האדם, אך לדעת רב ש'מבעה' היינו אדם, הרי
92 אֲדָם שְׁמִירַת גּוֹפּוֹ עֲלֵיו הוּא – שמירת עצמו מוטלת עליו, ואין שייך
93 לכתוב בו לשון זה, שמשמע שעל אחר מוטלת שמירת אדם.
94 משיבה הגמרא: וְלְמַעֲבִיד – והרי אף לדעתך שמכאן יש להוכיח ש'מבעה'
95 אינו אדם, מכל מקום יקשה, הֵא דְּתִנִּי קָרְנָא בְּרִיתָא אֲרֻכָּה אֲבוֹת
96 נִזְקִין, וְאֲדָם אֲחֵד מִתָּן, ומסיימת גם שם הברייתא 'הצד השוה בהן שדרכן
97 להזיק ושמירתן עליך', ויקשה הלא אֲדָם שְׁמִירַת גּוֹפּוֹ עֲלֵיו הוּא. אֵלָּא
98 בהכרח לתרץ בְּרָאֲמַר לִיה רַבִּי אֲבָהוּ לְתֵנָא שהיה שונה ברייתא זו, תִּנִּי
99 – תוסף בה 'אֲדָם שְׁמִירַת גּוֹפּוֹ עֲלֵיו'

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ר עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס רש"י

מדי דהוה אעבד ואמרה. ולא כפירוש רש"י שפירש משום דתנן בהחובל (לחמן 1
 ע"פ) עבד ואשה פגיעתו כו' דא"כ ה"ל למינקט עבד ואשה אלא מפרש 2
 ר"ת דנקט עבד ואמה משום דקאי אמתני' דסוף מסכת דים וטעמא משום שמוא 3
 יקניטנו רבו דבסמוך מפורש התם: לאו אע"ג דכונתו להזיק אפי' פטורין. 4
 וא"ת עבד ואמה גופיה נילף מק"ו דשן 5
 להתחייב בין דאפתי לא דע טעמא 6
 דשמוא יקניטנו רבו וע"כ בין דעבד רישא 7
 דמתניתין דמסכת דים (פ"י מ"י) מדנקט עבד 8
 ואמה ולא נקט עבד ואשה א"כ מסתמא 9
 דע סיפא וע"כ דעבד ואמה כשאין כונתו 10
 להזיק נמי פטורי וא"כ מאי מיתני וי"ל 11
 דשפיר הוה דע המקשה טעמא דשמוא 12
 יקניטנו רבו ואפי' פריץ בין דעבד ואמה 13
 פטורין ואפילו באין כונתו להזיק ואע"ג 14
 דלא שייך טעמא דשמוא יקניטנו רבו 15
 דאנסו הוא דפעמים דנתכוננו ויאמרו לא 16
 נתכוננו לכך פטורי בכל ענף נמצא 17
 שכונתו גורם הפטור ה"נ קרן שכונתו 18
 להזיק יש לנו לפטור ורב אשי פ"י דאפילו 19
 באין כונתו להזיק איכא טעמא דרבא: 20
בשהזיק חב המזיק כו'. לא היינו 21
 כשהזיק קמא אלא מאידך 22
 כשהזיק מרבה לה: 23
למחשביה בהדי מועדין כו'. ושמואל 24
 ס"ל דלא ה"ל לאשמועינן 25
 בסיפא בין דלא אשמועינן שום חידוש טפי 26
 מברישא אכל שן ורגל אע"ג דתנא ליה 27
 ברישא תנא ליה בסיפא גבי מועדין משום 28
 חידוש דמפרש השן מועדת לאכול את 29
 הראוי לה והרגל מועדת לשבר דרך 30
 הילוכה וקרן נמי תנא ואע"ג דתנא ברישא 31
 כשהזיק חב המזיק לאתני קרן מ"מ תנא 32
 ליה בסיפא משום דתני לה גבי חמשה 33
 תמים משה' תנא ליה נמי בהדי מועדין 34
 וא"ת אמאי לא חשיב אש ובור גבי מועדים 35
 וי"ל דלא חשיב אלא בצלי חיים אכל בור 36
 ואש כר לי פעם ראשונה כמו פעם ג' ד': 37
בראי אדם שאין משלם את הכופר. 38
 והקשה ריב"א מאי חזקתא היא 39
 זו היא דאין משלם את הכופר משום 40
 דקים ליה בדרבה מיניה ותיירץ דשוגג נמי 41
 פטור מדתנא דבי חזקיה ואור"י דלאו 42
 פרכא היא כלל דלא מפטר משום קים 43
 ליה בדרבה מיניה ובאן נמי אין שייך 44
 להופיר תנא דבי חזקיה דלקמן בפ"ב (דף 45
 ט.) משמע דאי לא קרא דעליו ולא על 46
 האדם הוה ילפינן אדם משור שיתחייב מויד מיתה וכופר ומעליו פטרי ליה 47
 אפילו שוגג דומיא דשור דאין מויד לשור ותנא דבי חזקיה דפטר אפילו שוגג 48
 היינו ממון שהזיק בשעת חיוב מיתה ולאפוקי ממאן דדריש בפ' אלו נצרות 49
 (מכוסף דף טו. וס"א) הא אם יהיה אסון לא יעש דדוקא דין אסון אהא חזקיה 50
 ואשמועינן לאו דוקא דין אסון לא יעש אלא אפי' שוגג לא יעש: 51
בין עצמו אצל הכלים אכל אם לן והביאו כלים אצלו ושברן פטור דהם 52
 גרמו לו וכן אם היה לן והלך חבירו לישן אצלו והזיקו זה את זה הראשון 53
 פטור והאחרון חייב: **ולמעמיה**. פירוש אפילו תימא מבכה זה השן: **אדם** 54
 שמירת גופו עליו. מכאן משמע דלא גרסינן במתני' וממונא מדלא פריך נמי 55
 הכי אדם ממונו הוא ומשה' אין צריך למקוה כדפירשתי לעיל (ד"ס וממנה: 56
 ואימא 57

ולא ראי השן שאין כונתו כו'. דאי כתב רחמנא שן לא אתי קרן מיניה ולהכי 1
 פריך ולא ק"ו הוא כל שכן דמשום האי טעמא נפיק קרן משן וד"ה נמי דקא 2
 פריך אשעמא קמא דאי כתב קרן הוה נפקא שן מיניה בק"ו ומה קרן שאין הנאה 3
 להזיקה חייב כו' ונאי ליכא לתרצוי דהכי מפרשא מילתא דרב יהודה לא ראי 4
 הקרן שאין הנאה כו' ואי כתב שן לא אתיאי 5
 קרן מיניה ולא ראי השן שאין כונתו להזיק 6
 כו' ואי כתב קרן לא אתיאי שן מיניה ולא 7
 תיקשי מידי האי לאו מילתא היא שאין זה 8
 לשון הש"ס אלא ההוא דבצי למיגמר 9
 חבירה מיניה נקט ברישא כדקתני מתני' 10
 לא זה זה שיש בהן רוח חיים כדרי האש 11
 שאין בו רוח חיים ואי כתב הני תרתי לא 12
 אתי אש מתרוייהו אלמא כל היכא דקתני 13
 לא ראי זה כפרי זה ההוא דבצי אנגמורי 14
 חבירה מיניה נקט ברישא כדקתני מתני' 15
 וד"ק לא ראי זה כפרי זה אין דין הכתוב 16
 בזה ראי לנהוג בזה: **איצטורי**. למיכתב 17
 קרן: **אפי' פטורין**. כדאמרין בפ' החובל 18
 (לחמן דף ק"ט) העבד והאשה פגיעתן רעה 19
 החובל בהן חייב וכן שחבלו באחרים 20
 פטורין: **לאו טעמא רבה אית בהו**. דאי 21
 מתייבט ליה כל שעה שיעביטנו רבו ולך 22
 ודליק גדישו של חבירו כדי לחייב את רבו: 23
אלא פריך ואימא הכי. לא ראי השור 24
 כדאי המבכה דקתני במתני' ד"ק לא ראי 25
 הקרן שכונתו להזיק כדרי השן שאין 26
 כונתו להזיק אלא להנאתה מתכוננת 27
 הלכך אי כתב קרן לא הוה נפיק שן מיניה: 28
ולא הרי השן שיש הנאה להזיקה כדרי 29
וכרן כו'. ואי כתב שן לא אתיאי קרן מיניה: 30
ורגל מאי. עבד ליה תנא דמתני' דלא תני: 31
שחייבה. וד"ק. הך דקתני מתני' 32
 לא הרי השור כדרי המבכה ד"ק כו' רגל 33
 הזיקה **מצוי**. הלכך לא אתיאי שן מיניה: 34
 רגל ובור שן ואש מועדין מתחילתן לשלם 35
 נזק שלם דלא פליג רחמנא בין תם למועד 36
 אלא בגניחה: **שור תפיק ברשות הניזק**. 37
 כשנגס לרשות הניזק נזק שם את שורו 38
 ואע"ג דתם הוא משלם נזק שלם וסתמא 39
 בר"ט דאמר לקמן (דף טו.) משונה קרן 40
 ברשות הניזק נזק שלם משלם: **בגנזי** 41
ממונו. בגנזן שמומו מויד מיירי רישא: 42
בגנזי גופו. שהוא עצמו מויד לא מיירי: 43
הא קתני אדם. בסיפא דלקמא ליה למיתני 44
 ברישא: **למחשביה כדרי מועדין הוא** 45
דאיתא. דקתני חמשה תמין וחמשה מועדין 46
 וקחשיב להו ואילו: **ומאי לא תרי**. דקתני במתני' לא הרי השור כדרי המבכה 47
 לרב דאמר מבכה זה אדם: שור מועד שנגח אדם ומת משלם כופר הלכך אי 48
 כתב שור לא אתיאי אדם מיניה דאדם שהרג את חבירו במזיד נהרג בשוגג גולה 49
 ואינו משלם כופר: אדם החובל בחבירו חייב בארבעה דברים צער ריפוי שבת 50
 ובושת אכל נזק לא קא חשיב דשור נמי נזק משלם אכל בהנף ארבעה דברים: 51
 אינו חייב בדמיסא שיתלתי בצד דרגל נהרג דאמר' בי יתן איש מום 52
 בעמיתו איש בעמיתו ולא שור בעמיתו: **וקא פריך הצד השונה כו'**. לרב דאמר 53
 תנא שור וכל מילי דשור היכי מצי למיתני בקרן דרכו להזיק ולשמואל ליכא 54
 למפרך דרגל ודאי דרכו ללך ולהזיק: **דכ"ה ופשיט**. את רגליה אוזריה הוא. 55
 לשבר כלים שבצד מרגלותיו: וקא פריך מאי דאי דקתני ושמירתו עליו לשון זה 56
 אינו שייך אלא בגנזי ממונו: 57

פּוּבְּא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ד עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

וְאִמָּא מבקעה זה המים. פי' בין דקרא לא דייק לא כמר ולא כמר ואת' והיכן כתיב מים בתורה וי'ל מושלח וכן הוא אומר (וי'ל כ) ושלח מים על פני חוצות ואע"ג דשילח בעירה בבהמה איירי מ"מ מים נמי משתמע מיניה מדאפקיה רחמנא בהמה בלשון ושלח ולעיל דבעי במאי מוקמין לה לא מצי מוקמין במים דכי נמי מוקמת

במים אית לן לאוקומי במילי דשור מדכתיב בעירה ואת' וזני מים הי' אי דמשקיל עליה בדקא דמין ובכח ראשון כחו הוא ואי בכח שני גרמא בעלמא הוא כדאמרין בהשורפין (סנהדרין דף ט"ז) וי'ל דמיידי בכח שני וקמ"ל דבכח שני נמי חייב א"נ בטר דנחו ולא דמי לבור גנון פותקין בביבתיקן דלקמן (ה' כ) ואע"ג דאתי במה הצד הוה אמינא דאיצטרך לכותבו לחייב כלים דמבור לא הוה שמעין והוה מצי למיפרך מאי לא זה וזה שיש בקו רוח חיים אלא דבלאו הכי משני שפיר: **מִי** כתיב מים נבעו. ואת' כי כתיב נמי נבעו לא מיתוקמא מתניתי' במים דמי קתני נבעה כדדייק לעיל (ה' כ) גבי שן וי'ל דלא שייך לאקשויי אלא גבי שן דליחני נבעה שהשן עצמו נבעה דמבקעה משמע מגלה ודבר אחר שהיה מכוסהו אבל במים שייך שפיר לישנא דמבקעה שהמים רותחים כרויים מבקעמים:

שְׁלֵשָׁה עשר אבות נזקין. ודיניהם י"ב דשוכר בשומר שוכר הו' או בשומר חנם הו'.

שׁוֹמֵר חנם והשואל. שומר חנם פטור מן הכל חוץ מן הפשיעה שואל חייב בכל חוץ ממיתה מחמת מלאכה ונושא שוכר חייב במקצת בגניבה ואבידה ופטור באונסין לכך נקט להו בזה הסדר ולא בסדר שנכתב בפרשה: **תָּרִי** גוויי אדם. ואת' בין דתני תרי גוויי אדם ליתני נמי ג' אבות בשור הקרן והשן והרגל וי'ל דניחא ליה לכלול כולם בשור כמו תנא דמתני': **וְעֵדִים** וזממין. פירש ריב"א דאפילו שילם על פי העדים וזממין חייבין דלא שייך במזון כאשר זמם ולא כאשר עשה דאפשר בחזרה ור"י מפרש דלא צריך להאי טעמא דגבי ממון מחייבין להו בקו' דגבי ממון עונשין מן הדיו וזה דאמרין במכות (דף ט"ז) דהרג אין נהרגים היינו משום דהתם אין עונשין מן הדיו: **מְנַסֵּה**. פליגי בה בהנזקין (ויט')

מנסי' חסד אמר מנסך מנסי' חסד אמר מערב:

הא

תשלומי כפל. אם המצא תמצא בידו הגנבה: תשלומי ארבעה וחמשה. בטובת ומוכר: ונגב. שמשלם ע"פ עצמו ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד וכגון שהודה מעצמו דמוזה בקנס פטור כדאמרין אשר ירשיעון אלהים ושלם שנים והיינו קנס ואמרין בפ' מרובה (תקנ"ד דף ט"ז) פרט למרשע את עצמו: ונגלן. נמי אב הוא דכתיב והשיב את הגולה אשר גל' (ויקרא כ) **אֹנֶס** ו**מַסְתָּה**. כתיבי חמשים כסף כתיב באונס (דברים כ) ובמפתה כתיב (שמות כ) כסף ישלם כמורה התבולות כמורה בתולים של אונס דהיינו חמשים כסף: **מוֹצִיא שֵׁם רַע**. כתיב וענשו אותו מאה כסף (דברים כ) **מַמְזֵל**. תרומה: **מְדַמֵּע**. תרומה בחולין: **וּמְנַסֵּה**. יין לעז' ובכסף' גיטין (דף כ) **מִקְרָשׁ** אמאי לא קם ליה בדרבה מיניה. מטמא מדמע ומנסך לא כתיבי בהדיא ואפ"ה הו' אבות שבכלל נזק דן ונזק ממון כתיב בתורה (ויקרא כ) מכה נפש בהמה דמקלה ומנסך את היין ליבא למימר א' שניסכו בין נזק שורק בו דלא קמחסריה ולא מדיד דהא מוקין ליה בר מדמי יין נזק שבו: **וּמְסַמָּא**. שמועג שרץ בתרומת כהן דאפסדה מיניה: **נָגַב**. המודה מעצמו ונגלן דלא משלמי אלא קרן ליתני: **תֵּנָא** ליה שומר חנם והשואל. דהתם נמי שייך גניבה כגון ששען שנגב הימנו והרי היא בידו ואמרין בפרק מרובה (תקנ"ד דף כ) טוען טענת גזלן גזולן וזה דנקט הכא והשואל לאו דוקא דהא לא משכחת ביה דנפטר לא בטוען טענת גזלן ולא בטוען טענת גזלן שהרי הוא חייב בכליו: **דָּאֵתָא לְיָדֶיהָ בְּהִיתֵירָא**. שומר חנם אע"ג דהשתא טוען טענת גזלן שנגב הימנו מיהו מעיקרא כי אתא לידה בהיתירא אתא לידה ונגב ונגלן ממונא אתא לידה באיסורא:

הָכָא נָמִי תֵּנִי אָדָם שְׁמִירָת גּוּפוֹ עליו מתקין לה רב כרי **וְאִמָּא מְבַקְעָה** זה המים **כְּדֹכְתִּיב כְּדֹדוֹ** אש המסים מים **תְּבַקְעָה אֵשׁ מִי כְּתִיב מִים נָבְעוּ** תבקה אש כתיב מתקין לה רב וכידי **וְאִמָּא מְבַקְעָה** זה האש **דְּכִי כְּתִיב תְּבַקְעָה בְּאֵשׁ** הוא דכתיב אי הכי מאי המבקעה וההבער וכי **תִּימָא פְּרוּשִׁי כְּמִפְרָשִׁי** אי הכי ארבעה שלשה הוו וכי **תִּימָא תֵּנָא שׁוֹר דְּאִית בֵּיה תִּרְתִּי** אי הכי לא זה וזה שיש בקו רוח חיים **אֵשׁ מִאִי רוח חיים** אש מאי רוח חיים אית ביה ותו מאי כהרי **הָאֵשׁ: תֵּנִי רַב אוֹשְׁעִינָא שְׁלֵשָׁה עֶשֶׂר אָבוֹת נִזְקִין שׁוֹמֵר חָנָם וְהַשׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שֹׁכֵר וְהַשׁוֹכֵר נֹזֵק צֶעֶר וְרִפּוּי שְׂכֵת וּבִשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה דְּמִתְנִי' הָא תְּלִיסָר וְתֵנָא דִּידִין מ"ט לֹא תֵּנִי הֵנִי בְּשִׁלְמָא לְשִׁמּוּאֵל בְּנֻקִי מִמּוֹן כְּמִיירִי בְּנֻקִי גּוּפוֹ לֹא כְּמִיירִי אֱלָא לְרַב לִיתְנִי תֵּנָא אָדָם וְכָל מִילִי דְּאָדָם וְלִר' אוֹשְׁעִינָא נָמִי הָא תֵּנִי לִיה אָדָם תִּרִי גּוּוֹי אָדָם תֵּנָא אָדָם דְּאִזִּיק אָדָם וְתֵנָא אָדָם דְּאִזִּיק שׁוֹר אִי הָכִי שׁוֹר נָמִי לִיתְנִי תִרִי גּוּוֹי שׁוֹר לִיתְנִי שׁוֹר דְּאִזִּיק שׁוֹר וְלִיתְנִי שׁוֹר דְּאִזִּיק אָדָם הָאִי מִאִי בְּשִׁלְמָא אָדָם דְּאִזִּיק שׁוֹר נֹזֵק הוּא דְּמִשְׁלֵם אָדָם דְּאִזִּיק אָדָם מִשְׁלֵם אֲרַבְּעָה דְּכָרִים אֱלָא שׁוֹר מַה לִּי שׁוֹר דְּאִזִּיק שׁוֹר מַה לִּי שׁוֹר דְּאִזִּיק אָדָם אִידִי וְאִידִי נֹזֵק הוּא דְּמִשְׁלֵם וְהָא שׁוֹמֵר חָנָם וְהַשׁוֹאֵל נוֹשֵׂא שֹׁכֵר וְהַשׁוֹכֵר דְּאָדָם דְּאִזִּיק שׁוֹר הוּא וְקִתְנִי תֵּנִי הוּקָא דְּכִידִים וְקִתְנִי הוּקָא דְּמִמְלָא תֵּנִי ר' חִינְיָ עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָבוֹת נִזְקִין תְּשֻׁלוּמִי כִּפְל וְתְשֻׁלוּמִי אֲרַבְּעָה וְחִמּוּשָׁה וְנָגַב וְנִזְלָן וְעֵדִים וְזִמְמִין וְהָאֹנֶס וְהַמַּסְתָּה וּמוֹצִיא שֵׁם רַע וְהַמְטַמָּא וְהַמְדַמֵּעַ וְהַמְנַסֵּךְ וְהֵנִי תְּלִיסָר הָא עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה וְרַבִּי אוֹשְׁעִינָא מִאִי מְטַמָּא לֹא תֵּנִי הֵנִי בְּמִמּוֹנָא כְּמִיירִי בְּקִנְסָא לֹא כְּמִיירִי נָגַב וְנִזְלָן דְּמִמּוֹנָא הוּא לִיתְנִי הָא קִתְנִי לִיה שׁוֹמֵר חָנָם וְהַשׁוֹאֵל וְרַבִּי חִינְיָ נָמִי הָא תֵּנָא לִיה שׁוֹמֵר חָנָם וְהַשׁוֹאֵל תֵּנִי מִמּוֹנָא דָּאֵתָא לְיָדֶיהָ בְּהִיתֵירָא וְקִתְנִי מִמּוֹנָא דָּאֵתָא לְיָדֶיהָ בְּאִיסוּרָא עֲרִים**

כו'. וכין דלא דמי חייביניהו להדיה תני להו בתרתיה **אָדָם דְּאִזִּיק אָדָם**. כגון ה' דברים דחובל בחבירו ולקמיה פריץ הא ד' שומרין דר' אושעיא אדם דאזיק שור הוא: וקתני. רבי אושעיא: אבות דמתני' הויק דבדיק ד' שומרין הויק דממילא: שמשלם ע"פ עצמו ואינו משלם כפל אלא קרן בלבד וכגון שהודה מעצמו דמוזה בקנס פטור כדאמרין אשר ירשיעון אלהים ושלם שנים והיינו קנס ואמרין בפ' מרובה (תקנ"ד דף ט"ז) פרט למרשע את עצמו: ונגלן. נמי אב הוא דכתיב והשיב את הגולה אשר גל' (ויקרא כ) **אֹנֶס** ו**מַסְתָּה**. כתיבי חמשים כסף כתיב באונס (דברים כ) ובמפתה כתיב (שמות כ) כסף ישלם כמורה התבולות כמורה בתולים של אונס דהיינו חמשים כסף: **מוֹצִיא שֵׁם רַע**. כתיב וענשו אותו מאה כסף (דברים כ) **מַמְזֵל**. תרומה: **מְדַמֵּע**. תרומה בחולין: **וּמְנַסֵּה**. יין לעז' ובכסף' גיטין (דף כ) **מִקְרָשׁ** אמאי לא קם ליה בדרבה מיניה. מטמא מדמע ומנסך לא כתיבי בהדיא ואפ"ה הו' אבות שבכלל נזק דן ונזק ממון כתיב בתורה (ויקרא כ) מכה נפש בהמה דמקלה ומנסך את היין ליבא למימר א' שניסכו בין נזק שורק בו דלא קמחסריה ולא מדיד דהא מוקין ליה בר מדמי יין נזק שבו: **וּמְסַמָּא**. שמועג שרץ בתרומת כהן דאפסדה מיניה: **נָגַב**. המודה מעצמו ונגלן דלא משלמי אלא קרן ליתני: **תֵּנָא** ליה שומר חנם והשואל. דהתם נמי שייך גניבה כגון ששען שנגב הימנו והרי היא בידו ואמרין בפרק מרובה (תקנ"ד דף כ) טוען טענת גזלן גזולן וזה דנקט הכא והשואל לאו דוקא דהא לא משכחת ביה דנפטר לא בטוען טענת גזלן ולא בטוען טענת גזלן שהרי הוא חייב בכליו: **דָּאֵתָא לְיָדֶיהָ בְּהִיתֵירָא**. שומר חנם אע"ג דהשתא טוען טענת גזלן שנגב הימנו מיהו מעיקרא כי אתא לידה בהיתירא אתא לידה ונגב ונגלן ממונא אתא לידה באיסורא:

עדים

דאזיק שור.

מקשה הגמרא: אי קבי שחילק רבי אושעיא נזקי האדם לשנים, שור נמי ליתני תרי גונוי שור – אף את נזקי השור היה לו לחלק ולכתוב שני אופני נזקי שור. ליתני שור דאזיק שור, וליתני שור דאזיק אדם. מתרצת הגמרא: האי מאי – מה דמיון הוא זה, בשלמא בנזקי אדם מובן שיש לחלק ביניהם, שכן אדם דאזיק שור, נזק בלבד הוא דמשלם, ואילו אדם דאזיק אדם משלם ארבעה דברים נוסף על הנזק, צער ריפוי שבת ובושת, וכיון שאין החיובים שווים יש לכתוב כל אחד מהם בפני עצמו, אלא שור, מה לי שור דאזיק שור מה לי שור דאזיק אדם, הלא אידי ואידי – זה וזה נזק הוא דמשלם, ולכך אין טעם לחלקם.

מקשה הגמרא: והא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר, דאדם דאזיק שור הוא – שאף הם אופני אדם שהזיק ממון, וקתני רבי אושעיא אותם בפני עצמם, ומדוע לא נכללו ב'מבעה' שהוא אדם שהזיק ממון כמו שנתבאר לעיל. מתרצת הגמרא, תני בכלל 'מבעה' הויקא דביתרי – לאותם נזקים שעשאו בידיים ממש, וקתני הויקא דמפילא – ושנה בפני עצמו לאותם נזקים שלא נעשו בידיים ממש, אלא שנעשו ממילא, והם ארבעת השומרים, שהזיקם הוא במה שלא שמרו כראוי.

בריייתא נוספת: תני רבי תייא עשרים וארבעה אבות נזיקין, ואלו הם, [וא] תשלומי כפל – גגב החייב לשלם פי שנים, וב] ותשלומי ארבעה וחמשה – אם גגב שור או שה וטבחיו או מכרו, שמשלם ארבעה וחמשה, [ג] ונגב – המשלם קרן בלבד, כגון שלא העידו עליו עדים אלא הודה מעצמו, [ד] ונזולן, [וה] ועדים זוממים – עדים שהעידו לחייב את הנתבע, ובאו עדים אחרים והזימו את עדותם, שחייבים הזוממים לשלם לנתבע אותו ממון שרצו לחייבו, [וז] וקאונס נערה בתולה, שמשלם חמשים כסף, [ז] וקמפתה נערה בתולה שמשלם אף הוא חמשים כסף, [ח] ומוציא שם רע על אשה בתולה שלקח לאשה, שלא מצא לה בתולים, [ט] וקמפא תרומה, כגון שהגיע שרץ בתרומת כהן, ונאסרה התרומה באכילה ונמצא שהפסידה מהכהן, [י] וקמפא – מערב תרומה בחולין, שבכך נאסרו החולין לבעליהם, וצריכים למזכרם לכהנים בזול, [יא] וקמפא לעבודה זרה, ששכשך בידו בתוך יין חברו לשם עבודה זרה ואסרו בהנאה, ועוד תני תלפיה, שנאנס רבי אושעיא ברייתא הקודמת, הא – הרי יחד עשרים וארבעה.

מבררת הגמרא: ורבי אושעיא, מאי טעמא לא תני תני – מדוע לא שנה לכל אלו. מבארת הגמרא, רבי אושעיא קמפא קמפא – דיבר רק בחיובי ממון, כלומר באותם שמשלם עליהם כפי מה שהזיק, אך בקנסא לא קמפא – בחיובי קנס שמשלם יותר מכפי שהזיק, שאינו משום הפסד הממון שהזיק אלא משום קנס שקנסה התורה, וכגון כפל וארבעה וחמשה, לא דיבר בהם.

מקשה הגמרא: עדיין יקשה, נזב המשלם קרן, ונזולן, דקמפא הוא, ליתני – היה לרבי אושעיא לשנותם. מתרצת הגמרא, הא קתני ליה רבי אושעיא בכלל האבות שומר חנם והשואל, ובהם כלולים אף חיובי גגב ונזולן, שכן אם השומר חנם טוען שנגנב או נגזל מידו החפץ, נפטר בכך בשבועה, ואם לאחר מכן נמצא ששיקר והיה החפץ בידו, צריך לשלם עליו כפי מה שטען, שאם טען בתחילה שהחפץ נגנב משלם כפל ואם טען שנגזלה משלם קרן בלבד כדן גולן. הרי שנכלל בשומר חנם חיובי הגניבה והגזילה.

מקשה הגמרא: ורבי תייא נמי – אף עליו יקשה כן, הא תנא ליה כבר בכלל האבות שומר חנם והשואל, ומדוע הוצרך לכתוב עוד לגגב ונזולן בפני עצמם. מתרצת הגמרא, רבי תייא תני קמפא דאמא לידה דהיתירא וקתני קמפא דאמא לידה דאסורא – כתב בפני עצמו אופן שבא ממון חבירו לידו בדיבור, וכגון בשומר שקיבל לידו החפץ לשמור ולאחר מכן נתחייב בגניבה או גזילה, וכתב בפני עצמו אופן שמתחילה בא הממון לידו באיסור, כגון גגב ונזולן.

הא נמי במשנתנו, תני אדם שמירת גופו עליו.

רב מרי מקשה שיש לפרש 'מבעה' באופן אחר: מתקין לה רב מרי, ואימא שמבעה האמור במשנתנו זה המים, שאם שפך מימיו לרשות הרבים ועבר בהם אדם ונטפו כליו במים, חייב השופכן, והמשנה מחשיבה הזיק זה לאב בפני עצמו. ומצאנו בפסוק לשון 'מבעה' על המים, דברכתב (ישעיה סד א) 'פקדת אש המים מים תבעה אש'.

מתרצת הגמרא: מי בכתב – וכי נאמר בפסוק 'מים נבעו' בלשון רבים, שיהיה משמעותו שעולה על המים, שהם מבעבעים את האש, הרי 'תבעה אש' בכתב, בלשון נקבה ולשון יחיד, ומשמע שעולה על האש, ופירוש הפסוק 'כמים שמבעבעת אותם האש', ונמצא שלא נאמר לשון 'מבעה' על המים.

מתקין לה רב זבדי, ואימא – ואולי נאמר שמבעה זה האש, שהרי נתבאר דבי בכתב 'תבעה' באש הוא בכתב – שמה שנאמר 'תבעה' בפסוק 'מים תבעה אש', עולה על האש, ויש לפרש שעליו נתכוונה המשנה. מתרצת הגמרא: אי קבי, מאי – כיצד נפרש מה שנאמר במשנה המבעה ותבעה, והלא הבער היינו אש. וכי תימא שאכן אין זה אלא אב אחד, ופירוש קמפא – ומה שכתבה המשנה 'ההבער' הוא פירוש למה שנאמר קודם מבעה, ויהיה פירושו 'המבעה שהוא ההבער'. אי קבי יקשה מה ששינוי ארבעה אבות נזיקין, והלא שלשה הוו, וכי תימא שאכן המבעה וההבער אב אחד הם, והארבעה אבות הם משום שתנא שור דאית ביה תרתי – ש'שור' האמור במשנה נכלל בו שני אבות נזיקין, השן והרגל, אי קבי יקשה מה שנאמר בהמשך, לא זה וזה שלש פה רוח חיים, ואם מבעה היינו אש, אש מאי רוח חיים אית ביה, ותו – ועוד יקשה, מאי – כיצד יתפרשו המשך דברי המשנה 'בכרי האש שאין בו רוח חיים', והרי המבעה וההבער אחד הם, ואין יתכן לומר לא הרי האש כהרי האש, ובהכרח 'מבעה' האמור במשנה אינו אש:

הגמרא מביאה ברייתא המונות אבות נזיקין נוספים: תני רב אושעיא, שלשה עשר אבות נזיקין, ואלו הם, הארבעה שומרים, שהם: [א] שומר חנם, שחייב על הפשיעה בלבד, וב] והשואל שחייב אף על האונסים, [ג] נושא שכר – שומר המקבל שכר עבור שמירתו, שחייב אף על גניבה ואבידה אך פטור על האונסים, [ד] והשוכר בהמה או כלי להשתמש בו בשר. ועוד חמשת התשלומים בחובל בחברו, שהם: [ה] נזק – שמשלם כפי מה שהפחיתו משוויו, [ו] צער – שמשלם עבור הצער שציערו, [ז] וריפוי – שמשלם עבור ריפוי החבלה, [ח] נזק – שמשלם על מה שמתבטל הנחבל ממלאכתו עד שיתרפא, [ט] ונזק – שמשלם עבור הבושה שהיה לו מהחבלה. ועוד ארבעה דמיתות, שהם [י] השור [יא] הבור [יב] המבעה [יג] וההבער. הא תליסר.

מבררת הגמרא: ותנא דידן מאי טעמא לא תני תני – והתנא של משנתנו מדוע לא שנה כל אלה, בשלמא לשואל ש'מבעה' היינו שן, ולא החבר במשנתנו כלל אדם המזיק, יש לומר שפניקין קמפא – בנזקים שנעשו על ידי ממונו של האדם מדברת המשנה, אך פניקין גופו לא קמפא – בנזקים שעשה האדם עצמו בגופו לא מדברת המשנה. אלא לרב 'מבעה' היינו אדם, הרי שהזכירו נזקי האדם, וליתני – שיכתוב גם את אלה. מבארת הגמרא, תנא אדם וכל מילי דאדם – התנא במשנה הזכיר בלשון כוללת 'מבעה' דהיינו אדם המזיק, וכלל בוה לכל נזקי האדם, שהם האבות שהזיק רבי אושעיא.

מקשה הגמרא: ורבי אושעיא נמי יקשה כן, מדוע מנה שלשה עשר אבות נזיקין, הא תני ליה אדם בתוך ארבעה אבות של המשנה, ובו כלולים כל האבות שהזיק. מתרצת הגמרא, תרי גונוי אדם – רבי אושעיא מחלק את נזקי האדם לשנים, תנא באבות שהזיק בברייתא, אדם דאזיק אדם – אדם שהזיק אדם, והם כל החמשה תשלומים שבחובל בחבירו, נזק צער ריפוי שבת ובושת, ותנא בכלל הארבעה אבות של המשנה 'מבעה' שהוא אדם

מקשה הגמרא: **עדים זוממין דממונא הוא** – שחיובם הוא בגדר ממון ולא קנס, ליתני רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, רבי אושעיא קבר לה ברבי עקיבא דאמר שעדים זוממין שהודו מעצמם אין משלמין על פי עצמן, לפי שחיובם אינו אלא קנס, והמודה בקנס פטור, ולכן לא מנאו רבי אושעיא לפי שאינו מדבר בחיובי קנסות.

מקשה הגמרא: **אי אכן קבר ליה רבי אושעיא ברבי עקיבא**, יקשה עליו שוב מה שהקשו לעיל ליתני תרי פוניי שור – שהיה לו לחלק את נזקי השור לשנים, כשם שחילק את נזקי האדם, וליתני שור תם דאזיק שור, שאינו משלם אלא חצי נזק, וליתני בפני עצמו שור דאזיק אדם, ואין לתרץ שדינם שווה וכמו שתיירצו לעיל, שהרי לרבי עקיבא שור תם שהזיק אדם משלם נזק שלם, וכמו דתני במשנה (לקמן לג.) רבי עקיבא אומר, **אף תם שחבל באדם והזיקו, ואף האדם חבל בשור והזיקו, אם הזיק השור באדם היה יותר מהזיק האדם בשור, משלם כמותו נזק שלם** – מנכים את ההזיק שעשה האדם בשור, ואת מלא ההפרש ישלם השור, לפי ששור תם שנגח לאדם משלם נזק שלם. מתרצת הגמרא, **הא תביריה** – הרי שבר רבי עקיבא לגזירה – לכח אגרופו, כלומר שצמצם את חידושו, וכמו דתניא, **רבי עקיבא אומר**, מאחר ואמרנו שתם שחבל באדם משלם נזק שלם כמועד, יכול אף תם שחבל באדם ישלם מן העלילה – משאר הנכסים כשור מועד, ולא כשור תם שגובים את חצי הנזק רק מגוף השור, תלמוד לומר (שמות כא לא) **יַעֲשֶׂה לוֹ, מְגוּפוֹ מְשֻׁלָּם וְאִינוּ מְשֻׁלָּם מִן הָעֲלִילָה**. ונמצא שאם לא היה השור שווה כמלא הנזק לא ישלם אלא כשווי השור, הרי שגם שור שהזיק אדם אינו משלם תמיד נזק שלם, ולכן לא חילק רבי אושעיא לכתוב את נזקי השור באדם בפני עצמו.

מקשה הגמרא עוד: **האונס והמפתה והמוציא שם רע דממונא הוא** – שמלבד חיוב הקנס שצריכים לשלם חמשים כסף, יש בהם אף חיובי ממון, שהאונס והמפתה משלמים גם פגם דהיינו מה שנפחתה הבתולה משוויה מחמת שנבעלה, ובושת, והאונס משלם אף צער, ואם כן ליתני רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, **מה נפשך** – מאיזה חיוב רצונך להקשות שהיה לרבי אושעיא למנותו, אי מחיוב הנזק, תנא ליה – הרי כבר מנאו רבי אושעיא, ואי לחיוב הצער, כבר תנא ליה, ואי לחיוב הפשת, אף אותו כבר תנא ליה, ואי לחיוב הפגם, היינו נזק – חיוב זה היינו נזק, וכבר נתבאר שמנאו לחיוב זה. מה אית לך למימר – איזה חיוב נשאר לך לומר שהיה צריך למנותו, קנסא – חיוב הקנס שצריכים לשלם חמשים כסף, וכבר נתבאר שבקנסא לא קמיידי רבי אושעיא.

מקשה הגמרא עוד: **המטמא והמדמע והמנסה, דממונא הוא** – שחיובי ממון הם ולא קנס, ליתני רבי אושעיא. מתרצת הגמרא, **מזה נפשך לא היה לרבי אושעיא למנותם**, שהרי אי סובר שהיו שמיני נזק – שמו היותו חייב לשלם עליו מעיקר הדין, אף המטמא והמדמע והמנסך שהזיק שאינו ניכר הם, שהרי הפירות נשארו בעין אלא שנאסרו באכילה, חייב לשלם עליהם מעיקר הדין, והרי הם בכלל נזק, והא כבר תנא ליה נזק, ואי סובר רבי אושעיא שהיו שמיני נזק לא שמייה היותו, ומעיקר הדין אינו חייב לשלם אלא שקנסוהו חכמים וחיבבוהו, שוב תנא ליה חיוב זה של המטמא והמדמע והמנסך קנסא, ובקנסא לא קמיידי.

שואלת הגמרא: אם כן למה קסבר – האם נוכיח מכאן שסובר רבי תיא, היות שמיני נזק לא שמייה היותו, דאי סובר שמייה היותו, יקשה מדוע מנאם בפני עצמם, הלא בכלל נזק הם, והא כבר תנא ליה נזק, ובהכרח אינם אלא קנס ומשום כך מונה אותם בפני עצמם. דוחה הגמרא, אף אם סובר רבי תיא שהזיק שאינו ניכר שמו הזיק וחייב לשלם מעיקר הדין, מכל מקום מנאם בפני עצמם, שחילק את הנזקים לשנים, תנא היותו דמינכרא – שנה הזיק הניכר בפני עצמו בכלל נזק, ותנא היותו דלא מינכרא – ושנה הזיק שאינו ניכר בפני עצמו, והם המטמא והמדמע והמנסך.

מבררת הגמרא: **בשלמא לתנא דידן** – לתנא של משנתנו, מובן שלכך

תנא את אבות הנוזקין במניינא וכתב 'ארבעה' אבות נוזקין, שכוונתו בזה למעוטי את שאר האבות דרבי אושעיא, וכמו כן מובן שלכך דרבי אושעיא תנא מניינא וכתב 'שלושה עשר' אבות נוזקין, למעוטי את שאר האבות דרבי תיא, לומר שאינו עוסק בהם, אלא מניינא דרבי תיא שכתב 'עשרים וארבעה' אבות, למעוטי מאי – אלו מזיקים בא למעט שלא הזכירם.

מבאר הגמרא: **למעוטי מוסר** – אדם שמלשין ומוסר ממון חבירו לעובר כוכבים, ופסל – כהן ששחט קרבן במחשבת פיגול, כגון שחישב עליו לשם קרבן אחר ושחט את החטאת לשם שלמים, שנפסל הקרבן בכך וצריך בעל הקרבן להביא קרבן אחר לשם חטאתו, וחייב הכהן לשלם על כך, ואותם מזיקים מיעטם רבי תיא במניינו.

שואלת הגמרא: וליתני רבי תיא אותם, ומדוע אכן מיעטם, בשלמא את המפסל, יש לומר שלכך לא שנאו לפי שבקדשים לא קמיידי – שאינו עוסק בנזקי קדשים, אלא מוסר מאי טעמא לא תני. מתרצת הגמרא, שאני – שונה מוסר משאר המזיקים, דדיבורא – שהזיקו נעשה בדיבור בלבד, וכדיבורא לא קמיידי.

הגמרא מקשה על תירוצו זה: והא מוציא שם רע דדיבורא הוא – שאף הוא הזיקו נעשה בדיבור, שאמר שאינו מוציא לה בתולים, ומכל מקום קתני רבי תיא. מתרצת הגמרא, דיבורא דאית ביה מעשה הוא – אמנם חיובו על מה שהוציא עליה שם רע, מכל מקום אינו חייב אלא אם עשה בה מעשה בעילה ולא מצא לה בתולים, נמצא שדיבור שיש בו מעשה הוא, אך המוסר לא הזיק אלא בדיבור בלבד.

מקשה הגמרא: והא עדים זוממין דיבורא דלית ביה מעשה הוא – שהרי חיובם על מה שהעידו שקר, ואין בכך שום מעשה, ומכל מקום קתני רבי תיא, ומדוע אם כן לא שנה אף למוסר. מתרצת הגמרא, היתם בעדים זוממין, אף על גב דלית ביה מעשה, מכל מקום דחמטא קרייה – התורה החשיבה את עדותם למעשה, וכמו דבתיב בחיובם (דברים יט יט) **וְעֵשִׂיתֶם לוֹ כַּאֲשֶׁר זָמַם לַעֲשׂוֹת לְאָחִיו**.

מבררת הגמרא: בשלמא לתנא דידן, מובן שלכך תנא אבות – קראם לארבעה הנוזקין 'אבות', מפלל – שמשמע מזה דאיתא – שיש להם תולדות, שאכן יש בהם תולדות וכמו שנתבאר לעיל (ב). אלא לרבי תיא דרבי אושעיא, ממה ששנו 'אבות נוזקין', מפלל דאיתא תולדות, ויש לשאול, תולדותיהן מאי ניהו – מה הם תולדותיהם של כל אבות אלו.

אמר רבי אבהו, אכן אין להם תולדות, ומה שנקראו בשם 'אבות', לומר שכולן דינם כאבות לשלם ממיטב – שאף בהם הדין כמו הארבעה אבות, שאם בא המזיק לשלם קרקע צריך לשלם דווקא מהעידית. מאי טעמא – ומנין נלמד לכל אלה שכך דינם, איתני – למדים דין זה בכל הנוזקין בגזירה שוה מהתיבות, תחת, נתינה, ישלם, כסף:

שנינו במשנה, **לא תרי השור כהרי המכעה**: שואלת הגמרא, מאי קאמר – מה כוונת התנא בזה, ומדוע הוצרך כלל לבאר החומרות שיש בכל אחד מהם.

אמר רב וביד משמיה דרבא, הני קאמר – כוונת התנא כך, שהוקשה לו מדוע הוצרכה התורה לכתוב את כל אבות הנוזקין, לכתוב דחמטא תנא ותייתי איך מיניה – הלא די במה שיהיה כתוב אחד מהם וילמדו את השני ממנו, וכגון שיהיה כתוב רק לחיובי השור וילמדו מבעה ממנו ב'במה מצינו'. הדר – חזר התנא ואמר, תנא מתנא לא איתני – אי אפשר ללמוד מזיק אחד מהשני, לפי שיש חומרא בזה שאין בזה, ויש לומר שהחומרא שיש בזה היא סיבת החיוב:

שנינו במשנה, **ולא זה הנה שיש ביה רוח חיים**: שואלת הגמרא, מאי קאמר – מה כוונת התנא לומר כאן, אמר רב משמייה משמיה דרבא – בשם רבא, הני קאמר – אף כאן כוונת התנא לומר,

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ה עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס
רש"י

עדים זוממין דממונא הוא. דכל המשלם יותר ע"מ שהיוק בגון כפל ותשלומי
ארבעה וחמשה קרי קנס גדלקמן בזה פירקין (י' טו) ובגון כל דבר קצוב האמור
בתורה בגון חמשים של אונס ומפתה ומאה של מוציא שם רע כולוהו הוי קנסא
אבל מידי אחריתא ממונא: **כבר** לה כר"ע. דאמר במס' מכות בפ"ק (י' ג) עדים
זוממין אין משלמים על פי עצמן בגון אם
הזנובו כב"ד זה ולא הספיק בעל דין
להעמידן בדין ולתובען והלכו למקום אחר
והודו שם בב"ד ואמרו הזנונו בבית דינו
של פלוני פטורין אלמא קנסא הוא ומודה
בקנס פטור: **אי ר"ע** ליתני תרי גוויני שור.
דהא לר"ע יש חילוק בין תשלומין של שור
דאזני שור דלא משלם אלא חצי נוק
לתשלומי שור דאזני אדם דתנן לקמן בפ'
המניח את הכד (ה' ג) ר"ע אומר כו'
בפותר. אם חבל אדם בשור תם ותם
באדם ושמו ב"ד חבלה שחבל שור באדם
יותר מחבלה שחבל האדם בשור משלם
בעל השור אותו עודף: **לגווייה**. לכת
אגרופו בדאמר בסנהדרין בפ"ק (ה' טו) אדייה
לגויה וקם: **כול** ישלם תם שחבל באדם
מן העלייה ת"ל כו'. ואשתכח דלא משלם
נוק שלם אלא כמו שהשור שוה: **אונס**
ומפתה דממונא הוא. שחמשים כסף לבד
הוי קנס אבל יש בו פנס ששוה עבשיו פחות
מדמעקרא בדאמר בסנהדרין (ה' טו) ובשית
דממונא הוא: ח"נ מה נפשו. משום מאי
איצטרך ליה למיתני אי משום צער
תנא ליה: **מדמע**. מערב תרומה עם חולין
של חבירו דהשתא מובין להו בזול לפי
שאין יכול לאוכלה אלא כהן: **מנפך**.
שנישך שור חבירו לע"ז ואסור בהנאה הואיל
ועבדי ביה מעשה בגופיה דיתן: **שאינו**
ניכר. בגון הקא דאין הנזק ניכר בתוך
הפירות דלא חסר להו: **לימא** קסבר רבי
חייא לא שמייה הניק. ומשום דקנס הוא
תני דלא הוי בכלל אבות דרבי אושעיא:
אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי.
דלא מחשיב בהדיה: **מוסר**. מלשן
שמוסר ממון חבירו לעובר כוכביו: **ומפגל**.
כהן ששחט קרבנו של ישראל חטאת או
לשום שלמים דאין הקרבן עולה לחובת
בעליו וצריך אחר: **וליתני** ליה. ר' חייא
האי מוסר מוציא שם רע דיבורא דאית
ביה מעשה. בעילי: **מפגל** דאיכא
תולדות. כדפרשין לעיל לכל חד וחד
נגיפה ונשיה לקרן נתחבכה להנאחה
תולדה דשן וכן כולן: **תחת נתינה כו'**.
דככולהו כתיב או תחת וגמורין תחת תחת

משור מוצר דכתיב ביה שור תחת השור מה היתם ממייטב דגמור משן ורגל דכתיב
ביה מיטב שדוה אף כאן מיטב שאם בא לשלם קרקע לניקן בשביל הניקין מגביהו
מן העידיה או נתניה וגמר נתניה נתניה משור שקנח את העדר דכתיב ביה יתן
לאדוניו אי ישלם וגמר משן ורגל דכתיב בהן מיטב כרמו ישלם או כסף וגמרי
מבור דכתיב ביה כסף ישיב לבגליו וארבע אבות גמריי כולוהו משן ורגל בשומר חנם כתיב אשר ירשיעון אלהים ישלם בשואל כתיב בעליו אין עמו שלם ישלם בגושא
שקר כתיב אם גנוב יגנב מעמו ישלם שוכר אינו כתוב בתורה אבל דינו בגושא שקר כגון דחובל בחבירו כתיב נתניה כן יתן בו והיינו ממון דהיתן מיד ליד כדדרשין
בהובל (לקמן דף טו) בצער כתיב פצע תחת פצע ודרשין ליה לקמן בהובל (ה' טו) פצע תחת פצע ליתן צער במקום נזק בריפוי ושבתי כתיב נתניה שבתו יתן ורפא ובשבת
כתיב תחת גבי אונס ומפתה דכתיב תחת אשר עינה ודרשין בכתובות בפרק אלו נצרות (ה' טו) חמשים כסף תחת העינוי מכלל דאיכא בושח ופגם לישנא אחריתא
הואיל ובתיב חובל בחבירו תחת דכתיב תחת פצע כולוהו חמשה דברים ידיה מהתם גמורין בתשלומי כפל כתיב ישלם שנים ובתשלומי ארבעה וחמשה כתיב חמשה
קרי ישלם תחת וגו' וקרן דגנב בכלל כפל הוא ובגול כתיב נתניה ונתן לאשר אשם לו (בבבב) כעדים זוממין כתיב בזה נפש כנפש (בבבב) וכמאן דכתיב תחת דמי
באונס ומפתה ומוציא שם רע כתיב כסף ונתן לאבי העצרה חמשים כסף (כ' טו) היינו אונס מפתה כסף יקולל במזהר בהתולדות (שמות כ) במוציא שם רע וענשו אותו מאה
כסף (בבבב) מטמא ומדמע ומנסף בכלל נזק תן ובגון כתיב ביה תחת: **מאי קאמר**. למה לי למיתני כלל: **ותיתי** אידך **מינה**. במה מצינו בשור שהוא מניק וחייב אף
המבכהו שהוא מניק וזה חייב: **לא אתיאי**. כדפרש לעיל רב לטעמיה ושמואל לטעמיה:

הא תברא ר"ע לגווייה. אין לפרש דחור בו מוקדני שמשלם מגופו דכפ'
המניח (לקמן דף טו) תני בהדיא ר"ע אומר במשפט הזה כחתחן ולא בעליון
יכול ושלם מן העלייה כו' ולפ"ה נמי קשה דפי' אע"ג דיימנין ליכא נזק שלם
בגון שהשור אין שוה כדי הניקו מכל מקום ליתני תרי גוויני שור כיון דלפעמים
איכא נזק שלם וי"ל דכיון דאין משלם
אלא מגופו אי אפשר למיתני גבי אבות
דאמרינן לקמן בולס כאבות הן לשלם
ממייטב:
האונס והמפתה והמוציא שם רע דממונא
הוא. מוציא שם רע לית ביה
ממונא כלל אלא מאה כסף אלא אגב
אחריתי נקטיה:
המטמא והמדמע והמנסף דלא תנא
להו משום דהמ"ל דלא תנא
בשוגג: **דאי** שמייה הניק. ואע"ג דחוקיה
דאמר שמייה הניק איתותב בהניקין (ויסין
ד' טו) מ"מ נתיא ליה לאוקומי ברייתא
דרבי חייא אביו אליה: **וקתני** הניק
דלא מינכרא. והא דקתני שלשה גוויני לפי
שהם שנויין בפ' הניקין (כ' טו) כדקתני
שומר חנם והשואל נושא שקר והשוכר
דקתני גוויני טובא:
תני מניינא למעוטי. האי למעוטי לאו
משום דלית ליה דרבי חייא אלא
כלומר למעוטי דלא איירי בהו: **למעוטי**
מוסר כו'. המ"ל למעוטי בופר ושלשים
של עבד והא דלא קתני להו משום
דבקטלא לא מיירי ומוסר ומפגל אפילו
למאן דלא דאין דינא דגרימי מחייב משום
קנס בהגזול בתרא (לקמן דף טו) **דיבורא**
דאית ביה מעשה. דבכתובות בפ' נערה (ה' טו)
(טו) א"ר אליעזר בן יעקב לא נאמרו דברים
הכלו אלא כשבבעל זה' וזה' וזה' וזה' וזה' וזה'
התם עד שישכור עדים: **בולס** כאבות
לשלם ממייטב. ואע"ג דתולדות דאבות
דמתניתין משלמין נמי ממייטב מ"מ הוי אי
לאו דקרינן להו אבות לא הוי ידעי
דמשלמי ממייטב:
תחת נתינה כו'. בספרי מפיך בושח
מוקצותה את כפה ולא תחוס
ענין (בבבב) וילין מעדים זוממין דכתיב
לא תחוס ענין (כ' טו) וא"ל שהוא גזירה
שוה גמורה מדלא קאמר אתיא תחת
נתינה ענין ועדים זוממין פרש"י דכתיב
בהו נפש כנפש רצ"ל דאפילו אם העידו
על שור תם שהיוק או העידו פלוני חייב
לפלוגי מנה דדינו דזיבורית דמשלמי
במייטב דאם רצו לחייב אחרים ממייטב לא
צריך קרא דמכאשר וזמן נפקא דיתחייבו ממייטב:
מאי קאמר. משום דלא מצי לפרושי האי לא הרי בשאר לא הרי שבשים
קמתפה מאי קאמר:

כי
לכתוב

כ"י שדית בור בינייהו אתיא בולוה. מה שפי' הקונטרס דשן אתיא מבזר ואש
דכי פרקת מה לאש שכן מועדת לאכול בין ראוי לה בין שאין ראוי לה
תאמר בשן שאין מועדת לאכול אלא בראוי לה וקשה דלא אשכחן שאינו
ראוי בשן דאם אכלה דבר שאין ראוי לה לא הוי תולדה דשן אלא תולדה

דקרן כיון דאין הנאה להניקה ואי משכחת
בשום ענין נילף מאש דמתחייב אף באין
ראוי ונראה דשן נמי אתי בפלגא דדינא
או מאש לחודיה ומיהו י"ל לפירוש
הקונטרס דשפיר פרכין פירקא דלא
שייכא בשן דבהאי גזקא פריך בהחובל
(לקמן דף פח.) גבי עבד ואשה מה לאשה שכן
אינה במילה אף מה שפירש בור יוכיח
שאין מועד לדבר שאין ראוי לו כגון אדם
קשה חדא דלא פטר אדם אלא ממיתה
ולא מנזקין ועוד אטו משום דפטר אדם
חשוב אין ראוי והלא באש נמי פטור טמון
ועוד דלקמן דף ק"ט גבי חומר בשור מבזר
אין מוצא לרבי יהודה דמתחייב על נזקי
כלים בבור אין ראוי בבור וקא משכחת

ליה אדם אלא נראה דאדם נמי חשוב ראוי לבור דראוי למות בהכלא אבל
כלים חשיב ליה לקמן אין ראוי דלא מוקא להו הכלא ואע"פ דכלים חדתי
מפקעי בהכלא כדאמר בסוף פרק הפרה לקמן דף מ"ז מ"מ יש כלים שאין
מתקלקלים בהכלא וא"ת והכי אתי אש מבזר וחד מאינה מה לאינה שכן אין
כח אחר מעורב בו תאמר באש דכח אחר מעורב בו דהוי קולא מדפריך בסמוך
גבי אבנו וטמון ומשאו מה לבור שכן אין כח אחר מעורב בו וי"ל דבור
שנעשה בלא כח אחר חמור מאבנו וטמון שלא היוזיקו בהליכתו אלא לבתר
דנייחי ולא נעשו בור אלא ע"י כח אחר אבל אש שהולך ומזיק בהליכתו ע"י
כח אחר חמור מבזר שאין הולך ומזיק אלא במקומו והא דקאמר בסמוך אש
תוכיח שכן כח אחר מעורב בו והכי ה"פ אע"ג דכח אחר מעורב בו וחשיבי
ליה כאילו בעצמו עושה את הכל וחדו"ב משום חצייו ה"פ אע"ג דכח אחר
מעורב בו חשובים כאילו בעצמו עושה את הבור הנה בלא כח אחר אי נמי
היינו דפריך מה לאש שכן כח אחר מעורב בו וידיה חמור יותר שע"י זה הולך
ומזיק למרחוק מה שאין כן באבנו וטמון ומשאו וא"ת והכי אתו בולוה מאש
ובר מה לאש ובור שכן מעשיו גרמו לו כדמפרש לקמן גבי בור המתקלגל
ואש נמי מעשיו גרמו לו שהדליק האש וי"ל דלא חשיב אש מעשיו גרמו לו
כיון שהיה מסייע וא"ת מבזר ואדם נמי היכי אתו מה לבור ואדם שכן מעשיו
גרמו לו וי"ל דאתו מבזר ואדם וכן או נופל מן הגג ברחו שאינה מצויה דחייב
כדאמר לקמן בסוף פרק שני דף מ"ז וא"ת מבזר ורגל היכי אתי מה לבור ורגל
שכן היוזק מצוי דלקמן חשיבין בור היוזק מצוי וי"ל דאין בור היוזק מצוי טפי
מאחרים ולא קאמר לקמן הכי אלא להזכיר חומרא אחת ששה בבור וכו' וכל
ואילן: **שכן** מועדין וכו'. אין לפרש שמשלמין נזק שלם דאם כן קרן נמי אתיא
כיון דלא כתיב אלא מפרש ר"ת דמועדן מתחילתן היינו שדרכן להזיק משא"כ
בקרן דסתם שוורים בחוקת שימור קיימי למ"ד פלגא דניזקא קנטא ולמ"ד
אדרבה קרן עדיפא היינו למ"ד דפלגא ניזקא ממונא שדרכו להזיק ולא קיימי
בחוקת שימור ולא כמו שפירש הקונטרס דלא איתפרש היקא:
(ג) **להלכותיהן** הנה מצי למימר דבולוה איצטרך למיכתב דאי לא כתיב
אלא הנה נפקא מחד מהנהך ובור הנה פטרי בהו כלים ואי
יליף מחד מהנהך ומאש הנה פטרי בהו טמון ומתני' לא קתני אלא להגדיל
תורה ויגדיל: **בור** לפטור בו את הכלים. אגב אורחיה נקטיה דבור לא אתי
מבולוה:

אש לפטור בו את השמון. הנה מצי למימר לחייב בו את הכלים דאש לא
אתי מבגלי חיים אלא מחד מינייהו ובור דפטר בו את הכלים:

אי

בעיני כדאי נסיב לה דהא בור איצטריכא ליה למיכתב דהא מכל תרי מינייהו לא
לה נמי **לפטור בו את האדם**. כדדרשין שור ולא אדם: **אדם**. להכי כתיב רחמנא: **לחייבו בארבעה דברים**. צער ורפוי שבת ומנוחת משא"כ בכל חגי: **לפטור**
בו את השמון. שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבגער דכתיב ביה (שמות כז) או הקמה ודרשין בשייליה הכונס צאן לדיר (לקמן דף כ"ט) מה קמה בגלוי אף כל גלי

לכתוב רחמנא תרתי ותיתי איך מינייהו הדר אמר חדא
מתרתי לא אתי אמר רבא וכו' וכו' פי שדית בור בינייהו
אתיא בולוה כמה הצד לבר מקרן משום דאיכא למיפרך
מה לכולוה שכן מועדיו מתחילתן ולמאן דאמר אדרבה קרן
עדיפא שכוונתו להזיק אפילו קרן נמי אתיא אלא למאי
הלכתא כתיבניהו רחמנא להלכותיהן קרן לחלק בין תמה
למועדת שן ורגל לפומרן ברשות הרבים בור לפטור בו את
הכלים ולרבי יהודה דמתחייב על נזקי כלים בבור לפטור בו
את האדם אדם לחייבו בארבעה דברים אש לפטור בו את
השמון ולרבי יהודה דמתחייב על נזקי טמון באש לאתויי מאי
לאתויי

מקרן ובור דכי פרקת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בגלגל קרן יוכיח
מה לקרן שכן כוונתו להזיק בור יוכיח וכן אש מקרן ובור בכלול תחילת הדין מה
בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב אלו בולן שדרכן לילך ולהזיק לא כ"ש מה
לבור שכן תחילת עשייתו כ"י וכן אי כתב רחמנא בור וכן אתו בולוה אינה נמי
לבר מקרן בהאי דינא מה בור שאין דרכו לילך ולהזיק חייב רגל ואש לא כל שכן
וכן אדם מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בכל אלו שן תוכיח מה לשן
שכן יש הנאה להזיקו תאמר בכל אלו בור תוכיח מה להזיק בור ח"י אף אני אביא
כל אלו אבל קרן לא אתיא מינייהו דאיכא למיפרך מה להצד השנה שבבור וכן
שכן מועדים מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתיב בור ורגל אתיא בולוה מהא דינא
דבור לבר מקרן דכי פרקת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק תאמר בשן ואש
ואדם רגל יוכיח מה לרגל שכן היוזק מצוי דכל שעה היא מהלכת תאמר בכל
אלו בור יוכיח וחוור הדין הצד השנה כ"י אף אני אביא כל אלו אבל קרן לא אתיא
דמה להצד השנה שכן שמועדן מתחילתן תאמר בקרן וכן אי כתיב בור ואש
וזה אתו אינה בהאי דינא מבזר וכי פרקת מה לבור שכן תחילת עשייתו לנזק
תאמר בגלגל וכן ואדם אש תוכיח מה לאש שכן מועדת לאכול בין שראוי לה
בין שאינו ראוי לה כגון עצים כלים ואבנים תאמר בשן שאינה מועדת אלא לדבר
הראוי לה בור יוכיח שאינו מועד אלא לדבר הראוי לה דבר שאינו ראוי לה מאי
ניחו אדם דכתיב ונפל שמה שור או חמור שור ולא אדם חמור ולא כלים דאם
נפל בבור אדם וכלים פטור בעל הבור הצד השנה שכן כ"י אף אני אביא אש
ואתו אדם ורגל בפלגי דינא דכי איתא אש תוכיח ליכא למיפרך מה לאש מדי
אבל קרן לא אתיא דמה להצד השנה בבור ואש שכן מועדים מתחילתן ולהכי
נקט רבא בור דמחד מאידך לא מצי למימר כי שדית חד בינייהו אתו בולוה
מההוא ומחד מאידך דהא מכל תרי מינייהו לא הנה אתו לא קרן ולא בור קרן
מאש ורגל וכן ואדם לא דמה לכולוה שכן מועדיו מתחילתן ובור נמי לא אתיא
דמה לכולוה שכן דרכו לילך ולהזיק ואי קשיא לך לימא כי שדית קרן בינייהו אי
נקט קרן איכא תרי דלא אתי מינה ומחד מאידך דאי נקט או רגל או אש אדם
בהדי קרן לא אתיא אש מינייהו דפרכין מה להצד השנה שבהם שיש בהם רוח
חיים וכן בור נמי לא אתיא מינייהו ואי נקט אש בהדי קרן לא אתיא שן ובור
מינייהו דכי פרכין מה לאש שכן אוכלת אפילו דבר שאין ראוי לה כגון כלים
תאמר בשן דפטור על הכלים דרתנן במתניתין ליכא למימר קרן יוכיח ובור נמי
לא אתי מינייהו שכן דרכו לילך ולהזיק מה שאין כן בבור: **ולמאן דאמר כ"י**
לא אתאפרש הכא: להלכותיהן. למה שיש בהו מה שאין בהו: **לפומרן ברשות**
הרבים. דכתיב בהו ובער בשדה אחר דלא חייבין אלא ברשות הניקף: פלוגתא
דריבי יהודה ורגלן לקמן בשייליה פרק שור שנגזר את הפרה ודרשה דבור נראה

בעיני כדאי נסיב לה דהא בור איצטריכא ליה למיכתב דהא מכל תרי מינייהו לא
לה נמי **לפטור בו את האדם**. כדדרשין שור ולא אדם: **אדם**. להכי כתיב רחמנא: **לחייבו בארבעה דברים**. צער ורפוי שבת ומנוחת משא"כ בכל חגי: **לפטור**
בו את השמון. שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבגער דכתיב ביה (שמות כז) או הקמה ודרשין בשייליה הכונס צאן לדיר (לקמן דף כ"ט) מה קמה בגלוי אף כל גלי

לאתויי

בבא קמא דף ה עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי)

28 מה שאין כן בקרן שהיא תמה בשלושת הפעמים הראשונות ומשלמת רק
29 חצי נזק. וְלִמְאֵן דְּאִמְרַן שְׁאִדְרָבָה, קִרְן עֲדִיפָא משום שְׁכֻוֹנָתוֹ לְהִזְיָה,
30 אֲפִילוּ קִרְן נָמִי אֲתִיָּא – אפשר ללמוד גם את קרן מבור ועוד אב אחר בצד
31 השהו שבהם.
32 רבא מבאר לשיטתו, מדוע התורה כתבה את ארבעת אבות הנוזיקין: אֲלֵא
33 לְמַאי הִלְכְתָּא בְּתַבְיָהּ דְּרַחֲמָנָא – לאיזה צורך כתבה התורה את ארבעת
34 אבות הנוזיקין. משיב רבא, התורה כתבה אותם לְהִלְכֻתֵיהֶן המיוחדות
35 שבכל אב מאבות הנוזיקין. דהיינו, קִרְן נכתבה כדי לְחַלֵּק בֵּין תַּמָּה
36 לְמוֹעֵדָה, שכשהשור תם משלם רק חצי נזק ומגופו, ולאחר שהזיק שלשה
37 פעמים נעשה מועד ומשלם נזק שלם ומן העליה. שָׁן וְרִנָּל נכתבו כדי
38 לְפֻטְרוֹן אֵם הַזִּיק בְּרִשׁוֹת הָרִבִּים, שנאמר (שמות כב ד) וְיָבֵעַר בְּשָׂדֶה
39 אַחֵר, ודרשו חז"ל (לקמן כא): 'בשדה אחר' ולא ברשות הרבים. בּוֹר נכתב
40 כדי לְפֻטְרוֹ בּוֹ אֶת הַכֵּלִים שנפלו לתוכו, שנאמר (שמות כא לג) וְיִפֹּל
41 שָׁמָּה שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר' ודרשו חז"ל (לקמן נג): מהמילה 'חמור' שבור פטור על
42 הכלים. שואלת הגמרא: וְלִרְבִּי יְהוּדָה דְּמַחֲיִיב עַל נֹזְקֵי כָּלִים בְּבוֹר, ומרבה
43 כלים מהמילה 'או', לאיזה צורך נכתב בתורה בור. משיבה הגמרא: כדי
44 לְפֻטְרוֹ בּוֹ אֶת הָאֲדָמָה, שבפסוק נאמר גם 'שור', ומילה זו באה לפטור את
45 בעל הבור מלשלם על מיתת אדם שנפל לבורו. אֲדָמָה שהזיק את האדם
46 נכתב כדי לְחַיִּיבוֹ בְּתַשְׁלוּמֵי אֲרִבְעָה דְּבָרִים מלבד הנזק, והם, צער, ריפוי,
47 שבת, ובושת, מה שאין כן שאר המזיקים שאינם חייבים אלא נזק. אֲשׁ
48 נכתבה כדי לְפֻטְרוֹ בּוֹ אֶת הַטְּמֹון – כלים שהיו טמונים בתוך גדיש ונשרפו,
49 שנאמר (שמות כב ה) וְנִאֲכַל גְּדִישׁ אוֹ הַקֶּמֶה' ודרשו חז"ל (לקמן ס.) שאין
50 חייב באש אלא כ'קמה' שהיא גלויה, מה שאין כן שאר המזיקים שחייבים
51 אפילו כשהדבר הניזק טמון. שואלת הגמרא: וְלִרְבִּי יְהוּדָה דְּמַחֲיִיב (שם)
52 עַל נֹזְקֵי טְמֹון כָּאֵשׁ, לְאִתּוּיָּי מָא – איזו הלכה באה התורה לרבות במה
53 שכתבה אש.

1 היה מקום להקשות, אף שלא די לכתוב אב מזיק אחד כדי ללמוד ממנו,
2 מכל מקום אין צורך לכתוב את כולם, אלא לְכַתּוֹב רַחֲמָנָא תְּרַבִּי – תכתוב
3 התורה רק שני אבות, וְתִתִּי אִידָךְ מִיֵּיָּהּ – ונלמד את האב האחר מהצד
4 השהו שבהם. כלומר, שתכתוב התורה שור ומבעה, דהיינו קרן ושו, ונלמד
5 מהם אש, שאם היה כתוב רק קרן אין ללמוד ממנה אש, שיש לפרוך מה
6 לקרן שכן כוונתו להזיק מה שאין כן אש, ויש להשיב, שן תוכיח שאין
7 כוונתה להזיק ואף על פי כן חייבת, אמנם יש לדחות שגם משן אין ללמוד
8 אש שהרי בשן יש הנאה להזיקה מה שאין כן אש שאינה נהנית מהזיקה,
9 ויש להשיב, קרן תוכיח שאין הנאה להזיקה וחייבת, ומוכח שאין זו הסיבה
10 שמחמתה חייבה התורה, ומאחר שכתובים שניהם ואין החומרות שוות,
11 מוכח שאין החומרות הללו גורמות את החיוב, אלא החומרא הקיימת בשני
12 האבות המזיקים, שדרכם להזיק ושמירתם מוטלת עליך היא הגורמת את
13 חיובם, חו כוונת המשנה להקשות שנלמד מהצד השהו שבהם, שכמו שהם
14 דרכם להזיק ושמירתם עליך וחייבים, אף אש, מכיון שדרכה להזיק
15 ושמירתה עליך חייב בנזקה. ולכן הָרִי – חזר התנא וְאִמְרַן, שְׁתִּדָּא מִתְּרַבִּי
16 לֵא אֲתִי – שאין ללמוד אש משור ומבעה, משום שיש בשניהם חומרא
17 שאין באש שיש בהם רוח חיים, ויש לומר שמשום כך חייבתם התורה, מה
18 שאין כן אש שאין בה רוח חיים ולכן הוצרכה התורה לכתבה במפורש.
19 רבא אומר שאין צורך לכתוב בתורה את כל אבות הנוזיקין, ודי בבור ואחד
20 מהם: אִמְרַן רַבָּא, וְכֻלְהוּ – כל אחד מאבות הנוזיקין, כִּי שְׂדִית בּוֹר מִיֵּיָּהּ
21 – אילו כתבה אותו התורה וגם את בור, אֲתִיָּא בּוֹלְהוּ בְּמָה הָצֵד – אפשר
22 ללמוד את כל אבות הנוזיקין מהצד השהו שבהם, מפני שלא תוכל למצוא
23 חומרא אחת בשניהם, שתוכל לומר שמשמעם זה חייבתם התורה, כי אם
24 חומרא אחת שדרכם להזיק, וממילא כל דבר ששוה להם בחומרא זו שדרכו
25 להזיק נלמד מהם, לָבֵר – חוץ מִקִּרְן, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא לְמִיפְרָךְ – שאפשר
26 לפרוך, מַה לְבֻלְהוּ – כל אבות המזיקים, שָׁן יֵשׁ בָּהֶם חומרא שהם מוֹעֵדִין
27 מִתְּחִלָּתָן – שבתחילת תשלומיהם הם כבר מועדים ומשלמים נזק שלם,

אגרות קודש

ב"ה, ימי חנוכה, ה'תש"כ

ברוקלין, נ.י.

שנת המאתים להסתלקות הילולא

של הבעל שם טוב ז"ל

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו ממוצש"ק.

ויהי רצון אשר כתוכן והתעוררות ימי חנוכה אלו, שענינם הדלקת הנרות, הנרות שהם לעולם, אל מול פני המנורה, וכל הברכות שאינן בטלין לעולם (ראה רמב"ן ריש פ' בהעלותך), והלכה כב"ה דמוסיף והולך מוסיף ואור.

הנה כן יהי' בהפעולות בקדש במשך כל השנה להוסיף בנר מצוה ותורה אור, ובנר ה' נשמת אדם של עצמו ושל הזולת, מתוך שמחה, ותהיינה הפעולות חדורות אור וחיות הנפש, מוארה באור פנימיות תורתו ית', הנמשכת מבחי' פנימיות ועצמות אוא"ס ב"ה (עיי'ן אגרת הקדש של כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, נדפסה בהיום יום י"ט כסלו).

בברכה לבשו"ט בכל האמור ולחנוכה שמח,

מ. שניאורסאהן

משיבה הגמרא: אש נכתבה כדי לִאֲתוּי – ללמד שחיבת אפילו בהיק
שאינה רגילה לעשותה, כגון אם לִיָּהָה את נִיר – קרקע חרושה של חבירו,
וּסְכָסְכָה – התחככה בַּאֲבָנֵי, וקלקלה אותם, שנאמר (שמות כב ה) כִּי
תֵצֵא אִשׁ וּמִצָּהּ גֹּי או הַשְּׂדֶה ודרש רבי יהודה (לקמן ס.) מהמילה
הַשְּׂדֶה שגם בנוק של קרקע או אבנים אש חיבת.

שנינו במשנה (לעיל ב.), הַצֵּד הַשְּׂוֹה שֶׁבֶּהן שדרכן להזיק ושמירתן עליך
וכשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

מלשון המשנה משמע שיש אופני היזק נוספים שחיובם נלמד רק מהצד
השדה שבכל האבות, ושואלת הגמרא: לִאֲתוּי מֵאֵי – אלו אופני היזק באה
המשנה לרבות. משיבה הגמרא: אִמֶּר אֲבִי, לִאֲתוּי – ללמד את הדין
בַּאֲבָנֵי וְאוֹ סָבִינִי וּמִשְׁאֹו שֶׁהֵיָּתֵן בַּעֲלֵיהֶם בְּרֹאשׁ נָגוּ, וְנִפְּלוּ מִן הַגַּג בְּרוֹת
מִצִּוִּיהֶן, וְהֵיָּיוּ, שהוא חייב לשלם. הגמרא מבררת באיזה אופן מדובר:
הִכִּי דְמִי, אִי בְּהֵדִי דְקָא אֲוִלִי קָא מִזְּנִי – אם הזיקו תוך כדי נפילתם, לא
יתכן לבאר כך, משום שיקשה מדוע צריך ללמוד את החיוב בצד השדה,
הלא תיני תולדה של אִשׁ, וּמֵאֵי שָׁנָא – וכי מה שונה אִשׁ מאלו, אם תאמר
משום דָּאשׁ כֵּה אֲחֵר וְהִרְחוּ מַעֲוֵרָב בֹּו שמוליכה את האש למרוחק והאש
מזיקה תוך כדי הילוכה, וּמִמִּנְהָ וּשְׁמִירְתָּהּ עָלֶיךָ, הֵנִי נָמִי – גם אלו בִּה
אֲחֵר מַעֲוֵרָב בְּהָן, דהיינו הרוח שהפילה אותם מהגג ורחפת אותם למטה,
וְהֵם מִמִּנְהָ וּשְׁמִירְתָּהּ עָלֶיךָ.

הגמרא מעמידה את דברי אביי באופן אחר: וְאֵלָּא צריך לומר שאביי
התכוין שהזיקו בְּתֵרִי דְנִיָּיתִי – לאחר שנפלו מראש גג ונחו ברשות הרבים,
ונתקלו בהם שור או חמור והזיקו בהם. מבררת הגמרא איך מדובר, אִי
דְאֶפְקֵרְיָנָהּ – אם מדובר שהבעלים הפקיר אותם, אם כן בִּין לָרֵב הסובר
(לקמן כח.) שכשלא הפקירם דינם כשור, וּבִין לְשִׁמּוּאֵל הסובר שכשלא
הפקירם דינם כבור, כאן שהפקירם תיני תולדה של בֹּר, וּמֵאֵי שָׁנָא – וכי
במה שונה בֹּר מאלו, שהרי חומרת הבור היא שֶׁבֶן מִתְחִילֵת עֲשִׂיתוֹ הוא
עומד לָנוֹק, וְהוּא מִמִּנְהָ וּשְׁמִירְתָּהּ עָלֶיךָ, הֵנִי נָמִי – גם אלו יש בהם את
אותה חומרא, שֶׁתְּחִילֵת עֲשִׂיתָן – משעה שהזנחו על הגג הם עומדים
ומוכנים לָנוֹק, וְהֵם מִמִּנְהָ וּשְׁמִירְתָּהּ עָלֶיךָ. אֵלָּא יש להעמיד באופן דָּלָא
אֶפְקֵרְיָנָהּ – שלא הפקירם, ואם כן יקשה לְדַעַת שִׁמּוּאֵל דְאָמַר (שם)
שְׁבֻלָם – כל תקלה אף אם לא הפקירה, מְבֹרֵו לְבַד לְמִדְנָה, ואם כן תיני
בֹּר, ואין צורך ללמוד מהצד השדה.

הגמרא חוזרת בה ואומרת: לְעוֹלָם מדובר באופן דְאֶפְקֵרְיָנָהּ – שהפקירם,
ומכל מקום לֹא דְמוּ – אינם דומים לְבֹר, ואי אפשר ללמדם ממנו, שיש
לפרוך, מֵה לְבֹר שֶׁבֶן אֵין בִּה אֲחֵר מַעֲוֵרָב בֹּו, שהרי הכורה את הבור
עשה זאת בעצמו ללא סיוע, תֵּאמַר בְּהֵנִי – באלו, שֶׁבֶת אֲחֵר מַעֲוֵרָב בְּהָן
– בעשיתם למיך, דהיינו הרוח שהפילה אותם, אלא שיש להשיב, אִשׁ
תְּוֹכִיָּתָ שכן אחר מעורב בה ואף על פי כן חיבת, ואם תפרוך, מֵה לֵאשׁ
שֶׁבֶן דְּרָבֹו לִילָף וְלִזְדִּיק, מה שאין כן באלו שלא הזיקו בהליכתם אלא
לאחר שנחו, יש להשיב, בֹּר תְּוֹכִיָּתָ שאין דרכו לילך ולהזיק ואף על פי כן
חיב, וְתוֹר דְּרִין שכיון שאין בכל אב המזיק את החומרא שיש בחבירו, יש
ללמוד שלא החומרות הללו גורמות את החיוב, אלא הצד השדה שבהם
שדרכן להזיק ושמירתן עליך, וממילא גם אבנו סבינו ומשאו שהניחם
בראש גג ונפלו ברוח מצויה והזיקו לאחר שנחו ברשות הרבים, חייבים,
שאף אלו דרכן להזיק ושמירתן עליך.

רבא מבאר באופן אחר איזה היזק נצרך ללמוד מהצד השדה שבכל אבות
הנוזקין: רְבָא אִמֶּר, כוונת המשנה לִאֲתוּי – ללמוד מהצד השדה ולחייב
בֹּר הַמִּתְגַּלְגֵּל בְּרִגְלֵי אֲדָם וּבְרִגְלֵי בְּהֵמָה, כגון שהניח אבן ברשות הרבים,
ורגלי אדם ובהמה גלגלו את האבן למקום אחר, ושם נתקלו בה שור או

חמור וניזוקו. מבררת הגמרא: הִכִּי דְמִי, אִי דְאֶפְקֵרְיָנָהּ – אם המניח את
האבן הפקיר אותה, בִּין לָרֵב הסובר שכשלא הפקיר דינו כשור, וּבִין
לְשִׁמּוּאֵל הסובר שכשלא הפקיר דינו כבור, כאן שהפקיר תיני תולדה של
בֹּר, מֵאֵי שָׁנָא – וכי במה שונה בֹּר מאלו, שֶׁבֶן מִתְחִילֵת עֲשִׂיתוֹ הוא
עומד לָנוֹק, וּשְׁמִירְתָּהּ עָלֶיךָ, הֵנִי נָמִי – אף אלו ובור המתגלגל מִתְחִילֵת
עֲשִׂיתָן, דהיינו הנחתם ברשות הרבים שאז נעשו בור הם עומדים לָנוֹק,
וּשְׁמִירְתָּהּ עָלֶיךָ, ואם כן אין צורך בצד השדה. אֵלָּא ודאי מדובר דָּלָא
אֶפְקֵרְיָנָהּ – שלא הפקירם, אך מכל מקום יקשה לְשִׁיטַת שִׁמּוּאֵל דְאָמַר
שְׁבֻלָם – כל תקלה אף אם לא הפקירה, מְבֹרֵו לְבַד לְמִדְנָה, ואם כן תיני
בֹּר, ומדוע צריך ללמוד בור המתגלגל מהצד השדה.

הגמרא חוזרת בה ואומרת, לְעוֹלָם מדובר דְאֶפְקֵרְיָנָהּ – שהפקיר את
האבן, ומכל מקום לֹא דְמִי – אינו דומה לְבֹר, שיש לפרוך, מֵה לְבֹר שֶׁבֶן
מַעֲשִׂיו שכרה את הבור בידיים נְרָמוּ לוֹ את ההיזק, תֵּאמַר בְּהֵנִי – בבור
המתגלגל, שֶׁאֵין מַעֲשִׂיו נְרָמוּ לוֹ את ההיזק, שהרי במקום שהניח את האבן
לא הזיקה, אלא במקום שרגלי האדם והבהמה גלגלו לשם, אלא שיש
להשיב, שוֹר יוֹכִיָּתָ, שמעשי הבעלים לא גרמו את ההיזק, ואף על פי כן
חיב, אך עדיין יש לפרוך, מֵה לְשוֹר שֶׁבֶן דְּרָבֹו לִילָף וְלִזְדִּיק, מה שאין כן
באבן זו שאין דרכה לילך ולהזיק, אמנם יש להשיב, בֹּר תְּוֹכִיָּתָ שאין דרכה
לילך, וְתוֹר דְּרִין, לֹא רֵאִי וְהָ בְּרֵאִי וְהָ, כלומר החומרא שיש במלמד האחד
אינה במלמד האחר, ומוכח שלא החומרות הללו גורמות את החיוב אלא
הצד השדה שבהם שדרכן להזיק ושמירתן עליך, ומהצד השדה יש ללמוד
שיתחייב גם בבור המתגלגל, שהרי אף הוא דרכו להזיק ושמירתו עליך,

וזהו כוונת המשנה לרבות מהצד השדה ששנינו במשנה.
רב אדא בר אבהו מבאר באופן אחר איזה היזק נצרך ללמוד מהצד השדה
שבכל אבות הנוזקין: רַב אֲדָא בְּרֵא אֲהֵבָה אִמֶּר, כוונת משנתנו לִאֲתוּי –
ללמד את הָא דְתַנְיָא, שְׁבֻלָם אֵלֹו האופנים שֶׁאֲמַרְו חכמים שניתנה רשות
לבני אדם להשליך נזקיהם לרשות הרבים, ואילו הם, פּוֹתֵקִין בִּיבּוֹתֵיהֶן –
עושים כעין מרוב מצניעותיהם המקלחים מי שופכין לרשות הרבים,
וְנִזְדִּיקִין מִצְדּוֹתֵיהֶן – משליכים וזליהם ממערותיהם לרשות הרבים,
שְׂבִימוֹת הַחֶמֶה אֵין לָהֶם רְשׁוּת, מפני שהרחוב נאה והוא מקלקלו, אבל
בִּימוֹת הַנְּשִׁימִים שהרחובות מלוכלכים יֵשׁ לָהֶם רְשׁוּת, וְאֵף עַל פִּי
שֶׁבֶרְשׁוּת בית דין הם משליכים, מכל מקום אֵלֹו הַיָּדִיק לְשׁוֹר וחמור
המהלכים ברשות הרבים, תְּיִיבִים לְשִׁלָם, וחייב זה נלמד מן הצד השדה
שבמשנתנו.

מבררת הגמרא: הִכִּי דְמִי, אִי בְּהֵדִי דְקָא אֲוִלִי מִזְּנִי – אם מי השופכין הזיקו
תוך כדי יציאתם טרם שנחו על הארץ, הרי נזק זה מְבֹחֵו של האדם המוציא
הוא נעשה, והוא אדם המזיק שנשנה במשנה, ולא צריך ללמוד ממנו נוסף
בצד השדה. אֵלָּא ודאי מדובר בְּתֵרִי דְנִיָּיתִי – לאחר שנחו על הארץ. ועדיין
יש לברר, הִכִּי דְמִי, אִי דְאֶפְקֵרְיָנָהּ – אם הפקיר את מי השופכין, בִּין לָרֵב
בִּין לְשִׁמּוּאֵל תיני תולדה של בֹּר, וּמֵאֵי שָׁנָא – וכי מה שונה בֹּר מאלו,
שהרי תכונת בור היא דִּתְחִילֵת עֲשִׂיתוֹ לָנוֹק וְהוּא מִמִּנְהָ וּשְׁמִירְתָּהּ עָלֶיךָ,
וְהֵנִי נָמִי – גם אלו תְּחִילֵת עֲשִׂיתָן לָנוֹק וְהֵם מִמִּנְהָ וּשְׁמִירְתָּהּ עָלֶיךָ. אֵלָּא
מדובר דָּלָא אֶפְקֵרְיָנָהּ – שלא הפקירם, אך זה לא יתיישב לְדַעַת שִׁמּוּאֵל
דְאָמַר בְּוֹלָם מְבֹרֵו לְמִדְנָה, שלדעתו תיני בֹּר, ואין צורך ללמדם ממנו
נוסף בצד השדה.

הגמרא חוזרת בה ואומרת: לְעוֹלָם מדובר דְאֶפְקֵרְיָנָהּ – שהפקירם, וְאֵף
על פי כן לֹא דְמִי – אינם דומים לְבֹר, משום שיש לפרוך, מֵה לְבֹר שֶׁבֶן
כרה או פתח אותו ברשות הרבים שְׁלָא בְּרִשׁוּת, תֵּאמַר בְּהֵנִי – באלו,
דְּהִרְצִיָא את המים בְּרִשׁוּת בית דין לרשות הרבים,

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

הוא באופן זה.
אֵלָּא הקל וחומר בא ללמדנו לְאֹמַר תְּרִי עָלֵי לַת מְנָה – מאה דינרים
לְבִרְקַת הַבֵּית של בית המקדש, ואין לו במה לפרוע אלא מן הקרקע, דְאֵתִי
– שבא הַנֶּזֶר וְשָׁקִיל – וגובה את החוב מַעֲרִיטָה של הנודר.
מקשה הגמרא: לֹא יְהֵא אֵלָּא כְּעֵל חֹב – לא יהא הגובר עדיף מאדם
שהלוה כסף לחבירו,

לְמַשְׁלֵם חֹבוֹ לְהַקְדֵּשׁ שצריך לשלם בקרקע עדיית שלו.
מבררת הגמרא: מֵאֵי קָל וְחֹמֶר לְהַקְדֵּשׁ – באיזה תשלומים להקדש
מדובר, אֵלִימָא שמדובר באופן דְּנָתַת תוֹרָא דִּין לְתוֹרָא דְהַקְדֵּשׁ – שנגח
שור של הדיוט, את השור של הקדש, הלא 'שור רָעָהוּ' אִמֶּר רַחֲמָנָא, וְלֹא
שׁוֹר שֶׁל הַקְדֵּשׁ, ולמדים מכך שהנוגח שור של הקדש פטור מלשלם, וכיון
שכן לא יתכן שהלימוד שהתשלומים להקדש צריכים להיות מעדיית נכסיו

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ו עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס

תוספות

לִּאֲתוֹמֵי לִיחֻבָּה נִירוּ. שֶׁאִם לִיחֻבָּה הָאֵשׁ וְהַרְשִׁיתוּהוּ שֶׁל חֲבִירוֹ אוֹ סִבְסָבָה אֲבָנִיו וְחִיב
בְּאֲבָנִים שִׁינִי לִשׁוֹן סִבְסוֹף שֶׁלֹא נִשְׁפָּרוּ לְגִמְרֵי אֶלָּא שֶׁסִּבְסָבָה וְהִדְבָּקָה הָאֵשׁ בָּהֶן
וְסִבְסָבָה מֵעַתָּה כְּדֹאמְרֵינוּ (תולין דף ק"ג) פְּגִימֹת סִכִּין מְסוּבָּסֶכֶת מֵרֹחַת אַחַת שֶׁלֹא
נִפְגְּמָה מִב' צִדֶּיךָ לְגִמְרֵי וְלִחְבֵּי כָּתַב אֵשׁ לְחִיבֵיו בְּהֵי דְנִפְקָא לָן הֵתָם מֵאוֹ הַשְּׂדֵה

לֹאֲתוּנִי לִיחֶכֶה נִירוּ וְסִכְסְכָה אֲכִנּוּ: הַצַּדִּיק הַשּׁוֹהֵה שֶׁבָּהֶן:
לֹאֲתוּנִי מֵאִי אָמַר אֲבִי לֹאֲתוּנִי אֲבָנוּ סִכְנִי וּמִשְׁאֹ
שֶׁהֵנִיחַן בְּרֹאשׁ גָּגוֹ וְנִפְלוּ בְרוּחַ מְצִיחָה וְהִזְיָקוֹ הֵיכִי דְמִי
אִי בְהָרִי דְקָא אֲזִיל קָא מִזְּקִי הֵינּוּ אִשׁ מֵאִי שְׁנָא אִשׁ
דִּכְחָ אַחֵר מְעוּרָב בּוֹ וּמְמוּנָה וְשִׁמְרִתוֹ עֲלִיד הֵנִי נְמִי כַח
אַחֵר מְעוּרָב בָּהֶן וּמְמוּנָה וְשִׁמְרִתוֹ עֲלִיד וְאֵלָא בְּתַר
נִינִיחַ אִי דְאַפְקָרְנִיהוּ בִּין לָרֵב בִּין לְשִׁמּוּאֵל הֵינּוּ בּוֹר
מֵאִי שְׁנָא בּוֹר שֶׁבֶן תַּחֲלִיל עֲשִׂיתוֹ לִנְזֹק וּמְמוּנָה וְשִׁמְרִתוֹ
עֲלִיד הֵנִי נְמִי תַּחֲלִיל עֲשִׂיתוֹ לִנְזֹק וּמְמוּנָה וְשִׁמְרִתוֹ
עֲלִיד אֵלָא דִּלְא אֲפָקְרִנִּיהוּ לְשִׁמּוּאֵל דְאָמַר כּוֹלֵם מְבוֹרוּ
לְמַדְנוּ הֵינּוּ בּוֹר לְעוֹלָם דְאַפְקָרְנִיהוּ וְלֹא דְמוּ לְבוֹר מַה
לְבוֹר שֶׁבֶן אִין כַּח אַחֵר מְעוּרָב בּוֹ תֹאמַר בְּהֵנִי שֶׁבַח
אַחֵר מְעוּרָב בָּהֶן אִשׁ תּוֹכִיחַ מַה לֹּאשׁ שֶׁבֶן דְּרָכּוֹ לִילַךְ
וְלִהְיֹק בּוֹר תּוֹכִיחַ וְחוֹר הָדִין רָבָא אָמַר לֹאֲתוּנִי בּוֹר
הַמִּתְגַּלְגַּל בְּרַגְלִי אֲדָם וּבְרַגְלִי בְּהֵמָה ה"ד אִי דְאַפְקָרְנִיהוּ
בִּין לָרֵב בִּין לְשִׁמּוּאֵל הֵינּוּ בּוֹר מֵאִי שְׁנָא בּוֹר שֶׁבֶן
תַּחֲלִיל עֲשִׂיתוֹ לִנְזֹק וְשִׁמְרִתוֹ עֲלִיד הֵנִי נְמִי תַּחֲלִיל
עֲשִׂיתוֹ לִנְזֹק וְשִׁמְרִתוֹ עֲלִיד אֵלָא דִּלְא אֲפָקְרִנִּיהוּ
לְשִׁמּוּאֵל דְאָמַר כּוֹלֵם מְבוֹרוּ לְמַדְנוּ הֵינּוּ בּוֹר לְעוֹלָם
דְאַפְקָרְנִיהוּ וְלֹא דְמִי לְבוֹר מַה לְבוֹר שֶׁבֶן מַעֲשִׂיו גְּרָמוּ
לוֹ תֹאמַר בְּהֵנִי שְׂאוּן מַעֲשִׂיו גְּרָמוּ לוֹ שׁוֹר יוֹכִיחַ מַה
לְשׁוֹר שֶׁבֶן דְּרָכּוֹ לִילַךְ וְלִהְיֹק בּוֹר תּוֹכִיחַ וְחוֹר הָדִין לֹא
יֵאֵר זֶה כִּרְאִי זֶה רַב אֲדָא בְּרַ אֲהֵבָה אָמַר לֹאֲתוּנִי הָא
תַּנְגִּיא כָּל אֱלוֹ שְׁאֲמְרוּ פּוֹתְקִין בִּיבֻתֵיהֶן וְגוֹרְפִין
מְעוֹרֹתֵיהֶן בִּימּוֹת הַחֲמָה אִין לָהֶם רִשּׁוֹת בִּימּוֹת הַנְּשָׁמִים
שֶׁ לָהֶם רִשּׁוֹת אַע"פ שֶׁבְּרִשּׁוֹת אִם הִזְיָקוֹ חֵיבִים לְשִׁלֵּם
חֵיבִי דְמִי אִי בְהָרִי דְקָאֲזִיל מִזְּקִי כַחוּ הוּא אֵלָא בְּתַר
נִינִיחַ חֵיבִי דְמִי אִי דְאַפְקָרְנִיהוּ בִּין לָרֵב בִּין לְשִׁמּוּאֵל
הֵינּוּ בּוֹר מ"ש בּוֹר דְּתַחֲלִיל עֲשִׂיתוֹ לִנְזֹק וּמְמוּנָה
וְשִׁמְרִתוֹ עֲלִיד הֵנִי נְמִי תַּחֲלִיל עֲשִׂיתוֹ לִנְזֹק וּמְמוּנָה
וְשִׁמְרִתוֹ עֲלִיד אֵלָא דִּלְא אֲפָקְרִנִּיהוּ לְשִׁמּוּאֵל דְאָמַר
כּוֹלֵם מְבוֹרוּ לְמַדְנוּ הֵינּוּ בּוֹר לְעוֹלָם דְאַפְקָרְנִיהוּ וְלֹא דְמִי
לְבוֹר מַה לְבוֹר שֶׁבֶן שְׁלֹא בְּרִשּׁוֹת תֹאמַר בְּהֵנִי דְבְּרִשּׁוֹת

רשות: ואע"פ שברשות. ב"ד משליכין אם הזיקו חייבין: כחו הוא. והיינו אדם ותנא ליה במתניתין:

אָלע ברשות הניקן וָשם אין לוי רשות וְיִל כְּגוֹן שְׁהֵלךְ בְּרֹהֶר וְהִתִּי וְהִזִּיק בְּרֹהֶר
הַרְבִּים וְהִזִּיקוּ פְטוּר מִלְשָׁלִם וְכֵן כְּתוּב בַּפְּקֻדִים שֶׁל רַע"ו וְכֵן בְּסֵפֶר רַב אֵלֶס וְ
לֹא יִתְּבֵן לִהְיֶל עָלָיו לְפֻטְרוֹ מִמֶּמֶה שְׁמוֹהֵיזִין אוֹתוֹ לִקְצֵי וְלִשְׁתּוֹר: ❀ דַּאֲפַקְרִין
בְּמַפְקִיר וְזָקָיו לְאַחֵר נִפְלֵת אוֹנֶס דְּפֻטְר וְהִיא נְמִי אוֹנֶס הִיא דְּבִבְנָן וְנִבְטֵהָ
פּוֹשֶׁה דְּהוּי בְּמַפְקִיר אֵבֶן

הַיָּיִנוּ בור. לכאורה נראה דמיירי כשהזיקו בוהל ואילן בשעת נפילה ונפלה גופה וְעוֹד דַּאי בְּהִיקָה דְּלֵאחֹר נִפְלָה מִיָּרִי אִמּוּי פִּטוֹר מִלְּשֵׁלֶם הָלֵא בִּי אֵלֵא תִּנְתְּנוּ לוֹ זְמַן לִפְנוֹתוֹ וּלְסַלְקוֹ בִּין דְּבִהִיקָה דְּלֵאחֹר נִפְלָה אִיירִי אִי דַעֲדִיף הִיקָה דִּידֵהוּ שְׁהוֹלְכִים וּמִזִּיקִין מִבּוֹר שְׁאִינוּ הוֹלֵךְ

א' לרב דאמר כו' לא גרסינן כדפירשנו לעיל: **מה** לבור שכן אין כח אחר מעורב בו. למאי דפריך דלא חשיב אש מעשיו גרמו לו לפי שהיה מסייע לו ה"מ למפרך הקא מה לבור שכן מעשיו גרמו לו תאמר באבנו וסבינו אלא לפי דפירכא שכן אין כח אחר מעורב בו חשיב טפי דהשתא ליכא למימר שור יוכיח אלא אש גרידא ולקמן גבי בור המתגלגל שכן מה לבור שכן מעשיו גרמו לו דלא שייך הקם שכן אין כח אחר מעורב בו דהיינו גימא תאמר בור המתגלגל שכן כח אחר מעורב בו דמשמע דלא הוי בור אלא על ידי כח אחר וזה אינו שהרי נעשה בור בלא כח אחר ושמינו דרד"ה: **לאתווי** בור המתגלגל. בכל הספרים כתוב אי בהדי דקא אולי קמזין כחו הוא ופירש הקונטרס דלא גרס ליה ונעמא משום דאמרין לקמן בהפניה (דף כ"א) אין דרךן של בני אדם להתבונן בדברים ובעל התקלה נמי אין לחייבו משום אדם הומיק משום דחשיב כרוח מצויה והוי אשו ואין למוחקו בשביל כך דלענן כדי שלא ילכו כ"כ בחוק שיתויו ויזיקו דרבו להתבונן שפיר ולהכי פריך כחו הוא ויתחייב המתגלגל הכל אלא בעל התקלה אע"ג דלגבי כלב נטול התקרה וזלף לגדיש כו' (לקמן ד' כ"א) ופריך בגמרא (ד' כ"א) וליחייב בעל התקלה נמי שהוא בעל התקלה היינו משום דכלב לאו בר דעה הוא אבל הקא המקלל בר דעה הוא תדע דאם תדליק אש וקא אחר ישרף טלית חבירו או חפר בור וקא אחר ודחף שור חבירו לתוכו או סברא שיתחייב בעל הבור או בעל האש והמתגלגל בגדלי בהמה אם הזיק בהדי דאולי יתחייבו שניהם בעל הבהמה ובעל התקלה והא דאמרין לקמן בפרק הפרה (ד' ע"ג) שור ואדם שדחפו לבור לענן נזקין בולן חייבין דמשמע אפילו בעל הבור צריך לומר דמיידי אדם בלא פונה דכין דאין בבונה כלל חייב בעל הבור כמו האדם והא דאמרין (דף ע"ג) לענן ד' דברים ודמי וזלדו אדם חייב דהא ד' דברים היינו דמי צער ורפיא ושבת אבל בושא אין חייב עד שיתבונן בבורו בהחלבל (לקמן ד' ע"ג) ואלא הוי כפרצעה דברים לעיל דהתם לא חשיב נזק והא דאמר (לקמן ע"ג) לענן כופר ושלשים של עבד שור חייב צ"ל דהיינו דוקא בבונה אע"ג דלא הוי דומיא דאדם דבשלא בבונה ליכא כופר ושלשים של עבד כדא' בשליה שור שנגח ד' רוד' (לקמן

49 **מָה** לְבוֹר שֶׁכֵּן שְׁלֹא בִּרְשׁוֹת. דֹּאפִּילוּ עָשָׂאוּ בִּרְשׁוֹת וְאִיכֵי הִפְקִיר בִּין
50 שֶׁהִפְקִיר הֵינִי שְׁלֹא בִּרְשׁוֹת **הַתֹּאמֶר** בְּהֵינִי בִּרְשׁוֹת שׁוּר יוֹכִיחֵנִי. וְאִתְּ לִמְד
51 תִּנָּה שׁוּר לְגִלְגֹּל הֵיכִי קָאָמַר שׁוּר יוֹכִיחֵנִי דְּבִרְשׁוֹת תִּיבִי וְהָא רִגְלָא לֹא מִיִּתְיִב
52 דְּתִיב בְּדִאֲמָרְקִין לִקְמוּ וְיֵי רַחֵם (מִיִּי וְיֵי) ד'ג **הַפּוֹתֵל** וְהֵאֵילִן שֶׁנֶּפֶל לְרֵשֶׁת
53 הָאֵל אֲבָל אוֹתָם דְּבוֹת בְּרוּ תִיבִי לְשֶׁלֵּם לֹא תִהְיֶה דְּבִיכִין דְּבִשְׁלֹא הִזְדוּרִי הֵינִי
54 בִּין לְרִב בִּין לְשִׁמּוּאֵל הֵינִי בּוֹר. וְאִתְּ הָאָה מִשְׁמַע לִקְמוּ בְּהַפְסֵי (י' כט) דְּלִכְע
55 הָאֵל אִשְׁע בְּלוֹם וְיֵי לִבִּין שֶׁהִזְדוּרִי לִקְמוּ וְלִסְתוֹר שְׁלֹא יִשְׁקִי וְעֵבֵר הִנָּמֵן הֵינִי
56 אֲחֵרָא נְפִילָת פִּשְׁיַעֲזָה
57 וְיֵה' מִדְּפֵה לִי לְבוֹר מִדְּלֹא בְּקָאָמַר הִכָּא אִי בְּהֵי דְּקֹאֲזֵיל קְמוּזִי הֵינִי אִש
58 שֶׁנֶּפֶל מִיֵּד הֵיךְ לוֹ לְסַלְקֵן וְעוֹד דְּאִיכָּא לֹא הֵיךְ לִיָּה לְמִתְנִי לִקְמוּ וְלִסְתוֹר
59 גְּדוֹר אִין הוֹלֵךְ לְהִיק אֵאלוּ הוֹלְכִים וּמוֹיָקִין יֵשׁ לָנוּ לְלִמְדָם מִבוֹר
60 וּמוֹיָקִין אֵלָּא מִזִּיק בְּמִקְוֵמוּ וְנִרְאֵה דְּבִהִיק דְּלֵאֲחֹר דְּלֵאֲחֹר נְפִילָה
נְמִי

צד בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ו עמוד ב – מתוך מהדורת טובי"ס תוספות

נמי מצי איירי ופטור מלשלם וכו' וכלו ללוקו כל כך מהר וזה דלא קתני נתנו לו זמן ללוקו ולפנותו משום דבהניק נפילה גופה נמי מיירי ונתנו לו זמן לקיץ ולסתור ולפנותו קאמר והשתא אתי שפיר דמדומה ליה לבור טפי מלאש ואף על גב דבשעת נפילה יש לדמותו לאש כמו לבור דמאש חלוק במה שאין פח אחר מעורב בו ומבור חלוק במה שאין תחילת עשייתו לזקק אלא לכך דימה אותו לבור משום דבהניק דלאחר נפילה אין לדמותו כלל לאש אלא לבור: **חב** חייב מיבעי ליה. בשאר דוכתין לא דייק הכי כגון אין חבין לאדם אלא בפניו ותופס לבי"ח במקום שהב לאחרים דהתם לא שיקי לשון חייב אלא לשון חובת:

ורבי ושמעאל אכל שמינה. פירוש בשלמא אכל שמינה משלם שמינה אלא אכל בחושה אמאי משלם שמינה אי נמי ה"פ כיון דבשמינה אין משלם אלא שמינה כמו שהזיק ולא קסנין ליה לשלם יותר ממה שהזיק איכ"כ כשאכל בחושה נמי לא לקנסיה לשלם יותר ממה שהזיק לשלם שמינה וא"ת אמאי טעי טפי בדברי ר' ושמעאל לומר שאם אכל בחושה משלם שמינה יותר מדברי ר' עקיבא דלמא רבי עקיבא קאמר נמי שאם אכל ערוגה בחושה משלם ערוגה שמינה שבשדותיו וי"ל לפיכך טעה בדברי רבי ושמעאל טפי משום דקאמר רבי עקיבא לא בא הכתוב אלא לנבות לנתקין מן העדיות משמע ששמע ר' ושמעאל שבא הכתוב לחייב יותר ממה שהזיק כגון דאם אכל בחושה משלם שמינה:

כגון שהיתה עידית דניק בויבורית דמזיק. ואיפכא לא מצי למימר דכ"ע מודו דאין משלם אלא עידית שיש לו ואין צריך לנכות כדאמרין לקמן ה"י אין לו אלא ויבורית בוקלם גובין מן הויבורית ומיהו אי בשל עולם הן שמיני המיל כגון ויבורית דמזיק בעידית דלמא דלר' עקיבא גובין מן הויבורית ולר' ושמעאל חייב ליה מעידית דניק ואפילו למ"ד בשל הן שמיני המיל דלית ליה למזיק בעידית דניק דלמ"ד כסף או מיטב ושלם כסף לרבי ושמעאל ולר' עקיבא לא ושלם אלא ממטב שלו: **שור** רעהו כו'. תימנה ולקמה בשן ורגל שהזיק את ההקדש דהתם לא כתיב רעהו ומקור ליבא למילח דאינה מועדת מתחילתה ובגורה שהן תחת נתינה ושלם כסף נמי לא וליפני דלא נתקבלה אלא לענן תשלומי מיטב דאי לכל מילי ליפטור בוקלה משמון ובר"ר וכלים ופסולי המוקדשין וי"ל דכולהו נוקן פטורין בהקדש כדמוכח בירושלמי בריש הניזקין דקאמר התם כמה אנו קיימין אי בהקדש נזקין הא תנינא שור רעהו ולא שור של הקדש ואי בנזקין גופו הא תני רבי חייא נזקין להדיא ואין נזקין לנבות אלא באומר הרי עלי

שור יוכיח מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין רבינא אמר לאתניי הא דתנן הכותל והאילן שנפלו לרה"ר והזיקו פטור מלשלם נתנו לו זמן לקיץ את האילן ולסתור את הכותל ונפלו בתוך הזמן והזיקו פטור לאחר הזמן חייב היכי דמי אי דאפקרה בין לרב בין לשמואל היינו בור מאי שנא בור דהזיקו מצוי ושמירתו עליך הני נמי הזיקו מצוי ושמירתו עליך אי דלא אפקרינהו לשמואל דאמר כולם מבורו למדנו היינו בור לעולם דאפקרינהו ולא דמי לבור מה לבור שכן תחילת עשייתו לזקק תאמר בהני שאין תחילת עשייתו לזקק שור יוכיח מה לשור שכן דרכו לילך ולהזיק בור תוכיח וחזר הדין: כשהזיק חב המזיק: חב המזיק חייב המזיק מיבעי ליה אמר רב יהודה אמר רב האי תנא ירושלמי הוא דתני לישנא קלילא: לשלם תשלומי נזק: ת"ר מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם מיטב שדהו של נזק ומיטב פרמו של נזק דברי רבי ושמעאל ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לנבות לנתקין מן העדיות וק"ל להקדש ור' ושמעאל אכל שמינה משלם שמינה אכל בחושה משלם שמינה אמר רב אידי בר אבין הכא במאי עסקינן כגון שאכל ערוגה בין הערוגות ולא ידעין אי בחושה אכל אי שמינה אכל דמשלם שמינה אמר רבא ומה אילו ידעין דבחושה אכל לא משלם אלא בחושה השתא דלא ידעין אי בחושה אכל אי שמינה אכל משלם שמינה המוציא מחבירו עליו הראיה אלא אמר רב אחא בר יעקב הכא במאי עסקינן כגון שהיתה עידית דניק בויבורית דמזיק ובהא פליגי רבי ושמעאל סבר בדניק שיימינן ורבי עקיבא סבר בדמזיק שיימינן מ"ט דרבי ושמעאל נאמר שדה למטה ונאמר שדה למעלה מה שדה האמור למעלה דניקין אף שדה האמור למטה דניקין ורבי עקיבא מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם דהאף דקא משלם ורבי ושמעאל אהני גזרה שורה ואהני קרא אהני גזרה שורה כדקאמינא אהני קרא כגון דאית ליה למזיק עידית וויבורית ועדית לניק וויבורית דמזיק לא שוויא בעידית דניק דמשלם ליה ממטב דידיה דלא מצי אמר ליה תא את גבי מויבורית אלא גבי ממטב ר' עקיבא אומר לא בא הכתוב אלא לנבות לנתקין מן העדיות וקל וחומר להקדש מאי קל וחומר להקדש אולימא דנגח תורא דידן לתורא דהקדש שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש אלא לאומר הרי עלי מנה לברך הבית דאתי גזבר ושקיל מעידית לא יהא אלא בעל חוב ובעל

שור יוכיח. שברשות ב"ד הוא מהלך ברה"ר שהרי כל אדם יש לו רשות בכך ואם הזיק חייב אף אני אביא כו' והיינו הצד השדה דמתני: נתנו לו זמן. ב"ד: **מאי** שנא בור שכן הזיקו מצוי. שדרך שנופלין שם בהמות ואי קשיא הא מילתא דאמרן לעיל דרגל הזיקה מצוי ולא בור לאו פירכא היא דבור הזיקו מצוי אבל אינו מצוי כ"כ כי רגל שכל שעה היא מהלכת תחילת. כגון הכותל ונטיעת האילן לא היה לזקק: **מיטב** שדהו של נזק. שאם אכלה ערוגה בשדהו שמן ערוגה משוכחת של נזק כמה יפה עכשיו עם פירותיה וכמה תהא יפה בלא פירות ונותן לו: לא בא הכתוב אלא לנבות לנתקין מן העדיות. של מזיק דשמן ערוגה של נזק לפי מה שהיא ואם מזיק בא ליתן לו קרקע בדמי נזקו נותן לו מיטב שדותיו שיהא אותו דמים: וקל וחומר להקדש. מפרש לקמן: וקפריד ורבי ושמעאל אכל ערוגה שמינה. ודאי דין הוא דלשלם שמינה: אבל בחושה. מי משלם שמינה בתמינה: בין הערוגות. ויש שם ערוגות שמינות וטענות פירות ותרבה ופחיתות וטענות מעט ולא ידעין הך ערוגה הנאכלת מתי ניהו: השתא משום דלא ידעין משלם שמינה. בתמינה הא נזק הוא מוציא מחבירו ועליו הראיה: ה"ל אלא אמר רב אחא בר יעקב. מודה רבי ושמעאל דלא משלם אלא דמי ערוגה לפי מה שהיא ובהא פליגי כגון שהיתה עידית דניק בויבורית דמזיק רבי ושמעאל סבר בדניק שיימינן דהא דכתיב בקרא שישלם לו בדמי נזקו מקרקע מיטב אשדות דניקין קאי ומשלם ליה מזיק דמי נזקו קרקע מויבורית שלו בשדה נזקו שהרי הוא במיטב שדהו של נזק: ורבי עקיבא סבר בדמזיק שיימינן. למיטב דקרא דחייב ליה מעידית דידיה: נאמרה שדה למטה. מיטב שדהו ישלם: ונאמרה שדה למעלה. ובער בשדה אחר: אף שדה האמור למטה של נזק. והכי קאמר קרא שאם יש למזיק קרקע הרימנה לעידית דניקין ושלם לו דימנה שיעור דמי נזק: **מיטב** שדהו של האף דקא משלם. והיינו שדה של מזיק ולא אתי גזרה שורה ועקר ליה לקרא: ונאמרי קרא. דמשמע מיטב דהאף דקא משלם: משלם ליה ממטב דידיה. הואיל וויבורית שלו לא הויא בעידית דניקין: שור רעהו אמר רחמנא ולא שור דהקדש. דאם נגח שור של הקדש פטור והוא הדין לכל שאר נזקין שאם מזיק את ההקדש פטור לישנא אחרינא להכי נקט שור הקדש ולא מוקי לה באכילת בהמתו שדה הקדש משום דלא משכחת לה דמי שדה תרם לבהנים הוי ובשדה הדיט דמי וליבא למימר ק"ל להקדש ושדה הקדש נמי דהוי לצורך דק הבית או המקדש פודה לאלתר או מוכרין אותו לאלתר לאחר ובשויצא מיוכל לבהנים הוי דכתיב (ויקרא כו) ויהי השדה בצאתו מיוכל וגו' דלבהנים הוי ואי קודם פרייה אין מעילה בקרקעות דכל המחומר לקרקע בקרקע דמי: ובעל

נזקין בהקדש לא בשן ולא ברגל

והש' להשיב, שו"ר יוביח, שמהלך ברשות הרבים בית דין, ככל אדם שיש לו רשות להלך ברשות הרבים, ואף על פי כן אם הויזק חייב, אך יש לפרוק, מה לשור שכן דרב' לילך ולהיזק, ויתכן שמחמת חומרא זו הוא חייב, אלא שיש להשיב, פור תוביח, שאף שאין דרכו לילך ולהיזק חייב, ותור הדין, שהחומרא שיש בשניהם היא הסיבה לחיובם, וחומרא זו היא כמבואר במשנה הצד השוה שבהן שדרך להיזק ושמירתן עליו.

רבינא מבאר באופן אחר איזה היזק נצרך ללמוד מהצד השוה שבכל אבות הניזקין: רבינא אמר, הצד השוה שבמשנתנו בא לאתנוי – ללמד הא דתנן, הנותל והאילן שנפלו לרשות הרבים והיזקין, בין בשעת הנפילה ובין לאחר הנפילה, בעליהם פטור מלשלם, משום שהוא אנוס. ואם בית דין ראו שכותלו ואילנו נוטים ליפול, ותננו לו זמן שלשים יום לקזין את האילן ולקטור את הנותל, ונפלו בתוך הזמן והיזק, פטור, אולם אם לא קצץ ולא סתר בתוך הזמן שנתנו לו, ונפלו הכותל והאילן לאחר הזמן שקצבו לו בית דין והיזק, חייב. וחוב זה נלמד מן הצד השוה.

מבשרת הגמרא: חייב דמי, אי דאפקרה – אם הפקיר את הכותל והאילן קודם שהיזק, יקשה מדוע נצרך הלימוד של הצד השוה, הלא בין לרב בין לשמואל היינו תולדה של בור, ופאי שפא – וכי מה שונה בור מאיל, שהרי התכונות של בור הן ההיזק מצוי, שהרגילות היא שנופלים שם בהמות, ושמירתו עליו, הני נמי – גם אלו והכותל והאילן הויזקן מצוי ושמירתו עליו. ואי דלא אפקרינהו – ואם לא הפקירם, יקשה לרעת שמואל דאמר שבולס – כל התקלות, בין שהפקירן בין שלא הפקירן, מבור' בלבד למרנו, ואם כן היינו תולדת בור, ומדוע נצרך הצד השוה. חוזרת בה הגמרא ואומרת: לעולם דאפקרינהו – מדובר שהפקירם, ולא דמי – ואינם דומים לבור, משום שיש לפרוק, מה לבור שכן מתחילת עשייתו הוא עומד לנזק, תאמר בהני – באלו שאין תחילת עשייתו לנזק, שהרי כשכנה את הכותל ונטע את האילן לא היו רעועים. אך יש להשיב, שו"ר יוביח, שאינו עומד מתחילתו לנזק ואף על פי כן חייב, אמנם יש לפרוק, מה לשור שכן דרב' לילך ולהיזק, ויתכן שלכן חייב. ויש להשיב, פור תוביח, שגם הוא אינו הולך אלא מויזק במקומו, ואף על פי כן חייב, ותור הדין ללמוד מהצד השוה שבהן, וזו כוונת משנתנו, במה שכתבה שיש בהן צד השוה, לרבות חיוב הכותל והאילן שנפלו.

שנינו במשנה, בפשהיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ. מדרקת הגמרא, מדוע אמר התנא חב המזיק, הלא חייב המזיק מיבעי ליה – היה צריך לומר, כלשונו הרגיל תמיד. אמר רב יהודה אמר רב, האי תנא – תנא זה ירושלמי הוא, דתני לשפא קלילא – ששונה דבריו בלשון קצרה, ולכן אמר 'חב' במקום 'חייב'.

שנינו במשנה, וכשהיזק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: תנו רבנן, נאמר בתורה, (שמות כב ד) כי יבער איש וישרל את בהמותיו ויזיקן שדה או כרם, ושלח את בעירו וי-הוא נזק שנעשה על ידי מדרך כף רגל הבהמה, ובער בשדה אחר ו-או נזק שן הבהמה שאכלה את שדה חבירו, אזי מיטב שדהו ומיטב פרמו ישלם' והכוונה היא שישלם המזיק את נזקו לפי מיטב שדהו שכל הניזק ולפי מיטב פרמו שכל הניזק, דבר רבי ישמעאל – והבינה הגמרא כעת שכונת רבי ישמעאל היא לומר שגם אם אכלה הבהמה פירות ערוגה כחושה, שמים כמה שיה הערוגה המשובחת ביותר בשדהו של הניזק עם פירותיה, וכמה תהיה שוה בלא פירותיה, ואת ההפרש ישלם המזיק לניזק. רבי עקיבא אומר, לא בא הכתוב ללמדנו גובה תשלומי הניזק, אלא בא ללמדנו במה משלם את תשלומי הניזק, והיינו שאם בא המזיק לשלם דמי היזק בקרקע, עלינו לנבות לנקות מן העריות שבנכסיו, כלומר, שישלם את נזקו מהקרקע הטובה של המזיק, ולא מהקרקע הגרועה שלו. והוסיף רבי עקיבא ואמר וקל וחומר להקדש – שגם הקדש גובה תשלומי מעידית, ולהלן, תבאר הגמרא באיזה תשלומים להקדש מדובר.

הגמרא מקשה על דברי רבי ישמעאל: ולדעת רבי ישמעאל קשה, שאמנם אם אכל השור מערוגה שמינה, מובן שמשלם דמי ערוגה שמינה, אבל אם אכל מערוגה כחושה וכי דין הוא שמשלם דמי ערוגה שמינה, הלא לא הויזק אלא ערוגה כחושה, ומדוע ישלם יותר ממה שהיזק.

מתרצת הגמרא: אמר רב אידי בר אבין, הקא פמאי עסקינן – דברי רבי ישמעאל אמורים בגון שאכל השור ערוגה מבין הערוגות, ולא ידעין – ואין אני יודעים, אי ערוגה כחושה אכל, אי שמינה אכל, ובאופן זה בא

הכתוב ללמדנו דמשלם דמי ערוגה שמינה.

דוחה הגמרא ביאור זה: אמר רבא, לא מסתבר לומר שבמקרה כזה ישלם דמי ערוגה שמינה, שהרי ומה אילו ידעין כחושה אכל, לא היה המזיק משלם אלא דמי ערוגה כחושה, השתא דלא ידעין אי ערוגה כחושה אכל, אי שמינה אכל, וכי דין הוא שמשלם דמי ערוגה שמינה, והלא כלל הוא בידנו בכל מקום שיש ספק, שהפמאי מחבירו, עליו – על התובע מוטלת החובה להביא ראיה לדבריו, וכיון שלא הוכיח הניזק שהשור אכל ערוגה שמינה מדוע יתחייב המזיק לשלם דמי ערוגה שמינה.

מביאה הגמרא ביאור אחר במה נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא: אלא אמר רב אחא בר יעקב, גם רבי ישמעאל מודה שמשלם את דמי הערוגה שאכל כמו שהיא, והקא פמאי עסקינן – מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא אמורה באופן שלמזיק ישנם קרקעות מעולות יותר משל הניזק, ובגון שהיתה עריות דניזק – הקרקע המעולה ביותר של הניזק, שיה כוונתה דמיזק – כמו הקרקע הגרועה ביותר של המזיק, והמזיק רוצה לשלם לו בקרקע. והקא פליגי, רבי ישמעאל סבר דניזק שיימין – שכשגמרה התורה שעל המזיק לשלם מיטב שדהו, הכוונה היא לשדה המעולה של הניזק, ולכן באופן זה ישלם המזיק את הקרקע הגרועה שלו, כיון שהיא שוה כמו הקרקע המעולה של הניזק. ורבי עקיבא סבר דניזק שיימין – כוונת התורה היא לשדה המעולה של המזיק, וכיון שכן ישלם המזיק את הקרקע המעולה שלו.

מבשרת הגמרא: פאי מעמא דרבי ישמעאל שסובר שמיטב שדהו הוא השדה המעולה של הניזק.

מבשרת הגמרא: רבי ישמעאל למד זאת בגזירה שוה, נאמר שדה למטה – בסוף הפסוק נאמר לשון שדה לענין תשלומי הניזק, מיטב שדהו... ישלם, ונאמר שדה למעלה – וכן בתחילת הפסוק, נאמר לשון שדה לענין מעשה הניזק, ובער בשדה אחר, מה השדה האמור למעלה הכוונה היא לשדה דניזק – שהרי ההיזק נעשה בשדהו של הניזק, אף השדה האמור למטה הכוונה היא לשדה דניזק – ומכאן למד רבי ישמעאל שמיטב שדהו הכוונה היא לשדה המעולה של הניזק.

שואלת הגמרא: ורבי עקיבא מנין לו שמיטב שדהו הוא הקרקע המעולה של המזיק.

משיבה הגמרא: רבי עקיבא למד זאת ממשמעות הכתוב מיטב שדהו ומיטב פרמו שלם' והמשמעות הפשוטה היא שהכוונה היא לשדה דהאיה דקא משלם – של זה שמשלם, דהיינו המזיק, ואין כח לגזירה שוה לעקור את המשמעות הפשוטה של הכתוב.

שואלת הגמרא: ורבי ישמעאל, היאך למד מגזירה שוה דין שעוקר את המשמעות הפשוטה של הכתוב.

משיבה הגמרא: הגזירה שוה אינה עוקרת לגמרי את משמעות הכתוב, אלא אהני גזירה שוה ואהני קרא – יש מקום שבו הועילה הגזירה שוה ללמוד ממנה שמשלם מיטב שדהו של הניזק, ויש מקום שהועילה המשמעות הפשוטה של הכתוב ללמוד ממנה שמשלם מיטב שדהו של המזיק, ומבשרת הגמרא: אהני גזירה שוה, דקאמניא – כפי שאמרנו למעלה, שבמקרה שבו הקרקע המעולה של הניזק שוה כמו הקרקע הגרועה של המזיק, משלם המזיק מהקרקע הגרועה שלו. ואהני קרא, בגון דאית ליה למזיק שתי קרקעות, האחת עריות, והשניה זיבורית, ועריות לניזק, – ולניזק יש קרקע עריות, אך אינה מעולה כמו העריות של המזיק, וכן הקרקע הזיבורית דמיזק לא שוה עריות דניזק – אינה שוה כמו הקרקע המעולה של הניזק, ונמצא שלמזיק אין קרקע שוה הקרקע המעולה של הניזק, אלא או קרקע משובחת ממנה, או גרועה ממנה, ובאופן זה למדים אנו מהמשמעות של הכתוב דמשלם ליה מיטב דידיה – שישלם מהקרקע המעולה של המזיק, והחידוש בזה הוא, דלא מצוי אמר ליה – המזיק לניזק תא אהני גזירה שוה, בא ותגבה את חובך מהקרקע הגרועה שלו, שהרי איני חייב לשלם לך בקרקע השוה יותר מהקרקע המשובחת שיש לך, אלא גזירה שוה – לכן בא הלימוד ממשמעות הכתוב לומר שבמקום שאין המזיק יכול לשלם לו מהמיטב שדהו של הניזק, עליו לשלם לו מיטב שדהו של המזיק ולכן גובה מהקרקע המשובחת של המזיק.

הגמרא ממשיכה לבאר את הברייתא שהובאה לעיל. נאמר בברייתא: רבי עקיבא אומר, לא בא הכתוב אלא לנבות לנקות מן העריות, וקל וחומר המשך בעמוד צב

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

ה אבל פירות שאין נאכלים בשהם חיים ואפילו בצל שלפפעים אוכלים אותו חי מפל מקום אין טוב לאכלו חי כמו תפוחים וכיוצא בהם כב) והוא הדין כל דבר שאין טוב לאכלו חי כג) אסור לצלותו סמוך לחשכה אלא אם כן יש שהות ביום שיצלה במאכל בן דרוסאי כד) אבל אם לא נצלה במאכל בן דרוסאי כה) מבעור יום אסור להשהותו בכל מקום שאסור להשהות בשר שור ועז שלא נצלה במאכל בן דרוסאי:

ו אסור ליתן סמוך לחשכה פת לתנור שהיה בימיהם אע"פ שהוא גרוף וקטום או לתנור שלנו כו) שאינו גרוף וקטום ולא חררה על גבי גחלים כז) אלא אם כן יש שהות ביום כדי שיקרמו פני הפת המדובקים בתנור ופניה של צד חלל התנור וכן בחררה שאז אין לחוש שמא יחתה שלא יפסיד הפת ועיסה הממולאה בבשר או בדרגים (או בגבינה) צריך שיקרמו פניה מלמעלה ומלמטה ויתבשל המילוי שבתוכה במאכל בן דרוסאי וכל פת שנאפית כל כך עד שאם פורסה אין חוטים נמשכים ממנה בידוע שקרמו פניה כראוי עיין סי' תס"א כח).

ויש אומרים שאיזה צד הפת שקרם תחלה די בכך ויש לסמוך על דבריהם בדיעבד כח) שאם עבר ונתן פת לתנור סמוך לחשכה ולא קרמו אלא פניה המדובקים בתנור שזמן הסתם אותו הצד קרם תחלה כט) וכן פני החררה שלצד הגחלים מותר לו לאכלה בשבת.

אבל אם לא קרמו פניה כלל אסורה בין לו בין לאחרים עד למוצאי שבת בבדי שיעשו³¹ אפילו נתנה סמוך לחשכה ממש בענין שביצא בזה גבי בשר שבקדירה היה מותר אפילו לכתחלה כיון שהוא חי לגמרי סמוך

ביאורים

בקרקעית התנור ולא היו צריכים כלל לגרוף התנור, אבל תנור שבימינו הפת מונחת על קרקעית התנור בצד האש, וצריך לגרוף האש לצד התנור כדי שלא תגע ותחרוך את הפת²⁶.

כז) חררה על גבי גחלים - עוגה שנאפית על גבי הגחלים ממש²⁷.

כח) בדיעבד - כפי שנפסק בכמה מקומות שאם נהג כדעה המקילה באיסורים דרבנן כמו שהייה והחזרה בשבת, אע"פ שאין הלכה כמותה - יש להקל בדיעבד²⁹. כט) קרם תחלה - בסימן קסז³⁰ ישנן שתי דיעות איזה צד מתחיל לקרום ולהתבשל תחלה, האם הצד הפונה לחלל התנור מחמת חום אויר התנור, או שצד התחתון מתבשל תחלה מחום שולי התנור שהיתה אש בוערת עליו, ועיקר כסברא אחרונה.

כב) וכיוצא בהם - שהרי אין רגילים לאכלו חי בלא פת או דבר אחר.

כג) שאין טוב לאכלו חי - אע"פ שיש שאוכלים אותו חי כגון ביצים.

כד) שיצלה במאכל בן דרוסאי - ששיעורו חצי (ובדיעבד שליש) בישול הפירות, ולמדים זאת מבישול הבשר של בן דרוסאי שלא היה ממתין לגמר בישולו אלא אוכלו כבר בשליש בישולו שאז אפשר לאכלו על ידי הדחק²⁴.

כה) נצלה במאכל בן דרוסאי - שלא הותר אפילו חי לגמרי, ואפילו הוא בתוך תנור מכוסה - אלא אם כן נצלה מבעור יום כמאכל בן דרוסאי, או כשטח כיסוי התנור בטיט²⁵.

כו) או לתנור שלנו - שדינו ככירה שבימיהם. תנור שבימיהם היה עשוי כקדרה ופיהם למעלה והיו מדבקין הפת בתוך התנור סביבות דפנותיו והעצים והאש

מקורות

שחוטין נמשכין ממנה. (29) כן הוא לעיל סעיף ג לענין משהה בשר שור ועז בתנור מכוסה שאינו טוח בטיט, וכן בסימן רנג סעיף כד שמסייג האיסור בדיעבד למי שהחזיר קדרה על הכירה בשבת רק לדבר האסור לדברי הכל, וכן שם בסעיף כה כשעבר על איסור אמירה לנכרי במקום שיש המתירים להישראל עצמו. (30) סעיף ב.

(31) כפי שנפסק לעיל סעיף ג לגבי צלי, ולהלן סעיף יד לגבי מים, ובסימן רנג סעיף יג לגבי המשהה תבשיל מערב שבת כשהוא דבר האסור לדברי הכל.

(24) ע"פ סימן רנג סעיף יג.
(25) כדלעיל סעיף א, ומשמע שאין חוששין אפילו שמא יתחרך וחומר יותר מבשר גדי.
(26) ע"פ סי' קסז סעיף ב, סי' תקז סעיף ט, ולהלן סעיף ט.
(27) ע"פ רע"ב מסכת ב"ק פ"ב משנה ג, (ואף שנוגעת בגחלים ממש אינו נחשב להטמנה כיון שאינה מונחת בתוך קדרה, כמבואר לעיל סעיף ב לגבי צלי המונח על גבי גחלים).
(28) סעיף ח-ט: מצה שנאפית עד שאם פורסין אותה אין חוטין נמשכין ממנה. . יוצאין בה. . אבל קודם שנאפית כשיעור הזה אינה נקראת לחם אלא עיסה. . ואם עדיין לא קרמו פניה בידוע

לחשכה³² מכל מקום בפת וכל ביוצא בזה כגון עונה ומיני בצק שאופין בקדרה³³ אין זה מועיל כלום לפי שהן אינן צריכים שהות גדול לאפייתן³⁴ כמו שצריך לבישול בשור ויכולין הן להגמר שיהיו ראויין לסעודת הלילה ויש לחוש שמה יחנה בגחלים לגמור אפייתן לצורך סעודת הלילה:

ביאורים

ל] ומיני בצק שאופין בקדרה – והוא הדין כל התבשילים שזמן בישולם אינו מתארך כל כך עד שלא יוכלו להתבשל

לסעודת הלילה³³.

לא] שהות גדול לאפייתו – אולי צריך להיות: לאפייתן³⁴.

מקורות

32) היתר שהיית בשר חי סמוך לחשכה ממש נתבאר בסימן רנג סעיף ח.

33) ושאר התבשילים נזכרו בדברי רבינו בכמה מקומות, (על פי סימן רנג סעיף ח והמבואר שם, ובסימן רנו סעיף יא כלל רבינו יחד כל מיני בצק ומיני קטניות הממהרים להתבשל וכן

34) ציונים לשו"ע מהדורה החדשה.

חלק ב' סימן רנד, דיני תבשילים המוכנים מערב שבת כדי להגמר בשבת סעיפים ה'ו

שולחן ערוך – הלכות קריאת שמע

י כהן שהיה קורא קריאת שמע וקראוהו לקרות בתורה יש אומרים שאינו מפסיק שלא אמרו להקדימו אלא משום כבוד כהונתו ואם היה פנוי ומקדימין אחר לפניו נמצא מקילין לכבוד כהונתו אבל זה שאינו יכול לקרות משום קריאת שמע אין בכאן זלזול לכבוד כהונתו במה שעולה ישראל במקומו ויש אומרים שאפילו ישראל שקורא קריאת שמע וקראוהו לעלות לספר תורה מפסיק אפילו באמצע הפרק ק"ו מכבוד הבריות ויראתם וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות המנהג מפני המחלוקת.

ומכל מקום לא יקרא עם החזן כלל ויסמוך על דברי האומרים שיכול לברך על שמיעה מהחזן כמו שיתבאר בס' קמ"א ומכל שכן שלא יפסיק ויאמר להחזן שיאמר מי שבירך.

ואחר כך חוזר למקום שפסק בקריאת שמע ואין צריך לחזור לראש אפילו שהיה כדי לגמור את כולה כיון ששהה ברצונו שזה אינו נקרא אונס כלל ובלא אונס כלל הכל מודים כמו שנתבאר בסימן ס"ה:

ז ואלו הן בין הפרקים בין ברכה ראשונה לשניה בין שניה לשמע בין שמע לוהיה אם שמע בין והיה אם שמע לוויאמר אבל בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק בשום ענין שלא להפסיק בין ה' אלקיכם לאמת משום שנאמר וה' אלקים אמת לא יאמר אני ה' אלקיכם אמת ואז יפסיק כדין הפסק באמצע הפרק ויש לזהר לומר גם ויציב לפי שויציב הוא ג"כ לשון אמת על כן אין להפסיק בין[נו] לה' אלקיכם בדיבור אחר אלא במלת אמת בלבדה:

ח אם פסק מפני היראה או הכבוד אחר שאמר אמת וכן אם סיים ה' אלהיכם אמת קודם הש"ץ וממתין על הש"ץ שיאמר עמו ברכת אמת ויציב אינו חוזר ואומר אמת אלא מתחיל מוציב או ממקום שפסק:

ט צריך לסמוך גאולה לתפלה מטעם שיתבאר בסימן קי"א ולא יפסיק אחר שסיים גאל ישראל אפילו כמו באמצע הפרק.

ד לעניית קדיש וקדושה וברכו ומודים מפסיק אפילו באמצע הפרק ואפילו באמצע הפסוק שאם מפסיק לשאול מפני היראה ולהשיב מפני הכבוד של בשר ודם ק"ו לכבוד של הקדוש ברוך הוא ומטעם זה הוא הדין אם שמע קול רעמים יפסיק ויברך: ה כשמפסיק למודים ישחה ויאמר מודים אנחנו לך ולא יותר שבזה די שלא יהיה נראה ככופר במי שחביריו משתחוים ומודים לו.

וכשמפסיק לברכו לא יאמר רק ברוך ה' המבורך לעולם ועד ולא נוסח יתברך וישתבח כו' שאינו אלא מנהג ואפילו בפסוקי דזמרה אין מפסיקין לאמרו.

וכשמפסיקים לקדיש יאמר אמן יהא שמיה רבא עד יתברך ועד בכלל וישמע מהש"ץ עד ואמרו אמן ויענה אמן כי יש מחלוקת אם חייב לומר כל הנוסח מיתברך ואילך כמ"ש בס' (נ"ה) [נ"ו] לכן אין להפסיק באמירתו במקום שאסור להפסיק ומכל מקום תיבת יתברך צריך לומר מטעם שנתבאר שם ומתקבל ואילך לא יענה אמן כי אינה אלא מנהג וכ"ש הנוהגין לומר ועתה יגדל נא וגו' קודם שמתחיל הש"ץ יתגדל שאין מפסיקין לאמרו בכל מקום שאסור להפסיק.

ובקדושה יאמר רק קדוש וברוך ולא ימלוך שימלוך אין אומרים המלאכים ואינו מעיקר הקדושה ויש מי שאומר שגם ימלוך הוא מעיקר הקדושה והעיקר כסברא הראשונה ולדברי הכל נוסח שמוסיפין בשבת אינו מנוסח הקדושה ואין אומרים אותו במקום שאסור להפסיק.

ועל ברכת התורה יענה ברוך ה' המבורך לעולם ועד וגם אמן אחר נותן התורה מפני שברכה זו היא ג"כ כמו דבר שבקדושה שהרי אינה נאמרת על קריאת ספר תורה אלא כשקורין בעשרה.

אבל אחר שאר ברכות אין עונין אמן בקריאת שמע וברכותיה אפילו בין הפרקים חוץ מן אמן שעונין אחר ברכת האל הקדוש ואמן שאחר שומע תפלה שיש להם דין דבר שבקדושה עונין אותן אפילו באמצע הפסוק:

ויש אומרים שאסור להפסיק באמצע הברכה בעניית אמן אפילו אמן שאחר ברכה זו בעצמה אלא באמן שהוא כמו דבר שבקדושה בלבד כמו שנתבאר למעלה (ולפיכך אין לזוז בזה מהמנהג או יעשה בענין שיוצא לדברי הכל):

י אין להפסיק לענות קדיש וקדושה בין גאולה לתפלה כמו שאין מפסיקין בתפלה עצמה שמסיום הגאולה הוא התחלת התפלה וכיצד הוא עושה ממתין בשירה חדשה כדי לענות ואפילו אם שוהה כדי לגמור את כולה אין בכך כלום כמו שנתבאר בס' ס"ה:

חלק א סימן טו, באיזה מקום יכול להפסיק
ובאיזה מקום לא יפסיק סעיפים ד"י

ולכן יש אומרים שאין עונין אמן אחר גאל ישראל לא אחר ברכת עצמו אפילו במקום שנוהגין לענות אחר ברכות עצמו בסיום ב' או ג' ברכות ולא אחר הש"ץ ויש אומרים שעניית אמן אינה חשובה הפסק כיון שהיא צורך הברכה וסיומה וכן נוהגין במדינות אלו לענות אמן בין גאולה לתפלה אחר שמסיים הש"ץ ברכה זו אבל לא אחר ברכת עצמו כמו שנתבאר בס' ימין נ"ד.

ומי שרוצה לצאת לדברי הכל יוכל לכוין לסיים עם הש"ץ ואז אינו מחוייב לענות אמן אחר הש"ץ לפי מנהגינו שאין עונין אמן אחר ברכת עצמו אפילו אחר ישתבח וכיוצא בו ממקומות שמותר לענות אמן אחר הש"ץ כמו שנתבאר שם ובס' נ"א.

ויש מדקדקים להמתין בצור ישראל כדי לענות אמן אחר הש"ץ

לקוטי תורה

תוכן הפרק: פירוש "בורא קדושים ישתבח שמך" וביאור גדר שמו של הקב"ה

[לאחרי שביאר בארוכה (ענינו של "שם" האדם) שהוא רק "הארה בעלמא" - ימשך לבאר עפ"י גדר הש"ס למעלה, שעליו אמרו "ישתבח שמך", שאינו אלא "הארה" של הקב"ה ולא מהותו ועצמותו ית']

[וזוהו שממשך:]

וכך יובן למעלה מה שהוא ית' מחיה ומחיה העולמות עליונים ותחתונים הוא רק בבחינת שמו, ולא בעצמותו ממש, כי ה"עצמות" לא היו יכולים לסבול.

כשם שחיות הגוף על ידי הנשמה אינה בהתלבשות עצם הנשמה בגוף אלא רק "הארת" הנשמה מתלבשת בגוף להחיותו (וזוהו ענינו של "שם", כנ"ל באורך), כך למעלה, האור האלקי הבורא ומחיה את העולמות אינו אלא הארה מאתו יתברך, כי עצמותו ומהותו של הקב"ה היא למעלה מגדר התלבשות בעולמות ונבראים (שא"א להם להכיל ולסבול גילוי עצמותו יתברך), ונמצא שחיות העולמות היא רק מבחינת שמו.

וגם בבחינת שמו כתיב כי נשגב שמו לבדו, דהיינו ששמו ג"כ אינו בגדר מהווה ומחיה כלל אלא הוא לבדו, ונשגב מורה על הפלגה יתירה שהוא מופלג הרבה מעולמות הנמצאים בו.

ולא עוד, אלא שגם "הארה" זו הנקראת שמו היא למעלה ומובדלת לגמרי מהנבראים, ואינה בגדר להיות "מהווה ומחיה" אותם (שזה גופא מורה על שייכות ויחס לנבראים). ועל זה נאמר "כי נשגב שמו לבדו", שאפילו בחינת "שמו" יתברך נשגבה ומובדלת

לעצמה, כי היא מרוממת לגמרי מן העולמות (בבחינת "נשגב", המורה על הפלאה והבדלה בהפלגה יתירה), ובמילא אינה בגדר להיות מקור לנבראים, ואף לא לעולמות עליונים ביותר הנקראים "נמצאים".

רק כי חודו על ארץ ושמים, פירוש, שנמשך חוד וזיו משמו לחיות ארץ ושמים בו.

וזוהו הפירוש הפנימי בהמשך הכתוב ("כי נשגב שמו לבדו) חודו על ארץ ושמים, ד"הודו" קאי (לא על הקב"ה בעצמו, אלא) על שמו, דרך "הודו" וזיוו של "שמו" מתפשט על ארץ ושמים, להוותם ולהחיותם.

וגם מה שנתבאר בפירוש "בורא קדושים ישתבח שמך", שההילול וההשגה של הנשמות ("קדושים") הם בבחינת "שמך" - אין הכוונה בשמו ית' עצמו, אלא רק להארה וזיו של "שמו".

וזוהו ושמך קדוש בו, שגם בחינת "שמך" הוא קדוש ומובדל.

ומה שנמשך בבחינת ממלא כל עלמין, כמו שהנשמה ממלא את הגוף, זהו רק הארה דהארה בו.

נמצא, שהחיות האלקית המתפשטת בתוך העולם להחיותו היא רק "הארה דהארה" מעצמותו ית', שהרי אפילו בחינת "שמו" ית' (שהוא רק "הארה" חיצונית מעצמותו ית') הוא למעלה מגדר להיות מקור לנבראים, ורק "הודו" והארה של הארה חיצונית זו (שנק' "שמו") מתפשט בארץ, והיא היא החיות האלקית המחיה את העולם.

ומה שאמרו רז"ל שהקב"ה "מלא" את העולם להחיותו, והשוו את מילוי העולם בחיות אלקית

רק בבחינת שם.

עומק הכוונה ב"שמות" ל' רבים הוא לא רק שכל ריבוי המדריגות בחיות האלקית הם "הארות" מ"שמו הגדול", אלא שכל מדריגה היא הארה לגבי המדריגה שלמעלה ממנה.

דהנה הובא לעיל כלל, שבכל "המשכה" מעליון לתחתון, רק "הארה" וחיצוניות מן המשפיע נמשכת אל המקבל, והיא בחינת "שם". וכך בעניינו, דרך הארה חיצונית (בחינת "שם") מהאור האלקי המחייב עולם גבוה יותר, מתפשטת לעולם הנמוך ממנו כדי לקיימו ולהחיותו.

ונמצא, דפירוש "שמות" ל' רבים, המורה שיש ריבוי מיני מדריגות ב"שמות" של הקב"ה [היינו, ב"הארות" עליונות המתפשטות מ"שמו הגדול"], הוא - שכל מדריגה היא רק בגדר הארה ו"שם" לגבי מדריגה עליונה יותר.

ובולם ממנו יתברך, ולכן יש כמה שינויים בעולמות.

מכל בחינות ה"שמות" הללו, נוצרו כל המדריגות השונות בעולמות ונבראים, דכפי ערך צמצום ההארה כך היא מעלת הנבראים, כלומר, השינויים (היינו חילוקי המדריגות בנבראים) אינם מצד העולמות עצמם אלא מצד האור האלקי המתלבש בהם.

והנה השם אינו כלום כנגד העצמיות וכאפס נחשב בו'.

כמבואר לעיל באריכות.

וזהו לכו חזו מפעלות הוי', היא הפליאה הגדולה, שהוא אין סוף ב"ה המהוה כל העולמות תמיד מאין ליש בדבורו.

"פעולות ה'" - הוא מעשה שמים וארץ, שנבראו מאין ליש, והוא ענין תמידי, כי הקב"ה מהווה (ע"י דיבורו) את כל העולמות כולם בכל יום תמיד מאין ליש.

ועל זה אמר דוד המלך "לכו חזו מפעלות הוי' - לכו ראו את הפליאה הגדולה שבמפעלות ה'.

ומהי הפליאה?

אשר שם שמות בארץ, לשון שממה, שבאמת אפילו כל העולמות מריש כל דרגין בו' הוא רק שממה נגד עצמותו ית'.

למילוי הגוף בחיות הנשמה, "מה הנפש ממלאה את הגוף כך הקב"ה ממלא את העולם" - כוונתם שהקב"ה "ממלא" ומחיי את העולם בהארה דהארה זו. ובלשון הזהר נקראת בחינה זו בשם "ממלא כל עלמין".

וזהו לכו חזו מפעלות ה' אשר שם שמות בארץ, ואמרו רז"ל אל תקרי שמות אלא שמות.

הפירוש הפשוט ב"שמות" שבכתוב זה הוא ל' שממה (שהקב"ה יעשה שממה בארצות העמים), אך רז"ל דרשו "אל תקרי שמות (שי"ן פתוחה) אלא שמות" (שי"ן צרוי) - מלשון שם. וידוע שבלימוד "אל תקרי" שתי הקריאות קיימות, שממה מובן, שיש קשר ושייכות בין שני הפירושים ב"שמות" - לשון שממה ולשון שם.

וע"פ מה שנתבאר לעיל בגדר "שמו" של הקב"ה יובן הקשר, כדלהלן:

כי הנה יש כמה שמות לו ית', והיינו מחמת שהעולמות לא יכלו לסבול ולהבין האור והחיות הנמשך ומתפשט משמו הגדול ב"ה, רק ע"י אמצעות כמה מיני מדרגות.

ובהקדם, שלפי הפירוש הפנימי במאמר "אל תקרי שמות אלא שמות", "שמות" קאי על שמותיו של הקב"ה.

ועל זה מדייק (בקרא ובחז"ל) "שמות" - ל' רבים, כי יש שתי דרגות כלליות באורו ית': (א) "שמו הגדול", דאע"פ שהוא רק הארה (שלכן נק' "שם"), מכל מקום גם הוא - כעצמותו ית' - "קדוש" ("שמך קדוש"), היינו מובדל ומרומם מגדר העולמות ("נשגב שמו לבדו"). (ב) "שמות" ל' רבים, דקאי על ה"הארה דהארה" המתפשטת בתוך העולמות להחיותם, ולכן נקרא "שמות" ל' רבים, היות שיש ריבוי מדריגות בחיות זה, שבכל עולם ועולם מתצמצם האור לפי ערך מדריגת העולם ההוא.

[ונמצא שיש שלש מדריגות: (א) מהותו ועצמותו של הקב"ה בכבודו ובעצמו. (ב) "שמו הגדול", דאע"פ שהוא רק הארה, מכל מקום גם הוא "קדוש", מובדל ומרומם מגדר העולמות. (ג) "שמות" - לשון רבים, שהם ריבוי "הארות" משמו הגדול (בחינת "הארה דהארה") במדרגות שונות, הנמשכות ומתפשטות בתוך כל העולמות והנבראים לקיימם ולהחיותם].

וכל מדרגה הנבונה המחיה את שלממה ממנו הוא

נגדו ית', הוא לפי שקיומם וחיותם הם מבחינת "שמות", כאמור. וכמו שאמרו רז"ל שאפילו עוה"ב נברא רק מאות יו"ד של שם הוי', דיו"ד היא נקודה בעלמא.

וזהו הקשר בין שני הפירושים ב"שם שמות בארץ", לשון שממה ולשון "שם".

[ולפי כל זה עולה:]

וזהו בורא קדושים ישתבח שמך, שכל העליות של בחינות "וקדושים בכל יום יהללוך סלה" [הנשמות] אינו אלא בבחינת שמך בו' [שהיא הארה בלבד].

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק ו

אע"פ שהוא יתברך מהווה את כל העולמות תמיד, אין זה פועל שום שינוי בו יתברך, כי כל העולמות כולם - גם העולמות העליונים ביותר - אין להם שום חשיבות לגבי, והם בבחינת "שממה" נגד ה'.

הא כיצד?

והיינו לפי שחיותם הוא רק מבחינת שמות, כי ביה הוי' צור עולמים, ביו"ד נברא העוה"ב בו'.

כיון שכל קיומם וחיותם אינם אלא מבחינת "שמות", שם והארה בעלמא, והרי השם אינו כלום כנגד ה"עצמות" וכאפס נחשב (כנ"ל), על כן נחשבו כולם כשממה. וזהו שדרשו רז"ל "אל תקרי שמות אלא שמות", דזה שכל העולמות הם בבחינת "שממה"

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

שיעורו אותו לעמוד מכסאו על רגליו לעזור להם כמשל איש מר נפש שצועק אל המלך מעוצם צערו שאז יפתח לו המלך הפתח בעצמו גם שהוא סגור בהיכלו יושב על כסאו יעמוד מכסאו על רגליו לפתוח לו, וכמ"ש פותח שער לדופקי בתשוב' בו' וד"ל. ונמצא שב' דברי' גורמי' בחי' העמידה למעלה לריב ריבנו בו' א' העסק בתו"מ שנק' הילוך ברגל, והב' התשובה במר נפש שלמעלה מן הדעת בו' דמשכי' לי' בחיל"א יתי"ר לפתוח שערי ר"ר בו' בבחי' עמידה ברגל דוקא וכמו עתה יגדל נא כח בו' כח עצמותו שלמעלה מן החכמ' שבראש כנ"ל, וזהו עיקר ענין הגאולה כמו שאנו או' בש"ע ראה נא בענינו וריבנו ריבנו וגאלינו גאולה שלימה בו', משום דהא בהא תליא דאם ישראל עושי' תשוב' נגאלין גאולה שלימ' בימו' המשיח דכאשר ישראל עניי' בתו"מ והמקטרגי' רבו למעלה ולמטה מבקשי' ריבה אתה את ריבנו בר"ר שלמעלה ממשפט התו' בו' כנ"ל ואז וגאלינו גאולה שלימ' נצחי' כל תמוט לנצח והוא בזמן משיח דכתי' ה' ימלוך לע"ו, וזהו דמלכא משיחא אתא לאתבא צדקיי' בתויבתא שע"י התשוב' יעלו לבחי' עצמו' אא"ס שלמעלה מתו"מ דצ"ג בו' כנ"ל שלא יוכל להיו' עוד קטרוג לפי שגם הקטיגור יהופך לסניגור, וזהו ה' יחת"ו מריבי"ו יחת"ו לעתיד וכמו שמסיים ויתן עוז למלכו בו', וגם עכשיו בכל יו"כ שמרבה לסלוח ביי"ג מדה"ר כמ"ש ויעבור ה' על פניו בו' וכן בכל עת צרה ליעקב יושיעם בר"ר כמ"ש עמד"ת להם בעת צרת"ם דוקא וד"ל.

קונטרס דמלכא משיחא אתא לאתבא צדיקא בתויבתא

וזהו ואתה ברחמיך הרבים עמד"ת להם בעת צרתם רבת את ריבם בו' בעת צרתם דוקא, דהנה בימי מתתי' חשמונאי ובניו עמדה מל' יון להשכיחם תורתך ולהעבירם חוקי רצונך לבד והם עמדו במס"נ על התו"מ ע"כ עמד"ת להם בעת צרתם ורבת את ריבם בו', דהגם שהיו ראוי' עפ"י מדה"ד להשכיחם תו"מ מפני חטאם שגרם קטרוגי' גדולי' ולא היו יכולי' לעמוד בזכותם לנגד מדה"ד, אבל רבת בעצמו את ריבם בו' והוא בבחי' עמידה וזקיפה בראש שלמעלה מן המשפט שעפ"י החכמ' והוא ברחמיך הרבים דוקא, וזה נתעורר למעלה מב' דברי' א' ממס"נ שלהם על התו"מ והב' מחמת התגברו' החושך דקליפ' יון עד שטמאו כל השמני' שבהיכל בו' להחשיך האור דחכמ' דתו' וביקשו להעבירם על חוקי רצונך, אז נתעורר ר"ר העליוני' שבעצמות ממש דהיינו כרחם אב על בנים בצר להם שיעמוד לעוזרם ולהצילם כמשל אב שרואה בצרת בנו מן האויב יעמוד על רגליו ויעזור בכל כחו העצמי להושיעו ולהצילו מיד אויבו הקם עליו בו', וזהו עמד"ת להם בעת צרתם דוקא בבחי' עמידה ברגל שהוא זקיפה בכל כחו בר"ר העצמי' שלמעלה גם ממדה"ד שעפ"י תו' בו' כנ"ל, והוא בעת צרתם דוקא שאז מתעוררי' בתשובה שלימה כמו בצר לך ומצאוך בו' ושבת עד ה' בכל לבבך בו', והתשובה ג"כ גורמת למעלה בחי' עמידה ברגל לעמוד לריב להכניע כל מקטרג ואויב בו' משום דבע"ת משכי' לי' לקודב"ה בחילא יתיר בו', כי צעק לבם אל ה' במר נפש ביותר עד

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ובדעת חדרים ימלאו (משלי כ"ד ד') ואח"כ מתחלקת לכחות פרטיים יותר המה החושים ראייה שמיעה ריח דיבור שהם כחות פרטיים נמשכים מהמוח שבראש שממנו מתפשט כח בעין לראות ובאוזן לשמוע כו' שכל כח פרטי יש לו מדור בפ"ע לפעול בו פעולתו ולפי מזג הכלי כך תכונת הכחות הנמשך ומתלבש בה, ואח"כ נמשך ומתפשט החיות מן הראש לכל הגוף ושם מתחלקים הכחות בהתחלקות פרטית יותר דהיינו כח המעשה מתלבש בידים וכח ההילוך ברגלים שאף בכח המעשה יש כמה מדריגות שהגם שדרך כלל נק' הכח המלוכש בידים ורגלים בחי' כח המעשה אעפ"כ יש חלוק והפרש גדול בין כח המעשה ידיים לכח המעשה דרגלים שביד יכול לצייר איזו ציור נאה או לכתוב איזו כתב המלוכש בו דבר חכמה והיד כותבת דבר חכמה ההיא מוכרח להיות שמלוכש בה אז כח החכמה והשכל שלו איך יצייר הציור ויכתוב הכתב אבל בכח המעשה דרגלים אין נמצא התלבשות השכל עד"ז אלא מעשה בעלמא להלך או לעמוד והיינו מפני שנמצא ע"ס בעשי' עצמה והן הן המדריגות שונות הנמצא בכח העשי' עצמו שבידיים מלוכש החכמה דעשי' משא"כ ברגלים שמלוכש בחי' עשי' דעשי', וכ"ז הוא בחי' התחלקות כחות הנפש לפרטים בכלים פרטיים כנ"ל וכל כחות אלו נמשכים ובאים מהנפש, וא"א לומר שגם קודם התמשכותן לכלי הגוף בעודן כלולים בנפש היו ג"כ בבחי' התחלקות עד"ז שא"כ אתה אומר נמצאת מחלק הנפש לחלקים רבים לפי תכונת איברי הגוף ובאמת שהנפש היא עצם פשוט א', ועוד שהרי אנו רואים שיש כחות הנפש בגוף המתנגדים זל"ז כמו בלב כח החימיות ובמוח הקרירות וכמ"ש בת"ז חכמה מוחא בינה ליבא וחכמה מקור החסדים הנמשכים כמים ובינה מקור הגבורות הנמשלים לאש ואחר התלבשותן בגוף יש להם כלים ומדורות מיוחדים ואין זה מכבה זה אבל אם אתה אומר שכמ"כ נמצאו וכמ"כ היו בשרשן בנפש ושם אין להם מדורות מיוחדים שהנפש רוחנית היא וא"כ היו זה מכבים זה, אלא ודאי מזה מופת ברור שבעוד הכחות בנפש היו בסגנון אחר מכמו שנעשי' אח"כ בהתלבשותן בכלי הגוף כי אז הם נעלים הרבה ודקים ביותר מן התואר שמקבלים אח"כ ע"י התלבשותן בכלים עד שבשרשן אינן מנגדים כלל זה לזה וגם אז הם כלולים כולם יחד בהתכללות בנפש בלתי התחלקות פרטי' כמו שנעשו אח"כ בכלים אלא הנפש שהיא עצם א' היא הכוללת כולם יחד בסקירה א', ועתה שים אל לבך המשל הזה איך מהנפש שהיא עצם

לשחוט קרבן פסח בין הערבים (ה') לאכול אותו בליל ט"ו בניסן צלי אש (ו') שלא לאכול אותו נא ומבושל (ז') ומצות צלייתו הוא ראשו על כרעיו ועל קרבו כידוע. ושרש המצוה כתב בטעמי מצות להרח"ו פ' בא וז"ל כבר הודעתך כי ביציאת מצרים היה הז"א ג' ג' ג' ג' בגו בטנא דאימא עילאה כמבואר אצלינו ואמנם כבר נודע מ"ש בגמ' (נדה ל' ב') התינוק במעי אמו ראשו בין ברכיו [ולכן היה צלוי ראשו על כרעיו] להורות שהי' מקופל במעי אמו ג' ג' ג' ג' ועתה הוא בסוד גדול עכ"ל ור"ל שמורים בקרבן פסח הטובה הגדולה אשר נעשה בגאולת מצרים שהוא ענין לידת הז"א והמשכת מוחי' דגדלות כמ"ש במצות מצה שהרי תחלה בגלות הי' בעיבור תלת דכלילן כו'. ובוה יובן ג"כ מה שאנו אומרים בהגדה עבדים היינו לפרעה במצרים (דברים ו' כ"א) כדפי' במ"ח אנו בני ז"א העומד בעיבור בבטן המלאה בינה היינו עבדים לפרעה העומד בעורף א"א שהי' מעכב שלא יצא ז"א ממצרים שהוא מצר מי הנק' בינה והי' הז"א בצער וגלות גדול כולד המעובר במעי אמו ויוציאנו הוי' אלקינו או"א שהלבישו לזרועות דא"א, וזהו ביד חזקה ובזרוע נטויה כו': להבין ענין העיבור והלידה והכתיב אני הוי' לא שניתי (מלאכי ג' ו'), אך הענין כי באמת עצמותו ית' מרומם ומתנשא למעלה מעלה מן הי"ס שהם רק בחי' כלים לאורו וזיוו ית' ובבחי' הכלים הוא שנמצא השינויים שפעמים הם בבחי' קטנות ואז מאיר האור בהם ג"כ בקטנות כפי אשר יוכלון שאת ופעמים הם בגדלות ואז מאיר האור בהם בגדלות והנה במצרים הוכרח להיות המדות עליונות שהם בחי' הכלים הנק' ז"א בעיבור שהוא תכלית הקטנות כו' מטעם המבואר בפע"ח, ולסיבה זו הי' הגלות כי מבחי' קטנות יונקים החיצונים וניתנה שליטה לפרעה ואנו היינו עבדים לו וטפלים אליו משא"כ מבחי' גדלות, והנה קודם שנבא אל הביאור יש להקדים ביאור מ"ש בע"ח שמעמד הקליפות בין המקיפים לפנימי' אחוריהם אל המקיף ופניהם אל הפנימי ור"ל מקיף ופנימי עגולים ויושר:

(א) **ולהבין** זה הנה ענין עגולים ויושר יובן עד"מ מנפש האדם המתלבשת בגוף שמתחלקים כחותיה לחלקים פרטיים באברי הגוף לפי מזג תכונת כלי הגוף כמ"ש בזהר שבמוח נמצא תלת חללי' דגלגלתא שנים לצד הפנים וא' לאחוריים ובתלת חללין אלו מלוכשים ג' מוחי' חב"ד שבשני החדרים אשר לצד פניו מלוכשים שני מוחי' חו"ב ובחדר שאחורי כתפין מלוכש מוח הדעת וכמ"ש

פשוט וכוללת כחותיה כא' מתחלקים אח"כ לכחות פרטיי שונים ע"י הגעתן בכלי הגוף המחולקים כנ"ל והבן מזה בנמשל למעלה ענין עגולים ויושר כי הנה נז' בע"ח שמקור העיגולים הוא העיגול הגדול שלפני הקו המקיף את הכל ומקור היושר הוא מהקו שנמשך מאא"ס אל תוך החלל, והענין שבחי' העגולים יש בהם ג"כ י"ס אלא שהן בחי' התכללות כחות הספי' כמו שהן בשרשן טרם התמשכותן בכלים דיושר להיות כאו"א במדור בפ"ע אלא כמו שהן כלולים יחד עדיין ולכן הם כגלדי בצלים זת"ז כי נכללין כא' כנ"ל במשל מכחות הנפש כמו שהן כלולים בנפש שהם נעלים מכמו שהם אח"כ בכלים שלהם וזהו בחי' משכיל מקור החכמה דאצי', אבל בחי' היושר הוא בחי' האורות המתלבשים בכלים שאז הם כל אור בכלי מיוחד בתלת מוחין מלוכש חב"ד כנ"ל וכן חו"ג דרועא ימינא ושמאלא ת"ת גופא נו"ה תרין שוקין כו' ואז החכמה מובדלת מהבינה זה מקור החסדים וזה מקור הגבורות זה עומד לפעול פעולה זו וזה פעולה אחרת וכנ"ל וכן מתחלקים עוד שי"ס יש בהם ל' כלים י' פנימי' מתלבשים בבריאה וי' תיכונים ביצי' וי' חיצוני' בעשי' לפעול השפעת גשמיים וגם בהם י' בחי' כנ"ל במשל כח המעשה שבידים לגבי כח ההילוך שברגלים וזהו הנק' השתלשלות העולמות כשלשלת זו טבעת תחתון אדוק בטבעת עליון ועליון בעליון הימנו וכנ"ל עד שבאו מהם השפעות גשמיים להוות העוה"ז וכל אשר בו כמ"ש ואתה מחי' את כולם (נחמי' ט' ו') שזהו ע"י היושר כמשל כחות הנפש כשהם בגוף פועלים פעולתן משא"כ בעודם כלולים בנפש כו': והנה תכלית הכוונה של המאציל ב"ה שהאציל וברא ויצר ועשה סדר ההשתלשלות עולמות אבי"ע ידוע שהוא ירידה צורך עלי' שיהיו אח"כ ביטול היש לאין ולכן סוף מעשה והתהוות הנפרדים הוא עיקר המכוין כי אין מלך בלא עם ל' עוממות ר"ל נפרדים דוקא וכשהם בטילים כמ"ש וצבא השמים לך משתחווים זהו כבוד מלכותו ב"ה וריבוי המחנות של המלאכים היינו ריבוי התחלקות באיכות הביטול כמו מחנה מיכאל ביטולם אל ה' הוא בבחי' אהבה ותשוקה נפלאה לצאת מן הכלים המגבילים ומחנה גבריאל ביטולו בבחי' יראה ופחד כו' וכעז"ז ימצא חלוקי' רבים ג"כ בביטול הנשמות למעלה, אך דרך כלל כולם כאחד הן נשמות הן מלאכים עולים ממטה למעלה בבחי' ביטול אליו ב"ה וזהו תכלית כוונתו ית' שזהו העלי' שבשבילה הי' ירידת החיות ממנו ב"ה להוות העולמות כנ"ל אמנם הקליפות וסט"א שאין בהם בחי' הביטול הרי מובן שא"א להם לקבל החיות והשפע מבחי' היושר שהוא בחי' התלבשות האורות בכלים להיות השתלשלות עולמות אבי"ע מאחר שהשפע עליונה זו היורדת להתלבש בכלים אינה אלא צורך עלי' להיות ביטול היש לאין כנ"ל א"כ אינה מתלבשת אלא בכלים שיש בהם בחי' הביטול והן

נשמות ומלאכים ובהגיע השפע לתוך הכלים הנה הכלים מגבילים אותה בלי תומשך להלאה להתלבש בכלים בלתי ראויים הם כלים הטמאים דקליפות שאין בהם בחי' ביטול כנ"ל שאין ראויים לקבלה לקבל בתוכן את האור מא"ס ב"ה ולכן מבחי' אור המתלבש בבחי' יושר הי' נמנע השפע לחיצונים. אכן מה שיכולים לקבל חיות הוא מבחי' העגולים דוקא שהוא למעלה מהתלבשות בכלים וחופף עליהם בהיות שלעוצם רוממותו ועוצם גדולתו אין יכול להיות נגבל בכלים אפי' דקדושה ושם אין מעשה התחתונים תופס מקום כ"כ כמ"ש אם צדקת מה תתן לו (איוב ל"ה ז') ורבו פשעין מה תעשה לו (איוב ל"ה ו') ולכן יוכל להטיב גם למי שאינו ראוי עד גם שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך (משלי ל' כ"ח) ר"ל שגם להחיצונים יוכל להגיע חיות משם אע"פ שהם אין בהם בחי' הביטול כלל רק דקרו ל' אלקא דאלקא כמאמר בלעם לא אוכל לעבור את פי ה' (במדבר כ"ב י"ח) שזהו מעט בחי' הביטול ולגבי ביטול דקדושה הוא בחי' יש ממש יחשב אך לעוצם רוממות האור המאיר בבחי' מקיף כלא חשיבי' השפע מלדקדק שלא יגיע אליהם ולכן משם יוכלו לקבל יניקה, וזהו שאמר האריז"ל שמעמד הקליפות אחוריהם אל המקיף שמ"מ מעט יניקה מגיע להם מאור המקיף וכמשל החבית המליאה על כל גדותיה נשפך ממנה מים לכל צד משא"כ כשנמשכים דרך צנור וברזא לא יושפך לצדדים רק להכלי הראוי' שהעמידו תחתיה כו' אך מ"מ גם משם מגיע להם יניקה מבחי' חיצוני' לבד וכמאן דשדי בתר כתפין כמו שית' עד שלכן אחוריהם לבד אל המקיף ולא פניהם כי בפניהם אין יכולים להסתכל לאור המקיף שאין רצויים כלל לפניו ב"ה וכמשל השממית שעם היותה בהיכלי מלך לא שהיא רצויה אצלו עד שכדאי שתקד בהיכלו אלא שלעוצם רוממותו אינו נותן לב להקפיד לגרשה כו': ועוד זאת יש דרך אחרת ליניקת החיצוני' היינו מ"ש בע"ח ופניהם לפנימי כו' ור"ל גם מבחי' היושר והיינו כאשר יורדת השפע עליונה להתלבש בכלים דבי"ע בצמצומים רבים וגדולים ע"י כלים מכלים שונים שאז היא בבחי' קטנות מאד אז יוכלו גם החיצונים לינק דרך שערות דנוקבא כדאי' בע"ח רק בהיות השפע לא נתצמצמה בלבושים רבים כ"כ כ"א מלוכשת בהכלים בבחי' גדלות אז אין באפשרי להם לינק מטעם שנתבאר לעיל וביאור ענין הצמצומים הגדולים האלו יש להבין עפמ"ש במ"א במ"ש האריז"ל שא"ל אדנ"י בגימ' צ"ו וידוע דאין צו אלא ע"ז והענין לפי שאל אד' הוא השם השולט בעשי' ומכללו העוה"ז וכל השפעה הנמשכת בעוה"ז נמשכת ע"י לבוש עב וגם שהוא לבוש הטבע עד שיוכל האדם לומר כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה (דברים ח' י"ז) ובאמת ברכת ה' היא תעשיר אלא שהברכה נמשכת ע"י לבוש עב המסתיר אותה, ומי החכם ויבין את

יש יוכלו לינק ומדרך זה יניקתם ביותר מיניקתם מאור המקיף שאחוריהם לבד אל המקיף משא"כ דרך צמצומים האלו הנה פניהם אל הפנימי, נמצא העולה מזה שיש שני אופנים ליניקת החיצוני' הא' מבחי' המקיף כנ"ל, הב' מבחי' קטנות וצמצום השפע דיושר כשמתצמצם בכלים מכלים שונים אז יונקים דרך שערות דנוק' כנ"ל, זולתי מבחי' הממוצעת דהיינו כאשר השפע מלוכשת בתוך הכלים רק היא שם בבחי' גדלות עדיין והוא עצמות היושר אז אינן יכולים לקבל יניקה משם כלל כנ"ל:

מצות קרבן פסח

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

וכמו"כ יובן בעבודה שכלב אין אדם כו' אא"כ נכנס בו רוח שטות המכסה על האמת כמו שמכסה על השכל, עושה שטותי', לכן צריך קרבן, והקרבן מכס' הוא בחי' נה"ב ששרשה ג"כ מבחי' התהו, וצריך להקדישה תחילה זהו בחי' סידור שבחו של מקום⁵, וסיפור ביטול המלאכים, ובכלליות השנה זהו ספה"ע, ובד"פ בכ"י ברכות ק"ש, ובכלל סולם זה צלותא, דא כבש המזבח, שמעלים עלי' נה"ב זובח את יצרו, וע"י העלאת נה"ב מתעלה הנה"א ביתר שאת, וכמשל הרוכב על הבהמה שיוכל להעלותו למקום שבעצמו א"י לעלות, וגם בכל היום צ"ל בבחי' אתכפא מכל רצונות זרות, וה"ז מס"נ כי מה לי קטלא כולא או קטלא פלגא כו'.

וזהו הים ראה וינוס ארוננו של יוסף⁶ שפטפט ביצרו ועמד בנסיון אשת פוטיפר וע"י נטירת הברית זכה למלך, וכשראה הים וינס מפניו להיות כי זבח את יצרו שזהו תכלית המכוון מבריאית יש מאין, לכן הים אם כי נברא בשלישי, מ"מ יוסף זכה והרי כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה. והנה כתי' אלה תולדות יעקב יוסף שיוסף הוא בחי' תולדות גילוי דיעקב⁷, ואיתא משה מלגו ויעקב מלבר א"כ משה גבוה יותר מבחי' יוסף, והיינו כי ים בחי' מל'

זאת והצדיק הצדיק והרשע הרשע ויאמר אני ואפסי עוד ולזאת ניתנה הבחירה, והנה לכן אל אד' שעל ידם נשפע השפע בעשי' בגימ' צ"ו ואין צ"ו אלא ע"ז הוא לבוש עב המלביש שפע זו עד שיכול להיות בחי' יש וזהו מ"ש אלביש שמים קדרות ושק אשים כסותם (ישעי' נ' ג') שהוא לבוש שק המעלים כנ"ל ובהיות השפע נמשכת ע"י לבוש שק הנ"ל אין מדקדקים בה כ"כ וגם החיצוני' שהם יש יוכלו לקבל יניקה שהרי אמרנו ששפע זו נמשכת בהעלם גדול עד שיוכל לומר כחי כו' וא"כ גם כשהם בחי'

אחור וקדם צרתני¹, זכה אדם כל העולם כולו לא נברא אלא לצוות לזה², גם כדי שימצא הכל מוכן, לא זכה אומרים לו אפי' יתוש קדמך, פי' קדמך לבד הקדימה במה שנוצרה תחלה, ולבד מה שהיא לא חטא, גם שרשה הוא מבחי' התהו שקדם לתיקון. אמנם הנה כ"ז הוא כשהאדם לא זכה, אבל כשזכה הגם כי תהו קדם לתיקון, אמנם הנה נודע כי תהו הוא בחי' סותר ע"מ לבנות, וכשאדם דתיקון מתקן חלקו בבחי' התהו אז כל העולם לא נברא אלא לצוות לזה, להיות כי כל העולם גוף גדול הוא בשבילו עולם קטן, וגם תהו בכלל, וכל התיקון הוא בשביל לתקן התהו א"כ אחר הבריור הרי התיקון גדול, להיות כי יורש גם אורות דתהו, וזהו בבטן עקב את אחיו בחי' התהו שקדם לתיקון.

ויובן ביאור הענין מקרבנות³, שלכאורה אדם חטא מביאין בהמה לכפר עליו, מדבר חי. אך הענין דשורש הבהמה הוא מפני שור, וע"י העלאת הבהמה מעלי' חיות הנושאי' את הכסא עם האדם שעל הכסא לבחי' כי לא אדם הוא, ומ"מ צריך אדם להביא את הבהמה ולהקדישה, וע"י הקידוש ממשיך אר"מ⁴ עלי', ולסמוך, ואח"כ יוכל הכהן להעלותה.

(5) וצריך להקדישה תחילה זהו בחי' סידור שבחו של מקום: בצירי הגליון נרשם בגוכי"ק: ועו"ל ההקדשה הוא קבלת מצות ואהבת לריעך כי תהו ותיקון ריעי' הם.
(6) וזהו הים ראה וינוס ארוננו של יוסף: בהבא לקמן ראה יהל אור לתהלים ע' תמא ואילך. אוה"ת ויקהל ע' ב"רכ.
(7) והנה כתי' אלה תולדות יעקב יוסף שיוסף. גילוי דיעקב: ראה בארוכה מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"ב ע' תרעז ואילך. תרפד ואילך. אוה"ת ויחי שפה, ב ואילך. שפה, א ואילך. שצה, א ואילך. תד, ב ואילך. שם (כרך ו) תתשמו, ב ואילך. וראה לעיל ע' רפה. וש"נ.

(1) אחור וקדם צרתני: הוא רישומי דברים בקצרה מהמשך והחרים ד"ה הים ראה וינוס לעיל ע' רעז ואילך.
(2) אחור וקדם צרתני. אלא לצוות לזה: בהבא לקמן ראה תו"א בראשית ג, ד ואילך. מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' רפט ואילך. סה"מ תרל"ג ח"א ע' רעא ואילך. ח"ב ע' שצד ואילך. ועוד.
(3) ויובן ביאור הענין מקרבנות: בהבא לקמן ראה גם לקו"ת נשא כח, ב ואילך. סה"מ תרכ"ז ע' קלד ואילך. וש"נ. תרכ"ט ע' סט ואילך. וש"נ.
(4) וע"י הקידוש ממשיך אר"מ: ראה לקו"ת מטות פב, סע"ב. פג, ב. מאמרי אדה"ז תקס"ז שם ס"ע רצא"ב.

ידיכם קדש, ומשם נמשך להיות ויט ידו כו' ועי"ז ויולך ה' ברוח קדים, ונבקע הים לי"ב גזרים לפי הת"י להיות ששם עלו שבטים שבטי י"ה י"ב ג"א דז"א, מי"ב בקר כו', וזהו בוקע ים לפני משה גם משה מלגאו מ"מ שורש הבקיעה הוא לפני משה, וגם מתורץ שהגם שהים ראה ארונו ולזה נס, ומ"מ צריך להיות ואתה הרם, בוקע ים לפני משה, ולפי' רש"י שנחלקו כל המימות זהו לפרסומי מילתא.

המשך והחזרים תרל"א

ד"ה אחור וקדם צרתני

י"ס סודכ"ד, ויוסף יסוד ז"א, ולכן כשהים ראה ארונו שהוא ג"כ יסוד כנודע מענין ארון הברית, נס מפניו ע"ד הכלה הופכת פני', אמנם בכדי להיות הבריא זהו ע"י בחי' רוח קדים מבחי' קדמונו ש"ע זהו ע"י משה ואתה הרם את מטך שזהו ע"י הרמת היד הגבהת ידיו של משה למעלה מהראש הוא בחי' מוחין ע"ד כש"ב השי"ן חג"ת קודם לבי"ת חו"ב⁸, והיינו בכדי להגיע לבחי' כ"ף בחי' כתר ע"ד שאו

אמור לז, ב. לח, סע"ד ואילך. ועוד.

(8) כש"ב השי"ן חג"ת קודם לבי"ת חו"ב: ראה בארוכה לקו"ת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

יצירה עשיה בהעשר ספירות שבעולם ההוא, יו"ד בחכמה ה' בבינה ו' בז"א ה' במלכות. והוא סדר הבאת והמשכת האור שנמשך בכל עולם ועולם על ידי ד' אותיות אלו שצריך להיות אופן הבאת האור על ידי ד' מדרגות אלו כו'. וזהו ענין העשר ספירות, חכמה הוא בחינת צמצום ובינה הוא בחינת התפשטות כו' כמו שיתבאר, ובאמצעות ד' אותיות אלו בבחינת צמצום והתפשטות כו' מתהווה כל עולם והנבראים שבעולם ההוא מאין ליש, שמטעם זה נקרא שם זה הוי' לשון מהווה שהוא מקור המהווה מאין ליש כו'. ואם כן הרי יש בשם הוי' גם כן חילוק מדריגות פרטים. וא"כ צריך להבין מה ההפרש בין שם הוי' לשם אלקים, דבשם אלקים כתיב לשון רבים ושם הוי' הוא אחד, מאחר דגם בשם הוי' יש מדרגות חלוקות כו' כנ"ל. אך הענין הוא בכלל דשם הוי' יש בו פרטי מדרגות אלא שכל המדרגות שבו הם בבחינת התאחדות והתכללות כו'. ונתבאר לעיל דזהו אמיתת ההתכללות כאשר ריבוי פרטים מתאחדים יחד והם כדבר אחד ממש כו'. ועל ידי האחדות דשם הוי' נעשה בחינת האחדות וההתכללות בהנבראים שנמצאו ונתהוו, דעם היותן בבחינת ריבוי ההתחלקות מכל מקום מתאחדים ומתכללים זה עם זה כו'.

קיצור. שם הוי' הוא מקור ההתהוות ובפרט עלמא דאתכסיא. ובו חילוקי מדרגות. אלא שהם בהתכללות והתאחדות.

שמחת תורה ופרשת נח רנ"ט

אמנם עדיין אין זה מובן דהלא ידוע דמקור כל ההתהוות הוא משם הוי'. ועם היות דההתהוות בפועל הוא על ידי שם אלקים מכל מקום אמיתת ההתהוות הוא משם הוי' דוקא, דהוי' הוא לשון מהווה. ומה שנתהווה על ידי שם אלקים זהו דוקא מאור הוי' שנמשך על ידי שם אלקים דהוי' ואלקים כולא חד כו'. ואם כן לכאורה בהכרח לומר שכל הפרטים שנתהוו ישנם גם כן בשם הוי', דאם לא כן מאין נתהוו מאחר דהשם הוי' הוא מקורם האמיתי כו'. וגם הלא כתיב יהללו את שם הוי' כי הוא צוה ונבראו, הלא נבראו גם משם הוי' עצמו. אלא שזהו בבחינת ונבראו מאליו וממילא, והיינו התהוות בחינת עלמין סתימין דלא אתגליין שעל זה נאמר ונבראו כו', ומה שנאמר בראשית ברא אלקים בבחינת התהוות כח הפועל בנפעל על ידי שם אלקים, היינו נבראים דעלמין דאתגליין כו', כידוע ומבואר בכמה מקומות. והרי בנבראים דעלמא דאתכסיא הרי יש בהם כמה פרטים בבחינת ריבוי התחלקות נבראים וכמאמר כל מה שיש ביבשה יש בים כו', הרי יש שם גם כן ריבוי פרטים והתהוותם הוא משם הוי' כו'. ובאמת הלא בשם הוי' יש בו ד' אותיות, וידוע אשר הד' אותיות המה מדרגות פרטיות מחולקות זה מזה. ובדרך כלל הד' אותיות הוי' כוללים הד' עולמות אצילות בריאה יצירה עשיה, יו"ד באצילות ה' בבריאה ו' ביצירה ה' אחרונה בעשיה. ודרך פרט יש שם הוי' בכל עולם מהד' עולמות אצילות בריאה

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תרפ"ו

כל הגילויים דג"ע ותחיית המתים תלויים בעבודת האדם בעוה"ז – היום לעשותם. תורה ומע"ט נשארים לאדם לעולם, ולכן צריך להקפיד על שיעורי לימוד פ"א שחרית וערבית. יפה שעה אחת – הטיה אחת – בעוה"ז לתשובה ומע"ט, כי בזה תלוי הגילוי בעוה"ב

מגבלות בקביעות זמנים מיחדים ומגבלים על למוד התורה ותפלה, אשר בזה אין איש בארץ אשר יכול לפטור את עצמו חס ושלום מזה, כי הכל חייבין בפרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית, וזאת תהיה עבודתו, ד"ראשית עריסותיכם תרימו לה", דתכף ומיד בקומו משנתו בבלק יתה לו שעה קבועה על למוד, דשעה הראשונה בהחזרת הפקדון צריך להיות מקדשה לה, ויתבונן דהרי היה יכול להיות חס ושלום אשר לא יחזירו לו פקדון נפשו, ומה היה אז עם כל העסקים שלו כו', ואשר על פן צריך להגביל שעה זו על למוד התורה איש איש לפי ענינו, ואחר כך להתפלל ולהשתדל בתפלה בצבור ובאיזה למוד אחר התפלה, ולהיות קבוע וחקוק במחוייב איזה דבר הלכה או אגדה אשר בה יתנה ויתנהר בהליכתו בעסקיו, וכן פרק אחד ערבית בקביעות, ויעמוד בכל תקף עז נגד כל מיני מניעה ועכוב, אשר בזה הוא משלים הפונה האמתית בירידת הנשמה בגוף, וזהו "יפה שעה כו' העולם הבא", דשעה מורה על זמן ועל ההטחה, דעל ידי שמטה את עצמו בעולם הזה וקובע שעה לתשובה ולמעשים טובים, הנה זה יפה יותר מכל חיי עולם הבא, דלהיות דכל הגילוי בעולם הבא הוא תלוי רק בהשעה בעולם הזה, ואמרו "תשובה ומעשים טובים" הפונה דהתשובה יביאו לידי קיום המעשים טובים, דהרי יכול להיות שעוסקים בתורה קדם התפלה ומכל מקום הרי התפלה אינו כדבעי, וכן אפשר שמתפללים בחיות ומכל מקום בהלכו בעסקיו הרי לא נשאר שום רשם כלל מההחלט שבתפלה, ולכן אמר "תשובה", דהעקר הוא תשובה שמביאה לידי מעשים טובים בפעל ממש, וזהו "יפה כו' עולם הבא", דכל הגילויים הנעלים בהמדרגות בעולם הבא תלוי הכל בהשעה אחת בעולם הזה דוקא.

וזהו "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא", דהנה העולם הזה הוא "היום לעשותם", וכל הגילויים בהמדרגות דגן עדן התחתון ועליון והגילוי בעולם התחתון בהגילוי דלעתיד, הכל באשר לכל תלוי בעבודת האדם בחייו בעולם הזה, והאדם באשר יעשה חשבון צדק בנפשו דירידת נשמתו היא בשביל פונה פנימית, דהלא אינו כבעל חי, וגם הבעל חי הרי בריאתו בעולם הוא בשביל תכלית, ובכל אופן גם איש פשוט ביותר יבין דיצירת האדם והיותו בעולם אינו בשביל לאכל ולשתות וכו', דאיזה תועלת יש בזה, וכאשר תהיה כל ההתבוננות שלו על פי האמור בדברי רבותינו ז"ל, וישים אל לבו דימי האדם מרודים וקצובים, וכמאמר "הזמן קצר והמלאכה מרבה" במלאכת שמים, אשר זהו כל עקר ענין היותו בעולם היא מרבה, ויעשה חשבון בינו לבין עצמו אדעתא דנפשיה^כ לידע את האמת הגמור מכל הנעשה אתו עמו כי כל ימיו ושנותיו הולכים בהכל וריק, והוא טרוד ומטרד כל היום לרבות הלילות רק בעניני גופו ומלוי מחסוריו החמריים במה שמכרח לו וגם במה שהוא מותרות, ודואג רק לגופו, ואודות נפשו אינו דואג כלל, וגם זאת היום המנות מכסה ונעלם מאת האדם, וכן נראה במוחש דרחמנא לצלן במה בני אדם אין מספיקים לברר עניניהם האמתיים שטרודים תמיד כו', ושלשה אוהבים יש לו לאדם (מהם מה שהוא אוהב אותם, ובהם אלו שהם אוהבים אותו): בנים, תורה ומעשים טובים, וכסף וזהב וכל היקר ברכוש, דאין מלוין לו לאדם הכסף וזהב שלו, וגם הבנים הוא רק עד הקבר, והעקר הוא התורה והמעשים טובים אשר קבץ על יד ירבה הון ועשר רב באשר נצחי, אשר על פן הנה זה כל האדם אשר בעוד כחו אתו עמו ישים אל לבו את אשר יבוא באחרית הימים, ויעשה לעצמו הגדרות

ד"ה יפה שעה אחת

שבת פרשת מקץ, שבת חנוכה

איננו יודע כלל מה היא אלקות, הוא אינו משיג כלל מה זו אלקות, הוא רק שמע מאביו שיש אלקות, ובמה שהוא שמע מאביו הוא מאמין באמונה שלימה עד מסירות נפש ממש.

כו. ידוע לכל שאמונה היא בעצם למעלה משכל. בשכל ישנם כמה אופני שכל, שבאופן כללי הם נחלקים לשני אופנים כלליים: שכל גלוי ושכל נעלם. אך רק דבר שהוא למעלה גם משכל נעלם, כלומר, שגם השכל הנעלם אינו מסוגל להשיג אותו – בזה צריכים לנצל את האמונה.

ביתר בהירות: אמונה היא רק באלקות שאי אפשר להשיגה בשכל. ואילו האלקות שיכולים להשיג בשכל, מחוייב כל יהודי להטריח את שכלו כדי להבין אותה על פי שכל.

קיים ענין בהבנה, שבגלל סיבה מסויימת הוא נקרא בשם אמונה. ברם, זה רק כשם המושאל, כי זה דבר זמני בלבד. ואמונה זו נקראת – אמונה זמנית.

תלמיד כשהוא לומד אצל רב, והרב מסביר לו סוגיא בגמרא בסברות שכליות, הרי עד שהתלמיד קולט בשכלו את הסברא השכלית שהסביר לו הרב, היא לגביו דבר של אמונה, הוא מאמין במה שהרב אמר לו.

ברם, לאמיתו של דבר, אמונה זו היא זמנית בלבד, שהרי כשהתלמיד מבין את הסברא בשכלו הוא, הופכת האמונה הזמנית לשכל עצמאי.

כז. זה משמעות הפסוק "זה אלי ואנוהו, אלקי אבי וארוממנהו" לפי פירושו של השל"ה.

בשעה שהאלקות בהשגתו של אדם היא בבחינת "זה", כלומר, לפי יגיעת המוח, שאותו אדם יגע ביגיעת המוח להבין אלקות, הרי חלק הוא מבין בשכלו, וחלק – שאי אפשר לו להבין בשכל – הוא מאמין בו באמונה – אז זה "ואנוהו".

"אנוהו" – שתי מלים במלה אחת, אני והו, כלומר, שהאדם מתאחד עם הקב"ה בהתאחדות גמורה.

"אלקי אבי" – זה אמונה, כלומר, כשהאלקות בהשגתו היא אמונה בלבד, והוא אינו מטריח את שכלו להבין אלקות, אלא מאמין במה שאמר לו אביו, הרי למרות שגם זה דבר טוב מאד – זה רק "וארוממנהו", כלומר, אלקות מרוממת ממנו.

כח. רצוי מאד ללמוד ולהבין עומק המלים בהן מסביר השל"ה את המלים "ואנוהו" ו"וארוממנהו".

על "ואנוהו" אומר השל"ה "אני והו דבוקים ביחד כביכול כי הידיעה נתפסת בלב".

כד. גם באמונת ה' דורשת חסידות שתהיה השגה, כמוסבר באריכות בביאור הפסוק¹ "דע את אלקי אביך".

דוד המלך אומר לשלמה "ועתה שלמה בני דע את אלקי אביך". לכאורה, היה עליו לומר "האמין באלקי אביך". כן לא מובן אומרו "אלקי אביך", היה עליו לומר אלקים סתם.

לאמיתו של דבר, דוד המלך אינו הראשון המכנה את הקב"ה בכינוי "אלקי אבי", יעקב אבינו כבר אמר² "אלקי אבי אברהם ואלקי אבי יצחק".

"אלקי אבי" משמעו, האמונה באלקות, שהורים מעבירים לילדיהם, והילדים מקבלים מההורים. זהו "אלקי אבי" – האלקות שקבלתי מההורים.

דוד המלך אומר "דע את אלקי אביך", האלקות שקבלת מהוריי, עליך לצרף בהבנה, שכן, באלקות ישנם דברים שיכולים להבין אותם.

ההבנה באלקות מבהירה את האמונה, והיא נעשית אמונה טהורה.

אך, מי שמאמין גם בדבר שניתן להבינו, הרי נוסף על כך שהוא מאבד את המצוה של הבנת אלקות, האמונה שלו איננה אמונה טהורה, שכן, מעורבים בה ענינים שיכולים להבינם.

זוהי האזהרה שמזהיר דוד המלך "ועתה שלמה בני דע את אלקי אביך" – שצריכים לעמול על הבנת אלקות.

כה. השל"ה ב"עשרה מאמרות", מאמר הראשון – אומר: "זה אלי ואנוהו אלקי אבי וארוממנהו"³, ר"ל כשהאלי שהוא אלי מצד השגתי וידיעתי אז ואנוהו מלשון אני והו, ר"ל אני והו דבוקים ביחד כביכול, כי הידיעה נתפסת בלב. אמנם כשאין לי הידיעה מצד ההשגה רק מצד הקבלה שהוא אלקי אבי אז וארוממנהו, כי הוא רם ונשגב ממני, ואני מרוחק מאתו במצפון הלב. שני אופנים בידיעת אלקות. אופן אחד הוא "זה אלי", ואופן שני – "אלקי אבי".

האופן הראשון הוא "זה אלי".

"זה" הוא הוראה לגילוי, כמו שכתוב על לעתיד⁴ "ואמר ביום ההוא הנה אלקינו זה וגו'", שכן, לעתיד הרי תהיה אלקות בגילוי, ולכן קורא לה הפסוק "אלקינו זה", כי "זה" הוא תואר הגילוי, כמי שאומר – זה הדבר, ומראה באצבעו שזהו זה.

זהו "זה אלי" – אלקות היא לגבי בבחינת "זה".

האופן השני הוא "אלקי אבי".

"אלקי אבי" – האלקות של אבי. כלומר: האדם עצמו

(3) שמות טו, ב.

(4) ישעיה כה, ט.

(1) דברי הימים א. טט, ט.

(2) בראשית לב, י.

לתעשיינים הגדולים ולסיטונאים: - סרסורים משלהם, להם הם מוכרים את סחורתם, והסרסור מוכר לאחר מכן את הסחורה לסוחרים שונים.

גם כשהקונה פונה אל התעשיין ישירות, הוא נותן לו סחורה על חשבון הסרסור.

לסרסור נזקקים גם הקונה וגם המוכר. יושבי אוהל בכלל וחסידים בפרט גם כן יודעים נחיצותו ופעלו של הסרסור.

ב"יושבי אוהל" אני מתכוון לבני תורה שאינם חסידים.

לכל בן תורה הסרסור שלו שהביא אותו להיות בן תורה. באחד זה היה חבר טוב, בשני זה היה המרא דאתרא, בשלישי זה היה ראש הישיבה, כלומר, לכל בן תורה - סרסור המעמידו בקרן אורה.

גם לחסיד יש סרסור המעמיד אותו בקרן תורה ואורה.

לב. על אחת משאלותי ב"יחידות" אמר לי אבי:
עצת חז"ל היא "עשה לך רב וקנה לך חבר"⁷. רב וחבר יש להם שייכות אחד לשני. אם אין לאדם רב, גם החבר אינו חבר. אם אין לו חבר, גם הרב אינו רב.
"עשה לך רב" - סיים אז אבי - הוא בקבלת עול, ואילו ביחס לחבר צריך להיות "וקנה לך", כזה שלב האדם נמשך אליו.

ברם, מן ההכרח שיהיה חבר, כי החבר הוא המורה דרך מה לשאול את הרב, וגם עוזר בקיום הוראותיו של הרב בפועל ממש.

לג. כשסיים אבי סיפור ה"יחידות" שלו והמענה של סבי, החל לנגן ניגון דביקות לבבי וכל המסובים הצטרפו אליו.

הרה"ח הרי"מ, החסיד רש"ג ועוד מבין המסובים, בכו בחשאי.

הבכיה היתה השתפכות-לב פתאומית בלי מלים, כפי שקורה לעתים קרובות בהתוועדות חסידית, כששומעים דברים היוצאים מן הלב - בכלל, ומפי נשיא בישראל בפרט - חולף במוח ובלב חשבון כללי מהמצב הרוחני העצמי, ופורצים בבכיה.

לד. החסיד ר' חנוך הענדל היה אדם לבבי מאד, כל דבר היה אצלו עם לב, בימות החול - עם לב, שבת - עם לב, ימי חג - עם לב.

בכל זמני השנה היה ר' חנוך הענדל - רק לב, לפי ערך הזמן, פסח - עם לב בעיני פסח, בדיקת חמץ - עם לב, אפיית שמורה - עם לב, אמירת ההגדה - עם לב, אמירת תיקון בשבועות - עם לב, קינות וסליחות

אני והקב"ה מאוחדים יחד, שכן, הידיעה שהאדם יודע באלקות על ידי השגה, נקבעת בלב, ועל ידי כך מתאחד האדם עם אלקות.

על "ארומומנהו" אומר השל"ה "כי הוא רם ונשגב ממנו, ואני מרוחק מאתו במצפון הלב".

הקב"ה הוא נעלה ולא ניתן להשגת האדם, והאדם מרוחק מאלקות, האמונה שלו היא בעומק הלב בלבד.

כט. מי שירחם על עצמו ויתעמק בהבנת המושגים "זה אלי" ו"אלקי אבי", כפי שהשל"ה מסביר אותם, והדברים ייקלטו היטב במוחו ובלבו, והוא יבין שהוא עומד בפרשת דרכים, להיות דבוק באלקות או חלילה וחס מרוחק מאלקות - יפרוץ בבכי לבבי - בהצנע לכת - ויבקש ויתחנן שהקב"ה ירחם עליו ויזמין לו סיבות שידע את הדרך כיצד להיות מקורב לאלקות.

ביתר בהירות: תוכן בקשתו, שהקב"ה שהוא עילת כל העילות וסיבת כל הסיבות, יזמין לו עילה וסיבה, שיתחיל ללמוד חסידות, ושיהיה לו מחנך ומדריך שיציעד אותו בדרך העבודה של חסידות.

ל. בחורף תרע"ב שהה אבי במענטאן-צרפת. לקראת פורים הגיעו חסידים בעלי השכלה ובעלי עבודה, בתוכם הרה"ג הרה"ח המפורסם הרה"ר יעקב מרדכי ז"ל מפולטובה, וכן חסידים גבירים ובתוכם הגביר המפורסם החסיד ר' שמואל ז"ל גורארי.⁵ לסעודת פורים באו, נוסף לחסידים האמורים, גם חסידי פולין, כמו הגביר החסיד ר' אהרן ווינר מלודז ובנו החסיד ר' בנימין, הגביר החסיד ר' זיסקינד ביאלער מורשה, וגם חסידי וואהלין כמו האחים הגבירים הורנשטיין מקיוב ועוד.

באותו פורים היתה התוועדות "חזקה", אבי דיבר הרבה והיו גילויים גדולים⁵.

אימרה אחת מאותה התוועדות נוגעת לענין בו אנו מדברים.

בין הדברים השונים אודותם דיבר אז אבי, היה גם אודות ענין מתן תורה. אבי צייר בדיבוריו כיצד התנהל המשא ומתן בענין מתן תורה.

לא. משה רבנו - אמר אבי - היה מתווך, סרסור, בין הקב"ה לבין בני ישראל. כלומר, בין האב - אבינו אב הרחמן - לבין הבנים - בנים אתם לה' אלקיכם - בקשר למתנת התורה.

כולם יודעים מה זה סרסור. אתם - פנה אבי אל המסובים בעלי העסקים - יודעים מה זה סרסור, מה היא עבודתו של סרסור, ומה נחיצותו של סרסור במסחר, הרי זה נוגע לעצם מושג המסחר.

(7) אבות פ"א מ"ו.

(5) ראה ג"כ לקוטי דיבורים שמחת תורה תר"ץ (ליקוט יחי).

(6) כ"ק אדמו"ר מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

הפסקות שונות – למעלה מארבעים שנה ידיעתו והבנתו בחסידות לא היו גדולות.

ואילו בעניני עבודה יגע בלי שיעור. הוא זכר מה ששמע מסבי הזקן⁸, מאבי⁹. כן זכר אימרות-עבודה ששמע מזקני החסידים.

הר' חנוך הענדל הכיר הרבה מחסידיו של רבנו הזקן, וגדל בסביבה חסידית טובה. למרות שנולד וגדל בשוב, היו בו אבל באותו ישוב חסידים ברי-דעת, והיה זה קרוב לעיר החסידית פלעשצעניץ – דבר שהיה לו השפעה גדולה על חינוכו והדרכתו של הר' חנוך הענדל.

שמיני עצרת ושמיני תורה, תרצ"ז

בפשיטות שהיה עם לב, ראש השנה, יום כיפור, חג הסוכות וכן כל מועדי השנה – הכל עם לב.

על ר' חנוך הענדל לא מספיק לומר לב טוב, או בעל מדות טובות, על לבו הטוב ומדותיו הטובות אין בתואר "לב טוב" או בתואר "בעל מדות טובות" משום תואר.

ה"לב טוב" והמדות הטובות אצל ר' חנוך הענדל באו לו מתוך עבודה ויגיעה והן היו מתוך קבלת עול ולא מצד הבנה והשגה.

הר' חנוך הענדל לא היה למדן גדול בחסידות, גם בשנותיו האחרונות, כשחי כבר בלויבאוויטש – תוך

(9) הרבי מוהר"ש.

(8) הרבי ה"צמח צדק".

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק כ"ה – מן הכפר אל העיר

יהודי אותו ישוב, בו כיהן ר' בער כרב, היו יהודים פשוטים, אך ישרים ותמימים. ר' בער חיבבם מאוד ותענוג מיוחד היה לו ללמוד איתם. ברם, זלמן לייב, חתנו של הטוחן, היה ממרר את חייו של ר' בער, והיה מכנה אותו בשם "עם-הארץ הזקן" או "המגיד של עמי-הארץ".

בין דרי אותו הכפר היו שני זקנים. הצעיר בהם היה יוסה החייט, שאצלו שכר ר' בער את החדר. השני היה שלמה פושט העורות, או, כפי שנקרא גם "שלמה היתום". בתואר "יתום" היה מכונה שלמה גם כשהיה בגיל של למעלה ממאה שנה. את גילו של שלמה היה אפשר לשער על-פי העובדה שיוסה, שהוא עצמו היה אז בן שבעים, זכר שבהיותו ילד היה כבר שלמה בגיל של ארבעים שנה.

שלמה נקרא בשם "יתום" על שום שבהיותו בן שלש נשאר יתום מהוריו וגדל אצל דודו הקצב. כשהיה שלמה בן תשע שנים הכניסו דודו לעבודה ועשאו לפושט עורות. באותה תקופה לא היה מנין יהודים בכפר. הכפריים ידעו אז מעט מאד מיהדות. שלמה עצמו לא למד מעולם מלה יהודית, וגדל לעם-הארץ מוחלט.

לשלמה לא היתה גם ההזדמנות שהיתה לילדים האחרים בכפר לשמוע דברי תורה. כרגיל היו המשפחות היהודיות שבכפרים יוצאים לימים הנוראים לעיירות הסמוכות, שם היו מצטיידים בימים אלה ב"מנות" מסוימות של יהדות. הם היו מתפללים אז בציבור, שומעים את דרשות הרב, ונוטלים חלק בחוויות הרוחניות שהקיפו את הציבור בימים אלה. מובן שגם הילדים היו מקבלים את חלקם שלהם ביהדות שספגו משפחותיהם. אך שלמה היה יתום. ודודו העדיף שדווקא הוא יישאר בבית, באותם ימים בהם שוהה המשפחה בעיירה, כדי שישמור על הבית ויפקח על המשק. כך לא היתה לשלמה הזדמנות כלשהי ללמוד קריאה ותפילה, אך במאמצים גדולים למד בעל-פה את "מודה אני", קריאת-שמע, וברכות "המוציא" ו"שהכל". כשמרדכי הטוחן הנהיג את התפילה בציבור ובנה את בית-הכנסת, היה שלמה בא כל בוקר לבית הכנסת, מתעטף בטלית ותפילין, ומקשיב לתפילת האחרים, כשהוא מסתפק בעניית "ברוך הוא וברוך שמו" ו"אמן". כך היה גם בשאר תפילות היום. שלמה היה

אוכל אך ורק לחם ושותה רק מים, משום שלא היה מסוגל לברך על מזון ברכות אחרות מאשר "המוציא" ו"שהכל".

גם יוסה החייט היה אדם פשוט מאד. ברם, הוא כבר ידע קרוא, וידע בעל-פה את כל תפילות יום-יום ואת כל ספר התהלים. היה מדקדק במצוות, ובמיוחד במצות הכנסת אורחים. זהירות מיוחדת גילה בשמירת הלשון, ומעולם לא השמיע מילה רעה על שום יהודי. בכלל, היה מקצר בדיבוריו ומסתפק במידה מועטת ביותר של שיחה, לפי ההכרח.

משום צדקנותם של שני זקנים אלה היה רבי בער מתרועע איתם. הוא השתדל לסייע להם בלמדנותו, כפי שרק ניתן הדבר. עובדה זו נתנה לזלמן-לייב נקודת אחיזה ללעג שלו מר' בער, כאילו שימש הדבר הוכחה לבורותו.

אירע פעם ונוצרה לזלמן-לייב הזדמנות מצוינת לרדת לחייו של ר' בער. היה זה כשהובאה לר' בער שאלה על ריאה של בהמה שנשחטה כדי לספק בשר לשבת עבור התושבים. לאחר בירור ממושך פסק ר' בער שהבהמה כשרה. זלמן-לייב קפץ על הדבר כמוצא שלל רב. לדבריו היתה הבהמה טרפה. הוא עורר שערורייה וטען שר' בער האכיל טרפות, רחמנא לצלן. היהודים הפשוטים, שידיעתם ככגון דא היתה קלושה ביותר, נתקפו חרדה. הם ידעו אמנם שזלמן-לייב מחפש מגרעות בר' בער ומזלזל מאד בכבודו, אך בשמעם שהוא עומד בתוקף על דעתו שר' בער הכשיר את הטרף - נשללה מהם מנוחת הנפש.

זלמן לייב הצביע בלהט על מקורות בין הפוסקים שלפיהם הבהמה טרפה, ור' בער הוכיח מאותם מקורות עצמם שפיסקו נכון, ובינתיים היו שרויים הכפריים במבוכה. ר' בער, שהתייחס לעניין ברצינות רבה, ניסה להיכנס לויכוח עם זלמן לייב כדי להוכיח לו את צדקתו, אך זלמן לייב עמד על שלו והשיב לו בזלזול בכנותו אותו בשם "מאכיל טריפות".

ר' בער מיהר וערך "שאלת-תשובה", שכללה בירור הלכתי מקיף, אל הרב מינוביטש בבקשת הכרעתו. בשאלתו זו גילה ר' בער למדנות עמוקה. כדי להשקיט את זלמן לייב הראה לו ר' בער את השאלה לפני שעמד לשלחה, אך זלמן לייב סירב אף להסתכל בכתב היד. הוא השליכו על הקרקע וצעק שאינו רוצה לעיין ב"דברי שטות" אלה. ר' בער שלח את השאלה לינוביטש, וכעבור מספר ימים התקבלה תשובת הרב בה הוא סומך ידו על הפסק. יהודי הכפר נרגעו, אך זלמן לייב לא רצה לוותר והמשיך לעמוד על דעתו.

מן הסתם היה נמשך הסבל שסבל ר' בער מזלמן לייב, לולא עבר מרדכי הטוחן, בקיץ שלאחר מכן, לדור בינוביטש, וזה לקח איתו גם את חתנו. רק אז חש ר' בער מרגוע, והחל למצוא קורת רוח בשהייתו בכפר.

מרדכי קנה לעצמו בית וחנות בשוק של ינוביטש, בשכנות לבית הכנסת שר' זלמן חיים כיהן בו כשמש. הוא החל להתפלל יום יום בבית כנסת זה ולהשתתף בשיעורים שהשמש השמיע בציבור. כעבור זמן קצר נעשה מרדכי לגבאי בית המדרש, והיה מסייע לשמש בפעילויותיו. גם חתנו, זלמן לייב, התפלל באותו בית-מדרש. כאן כבר מצא חוג למדנים, כך שהיה לו עם מי להתפלל ולגלות את למדנותו.

ר' זלמן חיים השמש חש קשר נפשי אל זלמן לייב, שבאמצעותו נהיה לחתנו של מרדכי, וסייע לכך שייבחר עתה כ"מגיד-השיעור" בשיעור היומי בגמרא שהתקיים בבית-המדרש. זלמן לייב נהנה מזה מאד, וחזונו רווה נחת. חתנו של מרדכי היה לשיחת היום בינוביטש.

אלא שזלמן לייב התבונן ונוכח לדעת כי בשעה שלשיעורו באים רק שבעה-שמונה אברכים, הרי חוג מאזינו של זלמן חיים מקיף עשרות רבות, או מאות, של יהודים, המשתתפים בשיעורי החומש או המדרש שלו. דבר זה הדליק בליבו של זלמן לייב אש של קנאה, והחל לגלות כלפיו שנאה ולרדפו. השמש לא הבין מה רוצה ממנו חתנו של מרדכי, ונאלץ לשוחח על כך עם חותנו. לא הפריעה לר' זלמן חיים שנאתו של זלמן לייב, אך חרה לו על עצם העובדה שהלה נתגלה לפניו כמי שלא חונן במידות טובות. לדידו של ר' זלמן חיים היה למידות טובות משקל יתר מאשר ללמדנות, שהרי "לא המדרש עיקר אלא המעשה". נוסף לכך חש ר' זלמן חיים רגש מסוים של אשמה אשר בגללו זכה מרדכי לחתן כזה, הרודף אחר הכבוד.

לפיכך החליט ר' זלמן חיים לעשות הכל כדי להניע את זלמן לייב לשנות את דרכיו. מבלי הבט על יחסו של זלמן לייב אליו - גילה הוא כלפיו במודגש יחס הערכה ודרך-ארץ. בשיעוריו ברבים היה מסביר לשומעיו את גודל ערך לימוד ודיעת התורה, ומצביע כדוגמא על זלמן לייב, על למדנותו ועל שיעור הגמרא שהוא משמיע ברבים.

דבר זה הרשים מאד את זלמן לייב. לפתע ראה לפניו אדם שונה לחלוטין, המשלם טובה תחת רעה. הוא ציפה ליחס של חוסר-ידידות מצד ר' זלמן חיים, הרואה את שנאתו כלפיו ולבסוף מגלה הוא כלפיו חיבה כזו. בכלל, החל זלמן לייב להבחין במידותיו הטובות של השמש הפלאי, ולאט לאט החלו להציק לו רגשי חרטה.

סוף-סוף חל שינוי גדול בנפשו של זלמן לייב, ור' זלמן חיים החל לרכוש השפעה עליו. במשך הזמן התברר לזלמן לייב שבלמדנותו בלבד לא סגי, ושיש צורך גם במעשים טובים.

מאז נקשרה ידידות עמוקה בין השמש לבין חתנו של מרדכי. את אשר לא הצליח מישהו אחר להשפיע על זלמן לייב עלה בידו של ר' זלמן חיים השמש, רק בכוח היותו הוא עצמו דוגמא של טוב לב וסבלנות.

אגרות קודש

בי"ה א' כ"ב טבת תרפ"ח

ריגא

גדולה בכל עניני העיר והוא בדרך מלמעלה מדרך הטבע בזכות אבות העולם.

ועל ידו הנני פונה אל כל אחד ואחד מהתמימים שי' כי יעוררו כוחם הכמוס אתם עמם ובעזרתו ית' יפעלו בהרמת קרן התורה והעבודה ובעזרתו ית' ימולא תשובתנו להתראות בשובע שמחות.

בכל העניני הנאמרי' במכתבו וכן בכללות הענינים מלאתי ידידנו הרי"ף שי' אשר יכתוב אליהם בפרטיות והשי"ת יחזק בריאותו ובריאות אנשי ביתו יחיו ותהי' פרנסתו בריוח בכבוד ובמנוחה אשר יוכל לשקוד בתו' ועבודה באמת.

והנני ידידו הדו"ש ומברכו

ידידי ווי"ח אי"א הרב מו"ה אלי' שי'

שלום וברכה.

תשוקתם להתראות הנני מרגיש היטיב כי כמים הפנים כו' וזה כל מגמתי להתאחד באיחוד גמור עם אני"ש והתמימים שי' למען אשר נוכל למלאות החוב הקדוש המוטל עלינו כולנו כאחד בצוואת הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נב"ג זי"ע להאיר מחשכי ארץ באור תורה, ונר זה ביד אני"ש והתמימים יחיו כי אותם ברכ' כ"ק רבינו הגדול כו' בברכת האחד יהי' לרבבה.

וכן ראינו במוחש ת"ל אשר חסיד א' או תלמיד א' כאשר נותן לבו דעתו ונפשו על התורה וחיוקה פועל ישועות בעיר

יוסף יצחק שניאורסאהן

יח ויגש אליו יהודה ויאמר בי אדני ידבר-נא
 עבדך דבר באזני אדני ואל-יחר אפך בעבדך
 כי כמוך פפרעה רש"י: יט אדני שאל את-עבדיו
 לאמר היש-לכם אב או-אח רש"י: כ ונאמר
 אל-אדני יש-לנו אב זקן וילד זקנים קטן
 ואחיו מת ויותר הוא לבדו לאמו ואביו
 אהבו רש"י: (לוי) כא ונתאמר אל-עבדיך הורדהו
 אלי ואשימה עיני עליו: כב ונאמר אל-אדני
 לא-יוכל הנער לעזב את-אביו ועזב את-אביו
 ומת רש"י: כג ונתאמר אל-עבדיך אם-לא ירד
 אחיכם הקטן אתכם לא תספון לראות פני:
 כד ויהי כי עלינו אל-עבדך אבי ונגד-לו את
 דברי אדני: (ישראל) כה ויאמר אבינו שבו שברו-
 לנו מעט-אכל: כו ונאמר לא נוכל לרדת
 אם-יש אחינו הקטן אתנו וירדנו כי-לא נוכל
 לראות פני האיש ואחינו הקטן איננו אתנו:
 כז ויאמר עבדך אבי אלינו אתם ידעתם כי

יח ויקרב לותה יהודה ואמר
 בבנו רבנוי ימלל פנן עבדך
 פתגמא קדם רבנוי ולא יתקף
 רוגזך בעבדך ארי כפרעה פן
 את: יט רבנוי שאיל ית עבדוהי
 למימר האית לכון אבא או
 אחא: כ ונאמרנא לרבנוי אית
 לנא אבא סבא ובר סיבתין זעיר
 ואחוריה מית ואשתאר הוא
 בלחודוהי לאמה ואביוהי רחים
 לה: כא ונאמרנא לעבדך
 אחיתוהי לותי ואשוי עיני
 עלוהי: כב ונאמרנא לרבנוי לא
 יכול עולימא למשבק ית אביוהי
 ואם ישבוק ית אביוהי ומית:
 כג ונאמרנא לעבדך אם לא יחזת
 אחוכון זעירא עמכון לא תוספון
 למחזי אפי: כד ויהוה פד
 סליקנא לעבדך אבא וחוינא לה
 ית פתגמי רבנוי: כה ונאמר
 אבונא תוכו זבונא לנא זעיר
 עיבורא: כו ונאמרנא לא נכול
 למיחת אם אית אחונא זעירא
 עמנא ונחזת ארי לא נכול למחזי
 אפי גברא ואחונא זעירא ליתוהי
 עמנא: כז ונאמר עבדך אבא לנא

רש"י

אותרך ואת אדוניך (ב"ר): (יט) אדני שאל את-
 עבדיו. (ב"ר) מתחלה בעלילה באת עלינו, למה
 היה לך לשאל כל אלה, בתך היינו מבקשים, או
 אחותנו אתה מבקש? ואף על פי כן: "ונאמר אל
 אדני", לא פחדנו ממך דבר: (כ) ואחיו מת.
 מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו, אמר:
 'אם אמר לו שהוא קים, יאמר הביאוהו אצלי':
 לבדו לאמו. מאותה האם אין לו עוד אח:
 (כב) ועזב את-אביו ומת. אם יעזב את אביו,

(יח) ויגש אליו. דבר באזני אדני. פנסו דברי
 באזניך (ב"ר): ואל-יחר אפך. מכאן אתה למד
 שדבר אליו קשות: כי כמוך פפרעה. חשוב אתה
 בעיני כמלך, זהו פשוטו, ומדרשו: סופך ללקות
 עליו בצרעת כמו שלקה פרעה על ידי זקנתי שרה
 על לילה אחת שענקה (ב"ר). דבר אחר: מה פרעה
 גוזר ואינו מקים, מבטיח ואינו עושה, אף אתה פן,
 וכי זו היא שימת עין שאמרת לשום עינך עליו?
 דבר אחר: "כי כמוך פפרעה", אם תקניטני, אהרג

אתון ידעתון ארי תרין ילדת לי
אתתי: כח ונפק חד מלותי
ואמרית ברם מקטל קטיל ולא
חזתה עד כען: כט ותדברון אף
ית דין מן קדמי ויערענה מותא
ותחתון ית שבתי בבשתא
לשאול: ל וקען כמיתי לות
עבדך אבא ועולימא ליתוהי
עמנא ונפשה חביבא לה
כנפשה: לא ויהי פד יחזי ארי
לית עולימא ומית ויחתון עבדך
ית שיבת עבדך אבונא בדוונא
לשאול: לב ארי עבדך מערב
בעולימא מן אבא למימר אם לא
איתנה לותך ואהי חטי לאבא כל
יומא: לג וקען יתב כען עבדך
תחות עולימא עבדא לרבוני
ועולימא יפק עם אחוהי:
לד ארי אכדין אסק לות אבא
ועולימא ליתוהי עמי דלמא
אחזי בכישו די ישתבח ית אבא:
א ולא יכיל יוסף להתחסנא לכל
דקימין עלוהי וקרא אפיקו כל
אנש מעלוי ולא קם אנש עמה
פד אתידע יוסף לות אחוהי:
ב ויהב ית קלה בבכיתא ושמעו
מצרים ושמע אנש בית פרעה:

שנים ילדה-לי אשתי: כח ויצא האחד מאתי
ואמר אף טרף טרף ולא ראיתיו עד-הנה:
כט ולקחתם גם-את-זה מעם פני וקרהו אסון
והורדתם את-שיבתי ברעה שאלה כס"י:
ל ועתה כבאי אל-עבדך אבי והנער איננו
אתנו ונפשו קשורה בנפשו: (ע"ב בחול) שני לא והיה
בראותו כי-אין הנער ומת והורידו עבדך
את-שיבת עבדך אבינו ביגון שאלה כס"י: לב כי
עבדך ערב את-הנער מעם אבי לאמר
אם-לא אביאנו אליך וחטאתי לאבי כל-
הימים כס"י: לג ועתה ישב-נא עבדך תחת
הנער עבד לאדני והנער יעל עם-אחיו כס"י:
לד כי-איד אעלה אל-אבי והנער איננו אתי
פן אראה ברע אשר ימצא את-אבי:
מה א ולא-יכל יוסף להתאפק לכל הנצבים
עליו ויקרא הוציאו כל-איש מעלי ולא-עמד
איש אתו בהתודע יוסף אל-אחיו כס"י: ב ויתן
את-קלו בבכי וישמעו מצרים וישמע בית

רש"י

כלם מבחון ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות
מגדה בב' עולמות: (לג) ישב-נא עבדך וגו'.
(כ"ד) שלכל דבר אני מעלה ממנו: לגבורה,
ולמלחמה ולשמש: (א) ולא-יכל יוסף להתאפק
לכל הנצבים. לא היה יכול לסבל שיהיו מצרים
נצבים עליו ושומעין שאחיו מתבישין בהודעו
להם: (ב) וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה,
כלומר, עבדיו ובני ביתו, ואין זה לשון בית ממש,

דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך
מתה: (כט) וקרהו אסון. (כ"ד) שהשטן מקטרג
בשעת הסכנה: והורדתם את שבתי וגו'. עכשו,
כשהוא אצלי, אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו,
ואם ימות זה, דומה עלי ששלישית מתו ביום אחד:
(לא) והיה בראותו כי-אין הנער ומת. אביו
מצרתו: (לב) כי עבדך ערב את-הנער. ואם
תאמר: למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי, הם

פֶּרְעָה רַס"י: ג וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו אֲנִי יוֹסֵף
הַעוֹד אֲבִי חִי וְלֹא־יִכְלֹוּ אָחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי
נִבְהָלוּ מִפָּנָיו רַס"י: ד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָחָיו
גִּשְׁו־נָא אֵלַי וַיִּגְשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם
אֲשֶׁר־מָכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרַיִם רַס"י: ה וְעַתָּה |
אֶל־תַּעֲצְבוּ וְאֶל־יֹחֵר בְּעֵינֵיכֶם כִּי־מָכַרְתֶּם
אֹתִי הִנֵּה כִּי לְמַחִיָּה שָׁלַחֲנִי אֱלֹהִים
לְפָנֵיכֶם רַס"י: ו כִּי־זֶה שְׁנָתִים הָרַעַב בְּקֶרֶב
הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין־חֶרֶשׁ
וְקָצִיר רַס"י: ז וַיִּשְׁלַחֲנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם לָשׂוּם
לָכֶם שְׂאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחְיוֹת לָכֶם לְפָלִיטָה
גְּדֹלָה: שְׁלִישִׁי ח וְעַתָּה לֹא־אַתֶּם שֹׁלְחָתֶם אֹתִי
הִנֵּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׁימֵנִי לְאָב לְפֶרְעָה
וּלְאֶדוֹן לְכָל־בֵּיתוֹ וּמִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ
מִצְרַיִם רַס"י: ט מֵהָרֹץ וְעָלוּ אֶל־אָבִי וְאָמַרְתֶּם
אֵלָיו כֹּה אָמַר בְּנֶךְ יוֹסֵף שְׁמֵנִי אֱלֹהִים לְאֶדוֹן
לְכָל־מִצְרַיִם רָדָה אֵלַי אֶל־תַּעֲמֹד רַס"י: י וַיִּשְׁבֹּת
בְּאֶרֶץ־גִּשְׁן וְהָיִיתָ קְרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבְנֶיךָ וּבְנֵי
בְנֶיךָ וְצִאֲנֶךָ וּבְקָרְךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ:
יֵא וְכִלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי־עוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים
רַעַב פֶּן־תּוֹרֵשׁ אֶתְּךָ וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ רַס"י: יב וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רְאוּת

ג ואמר יוסף לאחיו אנא יוסף
העד כען אבא קים ולא יכילו
אחיו לאתבא יתה פתגם ארי
אתבהילו מן גדמיה: ד ואמר
יוסף לאחיו קריבו כען לותי
וקריבו ואמר אנא יוסף אחוכון
די זבנתון יתי למצרים: ה וכען
לא תתנסון ולא יתקף בעיניכון
ארי זבנתון יתי הכא ארי לקימא
שלחני יי גדמיכון: ו ארי דנן
תרתינ שנין כפנא בגו ארעא
ועוד חמש שנין די לית זרועא
וחצדא: ז ושלחני יי גדמיכון
לשואה לכון שארא בארעא
ולקקמא לכון לשיזבא רבא:
ח וכען לא אתון שלחתון יתי
הכא אלהן מן גדם יי ושוני
לאבא לפרעה ולרבון לכל אנש
ביתה ושלט בכל ארעא
דמצרים: ט אחיו וסקו לות אבא
ותימרון לה בדנן אמר ברך יוסף
שוני יי לרבון לכל מצרים חות
לותי לא תתעקב: י ותתיב
בארעא דגשן ותהי קריב לי את
ובניך ובני בניך וענך ותורך וכל
די לך: יא ואזון יתך תמן ארי
עוד חמש שנין כפנא דלמא
תתמספן את ואנש ביתך וכל די
לך: יב והא עיניכון חזון ועיני

רַס"י

אֶלָּא כְּמוֹ "בֵּית יִשְׂרָאֵל", "בֵּית יְהוּדָה", מִישְׁנַד"ה
בְּלַע"ז: (ג) נִבְהָלוּ מִפָּנָיו. מִפְּנֵי הַבוֹשָׁה:
(ד) גִּשְׁו־נָא אֵלַי. רָאָה אוֹתָם נְסוּגִים לְאַחֹר,
אָמַר: 'עֲכָשׂוּ אִחִי נִכְלָמִים', קָרָא לָהֶם בְּלָשׁוֹן רַכָּה
וְתַחֲנוּגִים וְהִרְאָה לָהֶם שֶׁהוּא מְהוּל (ב"ר):
(ה) לְמַחִיָּה. לְהַיּוֹת לָכֶם לְמַחִיָּה: (ו) כִּי־זֶה
שְׁנָתִים הָרַעַב. עָבְרוּ מִשְׁנֵי הָרַעַב: (ח) לְאָב.
לְחָבֵר וּלְפִטְרוֹן: (ט) וְעָלוּ אֶל־אָבִי. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
גְּבוּהָהּ מִכָּל הָאֲרָצוֹת: (יא) פֶּן־תּוֹרֵשׁ. דְּלָמָּה
תִּתְּמַסְכֵּן, לָשׁוֹן: "מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר": (יב) וְהִנֵּה

וְעֵינֵי אָחִי בְנִימִין כִּי־פִי הַמְדַּבֵּר אֲלֵיכֶם כִּסִּי:
 וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת־כָּל־כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֶת
 כָּל־אֲשֶׁר רִאִיתֶם וּמַהֲרִתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת־אָבִי
 הַנֶּה: יד וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרֵי בְנִימִן־אָחִיו וַיִּבְךְ
 וּבְנִימִן בָּכָה עַל־צוּאָרָיו כִּסִּי: טו וַיִּנָּשֶׁק לְכָל־
 אָחִיו וַיִּבְךְ עֲלֵהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְרוּ אָחִיו
 אִתּוֹ כִּסִּי: טז וְהִקָּל נִשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה לְאֹמֶר
 בָּאוּ אָחִי יוֹסֵף וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי
 עַבְדָּיו כִּסִּי: יז וַיֹּאמֶר פְּרָעָה אֶל־יוֹסֵף אָמֹר
 אֶל־אֲחִידָה זֹאת עָשׂוּ טַעֲנוּ אֶת־בְּעִירְכֶּם וּלְכוּ־
 בָּאוּ אֶרֶצָה בְּנֻעַן כִּסִּי: יח וּקְחוּ אֶת־אֲבִיכֶם
 וְאֶת־בְּתִיכֶם וּבָאוּ אֵלַי וְאֶתְנֶה לָכֶם אֶת־טוֹב
 אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶכְלוּ אֶת־חֶלֶב הָאָרֶץ כִּסִּי:
 יט וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ זֹאת עָשׂוּ קָחוּ־לָכֶם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְכֶּם וּלְנִשְׁיָכֶם וּנְשֵׁאתֶם
 אֶת־אֲבִיכֶם וּבָאתֶם כִּסִּי: כ וְעֵינֵיכֶם אֶל־תַּחֲסֹ

אָחִי בְנִימִין אָרִי כְּלִישׁוֹכּוֹן אָנָּה
 מְמַלֵּל עֲמֻכּוֹן: יג וְתַחֲוּוֹן לְאַבָּא
 ית כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיֵת כָּל דִּי
 חֲזִיתוֹן וְתַחֲוּוֹן וְתַחֲתוֹן ית אַבָּא
 הָכָא: יד וְנִפֹּל עַל צוּאָרֵי בְנִימִן
 אָחוּהִי וּבָכָא וּבְנִימִן בָּכָא עַל
 צוּאָרָה: טו וַיִּנָּשֶׁק לְכָל אָחוּהִי
 וּבָכָא עֲלֵיהוֹן וּבְתֵר כֵּן מְלִילוֹ
 אָחוּהִי עֲמָה: טז וְהִקָּל אֲשַׁתְּמַע
 לְבֵית פְּרָעָה לְמִימַר עָלוּ אָחִי
 יוֹסֵף וְשִׁפְר בְּעֵינֵי פְרָעָה וּבְעֵינֵי
 עַבְדוּהִי: יז וַיֹּאמֶר פְּרָעָה לְיוֹסֵף
 אָמֹר לְאֲחִידָה דָּא עֵיבִידוֹ טַעֲנוּ ית
 בְּעִירְכּוֹן וְאִזְלוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא
 דְּכְנָעַן: יח וּדְבִירוּ ית אָבוּכּוֹן וְיֵת
 אָנֶשׁ בְּתִיכּוֹן וְעוֹלוּ לְוֵית וְאֶתְן
 לְכוֹן ית טוֹב אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם
 וְתִכְלוֹן ית טוֹבָא דְּאַרְעָא:
 יט וְאֶת מִפְקָדָא דָּא עֵיבִידוֹ סִיבו
 לְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עֲגָלָן
 לְטַפְלִיכּוֹן וּלְנִשְׁיכּוֹן וְתַטְלוֹן ית
 אָבוּכּוֹן וְתִיתּוֹן: כ וְעֵינֵיכּוֹן לָא
 תַּחוּס עַל מְנוּיכּוֹן אָרִי טַב כָּל
 אֶרֶעָא דְּמִצְרַיִם דְּלְכוֹן הוּא:

רַעֲיִי

בְּנִימִין דְּלָא כְּתִיב רַק "וּבְנִימִן בָּכָה", פֻּעֵלָה אַחַת,
 שְׁלֵא רְמַז רַק עַל חֶרְבָּן אַחַד. וְעֵין בְּבִאור תַּרְגּוּם
 יוֹנָתָן, שֶׁשֶּׁם הוּא בְּדֶרֶךְ דְּרִשׁ: (טו) וְאַחֲרֵי כֵּן.
 מֵאַחֵר שְׁרֵאוּהוּ בּוֹכָה וְלָבוּ שְׁלֵם עִמָּהֶם: דִּבְרוּ
 אָחִיו אִתּוֹ. שְׁמַתְחֵלָה הָיוּ בּוֹשִׁים מִמֶּנּוּ:
 (טז) וְהִקָּל נִשְׁמַע בֵּית פְּרָעָה. כְּמוֹ: 'בְּבֵית
 פְּרָעָה', וְזֶה לְשׁוֹן בֵּית מִמֶּשׁ: (יז) טַעֲנוּ אֶת־
 בְּעִירְכֶּם. תְּבוּאָה: (יח) אֶת־טוֹב אֶרֶץ מִצְרַיִם.
 אֶרֶץ גִּשֹּׁן, נָבָא וְאֵינוּ יוֹדֵעַ מִה נָבָא, סוּפָה לַעֲשׂוֹתָהּ
 כְּמִצּוֹלָה שְׁאִין בָּהּ דְּגִים: חֶלֶב הָאָרֶץ. כָּל חֶלֶב,
 לְשׁוֹן 'מִיטֵב' הוּא: (יט) וְאֶתְהָ צִוִּיתָהּ. מִפִּי,
 לומר לָהֶם: זֹאת עָשׂוּ. כֹּךְ אָמַר לָהֶם, שֶׁבִּרְשׁוּתִי

עֵינֵיכֶם רֵאוּת. בְּכָבוֹדִי וְשִׁאֲנִי אֲחִיכֶם, שְׁאֲנִי מְהוּל
 כֶּכֶם, וְעוֹד: "כִּי־פִי הַמְדַּבֵּר אֲלֵיכֶם" בְּלִשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ
 (ב"ר): וְעֵינֵי אָחִי בְנִימִין. (מְגִילָה טז) הַשְׁוָה אֶת
 כָּלֶם יַחַד לומר, שֶׁכָּשֶׁם שְׁאִין לִי שְׁנָאָה עַל בְּנִימִין
 אָחִי שֶׁהָרִי לֹא הָיָה בְּמִכִּירְתִּי, כֹּךְ אֵין בְּלִפִּי שְׁנָאָה
 עֲלֵיכֶם: (יד) וַיִּפֹּל עַל־צוּאָרֵי בְנִימִן־אָחִיו וַיִּבְךְ.
 עַל שְׁנֵי מִקְדָּשׁוֹת שְׁעִתִּידִין לְהִיּוֹת בְּחֻלְקוֹ שֶׁל
 בְּנִימִין וְסוּפָן לִיחְרַב: וּבְנִימִן בָּכָה עַל־צוּאָרָיו. עַל
 מִשְׁכַּן שִׁילָה, שְׁעִתִּיד לְהִיּוֹת בְּחֻלְקוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְסוּפּוֹ
 לִיחְרַב. (וְלַעֲנִיּוֹת דַּעֲתִי, דִּיּוּקוֹ שֶׁל רַשִׁי, דְּכִיּוּסָף
 כְּתִיב: "וַיִּפֹּל וַיִּבְךְ", תַּרְתִּי מִשְׁמַע אֲשֶׁנִּי מִקְדָּשׁוֹת,
 וְלִכְךָ עָשָׂה ב' פְּעֻלּוֹת עַל זֶה הָרְמָז, מִה שְׁאִין כֵּן

עַל־כְּלִיכֶם בִּי־טוֹב כָּל־אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם
 הוּא: כֹּא וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף
 עֲגָלוֹת עַל־פִּי פֶרֶעַה וַיִּתֵּן לָהֶם צִדָּה לְדֶרֶךְ:
 כֹּב לְכֻלָּם נָתַן לְאִישׁ חֲלָפוֹת שְׂמֹלֹת וּלְבַנְיָמִן
 נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחֲמִשׁ חֲלָפֹת שְׂמֹלֹת:
 כֹּג וּלְאָבִיו שָׁלַח בָּזָאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נְשָׂאִים
 מִטּוֹב מִצְרַיִם וַעֲשֹׂר אֶתְנֹת נְשָׂאֹת בָּר וּלְחֶם
 וּמִזֹּון לְאָבִיו לְדֶרֶךְ רַשׁׁי: כֹּד וַיִּשְׁלַח אֶת־אֲחִיו
 וַיֵּלְכוּ וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם אֶל־תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ רַשׁׁי:
 כֹּה וַיַּעֲלֵוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן אֶל־יַעֲקֹב
 אֲבִיהֶם: כֹּו וַיִּגְדּוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חִי
 וְכִי־הוּא מִשָּׁל בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּפֵּג לָבֹו כִּי
 לֹא־הָאֱמִין לָהֶם רַשׁׁי: כֹּו וַיִּדְּבְרוּ אֵלָיו אֵת כָּל־
 דְּבָרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיֵּרָא אֶת־

כֹּא וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְהִי
 לְהוֹן יוֹסֵף עֲגָלָן עַל מִימַר פֶּרֶעַה
 וַיְהִי לְהוֹן זִוְרִין לְאַרְחָא:
 כֹּב לְכָל־הוֹן יְהִי לְגִבּוֹר אֲצִטְלוֹן
 דְּלִבּוּשָׁא וּלְבַנְיָמִן יְהִי תַלְתָּ מָאָה
 סְלַעִין דְּכֶסֶף וְחֲמִשׁ אֲצִטְלוֹן
 דְּלִבּוּשִׁין: כֹּג וּלְאַבְוֵהִי שָׁלַח
 כְּדָא עֶסְרָא חֲמֹרִין טַעֲיִנִין מִטּוֹבָא
 דְּמִצְרַיִם וַעֲסַר אֶתְנָן טַעֲיִן עֵיבוֹר
 וּלְחֶם וּזְוֹרִין לְאַבְוֵהִי לְאַרְחָא:
 כֹּד וַיִּשְׁלַח יֵת אֲחֻהִי וַאֲזָלוּ וַאֲמַר
 לְהוֹן לֹא תִתְנַצּוֹן בְּאַרְחָא:
 כֹּה וּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲתֹו
 לְאַרְעָא דְּכְנָעַן לֹוֹת יַעֲקֹב
 אֲבֻהוֹן: כֹּו וַחֲוִיאוּ לֹה לְמִימַר
 עוֹד כְּעַן יוֹסֵף חֵיִם וַאֲרִי הוּא
 שְׁלִיט בְּכָל אֶרְעָא דְּמִצְרַיִם וַהּוּ
 מַלְיָא פִּיגֵן עַל לְבָה אֲרִי לֹא
 הִימִין לְהוֹן: כֹּו וּמְלִילוּ עִמָּה יֵת
 כָּל פְּתַגְמֵי יוֹסֵף דִּי מְלִיל עִמָּהוֹן
 וַחֲזָא יֵת עֲגָלְתָא דְּשָׁלַח יוֹסֵף

רַשׁׁי

דְּבָר אַחֵר: אֵל תִּפְסִיעוּ פְּסִיעָה גָּסָה, וְתִכְנְסוּ בַחֲמָה
 לְעִיר. וּלְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא, יֵשׁ לוֹמַר: לְפִי שֶׁהָיוּ
 נִכְלָמִים, הָיָה דוֹאג שְׂמָא זְרִיבּוֹ בַּדֶּרֶךְ עַל דְּבָר
 מְכִירָתוֹ, לְהִתְנַפֵּחַ זֶה עִם זֶה וּלְוֹמַר: עַל יָדְךָ נִמְכַּר,
 אִתָּה סִפְרָת לְשׁוֹן הָרַע עָלָיו וְגִרְמָתָ לָנוּ לְשִׁנְאוֹתָ:
 (כֹּו) וְכִי־הוּא מִשָּׁל. וְאֲשֶׁר הוּא מוֹשֵׁל: וַיַּפֵּג
 לָבֹו. נִחְלַף לָבֹו, וְהִלָּךְ מִלְּהָאֱמִין, לֹא הָיָה לָבֹו
 פּוֹנֶה אֶל הַדְּבָרִים, לְשׁוֹן מְפִיגִין טַעֲמָן בְּלִשׁוֹן
 מִשְׁנָה, וְכִמּוֹ: (אִיכָה ג) "מֵאִין הִפּוּגוֹת", (יִרְמִיָּה מֵח)
 "וַיִּרְיחוּ לֹא נִמַּר", מִתְּרַגְּמִינָן: 'וַיִּרְיחִיהָ לֹא פָג':
 (כֹּז) אֵת כָּל־דְּבָרֵי יוֹסֵף. סִימָן מְסַר לָהֶם, בְּמָה
 הָיָה עוֹסֵק כְּשֶׁפָּרַשׁ מִמֶּנּוּ, בְּפִרְשֵׁת 'עֲגָלָה עֲרוּפָה',
 וְזֶהוּ שְׁנֵאמַר: "וַיֵּרָא אֵת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף",
 וְלֹא נֶאמַר: 'אֲשֶׁר שָׁלַח פֶּרֶעַה': וְתַחֲתֵי רוּחַ יַעֲקֹב.

הוּא: (כֹּג) שָׁלַח בָּזָאת. כְּחֶשְׁבוֹן הָיָה, וּמַהוּ
 הַחֶשְׁבוֹן? עֲשָׂרָה חֲמֹרִים וּגְו'. (רְצוֹנוֹ שְׂמֹלֹת
 "בָּזָאת" הַמִּיתָרֹת וּבִכֶּ"ף הַדְּמִיוֹן, מוֹרָה עַל כִּי
 מַעֲוֹלָם לֹא שָׁלַח לוֹ עֲשָׂרָה חֲמֹרִים וַעֲשֹׂר אֶתְנֹת,
 רַק הָכִי קָאמַר קָרָא: 'וּלְאָבִיו שָׁלַח בְּעֲגָלוֹת בָּזָאת
 וּגְו', כְּלוֹמַר כְּחֶשְׁבוֹן הָיָה, שֶׁהוּא מִשָּׂא עֲשָׂרָה
 חֲמֹרִים וַעֲשֹׂר אֶתְנֹוֹת, וְהִשְׁתָּא אֲתִי שְׁפִיר דְּלֹא
 מְצִינוּ נִכְתָּב, אֵלֹא: "וַיֵּרָא אֵת הָעֲגָלוֹת", וְלֹא שׁוּם
 חֲמֹרִים וְאֶתְנֹוֹת, וְקַל לְהִבִּין. בְּשֵׁם הַגָּאוֹן
 מַהֲרַשׁ"ל: מִטּוֹב מִצְרַיִם. מְצִינוּ בְּגִמְרָא שֶׁשָּׁלַח לוֹ
 יֵין יֶשֶׁן שְׂדַעַת זִקְנִים נוֹחָה הִימָנוּ, וּמִדְּרַשׁ אֲגָדָה:
 'גִּרְיָסִין שֶׁל פּוֹל': בָּר וּלְחֶם. כְּתִרְגוּמוֹ: וּמִזֹּון.
 לְפָתֵן (כֹּד גִּרְסַת רַא"ם): (כֹּד) אֶל־תִּרְגְּזוּ בַּדֶּרֶךְ.
 אֵל תִּתְעַסְקוּ בַּדְּבָר הַלָּכָה, שֶׁלֹא תִרְגְּזוּ עֲלֵיכֶם הַדֶּרֶךְ.

לְמַטַּל יְתֵה וְשֶׁרֶת רוּחַ נְבוּאָה לְוֹת
 יַעֲקֹב אַבְוֵהוֹן: כח וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל
 סָגִי לִי חֲדָוָא עַד כַּעַן יוֹסֵף בְּרִי
 קַיָּם אֲזִיל וְאַחֲזִנָּה עַד לֹא אָמוּת:
 א וְנָטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵה וְאַתָּה
 לְבָאָר שָׁבַע וְדָבַח דְּבַחִין לֵאלֹהֵהּ
 אַבְוֵהִי יַצְחָק: ב וַאֲמַר יִי
 לְיִשְׂרָאֵל בְּחֻזִּי דְלִילִיָּא וַאֲמַר
 יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אָנָּה:
 ג וַאֲמַר אָנָּה אֵל אֱלֹהֵהּ דְּאֲבוּךָ
 לֹא תִדְחַל מַלְמִיחַת לְמַצְרִים אֲרִי
 לַעַם סָגִי אֲשׁוּנָךְ תַּמָּן: ד אָנָּה
 אַחֲוֹת עַמָּךְ לְמַצְרִים וְאַנָּה אֶסְקִנָּךְ
 אֶף אֶסְקֵא וְיוֹסֵף יִשְׁוֵי יְדֻהִי עַל
 עֵינֶיךָ: ה וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֶרֶא
 דְּשָׁבַע וְנָטַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵת יַעֲקֹב
 אַבְוֵהוֹן וְיֵת טַפְלֵהוֹן וְיֵת נְשִׁיֵּהוֹן
 בַּעֲגָלָתָא דִּי שָׁלַח פְּרָעָה לְמַטַּל
 יְתֵה: ו וַדְּבָרוּ יֵת גִּיתִיהוֹן וְיֵת
 קִנְיָנֵהוֹן דִּי קִנּוּ בְּאַרְעָא דְכַנְעֵן
 וְאַתּוּ לְמַצְרִים יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהִי
 עֲמָה: ז בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עֲמָה
 בְּנֵתָהּ וּבְנֵת בְּנוֹהִי וְכָל זֶרְעָה
 אֲעִיל עֲמָה לְמַצְרִים: ח וְאֵלִין
 שְׁמֵהּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעָלוּ לְמַצְרִים

הֵבִיָּא אֹתוֹ מִצְרִימָה כס"י: ט חֲמִישִׁי ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים

הַעֲגָלוֹת אֲשֶׁר־שָׁלַח יוֹסֵף לְשֵׂאת אֹתוֹ וְהָחִי
 רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם כס"י: רביעי כח וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל
 רַב עוֹד־יוֹסֵף בְּנִי חִי אֵלֶיךָ וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם
 אָמוּת כס"י: מז א וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
 וַיָּבֵא בְּאֶרֶה שָׁבַע וַיַּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו
 יַצְחָק כס"י: ב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים | לְיִשְׂרָאֵל בְּמֵרָאתָ
 הַלִּילָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב | יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הֲגִנִּי כס"י:
 ג וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אֶל־תִּירָא
 מִרְדָּה מִצְרִימָה כִּי־לָגִי גָדוֹל אֲשִׁימְךָ שָׁם כס"י:
 ד אָנֹכִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרִימָה וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ
 גַּם־עֹלָה וְיוֹסֵף יֵשִׁית יָדוֹ עַל־עֵינֶיךָ כס"י: ה וַיָּקָם
 יַעֲקֹב מִבְּאֶר שָׁבַע וַיֵּשְׂאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
 יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת־טַפָּם וְאֶת־נְשִׁיהֶם בַּעֲגָלוֹת
 אֲשֶׁר־שָׁלַח פְּרָעָה לְשֵׂאת אֹתוֹ: ו וַיִּקְחוּ אֶת־
 מִקְנֵיהֶם וְאֶת־רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
 וַיָּבֵאוּ מִצְרִימָה יַעֲקֹב וְכָל־זֶרְעוֹ אֹתוֹ כס"י: ז בָּנָיו
 וּבְנֵי בָנָיו אֹתוֹ בְּנֵתָיו וּבָנוֹת בָּנָיו וְכָל־זֶרְעוֹ
 הֵבִיָּא אֹתוֹ מִצְרִימָה כס"י: ט חֲמִישִׁי ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים

רש"י

לְאֶרֶץ: (ד) וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ. הַבְּטִיחוּ לִהְיוֹת נִקְבָּר
 בְּאֶרֶץ: (ו) אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. אֲכָל מֵה
 שָׁרָכְשׁ בְּפֶדֶן אֲרָם נָתַן הַכֹּל לַעֲשׂוֹ בַשְּׂבִיל חֶלְקוֹ
 בְּמַעֲרַת הַמִּכְפָּלָה. אָמַר: נִכְסֵי חוּצָה לְאֶרֶץ אֵינֶן
 כְּדֹאֵי לִי, וְזֶהוּ: "אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי". הַעֲמִיד לוֹ
 צְבוּרִין שֶׁל זָהָב וְשֶׁל כֶּסֶף כְּמִין פָּרִי, וַאֲמַר לוֹ: טַל
 אֶת אֵלֶיךָ: (ז) וּבָנוֹת בָּנָיו. סֵרַח בַּת אֲשִׁיר וְיוֹכָבֵד
 בַּת לוֹי: (ח) הַבָּאִים מִצְרִימָה. עַל שֵׁם הַשָּׁעָה

שָׁרְתָה עָלָיו שְׂכִינָה, שֶׁפָּרְשָׁה מִמֶּנּוּ: (כח) רַב
 עוֹד. רַב לִי עוֹד שְׂמִיחָה וְחֵדוּהָ, הוּאִיל וְעוֹד יוֹסֵף
 בְּנִי חִי: (א) בְּאֶרֶה שָׁבַע. כְּמוֹ לְבָאָר שָׁבַע, ה"א
 בְּסוּף תְּכָה בְּמִקוֹם לְמַ"ד בַּתְּחִלָּתָהּ: לֵאלֹהֵי אָבִיו
 יַצְחָק. חֵיב אָדָם בְּכָבוֹד אָבִיו יוֹתֵר מִכְּכָבוֹד זָקְנוֹ.
 לְפִיכָךְ תָּלָה בְּיַצְחָק וְלֹא בְּאֲבִרָה: (ב) יַעֲקֹב
 יַעֲקֹב. לְשׁוֹן חֶבֶה: (ג) אֶל־תִּירָא מִרְדָּה
 מִצְרִימָה. לְפִי שְׁהִיָּה מִצֵּר עַל שְׁנֵזֶקֶק לְצֵאתָ לְחוּצָה

יַעֲקֹב וּבְנוֹהֵי בּוֹכְרָא דִּיעֲקֹב
 רֵאוּבֵן: ט וּבְנֵי רֵאוּבֵן חֲנוּךְ
 וּפְלֹא וְחֻצֵּרֶן וְכַרְמִי: י וּבְנֵי
 שְׁמַעוֹן יִמְוָאל וְיִמִּין וְאַהֲד וְיִכִּין
 וְצַחֲר וְשֹׁאֹל בֶּר כְּנַעֲנִיתָא:
 יא וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשׁוֹן קָהָת וּמֵרָרִי:
 יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה
 וּפְרָץ וְזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן
 בְּאַרְעָא דְכְּנַעַן וְהוּוּ בְנֵי פְרָץ
 חֻצֵּרֶן וְחִמּוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר
 תּוֹלַע וּפְוֵה וְיֹוב וְשִׁמְרוֹן: יד וּבְנֵי
 זְבֻלֹן סָרַד וְאַלּוֹן וְיַחֲלָאֵל:
 טו אֱלִין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לִיעֲקֹב
 בְּפִדְן אָרֶם וְיָת דִּינָה בְרֵתָהּ כָּל
 נַפְשׁ בְּנוֹהֵי וּבְנִתָּהּ תִּלְתִּין וּתְלַת:
 טז וּבְנֵי גָד צַפִּיּוֹן וְחַגִּי שׁוֹנִי
 וְאַצְבוֹן עָרִי וְאַרְוֵדִי וְאַרְאֵלִי:
 יז וּבְנֵי אֲשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁנָה וְיִשׁוּי
 וּבְרִיעָה וְשִׁרַּח אַחְתֵּיהוֹן וּבְנֵי
 בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל: יח אֱלִין
 בְּנֵי זִלְפָּה דִּיהִב לָבֵן לְלֵאָה בְרֵתָהּ
 וּלִידַת יָת אֱלִין לִיעֲקֹב שִׁית
 עֲשָׂרִי נַפְשָׁא: יט בְּנֵי רַחֵל אֶתָּה
 יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימָן: כ וְאַתִּילִידוּ
 לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְּמִצְרַיִם דִּילִידַת
 לָהּ אֶסְנַת בֶּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא
 דְּאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרַיִם:
 כא וּבְנֵי בְנִימָן בָּלַע וּבְכֹר וְאַשְׁבֵּל
 גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי וְרָאשׁ מַפִּים

מִצְרִימָה יַעֲקֹב וּבְנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רֵאוּבֵן כִּסְיִי:
 ט וּבְנֵי רֵאוּבֵן חֲנוּךְ וּפְלֹא וְחֻצֵּרֶן וְכַרְמִי: י וּבְנֵי
 שְׁמַעוֹן יִמְוָאל וְיִמִּין וְאַהֲד וְיִכִּין וְצַחֲר וְשֹׁאֹל
 בְּנֵי־הַכְּנַעֲנִית כִּסְיִי: יא וּבְנֵי לֵוִי גֵרְשׁוֹן קָהָת
 וּמֵרָרִי: יב וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשִׁלָּה וּפְרָץ
 וְזָרַח וְיִמֵּת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנַעַן וַיְהִיו
 בְּנֵי־פְרָץ חֻצֵּרֶן וְחִמּוּל: יג וּבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר
 תּוֹלַע וּפְוֵה וְיֹוב וְשִׁמְרוֹן: יד וּבְנֵי זְבֻלֹן סָרַד וְאַלּוֹן
 וְיַחֲלָאֵל: טו אֱלָהּ | בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יִלְדָה
 לִיעֲקֹב בְּפִדְן אָרֶם וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ כָּל־נַפְשׁ
 בְּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלִשִׁים וְשָׁלֹשׁ: טז וּבְנֵי גָד
 צַפִּיּוֹן וְחַגִּי שׁוֹנִי וְאַצְבוֹן עָרִי וְאַרְוֵדִי וְאַרְאֵלִי:
 יז וּבְנֵי אֲשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוֵה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשִׁרַּח
 אַחֲתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמִלְכִּיאֵל: יח אֱלָהּ
 בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר־נָתַן לָבֵן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד
 אֶת־אֱלָהּ לִיעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נַפְשׁ: יט בְּנֵי רַחֵל
 אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבְנִימָן כִּסְיִי: כ וַיִּוָּלְדוּ לְיוֹסֵף
 בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִלְדָה־לוֹ אֶסְנַת בֶּת־פּוֹטִי
 פֶרַע כֹּהֵן אֵן אֶת־מְנַשֶּׁה וְאֶת־אֶפְרַיִם: כא וּבְנֵי
 בְנִימָן בָּלַע וּבְכֹר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אַחִי

רש"י

מִצְרַת תַּחֲלָה יוֹלְדַת זָכָר, אִישׁ מִזְרִיעַ תַּחֲלָה יוֹלְדַת
 נָקֵבָה: שְׁלִשִׁים וְשָׁלֹשׁ. וּבְכַרְטָן אִי אֶתָּה מוֹצֵא
 אֵלָּא ל"ב? אֵלָּא זֹו יוֹכְבֵּד, שְׁנוּלְדָה בֵּין הַחֻמוֹת
 בְּכִנְסֶתָן לְעִיר, שְׁנֵאָמַר: "אֲשֶׁר יִלְדָה אוֹתָהּ לְלוִי
 בְּמִצְרַיִם", לִידְתָּהּ בְּמִצְרַיִם, וְאִין הוֹרְתָהּ בְּמִצְרַיִם:
 (יט) בְּנֵי רַחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב. וּבְכַלָּן לֹא נֶאֱמַר בְּהֵן

קוֹרָא לָהֶם הַכְּתוּב: "בָּאִים", וְאִין לְתַמָּה עַל אֲשֶׁר
 לֹא כְּתֹב אֲשֶׁר בָּאוּ: (י) בְּנֵי־הַכְּנַעֲנִית. בֶּן דִּינָה,
 שְׁנוֹבְעָלָה לְכְנַעֲנִי. כְּשֶׁהֲרֹגוּ אֶת שָׁכֶם, לֹא הָיְתָה דִּינָה
 רוֹצָה לְצֹאת עַד שְׁנוֹשְׁבַע לָהּ שְׁמַעוֹן שִׁישְׁאָנָה (כ"ו):
 (טו) אֱלָהּ בְּנֵי לֵאָה וְגו', וְאֵת דִּינָה בִתּוֹ. הַזְכָּרִים
 תֵּלָה בְּלֵאָה וְהַנְּקֵבָה תֵּלָה בִּיעֲקֹב, לְלַמֶּדֶד: 'אֵשֶׁה

וּרְאֵשׁ מִפִּים וּחִפִּים וְאָרֶד: כב אֵלֶּה בְּנֵי רַחֵל
 אֲשֶׁר יָלַד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אֲרֻבָּעָה עָשָׂר:
 כג וּבְנֵי־דָן חָשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי וַיָּצֵר
 וְשִׁלֹּם: כה אֵלֶּה בְּנֵי בְלָהָה דִּיהַב
 לָבָן לְרַחֵל בְּרֵתָהּ וּלְיִלְדֵּת יֵת אֵלֶּה
 לְיַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ שְׁבַע: כו כָּל
 נֶפֶשׁ דָּעֵלָא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם
 נִפְקִי יִרְבָּה בַּר מִנְּשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל
 נֶפֶשׁתָּא שְׁתִּין וְשִׁית: כז וּבְנֵי
 יוֹסֵף דִּי אֲתִילִידוּ לָהּ בְּמִצְרַיִם
 נֶפֶשׁתָּא תְרִין כָּל נֶפֶשׁתָּא לְבֵית
 יַעֲקֹב דָּעֵלוּ לְמִצְרַיִם שְׁבַעִין:
 כח וְיֵת יְהוּדָה שְׁלַח קְדָמוּהִי לְוֵת
 יוֹסֵף לִפְנֵאָה קְדָמוּהִי לְגִשְׁן וְאָתוּ
 לְאַרְעָא דְגִשְׁן: כט וְטָקִים יוֹסֵף
 רִתְפוּהִי וּסְלִיק לְקַדְמוֹת יִשְׂרָאֵל
 אָבוּהִי לְגִשְׁן וְאֲתַגְלִי לָהּ וּנְפֹל עַל
 צוּרָה וּבְכָא עַל צוּרָה עוֹד:

וּרְאֵשׁ מִפִּים וּחִפִּים וְאָרֶד: כב אֵלֶּה בְּנֵי רַחֵל
 אֲשֶׁר יָלַד לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ אֲרֻבָּעָה עָשָׂר:
 כג וּבְנֵי־דָן חָשִׁים: כד וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצֵאל וְגוֹנִי
 וַיָּצֵר וְשִׁלֹּם: כה אֵלֶּה בְּנֵי בְלָהָה אֲשֶׁר־נָתַן לָבָן
 לְרַחֵל בִּתּוֹ וְתִלְד אֶת־אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
 שְׁבַעִה: כו כָּל־הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיִמָּה
 יֵצְאִי יִרְכּוּ מִלֶּבֶד נִשִּׁי בְנֵי־יַעֲקֹב כָּל־נֶפֶשׁ
 שְׁשִׁים וְשִׁשׁ כס"ו: כז וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר־יִלְדוּ לוֹ
 בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנַיִם כָּל־הַנֶּפֶשׁ לְבֵית־יַעֲקֹב
 הַבָּאָה מִצְרַיִמָּה שְׁבַעִים: ס ששי כח וְאֶת־יְהוּדָה
 שְׁלַח לְפָנָיו אֶל־יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה
 וַיָּבֹאוּ אֶרְצָה גִּשְׁן כס"ו: כט וַיֵּאָסֶר יוֹסֵף מִרַבְּכָתּוֹ
 וַיַּעַל לְקִרְאֵת־יִשְׂרָאֵל אָבִיו גִּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו
 וַיַּפֹּל עַל־צוּאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל־צוּאָרָיו עוֹד כס"ו:

רש"י

והכתוב קורא אותן: "נפשות ביתו", לשון רבים,
 לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה. יעקב שבעים
 היו לו והכתוב קורא אותן: "נפש", לפי שהיו
 עובדים לאל אחד: (כח) להורות לפננו.
 כתרגומו, לפנות לו מקום ולהורות האידן יתישב
 בה: לפננו. קדם שיגיע לשם. ומדרש אגדה:
 "להורות לפננו", לתקן לו בית תלמוד, שמשם
 תצא הוראה: (כט) ויאסר יוסף מרפכתו. הוא
 בעצמו אסר את הסוסים למרפכה להזדרז לכבוד
 אביו: וירא אליו. יוסף נראה אל אביו: ויבך
 על־צואריו עוד. לשון הרבות בכתיה, וכן: (איוב
 לד) "פי לא על איש ישים עוד", לשון רבוי הוא:
 אינו שם עליו עלות נוספות על חטאיו, אף פאן:
 הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל, אבל יעקב לא
 נפל על צוארי יוסף ולא נשקו, ואמר רבותינו

"אשת", אלא שהיתה עקרו של בית: (כו) כל־
 הנפש הבאה ליעקב. שיצאו מארץ כנען לבא
 למצרים, ואין הבאה זו לשון עבר אלא לשון הווה,
 כמו: (אסתר ב) "בערב היא באה", וכמו "והנה
 רחל בתו באה עם הצאן", לפיכך טעמו למטה
 באל"ף, לפי שכשיצאו לבא מארץ כנען, לא היו
 אלא ששים ושיש, והשני: "כל הנפש לבית יעקב
 הבאה מצרימה שבעים", הוא לשון עבר, לפיכך
 טעמו למעלה בפ"ת, לפי שמשבאו שם היו
 שבעים, שמשבאו שם יוסף ושני בנני ונתוספה להם
 יוכבד בין החומות. (ועין בבאור לתרגום יונתן,
 ומשם תמצא לרבות צמאונך ברש"י). ולדברי
 האומר: 'תאומות נולדו עם השבטים', צריכים אנו
 לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, שהרי לא נמנו
 כאן. מצאתי בויקרא רבה: עשו שש נפשות היו לו

וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף אֲמוֹתָהּ הַפַּעַם
 אַחֲרַי רְאוּתִי אֶת־פָּנֶיךָ כִּי עוֹדֶךָ חַי כְּסִי:
 וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו וְאֶל־בֵּית אָבִיו אֵלֶּלֶה
 וְאֶגִּידָה לְפָרְעָה וְאָמְרָה אֵלָיו אֲחִי וּבֵית־אָבִי
 אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ־כְּנָעַן בָּאוּ אֵלַי כְּסִי: לֵב וְהֵאֲנִישִׁים
 רָעִי צֵאן כִּי־אֲנִשִּׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם
 וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ: וְהָיָה כִּי־יִקְרָא לָכֶם
 פָּרְעָה וְאָמַר מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם: לֵד וְאָמַרְתֶּם אֲנִשִּׁי
 מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד־עַתָּה גַם־
 אֲנַחְנוּ גַם־אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן
 כִּי־תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל־רָעָה צֵאן כְּסִי:
 מִזֹּ אֵ וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיֵּגֶד לְפָרְעָה וַיֹּאמֶר אָבִי
 וְאֲחִי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל־אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ
 מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהֵנִם בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: וּמִקְצֵה אֶחָיו
 לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיֵּצֵגָם לִפְנֵי פָרְעָה כְּסִי:
 וַיֹּאמֶר פָּרְעָה אֶל־אֶחָיו מַה־מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ

ל וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אֵלֹו אָנָּה
 מִיֵּת זְמַנָּה הָדָא מִנַּחֲם אָנָּה בְּתֵר
 דְּחַיִּיתִי יֵת אֲפִיךָ אֲרִי עַד כַּעַן אַתָּה
 קָיָם: לֹא וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחֹוֹהִי
 וּלְבֵית אָבוּהִי אֲסִק וְאֲחֹוִי לְפָרְעָה
 וְאִמַּר לֵה אֲחִי וּבֵית אָבָא דִּי
 בְּאַרְעָא דְכְנַעַן עָלוּ לְוֹתִי:
 לֵב וּגְבֻרִיָּא רָעִי עָנָה אֲרִי גְבֻרִי
 מְרִי גִיתִי הָוֹ וְעִנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן
 וְכָל דִּי לְהוֹן אִיתִיָּאוּ: לֵג וְהִי
 אֲרִי יִקְרִי לְכוֹן פָּרְעָה וַיִּמַּר מַה
 עוֹבְדִיכוֹן: לֵד וְתִמְרוֹן גְּבֻרִי מְרִי
 גִיתִי הָוֹ עֲבָדֶיךָ מַעוֹלְמָנָה וְעַד
 כַּעַן אֲפִי אָנָּה אֲפִי אָבָה־תָּנָה
 בְּדִיל דִּי תִיתְבוֹן בְּאַרְעָא דְגִשְׁן
 אֲרִי מְרַחֲקִין מִצְרַיִם כָּל רָעִי
 עָנָה: א וַאֲתָא יוֹסֵף וְחָוִי לְפָרְעָה
 וַאֲמַר אָבָא וְאֲחִי וְעִנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן
 וְכָל דִּי לְהוֹן אַתּוּ מֵאַרְעָא דְכְנַעַן
 וְהָא אֲנוּן בְּאַרְעָא דְגִשְׁן:
 ב וּמִקְצֵת מִן אַחֹוֹהִי דְבֵר חֲמִשָּׁה
 גְּבֻרִין וַאֲקִימוֹן קַדָּם פָּרְעָה:
 ג וַאֲמַר פָּרְעָה לְאַחֹוֹהִי מַה
 עוֹבְדִיכוֹן וַאֲמָרוּ לְפָרְעָה רָעִי עָנָה

רע"י

גְּבוּרִים, שָׁאֵם יִרְאָה אוֹתָם גְּבוּרִים, יַעֲשֶׂה אוֹתָם
 אֲנִשִּׁי מִלְחָמָתוֹ, וְאֵלֶּה הֵם: רְאוּבֵן, שְׁמַעוֹן, לֵוִי,
 יִשְׁשַׁכָּר וּבִנְיָמִין. אוֹתָם שְׁלֹא כָּפַל מֹשֶׁה שְׁמוֹתָם
 כְּשֶׁבִרְכָּם. אֲכָל שְׁמוֹת הַגְּבוּרִים כָּפַל: "וְזֹאת
 לַיהוּדָה וַיֹּאמֶר, שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה", "וְלֵגֶד אָמַר
 בְּרוּךְ מְרַחֵב גֶּד", "וְלִנְפֹתָלִי אָמַר נְפֹתָלִי", "וְלִדָּן
 אָמַר דָּן", וְכֵן לְזִבְלוֹן וְכֵן לְאֶשֶׁר, זֶה לְשׁוֹן בְּרֵאשִׁית
 רַבָּה, שְׁהִיא אֵגֶדֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲכָל בְּגִמְרָא
 בְּכֻלִּית שְׁלָנוּ (ב"ק צב) מְצִינוּ שְׁאוֹתָם שְׁכָפַל מֹשֶׁה
 שְׁמוֹתָם הֵם הַחֲלָשִׁים, וְאוֹתָן הֵבִיא לִפְנֵי פָרְעָה,
 וַיְהוּדָה שְׁהַכְפֵּל שְׁמוֹ, לֹא הִכְפֵּל מִשׁוּם חֲלָשׁוֹת,
 אֲלֹא טַעַם יֵשׁ בְּדָבָר, כְּדֵאִיתָא בְּבִבְא קָמָא.

שְׁהִיָּה קוֹרָא אֶת שְׁמַע: (ל) אֲמוֹתָהּ הַפַּעַם.
 פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגוּמוֹ, וּמִדְרָשׁוֹ: סְבוּר הָיִיתִי לְמוֹת שְׁתִּי
 מִיתוֹת: בַּעוֹלָם הָיָה וְלַעוֹלָם הָבֵא, שְׁנִסְתַּלְקָה מִמֶּנִּי
 שְׁכִינָה, וְהָיִיתִי אוֹמֵר שְׁתִּתְבַּעֲנִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
 מִיתַתְךָ, עֲכָשׁוּ, שְׁעוֹדֶךָ חַי, לֹא אֲמוֹת אֲלֹא פַעַם
 אַחַת: (לא) וַאֲמָרָה אֵלָיו אֲחִי וְגו'. וְעוֹד אוֹמֵר
 לוֹ: "וְהֵאֲנִישִׁים רוּעִי צֵאן וְגו'": (לד) בַּעֲבוּר
 תַּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן. וְהִיא צְרִיכָה לָכֶם, שְׁהִיא אֶרֶץ
 מְרֻעָה, וְכִשְׁתֵּאֲמָרוּ לוֹ שְׁאִין אַתָּם בְּקִיָּאִין בְּמִלְאָכָה
 אַחֲרֵת, יִרְחִיקְכֶם מִצְּלִי וְיוֹשִׁיבְכֶם שָׁם: כִּי־תוֹעֲבַת
 מִצְרַיִם וְגו'. לְפִי שְׁהֵם לָהֶם אֱלֹהוֹת: (ב) וּמִקְצֵה
 אֶחָיו. מִן הַפְּחוּתִים שְׁבָהֶם לְגְבוּרָה, שְׁאִין נִרְאִים

אֶל-פְּרֹעָה רָעָה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם-אֲנַחְנוּ גַּם-
 אֲבוֹתֵינוּ: וַיֹּאמְרוּ אֶל-פְּרֹעָה לָגור בְּאֶרֶץ
 פָּאנוּ כִּי-אֵין מְרֹעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לְעֲבָדֶיךָ
 כִּי-כִבֵּד הָרַעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ-נָא
 עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: ה' וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה אֶל-יוֹסֵף
 לֵאמֹר אָבִיךָ וְאֶחִיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ: וְאֶרֶץ מִצְרַיִם
 לִפְנֶיךָ הוּא בְּמִיטֵב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת-אָבִיךָ
 וְאֶת-אֶחִיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן וְאִם-יִדְעַת וְיֵשׁ-
 בָּם אֲנָשֵׁי-חֵיל וְשִׁמְתָם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל-אֲשֶׁר-
 לִי רַשִׁי: ז' וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת-יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדְהוּ
 לִפְנֵי פְרֹעָה וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת-פְּרֹעָה רַשִׁי:
 ח' וַיֹּאמֶר פְּרֹעָה אֶל-יַעֲקֹב כֹּמָה יָמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ:
 ט' וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-פְּרֹעָה יָמֵי שְׁנֵי מְגוּרֵי
 שְׁלָשִׁים וּמָאת שָׁנָה מָעַט וְרָעִים הָיוּ יָמֵי שְׁנֵי
 חַיֵּי וְלֹא הִשְׁיגוּ אֶת-יָמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אָבִיתִי בְּיָמֵי
 מְגוּרֵיהֶם רַשִׁי: י' וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב אֶת-פְּרֹעָה וַיֵּצֵא
 מִלִּפְנֵי פְרֹעָה רַשִׁי: שְׁבִיעִי יָא וַיּוֹשֶׁב יוֹסֵף אֶת-
 אָבִיו וְאֶת-אֶחָיו וַיִּתֵּן לָהֶם אַחֲזָה בְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם בְּמִיטֵב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעֲמֶסס כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה פְּרֹעָה רַשִׁי: יב וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת-אָבִיו וְאֶת-אֶחָיו וְאֶת כָּל-בֵּית

רַשִׁי

כְּדָרָךְ כָּל הַנִּפְטָרִים מִלִּפְנֵי שָׂרִים: מְכַרְכִּים אוֹתָם
 וְנוֹטְלִים רְשׁוֹת, וּמָה בְּרָכָה בְּרוּךְ? שְׁיַעֲלָה נִילוֹס
 לְרַגְלָיו, לְפִי שָׁאִין אֶרֶץ מִצְרַיִם שׁוֹתָה מִי גִשְׁמִים,
 אֶלָּא נִילוֹס עוֹלָה וּמִשְׁקָה, וּמִבְרַכְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב
 וְאֵילָף, הָיָה פְרֹעָה בָּא אֶל נִילוֹס, וְהוּא עוֹלָה
 לִקְרָאתוֹ וּמִשְׁקָה אֶת הָאֶרֶץ (תַּנְחוּמָא):
 (יא) רַעֲמֶסס. מֶאֶרֶץ גִּשְׁן הִיא: (יב) לְפִי הַטָּף.

וּבְכִרְיָתָא דְסִפְרֵי שְׁנֵינוּ בָּהּ בִּיזְמַת הַבְּרָכָה כְּמוֹ
 בְּגִמְרָא שְׁלָנוּ: (ו) אֲנָשֵׁי-חֵיל. בְּקִיאִין בְּאַמְנוּתָן
 לְרַעוֹת צֹאן: עַל-אֲשֶׁר-לִי. עַל צֹאן שְׁלִי:
 (ז) וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב. הִיא שְׁאֵלַת שְׁלוֹם כְּדָרָךְ כָּל
 הַנִּרְאִים לִפְנֵי הַמְּלָכִים לְפָרְקִים, שְׁלוּדִי"ר בְּלַע"ז:
 (ט) שְׁנֵי מְגוּרֵי. יָמֵי גְרוּתִי, כָּל יָמֵי הָיִיתִי גָר
 בְּאֶרֶץ: וְלֹא הִשְׁיגוּ. בְּטוֹבָה: (י) וַיִּבְרַךְ יַעֲקֹב.

אבוהי לחמא לפום טפלא:
 יג ולחמא לית בכל ארעא ארי
 תקיף כפנא לחדא ואשתלהי
 עמא דארעא דמצרים ועמא
 דארעא דכנען מן קדם כפנא:
 יד ולקוט יוסף ית כל כספא
 דאשתכח בארעא דמצרים
 ובארעא דכנען בעיבורא די אנון
 זבנין ואיתי יוסף ית כספא לבית
 פרעה: טו ושלם כספא מארעא
 דמצרים ומארעא דכנען ואתו כל
 מצראי לות יוסף למימר הב לנא
 לחמא ולמה נמות לקבלך ארי
 שלם כספא: טז ואמר יוסף הבו
 גיתכון ואתן לכון בגיתכון אם
 שלם כספא: יז ואיתיו ית
 גיתיהון לות יוסף ויהב להון
 יוסף לחמא בסוסותא ובגיתי
 ענא ובגיתי תורין ובחמרין וזננון
 בלחמא בכל גיתיהון בשתא
 ההיא: יח ושלמת שתא ההיא
 ואתו לותה בשתא תניתא ואמרו
 לה לא נכסי מן רבוני אלהין
 שלם כספא וגיתי בעירא לות
 רבוני לא אשתאר קדם רבוני
 אלהין גויתנא וארענא: יט למה
 נמות לעיניך אף אנחנא אף
 ארענא קני יתנא וית ארענא

אביו לחם לפי הַטף כס"י: יג ולחם אין בכל-
 הארץ כי-כבד הרעב מאד ותלה ארץ
 מצרים וארץ כנען מפני הרעב כס"י: יד וילקט
 יוסף את-כל-הכסף הנמצא בארץ-מצרים
 ובארץ כנען בשכר אשר-הם שכרים ויבא
 יוסף את-הכסף ביתה פרעה כס"י: טו ויתם
 הכסף מארץ מצרים ומארץ כנען ויבאו
 כל-מצרים אל-יוסף לאמר הבה לנו לחם
 ולמה נמות נגידך כי אפס כסף כס"י: טז ויאמר
 יוסף הבו מקניכם ואתנה לכם במקניכם
 אם-אפס כסף: יז ויבאו את-מקניהם אל-
 יוסף ויתן להם יוסף לחם בפוסים ובמקנה
 הצאן ובמקנה הבקר ובחמרים וינהלם בלחם
 בכל-מקניהם בשנה ההוא כס"י: יח ותתם השנה
 ההוא ויבאו אליו בשנה השנית ויאמרו לו
 לא-נבחר מאדני כי אם-תם הכסף ומקנה
 הבהמה אל-אדני לא נשאר לפני אדני בלתי
 אם-גויתנו ואדמתנו כס"י: יט למה נמות לעיניך
 גם-אנחנו גם-אדמתנו קנה-אתנו ואת-

רש"י

ינהלני": (יח) בשנה השנית. שנית לשני הרעב:
 כי אם-תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף
 והמקנה, ובא הכל אל יד אדני: בלתי אם-גויתנו.
 כמו: 'אם לא גויתנו': (יט) ותן-זרע. לזרע
 האדמה, ואף על פי שאמר יוסף: "ועוד חמש
 שנים אשר אין חריש וקציר", מפיון שפא יעקב
 למצרים, באה ברכה לרגלו, והתחילו לזרע וכלה
 הרעב, וכן שנינו בתוספתא דסוטה: לא תשם. לא

לפי הצריך לכל בני ביתם: (יג) ולחם אין
 בכל-הארץ. חוזר לענין הראשון, לתחלת שני
 הרעב: ותלה. כמו 'ותלאה', לשון עיפות,
 פתרגומו, ודומה לו: (משלי כו) "כמתלהלה הירה
 זקים": (יד) בשכר אשר-הם שכרים. נותנין לו
 את הכסף: (טו) אפס. פתרגומו: 'שלם':
 (יז) וינהלם. כמו וינהגם, ודומה לו: (ישעיה נא)
 "אין מנהל לה", (תהלים כג) "על מי מנוחות

בְּלֶחֶם וְנָהִי אֲנִיחָא וְאַרְעָתָנָא
עֲבָדִין לְפָרְעָה וְהָב בֵּר זֶרַע
וְנִיחִי וְלֹא נָמוּת וְאַרְעָא לֹא
תִּבּוּר: כ וְיִקְנָא יוֹסֵף יֵת כָּל אֲרָעָא
דְּמִצְרַיִם לְפָרְעָה אֲרִי זַבִּינוּ
מִצְרַיִם גְּבֵר חֲקֵלָה אֲרִי תִקִּיף
עֲלֵיהוֹן כִּפְנָא וְהוֹת אֲרָעָא
לְפָרְעָה: כא וְיֵת עֲמָא אֶעְבֵּר יֵתָה
מִקְרִי לְקִרִי מִסִּיפֵי תַחוּם מִצְרַיִם
וְעַד סוּפָה: כב לְחוּד אֲרָעָא
דְּכַמְרִיא לֹא זַבִּין אֲרִי חֲלָקָא
לְכַמְרִיא מְלוֹת פָּרְעָה וְאֶחָלִין יֵת
חֲלָקָהוֹן דִּיהִב לְהוֹן פָּרְעָה עַל כֵּן
לֹא זַבִּינוּ יֵת אֲרָעָהוֹן: כג וְאֶמַר
יוֹסֵף לְעֲמָא הָא זַבְנִית יִתְכּוֹן
יוֹמָא דִּין וְיֵת אֲרָעָכוֹן לְפָרְעָה הָא
לְכוֹן בֵּר זֶרַע וְתִזְרְעוֹן יֵת
אֲרָעָא: כד וְיֵהִי בְּעֹלָי עֲלִלְתָא
וְתִתְּנוֹן חֵד מִן חֲמִשָּׁא לְפָרְעָה
וְאַרְבַּע חֲלָקִין יֵהִא לְכוֹן לְבֵר זֶרַע
חֲקֵלָא וְלִמְיַכְלוֹן וְלִאֲנָשׁ
בְּבִתִּיכוֹן וְלִמְיַכְל לְטַפְלָכוֹן:
כה וְאֶמַר וְקִימְתָנָא נִשְׁכַּח רַחֲמִין
בְּעֵינֵי רַבּוּנִי וְנָהִי עֲבָדִין לְפָרְעָה:
כו וְשׁוּי יֵתָה יוֹסֵף לְגִזְרָא עַד
יוֹמָא הַדִּין עַל אֲרָעָא דְּמִצְרַיִם

אֲדַמְתָּנוּ בִּלְחֶם וְנָהִי אֲנִיחָנוּ וְאֲדַמְתָּנוּ
עֲבָדִים לְפָרְעָה וְתִזְרַע וְנָחִיָּה וְלֹא נָמוּת
וְהָאֲדָמָה לֹא תִשָּׁם רש"י: כ וַיִּקְנֶן יוֹסֵף אֶת־כָּל־
אֲדָמַת מִצְרַיִם לְפָרְעָה כִּי־מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ
שָׂדֵהוּ כִּי־חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ
לְפָרְעָה רש"י: כא וְאֶת־הָעָם הָעֹבֵד אֹתוֹ לָעָרִים
מִקְצָה גְבוּל־מִצְרַיִם וְעַד־קֶצֶהוּ רש"י: כב רַק
אֲדָמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֶק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת
פָּרְעָה וְאָכְלוּ אֶת־חֶקֶם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פָּרְעָה
עַל־כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת־אֲדָמָתָם רש"י: כג וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת־
אֲדָמָתְכֶם לְפָרְעָה הֵאֱלַכְּם זֶרַע וְזִרְעֹתָם
אֶת־הָאֲדָמָה רש"י: כד וְהָיָה בַּתְּבוּאָת וּנְתַתֶּם
חֲמִישִׁית לְפָרְעָה וְאַרְבַּע הַיֵּדֹת יִהְיֶה לָכֶם
לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וְלֹאֲכַלְכֶם וְלֹאֲשֶׁר בְּבִתֵּיכֶם
וְלֹאֲכֹל לְטַפְכֶם רש"י: כה וַיֹּאמְרוּ הַיִּחִיתָנוּ
נִמְצָא־חַן בְּעֵינֵי אֲדֹנֵי וְהֵינּוּ עֲבָדִים
לְפָרְעָה רש"י: כו וַיִּשָּׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֶק עַד־הַיּוֹם

רש"י

גְּבוּלָה: (כב) הַכֹּהֲנִים. הַכּוֹמְרִים, כָּל לְשׁוֹן כֹּהֵן,
מְשִׁרַת לְאַלְהוּת הוּא, חוּץ מֵאוֹתָן שֶׁהֵם לְשׁוֹן
גְּדֻלָּה, כְּמוֹ: "כֹּהֵן מִדִּין", "כֹּהֵן אוֹן": חֶק לַכֹּהֲנִים.
חֶק כֶּךָ וְכֶךָ לָחֶם לַיּוֹם: (כג) הָא. כְּמוֹ: הִנֵּה,
כְּמוֹ: (יחזקאל טז) "וְגַם אֲנִי הָאֵל דִּרְכָּךְ בְּרֹאשׁ נִתְּתִי":
(כד) לְזֶרַע הַשָּׂדֶה. שְׂבָכָל שָׁנָה: וְלֹאֲשֶׁר
בְּבִתֵּיכֶם. וְלֹאֲכֹל הָעֲבָדִים וְהַשְּׁפָחוֹת אֲשֶׁר
בְּבִתֵּיכֶם: טַפְכֶם. בָּנִים קְטָנִים: (כה) נִמְצָא־חַן.
לַעֲשׂוֹת לָנוּ זֹאת כְּמוֹ שֶׁאִמְרָתָ: וְהֵינּוּ עֲבָדִים

תָּהָא שְׂמָמָה, לֹא תִבֵּר, לְשׁוֹן שָׂדֶה בּוּר שְׂאִינוּ
חֲרוּשׁ: (כ) וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפָרְעָה. קְנוּיָה לוֹ:
(כא) וְאֶת־הָעָם הָעֹבֵד אֹתוֹ. יוֹסֵף מַעֲוִיר לְעִיר,
לְזַכְרוֹן שְׂאִין לָהֶם עוֹד חֶלֶק בְּאָרֶץ, וְהוֹשִׁיב שָׁל עִיר
זוּ בְּחִבְרָתָהּ. וְלֹא הָצִרָךְ הַכְּתוּב לְכַתֵּב זֹאת, אֲלֵא
לְהוֹדִיעַךְ שֶׁכָּחוּ שֶׁל יוֹסֵף, שֶׁנִּתְּכֵנוּ לְהַסִּיר חֲרָפָה
מֵעַל אֲחִיו, שֶׁלֹּא יִהְיוּ קוֹרִין אוֹתָם: 'גּוֹלִים' (חולִּין
ס): מִקְצָה גְבוּל־מִצְרַיִם וְגו'. כֵּן עָשָׂה לְכָל הָעָרִים
אֲשֶׁר בְּמִלְכוּת מִצְרַיִם, מִקְצָה גְבוּלָה וְעַד קֶצֶה

הָיָה עַל־אֲדָמַת מִצְרַיִם לַפְּרָעָה לַחֲמִשׁ רֶקֶ
אֲדָמַת הַכְּהֻנִּים לְבָדָם לֹא הָיְתָה לַפְּרָעָה:
כֹּז וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ מִצְרַיִם בָּאָרֶץ גִּשְׁן
וַיֹּאחֲזֻז בָּהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד כִּס"י: ק"ו פסוקים יהללא"ל סימן

דיהון יחבין חד מן חמשא
לפרעה לחוד ארעא דכמריא
בלחודיהון לא הות לפרעה:
כז ויטיב ישראל בארעא
דמצרים בארעא דגשן ואחסינו
בה ונפישו וסגיאנו לחדא:

רע"י

לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה: לחק והיכן? בארץ גשן, שהיא מארץ מצרים: ויאחזו
שלא יעבר: (כז) וישב ישראל בארץ מצרים.

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי
שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט
ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא
מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מִשֶּׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עין-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעם, וכל-נתיבותיה שלום. ארץ ימים בימינה, בשמאלה
עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדויקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת
שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה
היא על הכל לשמוע ההפטר כהפטר כהפטר.

ברכת ההפטר לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנָבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם
הַנֹּאמְרִים בְּאֶמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמִּשְׁנָה עֲבָדוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
וּבְנָבִיאֵי הָאֱמֶת וְצִדִּיק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטר כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטר כאחד בקול רם ששני קולות
אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטר ושומעין הברכות
מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטר לפרשת ויגש ביחזקאל פרק לו

לֹא טו וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: טו וְאַתָּה בֶן־אָדָם קַח־לָךְ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לַיהוָה
וּלְבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו:
י וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל־אֶחָד לָךְ לַעֲזֹן אֶחָד וְהָיוּ לְאַחַד־יָדָי: י וּכְאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלַיךְ
בְּנֵי עַמֶּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא־תִגִּיד לָנוּ מִה־אֵלֶּה לָךְ: יט דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה
אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד־אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָיו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת־עֵץ

יְהוָה וַעֲשִׂיתֶם לַעֲץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: כִּוְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר־תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: כֹּא וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ־שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהִבֵּאתִי אוֹתָם אֶל־אֲדָמָתָם: כב וַעֲשִׂיתִי אִתָּם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיוּ עוֹד לְשָׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחָצוּ עוֹד לְשִׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: כג וְלֹא יִשְׁמְאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבִשְׁקוּצֵיהֶם וּבְכָל פְּשָׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכָּל מוֹשְׁכֵתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטָהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ־לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: כד וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוּעֵה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטִי יִלְכוּ וְחֻקוֹתַי יִשְׁמְרוּ וַעֲשׂוּ אוֹתָם: כה וַיָּשְׁבוּ עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ־בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וַיָּשְׁבוּ עָלֶיהָ הִמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵיהֶם עַד־עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: כו וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית שְׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וּנְתַתִּי אֶת־מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: כז וְהָיָה מִשְׁכְּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהִמָּה יִהְיוּ־לִי לְעָם: כח וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת־יִשְׂרָאֵל בַּהֲיוֹת מְקַדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָהּ: שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנִּבִּיא עַבְדְּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנִּבְיָאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וּלְמִנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכָּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמְךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

סדר הדלקת נרות חנוכה

זמן הדלקת הנרות הוא משקיעת החמה. בדיעבד אפשר להדליק במשך כל הלילה - ואם בני־הבית ערים, אפשר גם לברך.

ה'שמש' צריך לעמוד מעל שאר הנרות, כדי שיהיה ניכר שאינו בכלל נרות המצוה.

הנרות צריכים לדלוך לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים.

אפשר להדליק בכל סוגי הנרות. מצוה מן המובחר להדליק בשמן־זית ובפתילות.

את הנרות מציבים בימין החנוכה. ביום הראשון נר אחד, ביום השני שניים וכו' עד היום השמיני - שמונה נרות. סדר ההדלקה הוא משמאל לימין, כלומר - תמיד מדליקים קודם את הנר השמאלי (החדש) וממשיכים להדליק משמאל לימין. הנר הימני יהיה תמיד האחרון להדלקה.

לאחר שמסיימים להכין את הנרות להדלקה, אם נרות רגילים או כוסיות שמן־זית וכיוצא בזה, אומרים את ברכות ההדלקה. בפעם הראשונה שמדליקים השנה (אפילו אם זה באמצע החנוכה), מברכים שלוש ברכות. ואילו בשאר ימי החנוכה מברכים רק שתי ברכות (וכנ"ל - את הברכה השלישית - "שהחיינו" - מברכים רק בפעם הראשונה). לאחר שמסיימים את אמירת הברכות מדליקים את הנרות באמצעות ה'שמש' (אותו מדליקים ראשון). לאחר ההדלקה שרים את נוסח "הנרות הללו".

ברכות הדלקת נרות חנוכה

לפני הדלקת הנרות מברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר חֲנוּכָּה:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה נַפְסִים לְאַבּוֹתֵינוּ, בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה:

בערב הראשון (או כשמדליקים בפעם הראשונה השנה) מוסיפים ומברכים:

פָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהַגִּיעָנוּ לְזֶמַן הַזֶּה:

לאחר הדלקת הנרות אומרים:

הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ אָנוּ מְדַלִּיקִין עַל הַתְּשׁוּעוֹת, וְעַל הַנַּפְסִים, וְעַל הַנִּפְלְאוֹת, שֶׁעָשִׂיתָ לְאַבּוֹתֵינוּ בַּיָּמִים הָהֵם בְּזֶמַן הַזֶּה, עַל־יְדֵי כְּהֻנָּת הַקְּדוֹשִׁים. וְכָל שְׁמוֹנֶת יָמֵי חֲנֻכָּה, הַנֵּרוֹת הַלָּלוּ קִדְּשָׁהּ, וְאֵין לָנוּ רֵשׁוֹת לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, אֶלָּא לְרְאוּתָן בְּלָבָד, כְּדֵי לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל, עַל נֶסֶיךָ וְעַל נִפְלְאוֹתֶיךָ וְעַל יְשׁוּעוֹתֶיךָ.

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:37	06:35	08:37	08:35	09:07	09:09	09:59	10:01	16:50	16:54	17:16	17:20	16:36	17:30
חיפה (ח)	06:39	06:38	08:36	08:38	09:08	09:10	09:59	10:02	16:46	16:50	17:12	17:16	16:19	17:26
ירושלים (ח)	06:34	06:33	08:34	08:36	09:05	09:07	09:57	09:59	16:49	16:53	17:15	17:19	16:13	17:27
תל אביב (ח)	06:40	06:38	08:36	08:38	09:08	09:11	10:00	10:02	16:47	16:52	17:13	17:17	16:33	17:29
אוסטריה וינה (ח)	07:40	07:40	09:15	09:16	09:46	09:48	10:30	10:32	16:12	16:18	16:46	16:51	15:53	17:00
אוסטרליה מלבורן (ח)	04:59	04:55	08:04	08:08	08:36	08:40	09:51	09:55	19:49	19:50	20:18	20:19	19:32	20:32
אוקראינה אודסה (ח)	07:38	07:37	09:14	09:16	09:46	09:48	10:30	10:32	16:20	16:26	16:53	16:58	16:07	17:02
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	07:28	07:28	09:00	09:02	09:32	09:34	10:15	10:17	15:55	16:00	16:29	16:34	15:42	16:39
אוק. ז'יטומיר (ח)	08:02	08:02	09:30	09:32	10:03	10:04	10:44	10:46	16:12	16:18	16:48	16:53	15:59	16:57
אוקראינה קייב (ח)	07:54	07:54	09:23	09:25	09:55	09:56	10:37	10:38	16:05	16:11	16:41	16:46	15:52	16:50
אוקראינה דונייצק (ח)	07:14	07:14	08:49	08:50	09:20	09:22	10:04	10:06	15:47	15:53	16:20	16:26	15:34	16:30
איטליה מילאנו (ח)	08:00	07:59	09:38	09:40	10:10	10:12	10:55	10:57	16:51	16:56	17:23	17:28	16:37	17:42
אקוואדור קיטו (ח)	06:06	06:04	08:38	08:41	09:08	09:11	10:10	10:13	18:28	18:31	18:50	18:53	18:12	18:57
ארגנטינה ב. איירס (ח)	05:43	05:39	08:43	08:46	09:15	09:19	10:29	10:32	20:12	20:13	20:39	20:40	19:55	20:54
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	06:12	06:07	09:24	09:28	09:55	09:59	11:12	11:16	21:27	21:28	21:59	21:59	21:06	22:03
ארה"ב בולטימור (ח)	07:24	07:23	09:11	09:13	09:44	09:46	10:32	10:34	16:54	16:59	17:22	17:27	16:40	18:07
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	07:16	07:15	09:03	09:05	09:35	09:36	10:22	10:25	16:41	16:46	17:10	17:14	16:27	17:27
ארה"ב ג'רסי (ח)	07:17	07:16	09:03	09:05	09:35	09:37	10:23	10:25	16:40	16:45	17:09	17:14	16:26	17:27
ארה"ב דטרויט (ח)	07:57	07:56	09:42	09:44	10:13	10:15	11:00	11:02	17:12	17:17	17:42	17:47	16:58	17:59
ארה"ב היוסטן (ח)	07:14	07:13	09:14	09:16	09:46	09:48	10:38	10:41	17:34	17:38	17:59	18:03	17:20	18:14
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	06:55	06:53	08:50	08:53	09:22	09:24	10:13	10:15	16:56	17:01	17:23	17:27	16:42	17:37
ארה"ב מיאמי (ח)	07:06	07:04	09:09	09:11	09:41	09:44	10:35	10:38	17:42	17:46	18:06	18:10	17:27	18:20
ארה"ב ניו הייבן (ח)	07:15	07:15	08:59	09:01	09:32	09:34	10:19	10:21	16:33	16:38	17:02	17:07	16:19	17:21
ארה"ב שיקאגו (ח)	07:13	07:12	08:59	09:01	09:30	09:32	10:18	10:20	16:33	16:38	17:02	17:07	16:19	17:18
בוליביה לה פאס (ח)	05:54	05:51	08:41	08:45	09:10	09:13	10:18	10:21	19:17	19:20	19:41	19:43	19:02	19:47
בלגיה אנטוורפן (ח)	08:44	08:44	10:10	10:11	10:42	10:43	11:23	11:25	16:45	16:51	17:21	17:27	16:31	17:45
בלגיה בריסל (ח)	08:41	08:41	10:09	10:10	10:41	10:42	11:22	11:24	16:48	16:54	17:24	17:29	16:35	17:47
בלרוס ליובאוויטש (ח)	08:15	08:16	09:33	09:34	10:05	10:06	10:42	10:44	15:40	15:47	16:20	16:27	15:27	16:31
ברזיל ס. פאולו (ח)	05:20	05:16	08:09	08:12	08:40	08:43	09:49	09:53	19:01	19:03	19:25	19:27	18:44	19:35
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:07	05:03	07:56	07:59	08:27	08:30	09:36	09:39	18:46	18:48	19:11	19:12	18:30	19:20
בריטניה לונדון (ח)	08:01	08:01	09:28	09:30	10:00	10:01	10:41	10:42	16:03	16:09	16:40	16:45	15:50	17:02
בריטניה מנצ'סטר (ח)	08:20	08:21	09:42	09:43	10:14	10:15	10:53	10:55	16:01	16:07	16:40	16:46	15:48	17:05
גרמניה ברלין (ח)	08:13	08:14	09:37	09:38	10:09	10:10	10:49	10:51	16:03	16:09	16:41	16:46	15:50	16:50
גרמניה פרנקפורט (ח)	08:19	08:19	09:50	09:51	10:21	10:23	11:03	11:05	16:35	16:41	17:10	17:16	16:22	17:20
הודו בומביי (ח)	07:10	07:08	07:08	07:10	09:52	09:55	10:48	10:51	18:13	18:16	18:36	18:40	17:58	18:44
הודו פונה (ח)	07:04	07:01	09:15	09:18	09:47	09:49	10:43	10:46	18:11	18:15	18:34	18:38	17:57	18:42
הונגריה בודפשט (ח)	07:28	07:28	09:03	09:04	09:35	09:36	10:18	10:20	16:03	16:09	16:36	16:42	15:50	16:46
טורקיה אינסטמבול (ח)	07:25	07:25	09:11	09:13	09:44	09:46	10:31	10:33	16:47	16:51	17:16	17:20	16:33	17:24
יוון אתונה (ח)	07:38	07:37	09:28	09:30	10:00	10:02	10:49	10:51	17:17	17:21	17:45	17:49	17:03	17:53
מולדובה קישינב (ח)	07:48	07:48	09:23	09:24	09:55	09:57	10:39	10:41	16:25	16:31	16:58	17:03	16:12	17:07

לוח זמנים לשבוע פרשת ויגש בערים שונות בעולם

קכז

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	07:03	07:01	09:18	09:21	09:48	09:50	10:45	10:47	18:16	18:19	18:39	18:43	18:01	18:47
ניו-זילנד קרייטצ'רץ (ח)	04:52	04:47	08:04	08:08	08:37	08:41	09:55	09:58	20:15	20:16	20:48	20:48	19:58	20:52
נפאל קטמנדו (ח)	06:49	06:47	08:54	08:56	09:24	09:26	10:18	10:20	17:24	17:28	17:49	17:53	17:09	17:57
סינגפור סינגפור (ח)	07:05	07:02	09:30	09:32	10:02	10:05	11:03	11:06	19:11	19:14	19:33	19:36	18:55	19:40
פולין ורשא (ח)	07:40	07:40	09:06	09:07	09:37	09:38	10:17	10:19	15:35	15:41	16:12	16:18	15:22	16:22
פרו לימה (ח)	05:46	05:43	08:22	08:25	08:54	08:58	10:00	10:03	18:37	18:40	19:00	19:02	18:21	19:06
צרפת ליאון (ח)	08:17	08:17	09:56	09:58	10:28	10:29	11:13	11:15	17:08	17:13	17:40	17:45	16:54	17:59
צרפת פריז (ח)	08:40	08:39	10:12	10:14	10:44	10:45	11:27	11:29	17:06	17:11	17:40	17:45	16:52	18:01
קולומביה בוגוטה (ח)	05:56	05:54	08:24	08:27	08:54	08:57	09:55	09:58	18:03	18:06	18:25	18:28	17:47	18:32
קנדה טורונטו (ח)	07:47	07:46	09:29	09:31	10:01	10:03	10:47	10:49	16:53	16:58	17:23	17:28	16:39	17:41
קנדה מונטריאול (ח)	07:30	07:30	09:09	09:11	09:41	09:43	10:26	10:28	16:22	16:28	16:54	16:59	16:09	17:13
קפריסין לרנקה (ח)	06:52	06:51	08:44	08:46	09:17	09:19	10:07	10:10	16:43	16:48	17:10	17:14	16:29	17:18
רוסיה מוסקבה (ח)	08:52	08:53	10:10	10:11	10:40	10:41	11:17	11:19	16:10	16:17	16:52	16:58	15:57	17:17
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ח)	08:05	08:05	09:39	09:41	10:12	10:13	10:55	10:58	16:41	16:47	17:14	17:19	16:28	17:23
שווייץ ציריך (ח)	08:08	08:07	09:44	09:46	10:15	10:17	11:00	11:02	16:48	16:54	17:21	17:26	16:35	17:40
תאילנד בנקוק (ח)	06:39	06:37	08:54	08:56	09:26	09:29	10:24	10:27	18:02	18:05	18:25	18:28	17:47	18:32

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

זמן תחילת קידוש לבנה באה"ק: ממוצאי שבת קודש לאחר צאת הכוכבים

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00145
28/12/2008